Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2018

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πρόταση πλαισίου ανάπτυξης

ΑΘΗΝΑ 2018

Copyright © ΙΝΕ ΓΣΕΕ
ISBN: 978-960-9571-95-1

Ιουλιανού 24, Αθήνα 10434
Τηλ. 210 8202247, 210 8202249
e-mail: f.athousaki@inegsee.gr, www.inegsee.gr
Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή
μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη.
Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής.

Η παρούσα μελέτη αναρτήθηκε στο site του ΙΝΕ ΓΣΕΕ στις 07/09/2018.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πρόταση πλαισίου ανάπτυξης

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 5

1. ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΚΜ 7

1.1 Η ΠΚΜ και οι περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης 7

1.2 Η ΠΚΜ και οι περιφέρειες της Ελλάδας 14

1.3 Οι νομοί της ΠΚΜ και οι νομοί της χώρας 20

1.4 Ενδοπεριφερειακές διαφοροποιήσεις στην ΠΚΜ 24

2. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΒΑΡΟΣ ΤΗΣ ΠΚΜ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 26

2.1 Η συμμετοχή της ΠΚΜ στο ΑΕΠ 26

2.2 Το ειδικό βάρος της ΠΚΜ κατά κλάδο 28

2.3 Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου 32

2.4 Εξαγωγές 36

3. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΩΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΚΜ 38

3.1 Διαρθρωτικές αλλαγές σε τομεακό επίπεδο 38

3.2 Διαρθρωτικές αλλαγές σε κλαδικό επίπεδο 41

3.3 Διαρθρωτικές αλλαγές σε επίπεδο νομών 44

4. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ, ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ 50

4.1 Πρωτογενής τομέας 50

4.2 Δευτερογενής τομέας 51

4.3 Τριτογενής τομέας 53

4.3.1 Τουρισμός 53

5. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΑΝΕΡΓΙΑ 61

5.1 Απασχόληση 61

5.2 Ανεργία 72

6. ΥΠΟΔΟΜΕΣ 77

6.1 Υποδομές μεταφορών και αποθήκευσης 77

6.2 Υποδομές ενέργειας 80

7. ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΚΜ 82
7.1 Εισαγωγή 82
7.2 Προσαρμογή στις σύγχρονες παγκόσμιες τάσεις 83
7.2.1 Κατακερματισμός της παραγωγικής διαδικασίας 83
7.2.2 Διαφοροποίηση 84
7.2.3 Εξωστρέφεια 84
7.2.4 Ένταξη σε διεθνείς αλυσίδες αξίας 85
7.3 Αφετηριακές παραδοχές 87
7.3.1 Τα αίτια και οι συνέπειες της κρίσης ως αφετηρία για τη διατύπωση στόχων 87
7.3.2 Πλαίσιο αρχών 89
7.4 Νέα δεδομένα και ποιοτικές αλλαγές στην ΠΚΜ 90
7.4.1 Τα νέα δεδομένα και χαρακτηριστικά της τρέχουσας περιόδου 90
7.4.2 Η σημασία της έγκαιρης διάγνωσης των νέων δεδομένων και των ποιοτικών αλλαγών 92
7.5 Άρση ανασταλτικών αναντιστοιχιών 93
7.5.1 Υπέρβαση της αναντιστοιχίας ανάμεσα στη γεωγραφική θέση και στις οικονομικές λειτουργίες 93
7.5.2 Ενεργοποίηση ανενεργών συγκριτικών πλεονεκτημάτων 94
7.5.3 Παραμεθόριος: Από μειονέκτημα σε πλεονέκτημα 94
7.6 Οι αλλαγές στην ΠΚΜ συνάδουν με τις σύγχρονες εξελίξεις 95
7.7 Ο ρεαλισμός των φιλόδοξων στόχων 96
8. ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 97
8.1 Η συζήτηση για τους κλάδους 97
8.1.1 Κριτήρια επιλογής δυναμικών κλάδων ή διάγνωσης αναγκών; 97
8.1.2 Η επιλογή των κλάδων αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη 99
8.1.3 Ρεαλιστικές προσδοκίες από κάθε κλάδο 100
8.1.4 Αξιολόγηση με ολοκληρωμένο σύστημα δεικτών 103
8.1.5 Διακλαδικές σχέσεις 103
8.2 Κλαδική εξειδίκευση των αξόνων ανάπτυξης 105
8.2.1 Κατηγοριοποίηση κλάδων της ΠΚΜ με διαφορετικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά 105
8.2.2 Δίκτυα μεταφορών-εφοδιαστική 107
8.2.3 Ενέργεια 109

ΕΠΙΛΟΓΟΣ....111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ....113
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ....115
Περιφερειακός δείκτης ανταγωνιστικότητας....116
Περιφερειακό ΑΕΠ, διαθέσιμο εισόδημα, αγοραστική δύναμη....117
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά περιφέρεια και κλάδο....128
Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο....139
Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο (σύνολο χώρας, ΠΚΜ)....145
Τουρισμός....156
Τομεακή διάρθρωση των νομών της ΠΚΜ....158
Απασχόληση – ανεργία....161
Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά κλάδο (σύνολο χώρας ΠΚΜ)....165
Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο (σύνολο χώρας, ΠΚΜ)....175

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αναντιστοιχία ανάμεσα στη γεωγραφική θέση της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (ΠΚΜ) και στις οικονομικές λειτουργίες της –η οποία είχε διαμορφωθεί για ιστορικούς-πολιτικούς λόγους και λειτουργούσε επί μακρόν– φαίνεται πλέον να αίρεται. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι αφενός η αποτύπωση και η ανάλυση ορισμένων πτυχών της υφιστάμενης κατάστασης στην οικονομία της ΠΚΜ, ως αποτέλεσμα των εξελίξεων την τελευταία δεκαετία που σημαδεύτηκε από τη βαθιά και παρατεταμένη ύφεση, αφετέρου μια συμβολή στην ανάδειξη των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της Περιφέρειας, κυρίως υπό το φως των εξελίξεων σε θέματα υποδομών, ενέργειας, μεταφορών και διεθνούς οικονομίας και πολιτικής, που επαναπροσδιορίζουν τη θέση της με όρους γεωπολιτικής.

Μια αναπτυξιακή στρατηγική μπορεί να αναφέρεται σε μεγάλο εύρος ζητημάτων. Ωστόσο, η επιλογή που έγινε στην παρούσα μελέτη και αποτελεί την κεντρική ιδέα που αναπτύσσεται είναι η επικέντρωση στο νέο και διαφοροποιητικό στοιχείο που έγκειται στο ότι *συμπίπτουν χρονικά και χωρικά* διάφορες εξελίξεις σε επίπεδο οικονομίας, υποδομών, διεθνούς πολιτικής. Καθεμία από αυτές τις εξελίξεις έχει ξεχωριστή οικονομική σημασία, ωστόσο η σύμπτωσή τους δημιουργεί δυνατότητες συνεργειών και πολλαπλασιάζει τις ευκαιρίες.

Κατά την τρέχουσα περίοδο βρίσκεται σε εξέλιξη η δημιουργία ενός νέου τοπίου το οποίο δημιουργεί προϋποθέσεις για την *εναρμόνιση των οικονομικών λειτουργιών και δυνατοτήτων της ΠΚΜ με την καίρια γεωγραφική θέση της*. Πρόκειται για μια κρίσιμη διαδικασία ενεργοποίησης και πραγμάτωσης, γνωστών εν πολλοίς αλλά μη πλήρως αξιοποιημένων, συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Ο βαθμός κατανόησης των αλλαγών οι οποίες συγκροτούν το νέο τοπίο καθώς και η αμεσότητα της αντίδρασης συναρτώνται με τον βαθμό του οφέλους που θα αποκομιστεί. Συνεπώς, η έγκαιρη και σε βάθος «ανάγνωση» του νέου τοπίου έχει εξαιρετικά κρίσιμη σημασία.

Όσον αφορά την ανάλυση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η περίοδος 2008-2017 παρουσιάζει ορισμένες ιδιομορφίες με την έννοια ότι περιλαμβάνει διαστήματα ανάπτυξης, ύφεσης, στασιμότητας και ανάκαμψης. Συγχρόνως πρόκειται για χρονικό διάστημα κατά το οποίο συντελέστηκαν ριζικές δομικές αλλαγές, στοιχείο που περιορίζει την ισχύ και την αξιοποίηση των συμπερασμάτων παλαιότερων μελετών, αλλά και τη χρησιμότητα των παραδοσιακών αναλύσεων βάσει χρονολογικών σειρών. Τα ανωτέρω σε συνδυασμό με την καθυστέρηση δημοσίευσης ορισμένων στατιστικών μεγεθών δημιουργούν πρόσθετες δυσκολίες.

Το παρόν κείμενο αποτελείται από δύο μέρη:

Στο *Α΄ Μέρος* (Ενότητες 1-6) παρουσιάζονται και αξιολογούνται τα βασικά οικονομικά μεγέθη της ΠΚΜ την τελευταία δεκαετία. Ως μέτρο σύγκρισης

χρησιμοποιούνται αντίστοιχα μεγέθη από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), το σύνολο της χώρας και τις άλλες περιφέρειες.

Στο *Β΄ Μέρος* (Ενότητες 7-8 και στον Επίλογο) αναδεικνύονται οι προοπτικές ανάπτυξης της ΠΚΜ υπό το πρίσμα της ενεργοποίησης-εναρμόνισης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της και ως απόρροια των νέων δεδομένων στις υποδομές εθνικής και διεθνούς εμβέλειας, αλλά και των εξελίξεων ομαλοποίησης στην περιοχή των Βαλκανίων.

Οι εν λόγω αναπτυξιακές προοπτικές εντάσσονται σε μια αντίληψη ενεργητικής προσαρμογής στις σύγχρονες παγκόσμιες αναπτυξιακές τάσεις στο πλαίσιο των οποίων, μεταξύ άλλων, αποδίδεται έμφαση στην ανέλιξη στις αλυσίδες αξίας, στην εγχώρια παραγόμενη προστιθέμενη αξία, στο εγχώριο περιεχόμενο των εξαγωγών, στις εγχώριες κλαδικές διασυνδέσεις και στη διαφοροποίηση της προσφοράς ως βασικού μέσου αναβάθμισης της ανταγωνιστικότητας. Η μέριμνα για την εγχώρια διάσταση της προστιθέμενης αξίας και των εξαγωγών καθώς και το συναφές θέμα των κλαδικών διασυνδέσεων συνιστούν προϋποθέσεις όχι μόνο για την παραγωγή αξίας αλλά και για τη διατήρηση και τη δημιουργία θέσεων εργασίας με ποιοτικά χαρακτηριστικά.

1. ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΚΜ

1.1 Η ΠΚΜ και οι περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά και τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας[1] στην κατάταξη μεταξύ 263 περιφερειών της ΕΕ-28 η ΠΚΜ βρίσκεται πολύ χαμηλά (στη 242η θέση). Με αυτή την επίδοση η ΠΚΜ, μεταξύ των περιφερειών της χώρας, τοποθετείται στη δεύτερη θέση μετά την Αττική, η οποία καταλαμβάνει την 193η θέση· βρίσκεται δηλαδή σε αξιοσημείωτη απόσταση. Αντιθέτως, η διαφορά ανάμεσα στην ΠΚΜ και στις λοιπές περιφέρειες δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η τελευταία περιφέρεια στην Ελλάδα (Ανατολική Μακεδονία και Θράκη) βρίσκεται στη 261η θέση (βλ. Πίνακες 1.1, Π-1 και Διάγραμμα 1).

Διαχρονικά, με βάση τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας, οι περιφέρειες της χώρας εμφάνισαν διαφορετική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, ενώ την περίοδο 2010-2013 όλες οι περιφέρειες (πλην Βορείου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων) παρουσίασαν υποχώρηση του δείκτη, την περίοδο 2013-2016 όλες οι περιφέρειες πλην Αττικής παρουσίασαν άνοδο. Η ανάκαμψη των δεικτών την περίοδο 2013-2016 δεν υπερκάλυψε τις αρνητικές επιδόσεις της περιόδου 2010-2013, με αποτέλεσμα η περίοδος 2010-2016 να χαρακτηρίζεται γενικά από απώλεια θέσεων (βλ. Πίνακα 1.2).

Με βάση τη συνισταμένη των συγκεκριμένων δεικτών ανταγωνιστικότητας η ΠΚΜ παρουσιάζει χαμηλή επίδοση. Ωστόσο, σε ορισμένους δείκτες η θέση της ΠΚΜ είναι αναβαθμισμένη: εκσυγχρονισμός επιχειρείν (150η), υγεία (156η), ανώτατη εκπαίδευση και διά βίου μάθηση (163η). Η εν λόγω θετική διαφοροποίηση των επιδόσεων αφενός αναδεικνύει τις δυνατότητες της ΠΚΜ, ότι δηλαδή είναι σε θέση να βελτιώσει τη σχετική θέση της, αφετέρου παραπέμπει σε αναντιστοιχίες που πρέπει να αποκατασταθούν. Ως συγκεκριμένο παράδειγμα είναι δυνατό να αναφερθεί η αναντιστοιχία ανάμεσα στην ικανοποιητική τιμή του δείκτη εκσυγχρονισμού του επιχειρείν (150η) και της ανώτατης εκπαίδευσης και διά βίου μάθησης (163η) με τις χαμηλές τιμές της καινοτομίας (210η) και της τεχνολογικής ετοιμότητας (243η) (βλ. Πίνακα Π-2 και Διάγραμμα 1.2).

Από τις εν λόγω αναντιστοιχίες συνάγεται ότι η υπάρχει έλλειμμα συνεργειών και περιορισμένος βαθμός διάχυσης των θετικών πτυχών-χαρακτηριστικών της ΠΚΜ. Η υπέρβαση των εν λόγω αναντιστοιχιών απαιτεί ευρύ πλέγμα πολιτικών για την αναβάθμιση των θεσμών και των συνεργειών μεταξύ των φορέων της εκπαίδευσης-έρευνας, της διοίκησης και της οικονομίας.

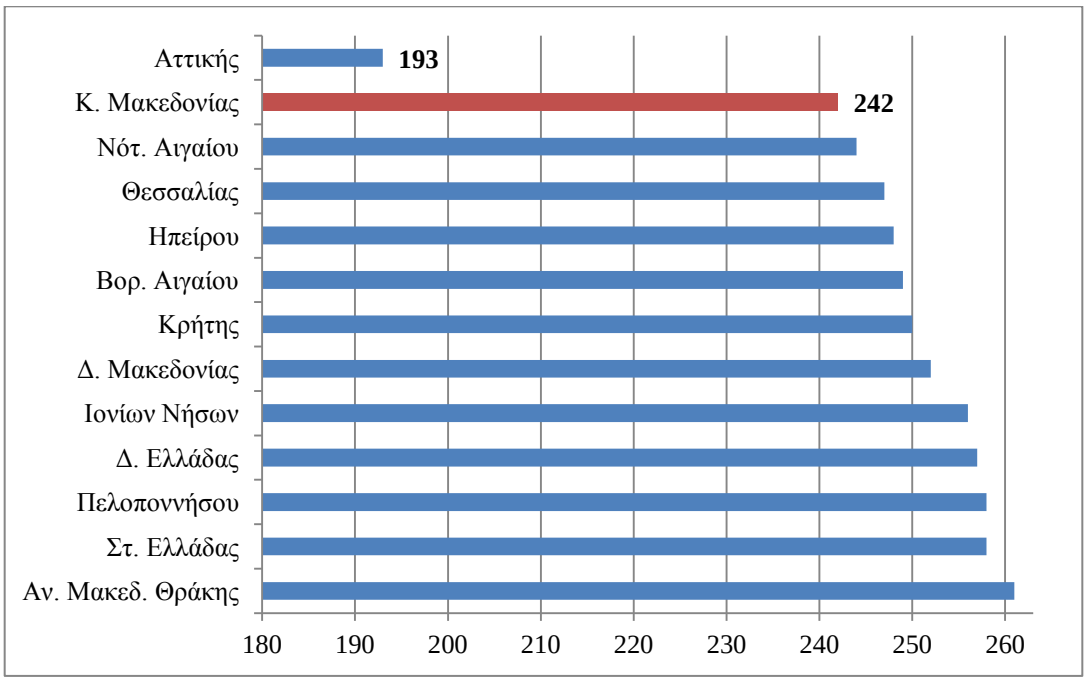
[1] Ο Περιφερειακός Δείκτης Ανταγωνιστικότητας είναι συνισταμένη επιμέρους δεικτών οι οποίοι υπολογίζονται με βάση επίσημες στατιστικές διεθνών οργανισμών. Για τη μεθοδολογία υπολογισμού καθώς και το περιεχόμενο των δεικτών βλ: https://goo.gl/U5uiii.

Πίνακας 1.1: Η θέση της Περιφέρειας Αττικής και της ΠΚΜ μεταξύ των 263 περιφερειών της ΕΕ-28 με βάση τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (2016*)

		Περιφέρεια Αττικής	**ΠΚΜ**	**Διαφορά Περιφ. Αττικής και ΠΚΜ**
Δείκτης Ανταγωνιστικότητας 2016 (0-100)		34,4	11,7	-22,7
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (PPP) EU-28=100 (θέση)		99	242	-143
Επίπεδο ανάπτυξης (1-5)		4	2	-2
Βασικοί δείκτες	Θεσμοί	243	233	+10
	Μακροοικονομική σταθερότητα	28**	28**	-
	Υποδομές	145	203	-58
	Υγεία	129	156	-27
	Βασική εκπαίδευση	25**	25**	-
	Υποσύνολο βασικών δεικτών	**240**	**243**	**-3**
Δείκτες αποδοτικότητας	Ανώτατη εκπ/ση & διά βίου μάθ.	101	163	-62
	Αποδοτικότητα αγοράς εργασίας	241	257	-16
	Μέγεθος αγοράς	104	224	-120
	Υποσύνολο δεικτών αποδοτικότητας	**179**	**237**	**-58**
Δείκτες καινοτομίας	Τεχνολογική ετοιμότητα	232	243	-11
	Εκσυγχρονισμός επιχειρείν	27	150	-123
	Καινοτομία	132	210	-78
	Υποσύνολο δεικτών καινοτομίας	**149**	**214**	**-65**

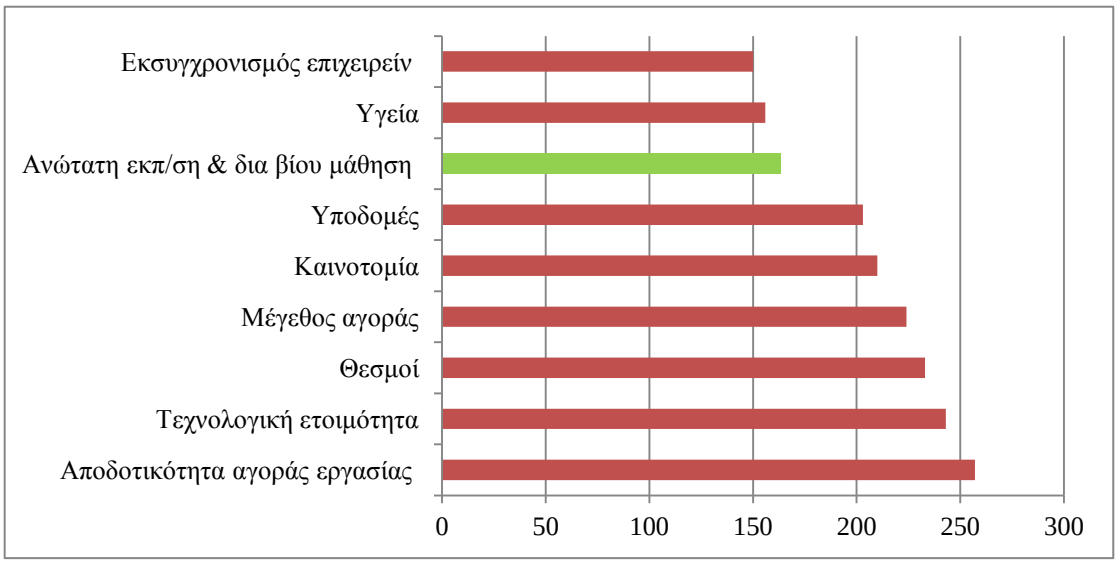
Πηγή: https://goo.gl/rfMmKs (επεξεργασία στοιχείων)
** Κάθε δείκτης είναι συνισταμένη επιμέρους δεικτών. Για τη μεθοδολογία υπολογισμού καθώς και το περιεχόμενο των δεικτών βλ.: https://goo.gl/U5uiii.*
*** Σε σύνολο 28 κρατών-μελών.*

Διάγραμμα 1.1: Η θέση των περιφερειών της χώρας στην ΕΕ με βάση τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας

Πηγή: https://goo.gl/U5uiii (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 1.2: Η θέση της ΠΚΜ στην ΕΕ σε επιμέρους δείκτες του Περιφερειακού Δείκτη Ανταγωνιστικότητας

Πηγή: https://goo.gl/U5uiii (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 1.2: Διαχρονικές αλλαγές στην κατάταξη των περιφερειών σύμφωνα με τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας*

	Επίπεδο ανάπτυξης (1-5)	**Θέση στο σύνολο των 263 περιφερειών**	**2013-2016**	**2010-2013**	**2010-2016**
Ελλάδα	-	-	–	↓	↓
Αττικής	4	193	↓	↓	↓
Β. Αιγαίου	2	249	–	↑	↑
Ν. Αιγαίου	3	244	–	–	–
Κρήτης	2	250	–	–	↓
Αν. Μακεδ., Θράκης	2	261	–	↓	↓
Κ. Μακεδονίας	2	242	–	↓	↓
Δ. Μακεδονίας	2	252	–	↓	–
Ηπείρου	2	248	–	–	–
Θεσσαλίας	2	247	–	↓	↓
Ιονίων Νήσων	2	256	–	↑	–
Δ. Ελλάδας	2	257	–	↓	↓
Στ. Ελλάδας	2	258	–	↓	↓
Πελοποννήσου	2	258	–	↓	↓

Πηγή: https://goo.gl/U5uiii

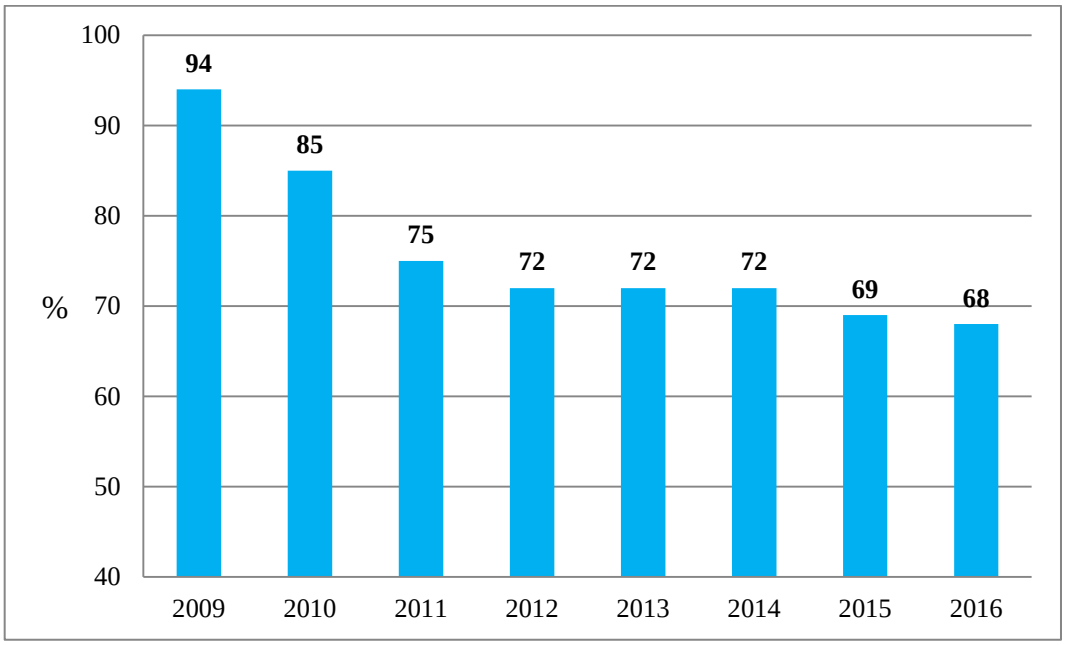
* *Οι αλλαγές αναφέρονται αν υπερβαίνουν το 5%.*

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Το διάστημα 2009-2016 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε PPS[2]) της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με το αντίστοιχο της ΕΕ-28 μειώθηκε από το επίπεδο του 94% στο 68% (μείωση κατά 26 ποσοστιαίες μονάδες). Ως αποτέλεσμα *αντιστράφηκε η πορεία σύγκλισης* του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας προς το μέσο επίπεδο της ΕΕ που είχε παρατηρηθεί πριν από την έναρξη της ύφεσης (βλ. Διάγραμμα 1.3).

Στην ΠΚΜ το ΑΕΠ ανά κάτοικο την περίοδο 2009-2015 μειώθηκε από το επίπεδο του 75% της ΕΕ-28 στο 52% (μείωση κατά 23 ποσοστιαίες μονάδες). Με αυτή τη μείωση η ΠΚΜ τοποθετείται στο μέσο των περιφερειών της χώρας, καθώς η μείωση κυμάνθηκε από -15 ποσοστιαίες μονάδες (Δυτική Μακεδονία) έως -35 (Αττική) (βλ. Διαγράμματα 1.4, 1.5, Π-1 και Πίνακα Π-3).

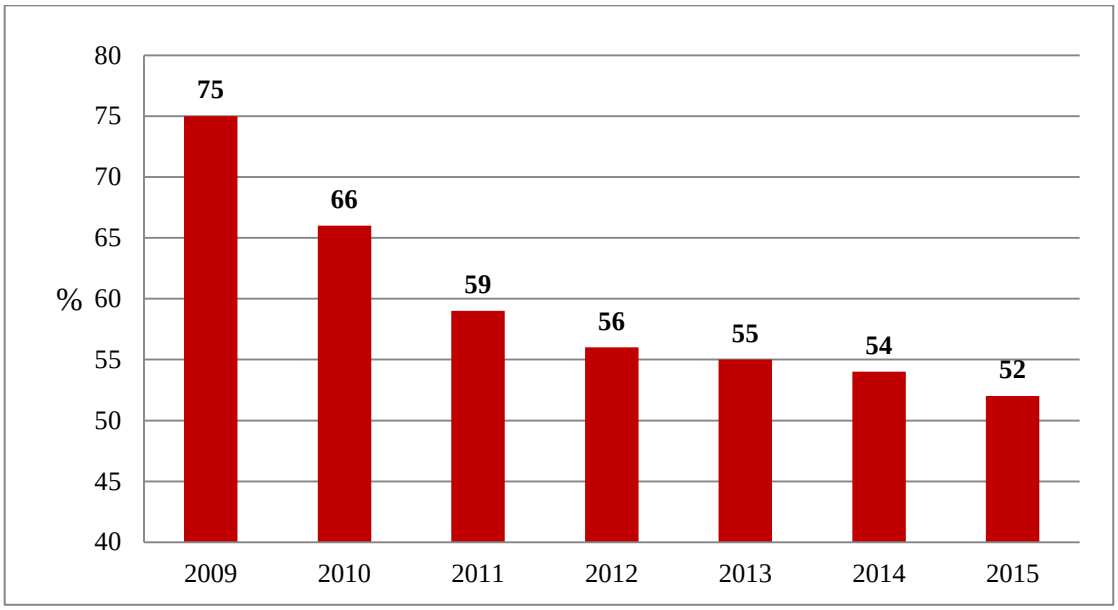
Διάγραμμα 1.3: ΑΕΠ κατά κεφαλήν στην Ελλάδα σε σχέση με την ΕΕ-28 (PPS)

Πηγή: Eurostat, https://goo.gl/tXT1s9 (επεξεργασία στοιχείων)

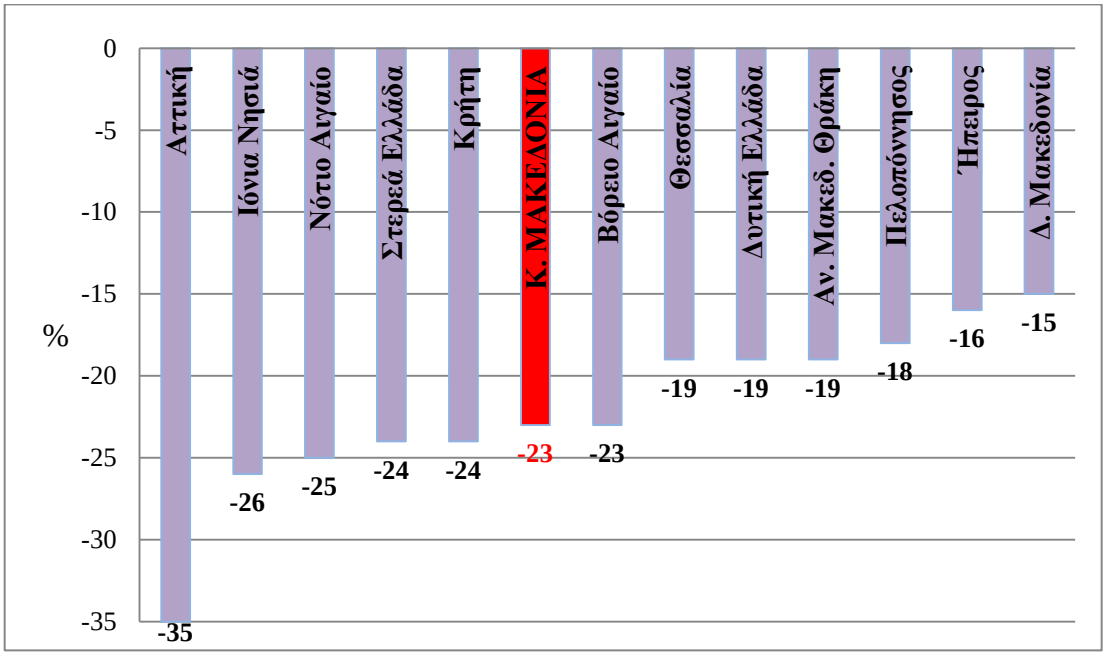
[2] PPS: Purchasing Power Standards.

Διάγραμμα 1.4: Περιφερειακό ΑΕΠ ανά κάτοικο στην ΠΚΜ ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ-28 (PPS)

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 1.5: Μεταβολή 2009-2015 στο περιφερειακό ΑΕΠ ανά κάτοικο ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ-28 (PPS)

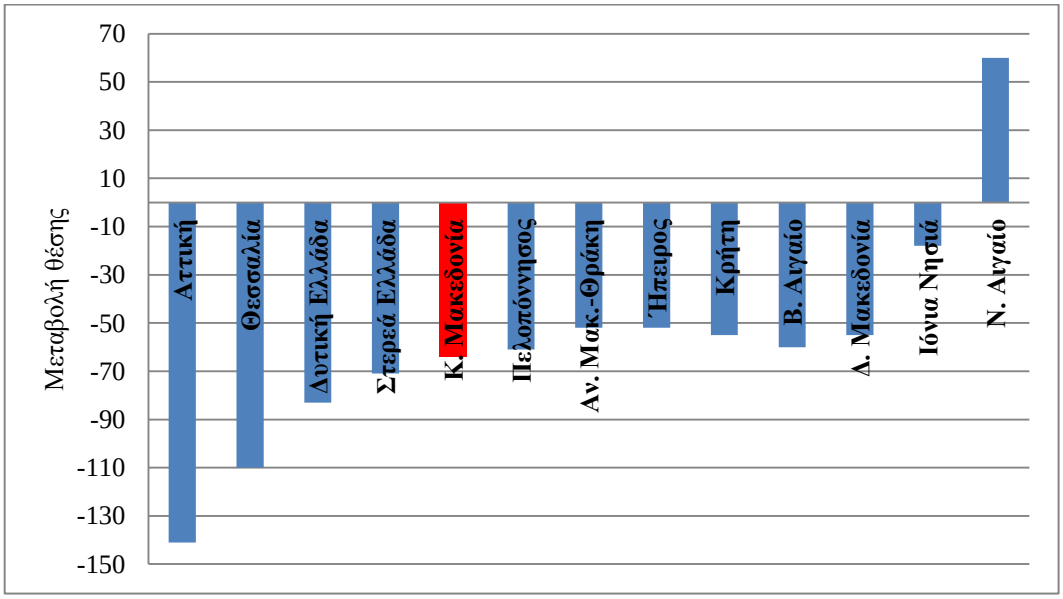

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

Το διαθέσιμο εισόδημα

Το διαθέσιμο εισόδημα ανά κάτοικο (PPS) στην ΠΚΜ μειώθηκε στο διάστημα 2008-2014 από 14.100 σε 10.500 (μείωση κατά 3.600). Η εξέλιξη αυτή επέφερε την υποβάθμιση της ΠΚΜ, μεταξύ 273 περιφερειών της ΕΕ, από την 169η στη 233η θέση (απώλεια 64 θέσεων). Όσον αφορά τις λοιπές περιφέρειες, με εξαίρεση το Νότιο Αιγαίο, παρουσίασαν απώλειες από 1.100-5.500 (βλ. Διάγραμμα 1.6 και Πίνακα Π-4).

Διάγραμμα 1.6: Μεταβολή στην κατάταξη των περιφερειών στο διάστημα 2008-2015 όσον αφορά το διαθέσιμο εισόδημα βάσει της τελικής κατανάλωσης (PPS ανά κάτοικο)

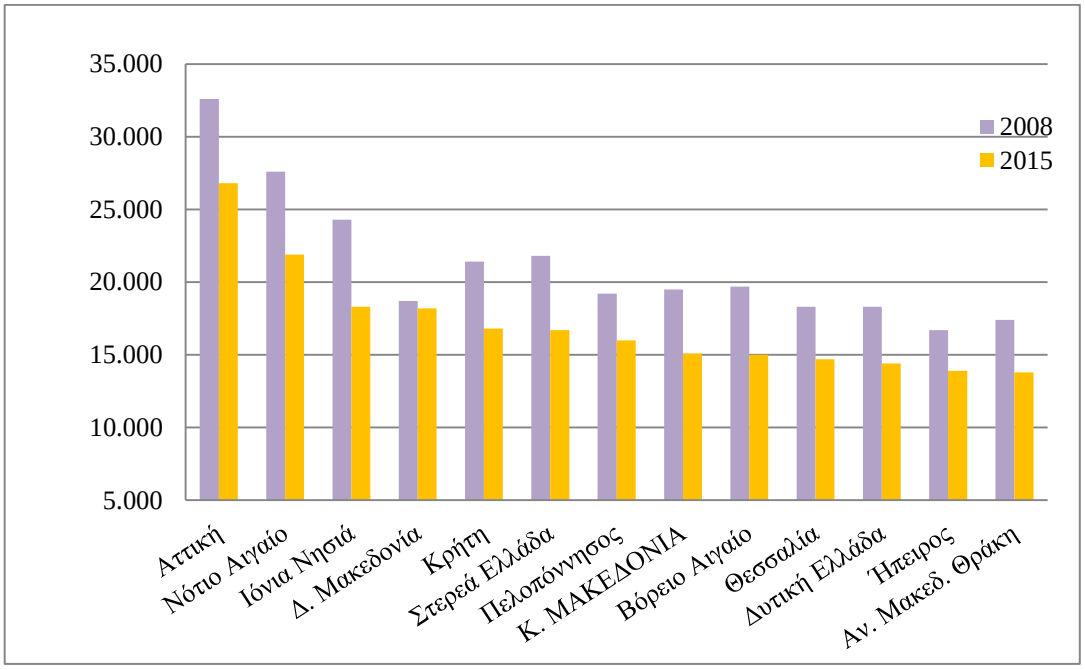
Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

1.2 Η ΠΚΜ και οι περιφέρειες της Ελλάδας[3]

Αγοραστική δύναμη

Σύμφωνα με την αγοραστική δύναμη (PPS ανά κάτοικο), η ΠΚΜ βρίσκεται στην 8η θέση μεταξύ των περιφερειών της χώρας (2015). Στο διάστημα 2008-2013 η αγοραστική δύναμη στην ΠΚΜ μειώθηκε από 19.500 σε 14.700 και ανέκαμψε σε 15.100 το 2015. Το 2013 ήταν έτος ανάκαμψης για άλλες τέσσερις περιφέρειες της χώρας, ενώ σε έξι περιφέρειες η ανάκαμψη εμφανίστηκε το 2012. Εξαίρεση αποτελεί η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας με έτος ανάκαμψης το 2014 (βλ. Διαγράμματα 1.7, 1.8 και Πίνακα Π-5).

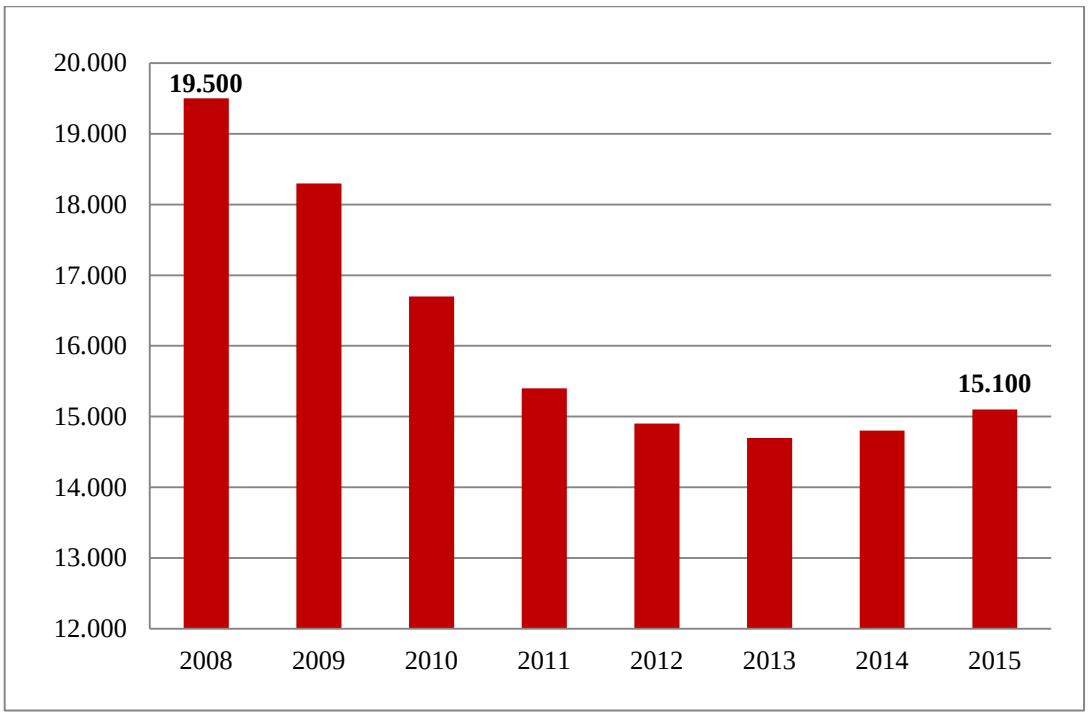
Διάγραμμα 1.7: Αγοραστική δύναμη ανά κάτοικο κατά περιφέρεια (PPS)

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

[3] Μεθοδολογική παρατήρηση: Κατά τη συγκριτική ανάλυση των περιφερειών θα πρέπει να συνεκτιμώνται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να αποφεύγεται η μηχανιστική αντιπαραβολή των στοιχείων. Για παράδειγμα, στη σύγκριση μεταξύ της ΠΚΜ και της Περιφέρειας Αττικής πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η ΠΚΜ –πέραν του Νομού Θεσσαλονίκης και του αντίστοιχου μεγάλου αστικού κέντρου– περιλαμβάνει άλλους έξι νομούς με διαφορετικά οικονομικά χαρακτηριστικά (π.χ. έντονη παρουσία πρωτογενούς τομέα), ενώ η Περιφέρεια Αττικής συγκροτείται ουσιαστικά από δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα – Πειραιάς) με την ανάλογη οικονομική δομή. Τα εν λόγω διαφορετικά δομικά χαρακτηριστικά επηρεάζουν καθοριστικά όλους τους δείκτες βάσει των οποίων γίνονται οι συγκρίσεις μεταξύ των περιφερειών.

Διάγραμμα 1.8: Αγοραστική δύναμη ανά κάτοικο στην ΠΚΜ (PPS)

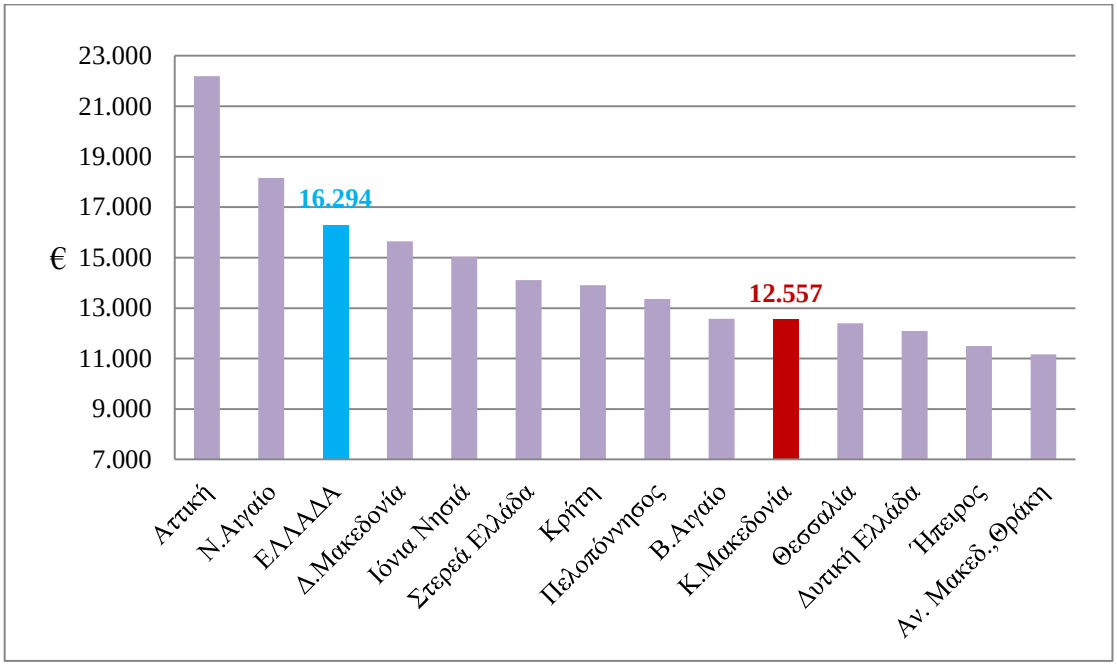

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

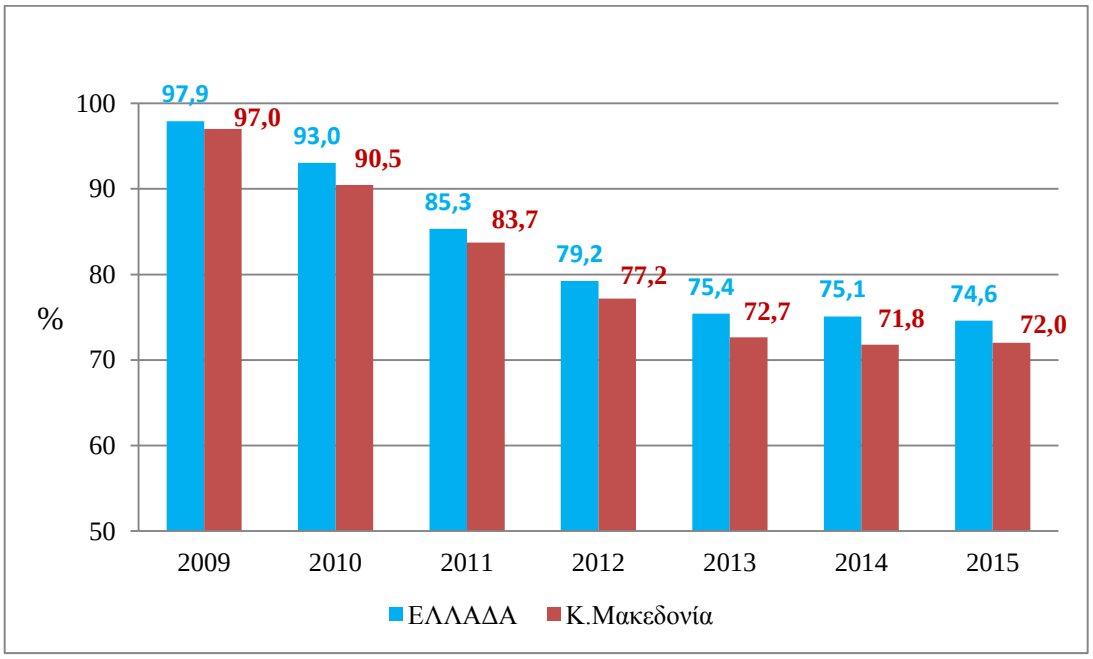
Με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ η ΠΚΜ τοποθετείται χαμηλά σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας, καθώς βρίσκεται στην 9η θέση μεταξύ των 13 περιφερειών. Συγκεκριμένα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΠΚΜ (2015) ανέρχεται σε 12.557 ευρώ έναντι 16.294 ευρώ της χώρας, αντιστοιχεί δηλαδή στο 77,1% του εθνικού μέσου όρου. Σε σχέση με το 2008, η θέση της ΠΚΜ παρουσίασε επιδείνωση, καθώς κατείχε την 7η θέση. Στο διάστημα 2008-2015 η ΠΚΜ απώλεσε κατά κεφαλήν ΑΕΠ 4.880 ευρώ έναντι απώλειας 5.551 ευρώ του μέσου όρου της χώρας (βλ. Διαγράμματα 1.9, 1.10, 1.11, Π-2, Π-3 και Πίνακες Π-6, Π-7, Π-8, Π-9).

Διάγραμμα 1.9: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια (2015)

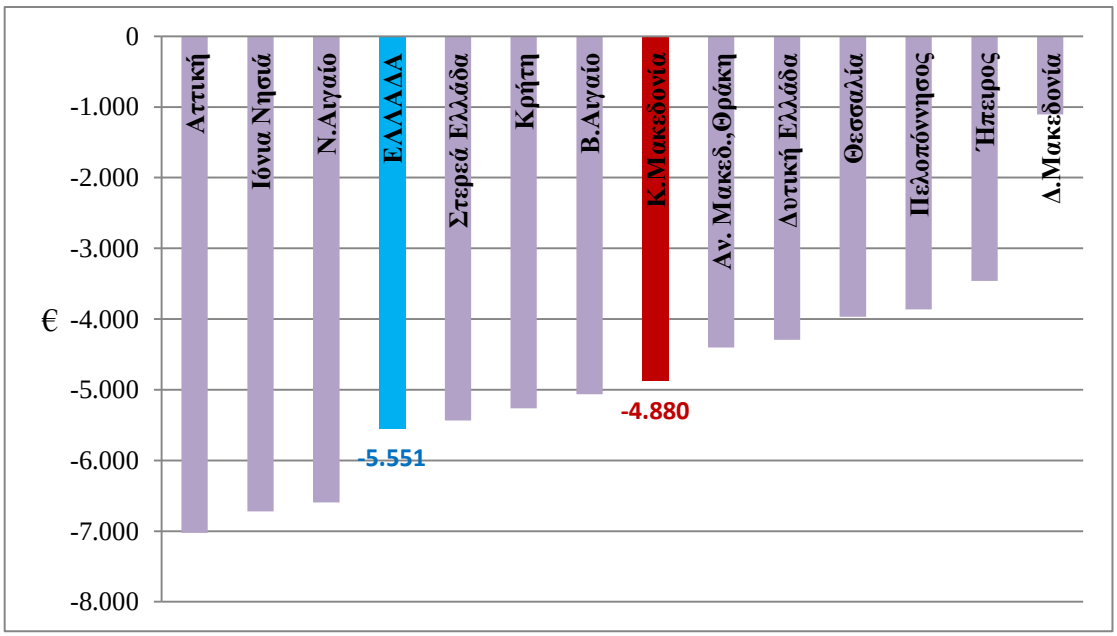
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 1.10: Μεταβολή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στο σύνολο της χώρας και στην ΠΚΜ (2008=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 1.11: Η απώλεια στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών στο διάστημα 2008-2015

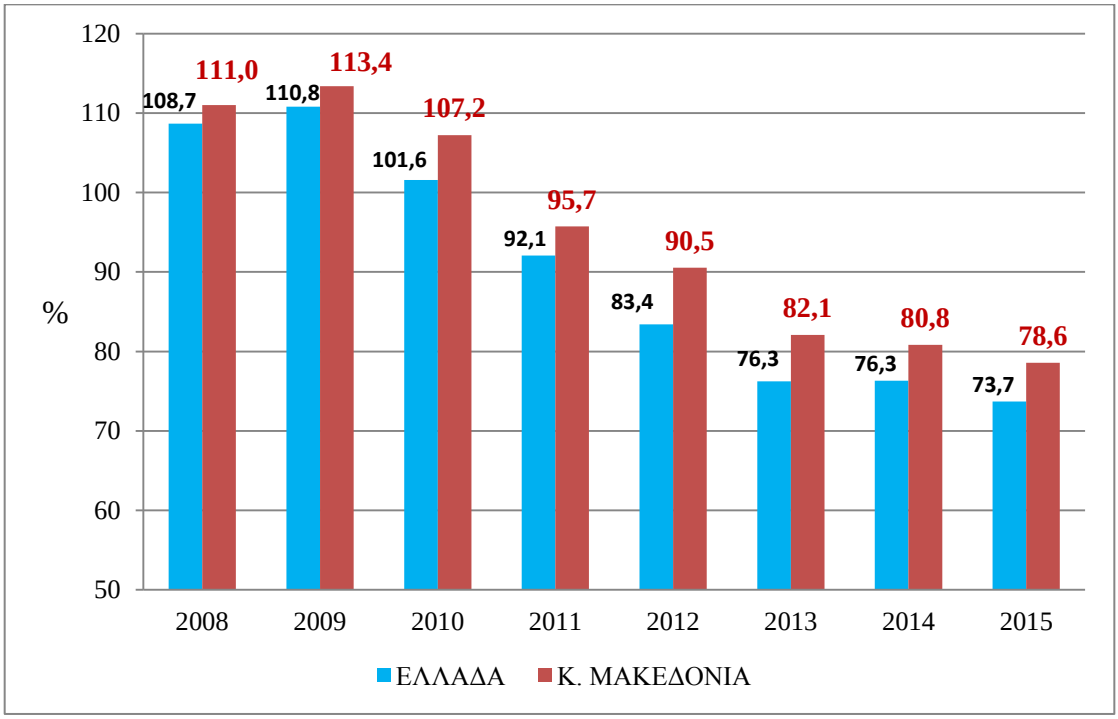

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διαθέσιμο εισόδημα

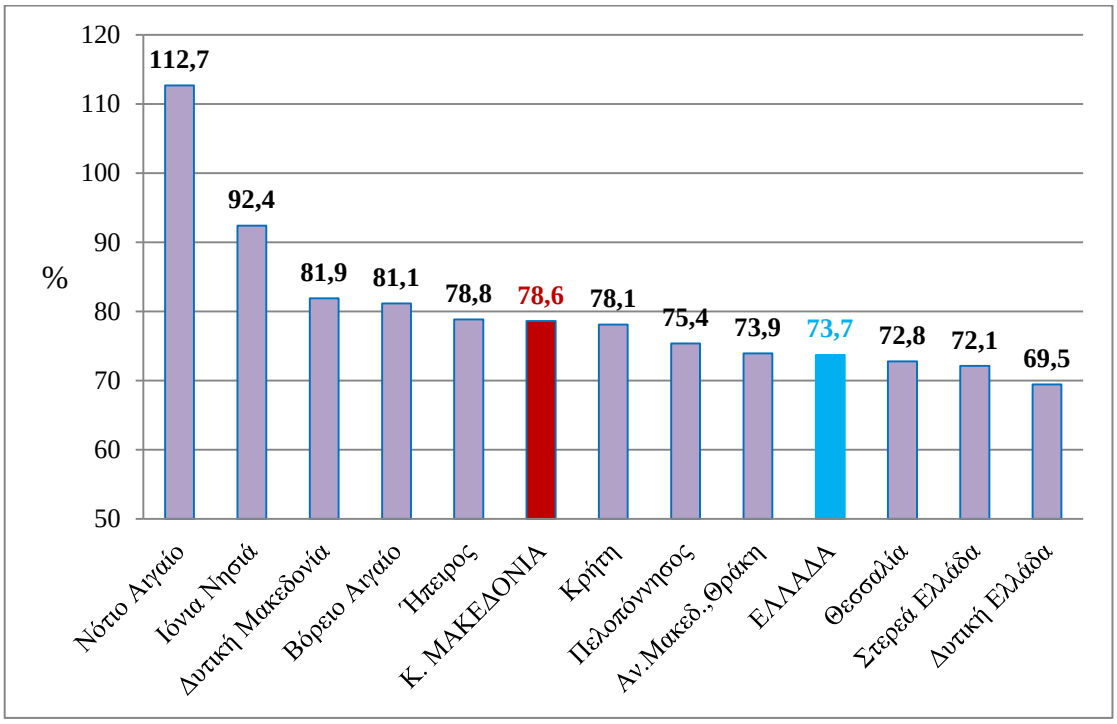
Το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα στην ΠΚΜ ανέρχεται σε 17.281 εκατ. ευρώ και αντιστοιχεί στο 16,3% της χώρας (2015). Η ΠΚΜ βρίσκεται στη δεύτερη θέση, αλλά σε μεγάλη απόσταση από την Αττική (42.192 εκατ. ευρώ). Επίσης, μεγάλη είναι η απόσταση της ΠΚΜ από την Περιφέρεια Θεσσαλίας η οποία κατέχει την τρίτη θέση με 6.467 εκατ. ευρώ. Σε σχέση με τον μέσο όρο των ετών 2006-2007 η ΠΚΜ βελτίωσε τη θέση της, καθώς η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος το 2015 ήταν 21,4 ποσοστιαίες μονάδες έναντι 26,3 μονάδων σε επίπεδο χώρας (βλ. Διαγράμματα 1.12, 1.13 και Πίνακες Π-10, Π-11, Π-12).

Διάγραμμα 1.12: Μεταβολή του διαθέσιμου εισοδήματος στην Ελλάδα και την ΠΚΜ (2006-7=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 1.13: Μεταβολή του διαθέσιμου εισοδήματος στο σύνολο της χώρας και κατά περιφέρεια (2006-7=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

1.3 Οι νομοί της ΠΚΜ και οι νομοί της χώρας

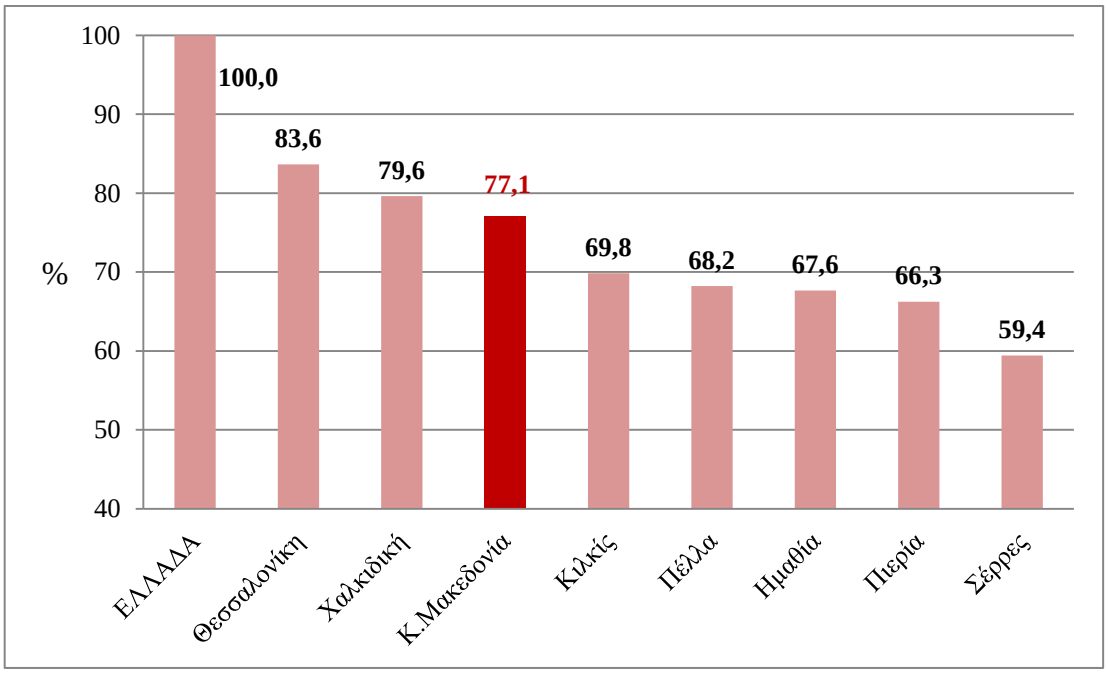
Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ η θέση των νομών της ΠΚΜ μεταξύ των νομών της χώρας κρίνεται ως χαμηλή.

Η Θεσσαλονίκη, το δεύτερο μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας, καταλαμβάνει (2015) μόλις τη 15η θέση και η Χαλκιδική την 21η, ενώ οι λοιποί πέντε νομοί της ΠΚΜ κατατάσσονται μεταξύ 36ης και 48ης θέσης. Συγκεκριμένα: Κιλκίς (36η), Πέλλα (37η), Ημαθία (39η), Πιερία (41η), Σέρρες (48η). Ειδικά όσον αφορά τον Ν. Θεσσαλονίκης, είναι αξιοσημείωτη τόσο η χαμηλή θέση που κατέχει όσο και η περαιτέρω υποβάθμισή του την περίοδο 2008-2015. Επίσης, ιδιαίτερης αναφοράς χρήζει ο Ν. Σερρών, καθώς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του υπολείπεται σημαντικά του εθνικού μέσου όρου, δεδομένου ότι ανέρχεται μόλις στο 59,4% (βλ. Διάγραμμα 1.14).

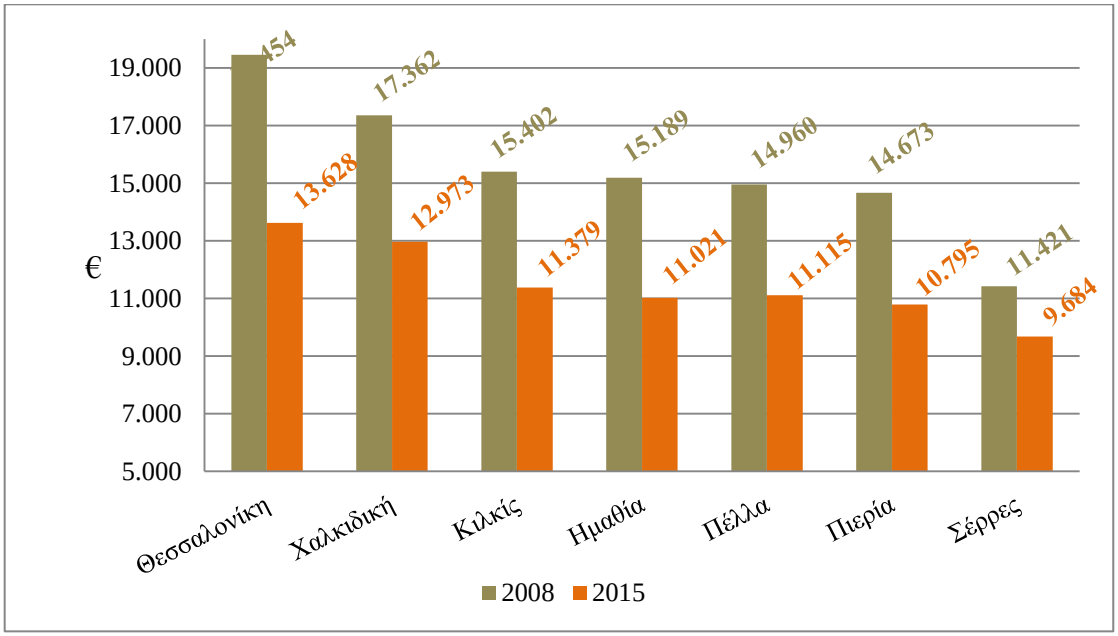
Το 2015, σε σχέση με το 2008, τη θέση τους βελτίωσαν η Χαλκιδική και οι Σέρρες, δύο νομοί (Πέλλα, Πιερία) παρέμειναν στην ίδια ή σχεδόν στην ίδια θέση, ενώ επιδεινώθηκε η θέση τριών νομών (Θεσσαλονίκη, Κιλκίς, Ημαθία) (βλ. Διαγράμματα 1.15, Π-4 και Πίνακες 1.3, Π-13).

Διάγραμμα 1.14: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών της ΠΚΜ (2015, σύνολο χώρας=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 1.15: Μεταβολή στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ στους νομούς της ΠΚΜ (ευρώ, τρέχουσες τιμές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 1.3: Μεταβολή στη σειρά κατάταξης των νομών της χώρας στο διάστημα 2008-2015, σύμφωνα με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (ευρώ, τρέχουσες τιμές)

Σειρά κατάταξης	2008		2015	
	Νομοί		Νομοί	
1	Άνδρος, Θήρα, Κέα, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Σύρος, Τήνος	29.388	Αττική	**22.192**
2	Αττική	29.215	Άνδρος, Θήρα, Κέα, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Σύρος, Τήνος	21.578
3	Ζάκυνθος	25.264	Βοιωτία	19.370
4	Βοιωτία	25.103	Φλώρινα	17.865
5	Ιθάκη, Κεφαλληνία	23.420	Κοζάνη	17.662
6	Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κως, Ρόδος	21.943	Ζάκυνθος	17.425
7	Κέρκυρα	21.341	Αρκαδία	16.442
8	Αργολίδα	19.787	Κάλυμνος, Κάρπαθος Κως, Ρόδος	16.057
9	Ηράκλειο	19.562	Λασίθι	15.426
10	Χανιά	19.509	Κέρκυρα	14.916
11	**Θεσσαλονίκη**	**19.454**	Αργολίδα	14.693
12	Ικαρία, Σάμος	19.253	Ιθάκη, Κεφαλληνία	14.668
13	Εύβοια	18.937	Χανιά	14.297
14	Λασίθι	18.807	Λάρισα	13.860
15	Αχαΐα	18.733	**Θεσσαλονίκη**	**13.628**
16	Θάσος, Καβάλα	18.388	Ρέθυμνο	13.523
17	Αρκαδία	18.382	Ηράκλειο	13.460
18	Κοζάνη	18.345	Θάσος, Καβάλα	13.241
19	Θεσπρωτία	18.324	Φθιώτιδα	13.193
20	Μαγνησία	18.113	Αχαΐα	13.175
21	Φθιώτιδα	18.074	**Χαλκιδική**	**12.973**
22	Κορινθία	18.011	Εύβοια	12.972
23	Λάρισα	18.001	Λέσβος, Λήμνος	12.972
24	Φλώρινα	17.942	Κορινθία	12.743
25	Ρέθυμνο	17.511	Μαγνησία	12.686
26	**Χαλκιδική**	**17.362**	Ικαρία, Σάμος	12.395
27	Λέσβος, Λήμνος	17.272	Μεσσηνία	12.188
28	Χίος	17.095	Θεσπρωτία	12.185
29	Φωκίδα	15.619	Λευκάδα	12.177
30	Μεσσηνία	15.480	Λακωνία	12.119
31	Έβρος	15.438	Έβρος	12.072
32	**Κιλκίς**	**15.402**	Χίος	11.985
33	Ιωάννινα	15.299	Πρέβεζα	11.888
34	**Ημαθία**	**15.189**	Αιτωλοακαρνανία	11.526
35	Ροδόπη	15.148	Ιωάννινα	11.442
36	Λακωνία	15.125	**Κιλκίς**	**11.379**
37	**Πέλλα**	**14.960**	**Πέλλα**	**11.115**
38	Λευκάδα	14.818	Τρίκαλα	11.054
39	Αιτωλοακαρνανία	14.761	**Ημαθία**	**11.021**
40	**Πιερία**	**14.673**	Άρτα	10.842
41	Ξάνθη	14.537	**Πιερία**	**10.795**
42	Πρέβεζα	14.325	Ηλεία	10.750
43	Ηλεία	13.990	Καστοριά	10.726
44	Τρίκαλα	13.847	Δράμα	10.635

45	Δράμα	13.377	Φωκίδα	10.420
46	Καστοριά	13.270	Γρεβενά	10.244
47	Ευρυτανία	13.149	Ευρυτανία	9.841
48	Γρεβενά	12.699	**Σέρρες**	**9.684**
49	Άρτα	12.601	Καρδίτσα	9.647
50	Καρδίτσα	12.090	Ξάνθη	9.549
51	**Σέρρες**	**11.421**	Ροδόπη	9.533

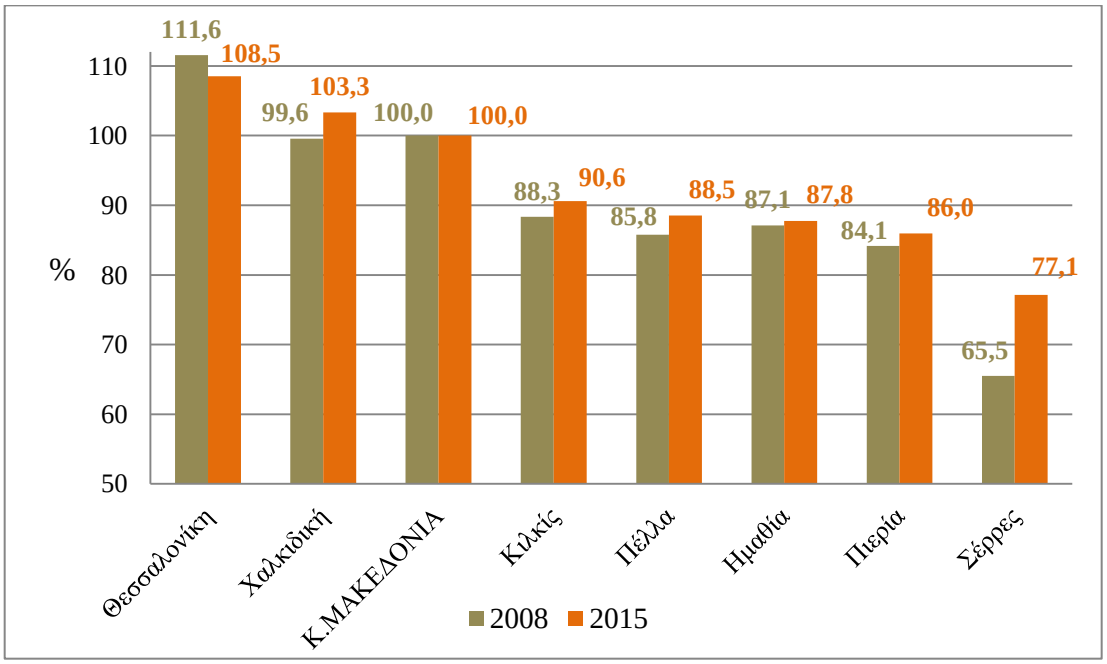
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

1.4 Ενδοπεριφερειακές διαφοροποιήσεις στην ΠΚΜ

Οι ενδοπεριφερειακές διαφοροποιήσεις στην ΠΚΜ, με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών, είναι σημαντικές. Συγκεκριμένα, πάνω από τον μέσο όρο της περιφέρειας βρίσκεται (2015) η Θεσσαλονίκη (108,5%) και ακολουθεί η Χαλκιδική (103,3%). Οι λοιποί νομοί υπολείπονται του μέσου όρου αρκετά έως πάρα πολύ: Κιλκίς (90,6%), Πέλλα (88,5%), Ημαθία (87,8%), Πιερία (86,0%), Σέρρες (77,1%) (βλ. Διαγράμματα 1.16, Π-5).

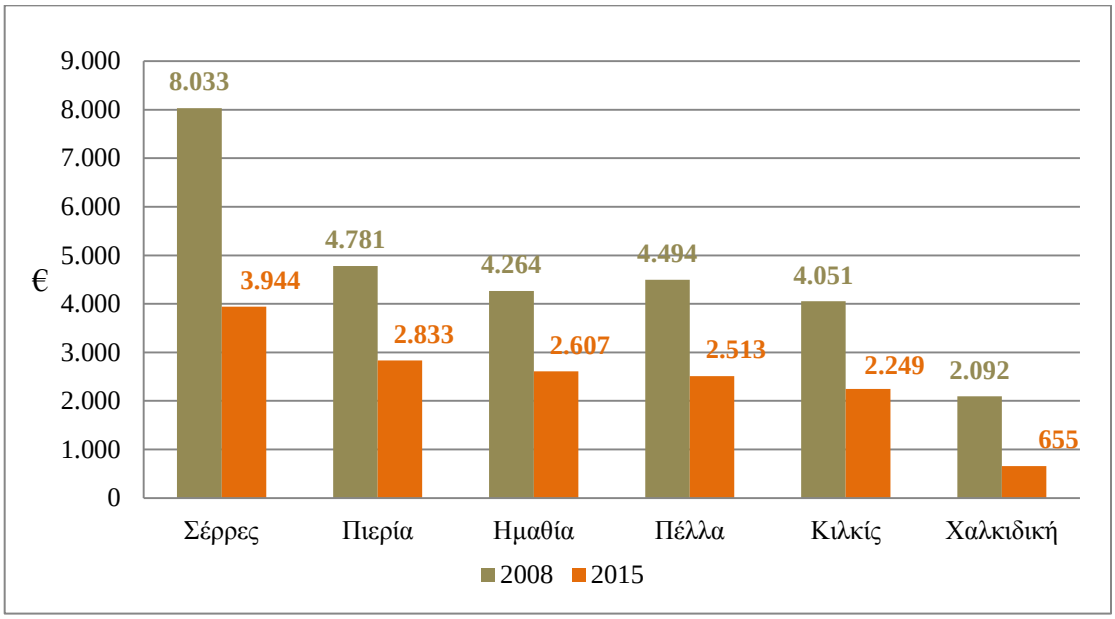
Η διαφοροποίηση το έτος 2015 είναι μικρότερη σε σχέση με τη διαφοροποίηση του 2008, καθώς την περίοδο 2008-2015 υπήρξε σημαντική σύγκλιση μεταξύ των νομών. Ωστόσο, η συγκεκριμένη σύγκλιση οφείλεται κυρίως στη μεγαλύτερη μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στους νομούς με τον υψηλότερο δείκτη (Θεσσαλονίκη, Χαλκιδική). Πρόκειται δηλαδή για *σύγκλιση χωρίς αναπτυξιακό περιεχόμενο*, καθώς πραγματοποιήθηκε σε χαμηλότερο επίπεδο. Χαρακτηριστική είναι η μείωση της διαφοράς μεταξύ Θεσσαλονίκης και Σερρών από 8.033 ευρώ σε 3.944 ευρώ˙ η εν λόγω αλλαγή μείωσε την ποσοστιαία διαφορά Θεσσαλονίκης-Σερρών κατά 9,6 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ συγχρόνως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στον Ν. Σερρών υποχώρησε από 11.421 ευρώ σε 9.684 ευρώ (βλ. Διάγραμμα 1.17 και Πίνακες 1.4, Π-14, Π-15, Π-16).

Διάγραμμα 1.16: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών της ΠΚΜ (2008 και 2015, ΠΚΜ=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 1.17: Απόκλιση στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των νομών της ΠΚΜ και του Ν. Θεσσαλονίκης (2008 και 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 1.4: Κατάταξη των νομών της ΠΚΜ σύμφωνα με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

	2015 (ευρώ)	**Ελλάδα=100 (%)**	**ΠΚΜ=100 (%)**
ΕΛΛΑΔΑ	16.294	100,0	129,8
Θεσσαλονίκη	13.628	83,6	108,5
Χαλκιδική	12.973	79,6	103,3
Κ. Μακεδονία	12.557	77,1	100,0
Κιλκίς	11.379	69,8	90,6
Πέλλα	11.115	68,2	88,5
Ημαθία	11.021	67,6	87,8
Πιερία	10.795	66,3	86,0
Σέρρες	9.684	59,4	77,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

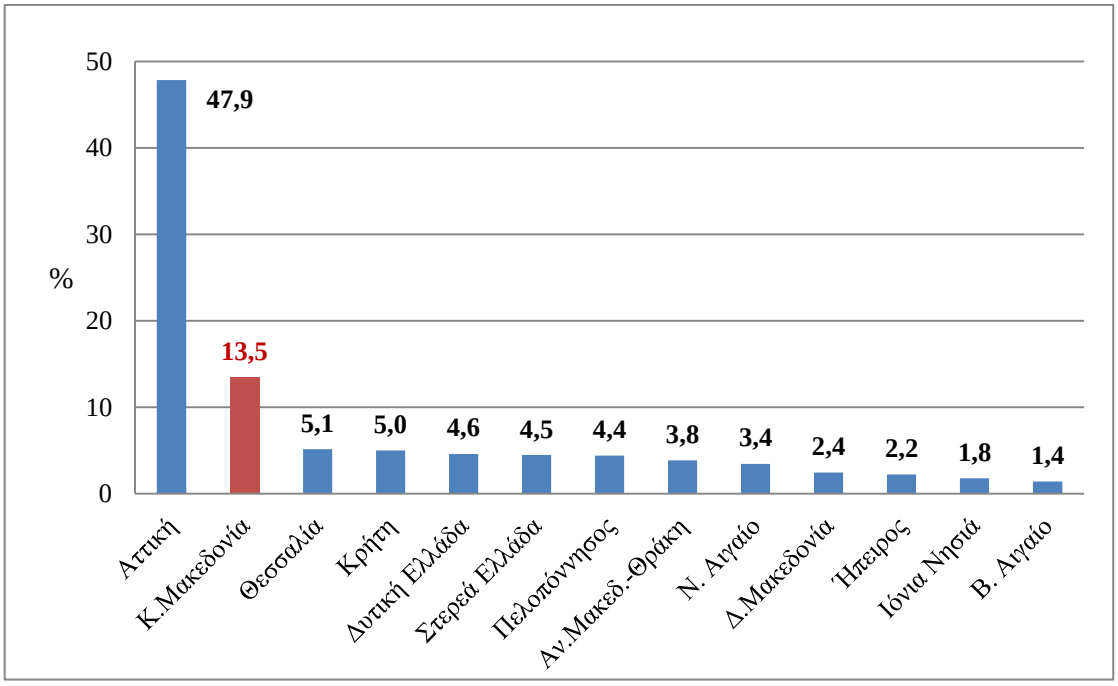
2. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΒΑΡΟΣ ΤΗΣ ΠΚΜ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.1 Η συμμετοχή της ΠΚΜ στο ΑΕΠ

Η συμμετοχή της ΠΚΜ στο ΑΕΠ της χώρας ανέρχεται σε 23.716 εκατ. ευρώ και αντιστοιχεί στο 13,5% (2015). Την περίοδο 2006-2015 εντοπίζονται μικρές αυξομειώσεις στη συμμετοχή της ΠΚΜ (μεταξύ 13,3% και 13,8%), χωρίς όμως ουσιώδη μεταβολή στη θέση της μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Επομένως, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η πρόσφατη ύφεση έπληξε την ΠΚΜ ελαφρώς σε μεγαλύτερο βαθμό από το σύνολο της χώρας. Η ΠΚΜ βρίσκεται στη δεύτερη θέση μετά την Αττική (η οποία συμμετέχει στο ΑΕΠ με 48,3%). Η ΠΚΜ έχει υπερδιπλάσιο ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ από τις περιφέρειες Θεσσαλίας (5,1%) και Κρήτης (5,0%) και σχεδόν τριπλάσιο από τις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου (βλ. Διάγραμμα 2.1 και Πίνακα Π-17).

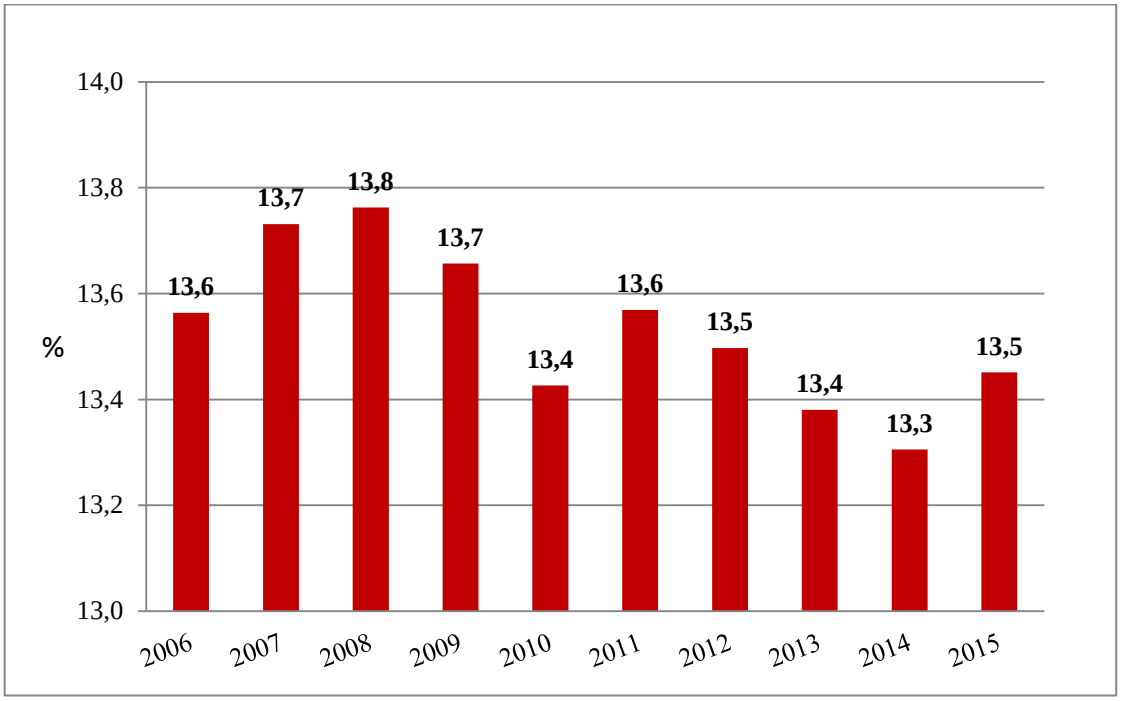
Συγχρόνως, όμως διακρίνεται μια ανακοπή στην τάση για αύξηση του ειδικού βάρους της ΠΚΜ που είχε παρατηρηθεί την περίοδο 2006-2008 (βλ. Διάγραμμα 2.2 και Πίνακα Π-18).

Διάγραμμα 2.1: Η ποσοστιαία συμμετοχή των περιφερειών στο ΑΕΠ (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, EUROSTAT (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 2.2: Μεταβολή της ποσοστιαίας συμμετοχής της ΠΚΜ στο ΑΕΠ (2006-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, EUROSTAT (επεξεργασία στοιχείων)

2.2 Το ειδικό βάρος της ΠΚΜ κατά κλάδο

Στο διάστημα 2009-2015 παρατηρούνται αξιόλογες μεταβολές όσον αφορά το ειδικό βάρος των κλάδων της ΠΚΜ στο σύνολο της χώρας. Από τη συνδυαστική ανάλυση της ποσοστιαίας συμμετοχής των κλάδων της ΠΚΜ στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία παραγωγής σε επίπεδο χώρας το 2009 και της αλλαγής την περίοδο 2009-2015, προκύπτουν οι εξής κατηγορίες κλάδων (βλ. Πίνακες 2.1, 2.2, Π-19, Π-21, Π-22, Π-23, Π-25 και Διαγράμματα 2.3, 2.4):

- Κλάδοι με *υψηλότερη* συμμετοχή από τον μέσο όρο της ΠΚΜ στη χώρα η οποία:
  - Αυξήθηκε:
    - Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία,
    - Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία
  - Μειώθηκε:
    - Κατασκευές
    - Εμπόριο, επισκευές, μεταφορές, αποθήκευση
  - Παρέμεινε σταθερή:
    - Πρωτογενής
    - Δευτερογενής
    - Μεταποίηση

- Κλάδοι με *χαμηλότερη* συμμετοχή από τον μέσο όρο της ΠΚΜ στη χώρα η οποία:
  - Αυξήθηκε:
    - Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστικές δραστηριότητες
    - Ενημέρωση και επικοινωνία
  - Παρέμεινε σταθερή:
    - Διαχείριση ακίνητης περιουσίας
    - Επιστ., τεχνικές, διοικητικές δραστηριότητες

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω αλλαγών το διάστημα 2008-2015, η συμμετοχή της ΠΚΜ στο ΑΕΠ ανήλθε σε 20.944 εκατ. ευρώ και αντιστοιχούσε στο 13,5% (βλ. Διάγραμμα 2.4 και Πίνακες Π-20, Π-25).

Συγχρόνως, κατά κλάδο εντοπίζονται διαφοροποιήσεις με εύρος το οποίο κυμαίνεται από 8,7% στην Ενημέρωση και επικοινωνία έως 19,9% στον πρωτογενή τομέα. Στη γενική εικόνα ανήκει η διαπίστωση ότι η ΠΚΜ καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση στη χώρα σε όλους τους κλάδους, εκτός από την περίπτωση του πρωτογενούς τομέα που κατέχει την πρώτη.

Πίνακας 2.1: Μεταβολή της συμμετοχής των κλάδων της ΠΚΜ στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε επίπεδο χώρας

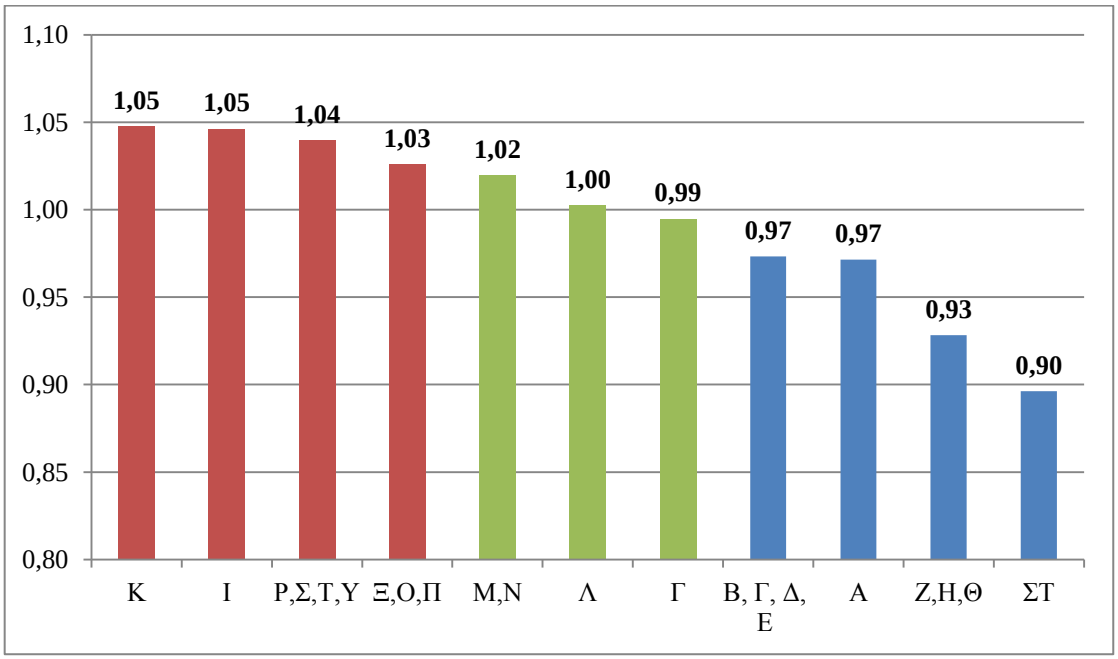
Κλάδοι		**2009**	**2015**	**Μεταβολή 2015/2009**
		%	**%**	
Α	Πρωτογενής	19,9	19,4	0,97
Β, Γ, Δ, Ε	Δευτερογενής*	15,4	15,0	0,97
Γ	Μεταποίηση**	17,8	17,7	0,99
ΣΤ	Κατασκευές	14,7	13,2	0,90
Ζ, Η, Θ	Εμπόριο, επισκ., μεταφορές, αποθήκ.	14,3	13,3	0,93
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	8,3	8,7	1,05
Κ	Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστ. δραστ.	9,8	10,3	1,05
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,7	10,8	1,00
Μ, Ν	Επιστ., τεχνικές, διοικητικές δραστ.	10,0	10,2	1,02
Ξ, Ο, Π	Δημ. διοίκ., άμυνα, εκπαίδ., υγεία	15,2	15,6	1,03
Ρ, Σ, Τ, Υ	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	15,3	15,9	1,04

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
** Πλην κατασκευών*
*** Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα*

Οι κωδικοί των κλάδων:

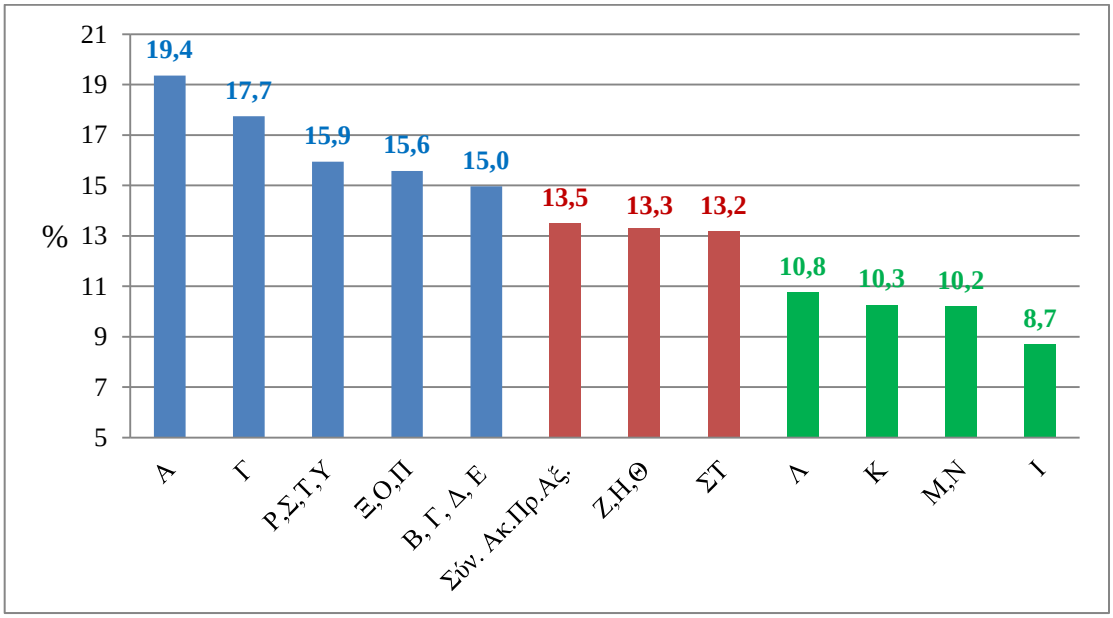
Α	*Γεωργία, δασοκομία και αλιεία*
Γ	*Μεταποίηση*
Ρ, Σ, Τ, Υ	***Ρ:*** *Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία,* ***Σ****: Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών,* ***Τ:*** *Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ιδία χρήση* ***Υ:*** *Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων*
Ξ, Ο, Π	***Ξ:*** *Δημόσια διοίκηση και άμυνα****, Ο:*** *Εκπαίδευση* ***Π****: Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα*
Β, Γ, Δ, Ε	***Β:*** *Ορυχεία και λατομεία,* ***Γ:*** *Μεταποίηση,* ***Δ:*** *Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού,* ***Ε:*** *Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*
ΣΤ	***ΣΤ:*** *Κατασκευές*
Ζ, Η, Θ	***Ζ:*** *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών* ***Η:*** *Μεταφορά και αποθήκευση,* ***Θ****: Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης*
Λ	*Διαχείριση ακίνητης περιουσίας*
Κ	***Κ:*** *Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικής δραστηριότητες*
Μ, Ν	***Μ:*** *Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες,* ***Ν:*** *Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες*
Ι	***Ι:*** *Ενημέρωση και επικοινωνία*

Διάγραμμα 2.3: Μεταβολή του ειδικού βάρους των κλάδων της ΠΚΜ στο σύνολο της χώρας (2009-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 2.4: Η συμμετοχή της ΠΚΜ στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της χώρας κατά κλάδο (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
Σημείωση: Η μεταποίηση (Γ) εμφανίζεται και ξεχωριστά και ενσωματωμένη στον δευτερογενή τομέα (Β, Γ, Δ, Ε).

Πίνακας 2.2: Κατάταξη των κλάδων της ΠΚΜ σύμφωνα με τη συμμετοχή τους στη διαμόρφωση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της χώρας (2015)

Κλάδος		**Ποσοστιαία συμμετοχή (%)**
Α	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	19,4
Γ	Μεταποίηση	17,7
Ρ, Σ, Τ, Υ	**Ρ:** Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, **Σ:** Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, **Τ:** Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση **Υ:** Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	15,9
Ξ, Ο, Π	**Ξ:** Δημόσια διοίκηση και άμυνα **Ο:** Εκπαίδευση **Π:** Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	15,6
Β, Γ, Δ, Ε	**Β:** Ορυχεία και λατομεία, **Γ: Μεταποίηση** **Δ:** Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού **Ε:** Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	15,0
Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία		**13,5**
ΣΤ	**ΣΤ:** Κατασκευές	13,2
Ζ, Η, Θ	**Ζ:** Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών **Η:** Μεταφορά και αποθήκευση **Θ:** Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	13,3
Λ	**Λ:** Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,8
Κ	**Κ:** Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικής δραστηριότητες	10,3
Μ, Ν	**Μ:** Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες **Ν:** Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	10,2
Ι	**Ι:** Ενημέρωση και επικοινωνία	8,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
Σημείωση: Η μεταποίηση (Γ) εμφανίζεται και ξεχωριστά και ενσωματωμένη στον δευτερογενή τομέα (Β, Γ, Δ, Ε).

2.3 Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου

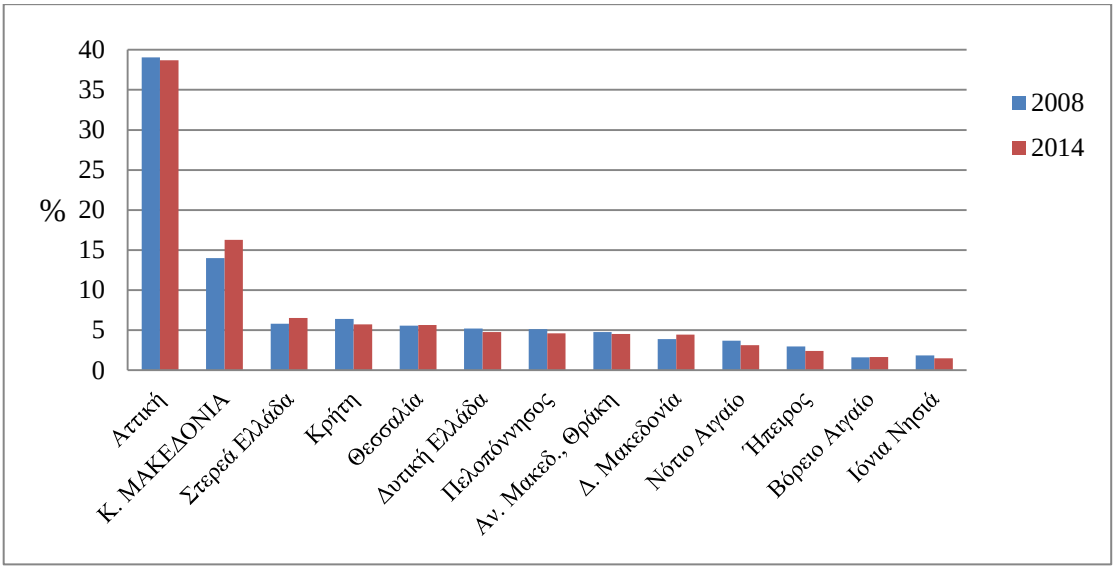
Στην ΠΚΜ παρατηρείται διαδικασία *αποεπένδυσης* μεγάλης διάρκειας και έντασης, αν και σε ηπιότερο βαθμό σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στην ΠΚΜ μειώθηκαν από 8.064 εκατ. ευρώ το 2008 σε 3.355 εκατ. ευρώ το 2014, περιορίστηκαν δηλαδή στο 41,6%. Σε επίπεδο χώρας η μείωση στο ίδιο διάστημα ήταν ακόμη μεγαλύτερη (35,8%) (βλ. Πίνακα 2.3). Ως αποτέλεσμα η συμμετοχή της ΠΚΜ στο σύνολο των επενδύσεων της χώρας από 14,0% το 2008 ανήλθε σε 16,2% το 2014 (βλ. Διάγραμμα 2.5 και Πίνακα 2.3).

Κατά κλάδο, και σε σχέση με τον μέσο όρο της περιόδου 2006-2007, οι επενδύσεις στην ΠΚΜ μειώθηκαν το 2014 στον πρωτογενή τομέα στο 65%, στον δευτερογενή στο 58% και στις κατασκευές στο 5%. Για τα στοιχεία κατ' έτος και για τους λοιπούς κλάδους βλ. Πίνακες Π-53 έως και Π-62 και Διαγράμματα Π-33 έως και Π-42.

Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου *ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας* μειώθηκαν στην ΠΚΜ από 27,4% το 2008 σε 16,0% το 2014, ενώ σε επίπεδο χώρας η αντίστοιχη μείωση ήταν από 27,0% σε 13,1% (βλ. Πίνακα 2.4). Η σχετικά ηπιότερη μείωση των επενδύσεων στην ΠΚΜ την περίοδο της ύφεσης προκύπτει και από τα στοιχεία ότι, ενώ το διάστημα 2008-2011 η συμμετοχή της στις επενδύσεις ήταν κατά μέσο όρο 13,5%, δηλαδή όσο και η συμμετοχή της στο ΑΕΠ, το διάστημα 2012-2014 η συμμετοχή της στις επενδύσεις αυξήθηκε κατά μέσο όρο στο 16,5%.

Κατά κλάδο, οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου *ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας* στην ΠΚΜ μειώθηκαν στον πρωτογενή τομέα από 43,2% το 2008 σε 23,7% το 2014, στον δευτερογενή από 14,6% σε 10,8% και στις κατασκευές από 3,3% σε 1,8%. Για τα στοιχεία κατ' έτος και για τους λοιπούς κλάδους βλ. Πίνακες Π-63 έως και Π-69 και Διαγράμματα Π-43 έως και Π-49.

Διάγραμμα 2.5: Ποσοστιαία συμμετοχή περιφερειών στις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου

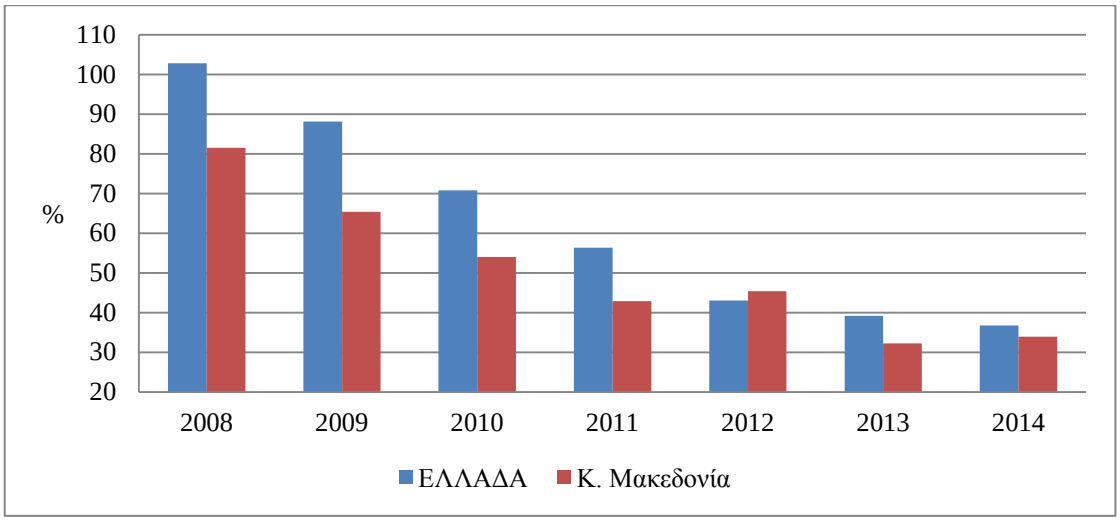
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 2.3: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά περιφέρεια (εκατ. ευρώ)

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Αττική	22.505	20.520	16.092	12.517	9.103	8.943	7.984
Κ. Μακεδονία	8.064	6.470	5.345	4.243	4.490	3.193	3.355
Στερεά Ελλάδα	3.345	2.445	2.559	2.144	1.502	1.428	1.349
Κρήτη	3.695	2.882	2.352	1.672	1.285	1.305	1.184
Θεσσαλία	3.199	2.942	1.887	1.499	966	971	1.162
Δυτική Ελλάδα	3.010	3.300	2.222	1.486	1.155	975	983
Πελοπόννησος	2.956	2.216	2.430	1.974	1.303	1.264	951
Α. Μακεδονία, Θράκη	2.746	1.786	1.629	1.231	958	1.067	938
Δ. Μακεδονία	2.248	2.672	1.596	1.799	1.071	1.071	918
Νότιο Αιγαίο	2.130	1.507	1.250	1.091	874	635	647
Ήπειρος	1.725	1.411	1.063	844	541	454	500
Βόρειο Αιγαίο	934	526	545	512	424	356	342
Ιόνια Νησιά	1.069	712	727	596	469	299	312
ΕΛΛΑΔΑ	57.627	49.387	39.698	31.607	24.140	21.963	20.625

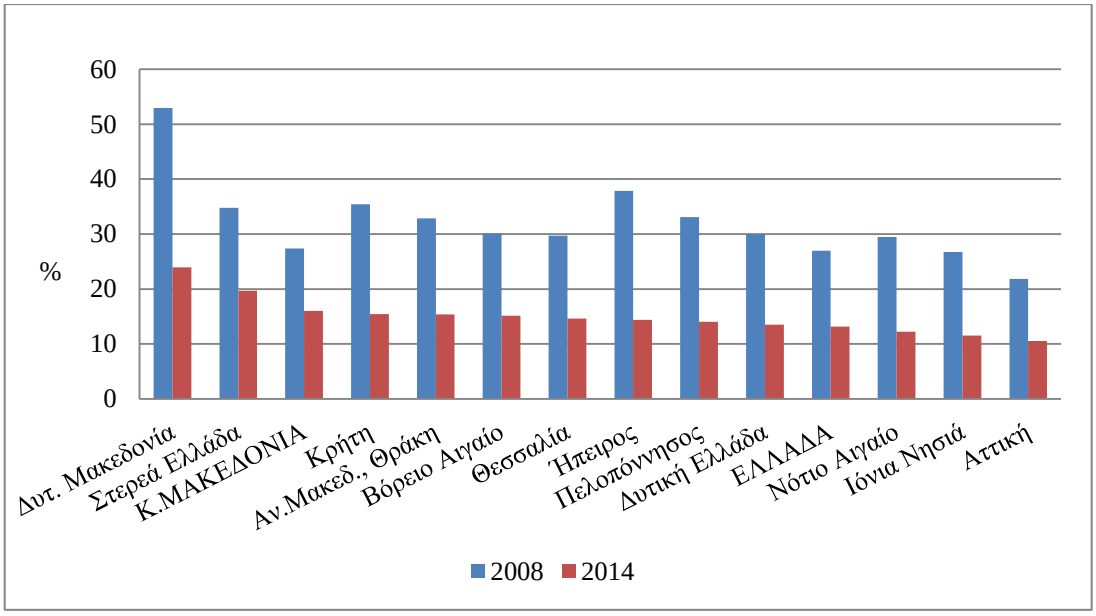
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 2.6: Μεταβολή ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου (μέσος όρος, 2006-2007=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 2.7: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά περιφέρεια (2008 και 2014)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 2.4: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά περιφέρεια (2008-2014) (%)

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Δ. Μακεδονίας	53,0	59,3	36,3	42,5	25,6	27,5	24,0
Στερεάς Ελλάδας	34,8	26,3	29,3	26,3	19,7	19,9	19,7
Κ. Μακεδονίας	27,4	22,3	19,9	17,2	19,7	14,9	16,0
Κρήτης	35,4	28,0	24,5	19,6	16,4	17,2	15,4
Α. Μακεδονίας- Θράκης	32,9	21,5	20,1	17,2	14,3	17,2	15,4
Β. Αιγαίου	30,1	17,3	19,4	19,8	17,9	15,6	15,1
Θεσσαλίας	29,7	27,8	19,7	17,1	11,5	12,1	14,6
Ηπείρου	37,9	31,4	24,4	20,8	14,6	12,8	14,3
Πελοποννήσου	33,1	25,0	29,2	25,5	17,8	18,2	14,0
Δ. Ελλάδας	30,0	33,9	23,6	17,6	14,6	13,3	13,5
ΕΛΛΑΔΑ	27,0	23,3	19,9	17,4	14,3	13,7	13,1
Ν. Αιγαίου	29,5	22,2	19,6	18,8	16,3	12,0	12,2
Ιονίων Νήσων	26,8	18,9	20,6	19,5	16,3	11,0	11,5
Αττικής	21,8	19,8	16,5	14,1	11,1	11,5	10,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

2.4 Εξαγωγές

Με βάση την αξία των εξαγωγών η ΠΚΜ βρίσκεται στη 2η θέση των περιφερειών της χώρας με 4.087 εκατ. ευρώ (16,0% του συνόλου των εξαγωγών, βλ. Πίνακα 2.5) έναντι 12.507 εκατ. ευρώ της Περιφέρειας Αττικής και 3.667 εκατ. ευρώ της Περιφέρειας Πελοποννήσου.[4] Πρόκειται για επίδοση αναλογικά μεγαλύτερη από τη συμμετοχή της ΠΚΜ στο ΑΕΠ, καθώς αυτή ανέρχεται στο 13,5%.

Στο διάστημα 2011-2015 οι εξαγωγές της ΠΚΜ παρουσίασαν στασιμότητα έναντι αύξησης στο σύνολο της χώρας κατά 6%, στην Περιφέρεια Αττικής κατά 14% και μείωσης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου κατά 16%.

Στη *σύνθεση των εξαγωγών* της ΠΚΜ (2015) κυριαρχούν τα τρόφιμα με 31% και ακολουθούν: λοιπά προϊόντα (21%), πετρελαιοειδή (16%), προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας – ένδυσης (13%), χημικά – πλαστικά (11%), μέταλλα (8%). Διαπιστώνεται ότι σημαντικό τμήμα των εξαγωγών της ΠΚΜ προέρχεται από παραδοσιακούς κλάδους (τρόφιμα, κλωστοϋφαντουργία, καύσιμα, μέταλλα), ωστόσο και σε αυτούς τους κλάδους, ανάλογα με τις ιδιομορφίες του καθενός, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια τεχνολογικής αναβάθμισης και καινοτομίας.

Από πλευράς *εξαγωγικής επίδοσης*, δηλαδή του λόγου της αξίας των εξαγωγών προς την αξία του περιφερειακού ΑΕΠ, η ΠΚΜ κατατάσσεται το 2013 στη 2η θέση με 17,7% (βλ. Πίνακα 2.6), μπροστά και από την Περιφέρεια Αττικής (14,7%). Την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Περιφέρεια Πελοποννήσου λόγω της αυξημένης συμμετοχής των πετρελαιοειδών. Συνεπώς, δεδομένης της σύνθεσης των εξαγωγών της ΠΚΜ, όπου τα πετρελαιοειδή βρίσκονται στην τρίτη θέση με 16%, η εξαγωγική επίδοση της ΠΚΜ κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική, καθώς εδράζεται και σε άλλους κλάδους.

Συγκεκριμένα πρόκειται για κλάδους οι οποίοι, βάσει των δεικτών σε επίπεδο χώρας, χαρακτηρίζονται από υψηλή εξαγωγική επίδοση: τρόφιμα (38%), κλωστοϋφαντουργία – ένδυση (85%), μέταλλα (38%), χημικά (58%)[5]. Συνεπώς, από τη συνδυαστική ανάλυση της σύνθεσης της αξίας των εξαγωγών στην ΠΚΜ και της εξαγωγικής επίδοσης των κλάδων εν γένει, προκύπτει ότι οι εξαγωγές της ΠΚΜ συγκεντρώνονται σε κλάδους με αυξημένη εξαγωγική επίδοση, στοιχείο που παραπέμπει σε σημαντικό βαθμό εξωστρέφειας της οικονομίας της ΠΚΜ.

Όσον αφορά τον *προορισμό των εξαγωγών* της ΠΚΜ (2012), σχεδόν το 1/3 προσανατολίζεται σε χώρες της Βαλκανικής. Η ΠΓΔΜ είναι ο κυριότερος προορισμός των εξαγωγών της ΠΚΜ (14,9%)[6] και ακολουθούν η Γερμανία (10,9%),

[4] Η ανάλυση που αφορά τις εξαγωγές της ΠΚΜ βασίστηκε σε επεξεργασία στοιχείων που είναι διαθέσιμα από το Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών του Συνδέσμου Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος.
[5] ΤτΕ, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2017 (επεξεργασία στοιχείων).
[6] Πρόκειται κυρίως για πετρελαιοειδή.

η Βουλγαρία (9,3%), η Τουρκία (7,0%), η Ρωσία (4,5%), η Ιταλία (4,0%) κ.λπ. Το κρίσιμο ειδικό βάρος της Βαλκανικής στη σύνθεση του προορισμού των εξαγωγών της ΠΚΜ θα πρέπει να συνεκτιμηθεί με τις οικονομικές και τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις στην περιοχή, καθώς και με τα υπό κατασκευή και υπό σχεδιασμό έργα υποδομών σε θέματα μεταφοράς – αποθήκευσης και ενέργειας.

Πίνακας 2.5: Εξαγωγές ανά περιφέρεια (2015)

Περιφέρεια	**Αξία (εκατ. ευρώ)**	**Συμμετοχή (%)**
Αττικής	12.507	49,0
Κ. Μακεδονίας	4.087	16,0
Πελοποννήσου	3.667	14,4
Στερεάς Ελλάδας	1.218	4,8
Θεσσαλίας	1.106	4,3
Α. Μακεδονίας-Θράκης	711	2,8
Κρήτης	587	2,3
Δ. Ελλάδας	514	2,0
Δ. Μακεδονίας	342	1,3
Ηπείρου	315	1,2
Β. Αιγαίου	187	0,7
Ν. Αιγαίου	169	0,7
Ιονίων Νήσων	90	0,4
Σύνολο	25.500	100

Πηγή: Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών, (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 2.6: Εξαγωγική επίδοση (εξαγωγές ως ποσοστό του περιφερειακού ΑΕΠ, 2013)

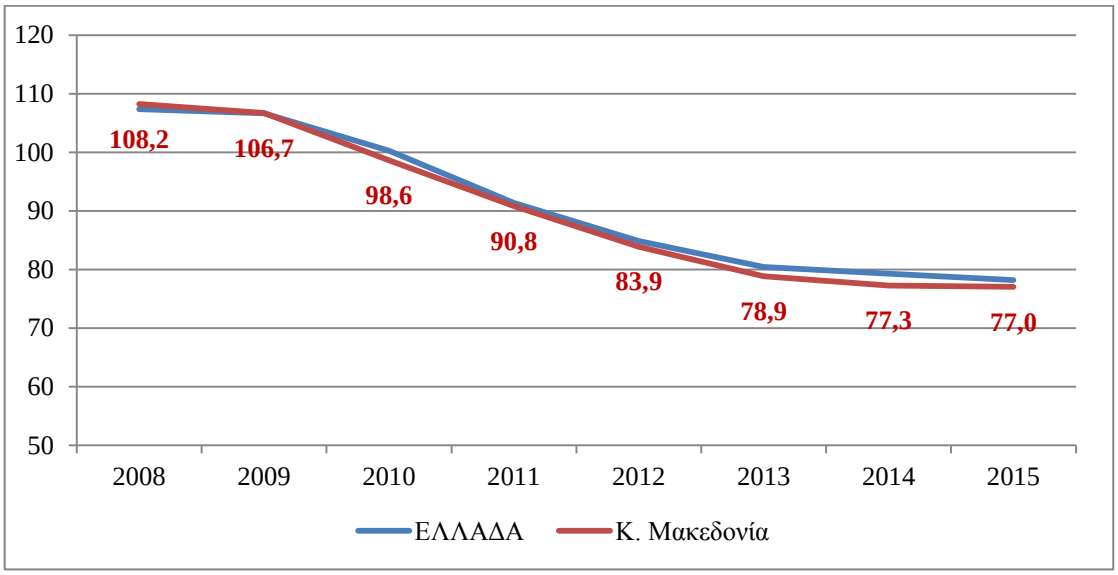
Περιφέρειες	**Εξαγωγική επίδοση (%)**
Πελοποννήσου	65,9
Κ. Μακεδονίας	17,7
Αττικής	14,7
Θεσσαλίας	11,7
Στερεάς Ελλάδας	11,4
Α. Μακεδονίας-Θράκης	9,8
Δ. Μακεδονίας	9,8
Β. Αιγαίου	7,5
Κρήτης	6,3
Δ. Ελλάδας	6
Ηπείρου	5
Ν. Αιγαίου	2,9
Ιονίων Νήσων	1,8

Πηγή: Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών (επεξεργασία στοιχείων)

3. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΩΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΚΜ

Στο διάστημα 2006/7-2015 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία υποχώρησε στο 77,0% στην ΠΚΜ έναντι 78,2% σε επίπεδο χώρας (βλ. Διάγραμμα 3.1). Η ύφεση έπληξε σε διαφορετικό βαθμό τους τομείς και τους επιμέρους κλάδους και επέφερε διαρθρωτικές ανακατατάξεις.

Διάγραμμα 3.1: Η μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στο σύνολο της χώρας και στην ΠΚΜ (μέσος όρος 2006-2007=100) (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

3.1 Διαρθρωτικές αλλαγές σε τομεακό επίπεδο

Η διαφορετική μεταβολή στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του πρωτογενούς, του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα στο διάστημα 2009-2015 επέφερε διαρθρωτικές αλλαγές στην ΠΚΜ οι οποίες βρίσκονται στην ίδια κατεύθυνση και έχουν σχεδόν τον ίδιο βαθμό με το σύνολο της ελληνικής οικονομίας (βλ. Πίνακα 3.1 και Διαγράμματα 3.2, 3.3).

Ο *πρωτογενής* τομέας στην ΠΚΜ παρουσίασε αύξηση της συμμετοχής του από 4,6% (2009) σε 6,1% (2015), σημείωσε δηλαδή διαρθρωτική μεταβολή 1,33. Σε επίπεδο χώρας η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα επίσης αυξήθηκε από 3,1% σε 4,2%, σημειώνοντας διαρθρωτική μεταβολή 1,35.

Ο *τριτογενής* τομέας στην ΠΚΜ παρουσίασε πολύ μικρή αύξηση της συμμετοχής του, από 76,4% (2009) σε 76,8% (2015), και συνεπώς δεν σημείωσε διαρθρωτική μεταβολή (μόλις 1,01). Σε επίπεδο χώρας η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα επίσης αυξήθηκε σε πολύ μικρό βαθμό (από 79,7% σε 80,1%).

Αντιθέτως ο *δευτερογενής* τομέας στην ΠΚΜ παρουσίασε σημαντική μείωση της συμμετοχής του από 19,0% (2009) σε 17,16% (2015), σημείωσε δηλαδή διαρθρωτική μεταβολή 0,90. Η διαρθρωτική μεταβολή της μεταποίησης στην ΠΚΜ είχε το ίδιο μέγεθος υποχώρησης με το σύνολο της χώρας, καθώς η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα συνολικά μειώθηκε από 17,1% σε 15,6% (διαρθρωτική μεταβολή 0,91).

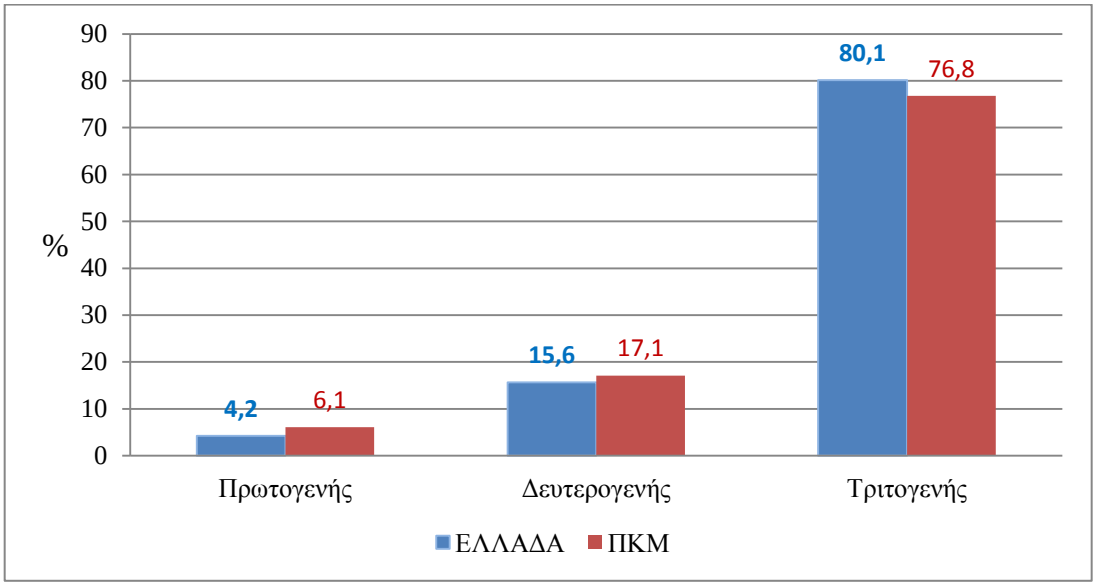
Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι οι διαρθρωτικές αλλαγές που αναφέρθηκαν *πραγματοποιήθηκαν σε συνθήκες γενικής μείωσης της παραγωγής*. Συνεπώς, πρόκειται για το αποτέλεσμα του διαφορετικού βαθμού των επιπτώσεων της ύφεσης κατά τομέα της οικονομίας και όχι για το αποτέλεσμα κάποιας αναδιάρθρωσης αναπτυξιακού περιεχομένου.

Πίνακας 3.1: Τομεακή διάρθρωση σε επίπεδο χώρας και στην ΠΚΜ (2009 και 2015)

	Πρωτογενής		**Δευτερογενής**		**Τριτογενής**		**Σύνολο**	
	2009	**2015**	**2009**	**2015**	**2009**	**2015**	**2009**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	6.663	6.608	36.375	24.325	169.353	124.774	212.391	155.707
ΠΚΜ (εκατ. ευρώ)	1.327	1.279	5.521	3.581	22.156	16.084	29.005	20.944
ΕΛΛΑΔΑ (%)	3,1	4,2	17,1	15,6	79,7	80,1	100	100
ΠΚΜ (%)	4,6	6,1	19,0	17,1	76,4	76,8	100	100

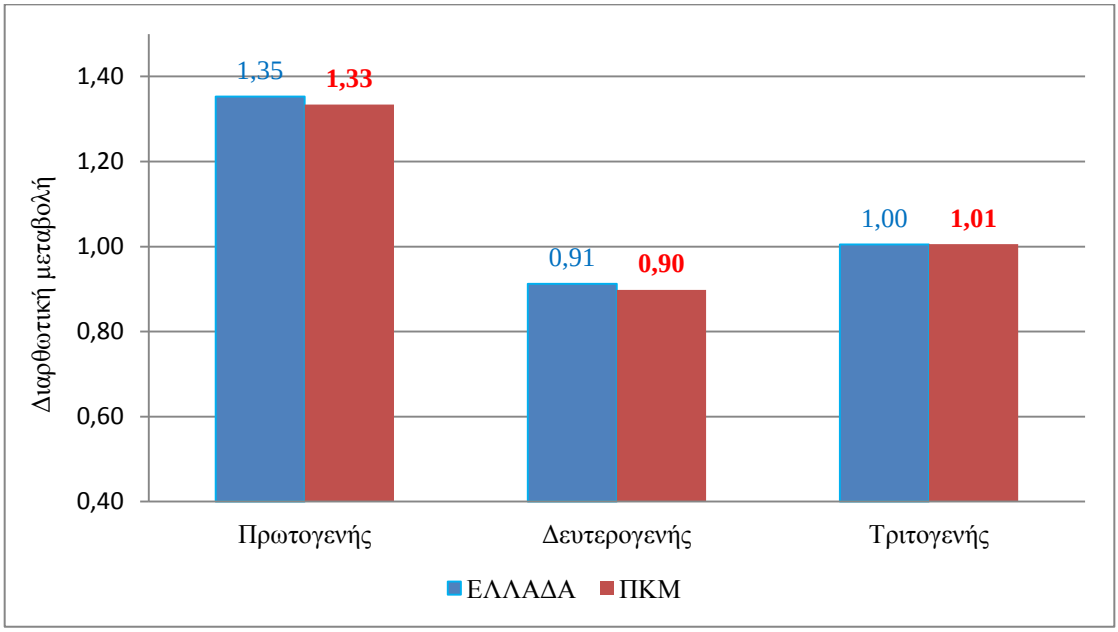
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.2: Τομεακή διάρθρωση σε επίπεδο χώρας και στην ΠΚΜ (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.3: Διαρθρωτική μεταβολή σε επίπεδο χώρας και στην ΠΚΜ (2009-2015)

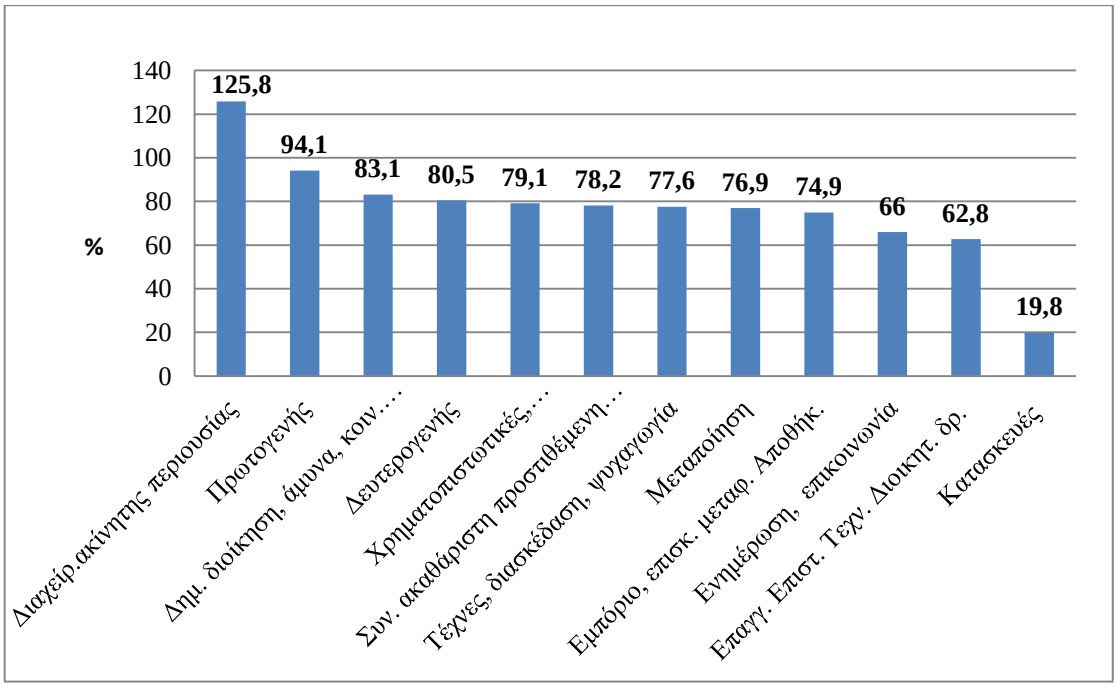

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

3.2 Διαρθρωτικές αλλαγές σε κλαδικό επίπεδο

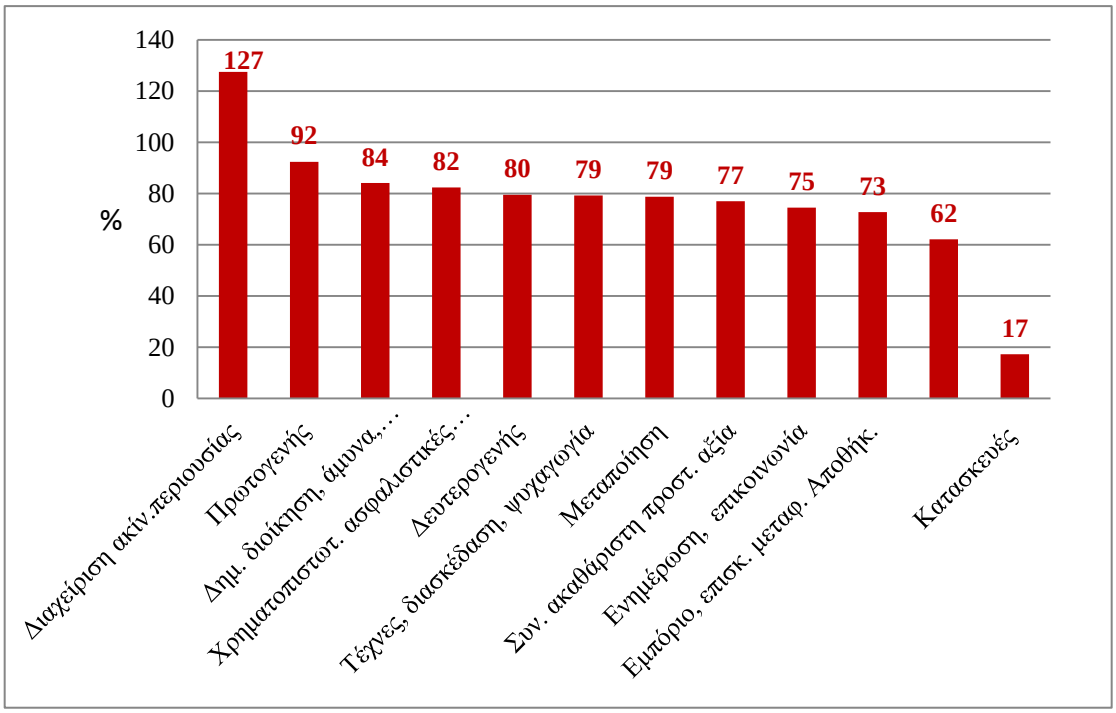
Το πλέον εμφανές κοινό στοιχείο ανάμεσα στην ΠΚΜ και στο σύνολο της χώρας είναι η μεγάλη υποχώρηση του κλάδου «Κατασκευές» και του κλάδου «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας», που παρουσίασε αύξηση. Οι λοιποί κλάδοι εμφανίζουν παρόμοιου μεγέθους υποχώρηση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, εκτός από τους κλάδους «Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία….» και «Ενημέρωση και επικοινωνία», οι οποίοι σε επίπεδο χώρας υποχώρησαν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό (βλ. Διαγράμματα 3.4, 3.5, 3.6 και Πίνακα 3.2). Για στοιχεία που αφορούν το σύνολο των κλάδων βλ. Πίνακες Π-32 έως και Π-42 και Διαγράμματα Π-18 έως και Π-28.

Διάγραμμα 3.4: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο στο σύνολο της χώρας (2006/7-2015, 2006/7=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.5: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο στην ΠΚΜ (2006/7-2015, 2006/7=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 3.2: Ποσοστιαία συμμετοχή των κλάδων στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της ΠΚΜ (2008) και διαρθρωτική αλλαγή (2009-2015)

	Κλάδοι	**Ποσοστιαία συμμετοχή**		**Διαρθρωτική μεταβολή 2015/2009**
		2009 (%)	**2015 (%)**	
Α	Πρωτογενής	4,6	6,1	1,33
Β, Γ, Δ, Ε	Δευτερογενής*	13,7	15,0	1,10
Γ	Μεταποίηση**	11,2	12,4	1,11
ΣΤ	Κατασκευές	5,4	2,1	0,39
Ζ, Η, Θ	Εμπόριο, επισκ., μεταφορές, αποθήκ.	25,4	23,6	0,93
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	2,5	2,2	0,90
Κ	Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστ. δραστ.	3,3	3,6	1,07
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,9	14,3	1,31
Μ, Ν	Επιστημ., τεχνικές, διοικητικές δραστ.	4,7	3,9	0,84
Ξ, Ο, Π	Δημ. διοίκ. άμυνα, εκπαίδ., υγεία	24,5	24,1	0,99
Ρ, Σ, Τ, Υ	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	5,2	5,0	0,97

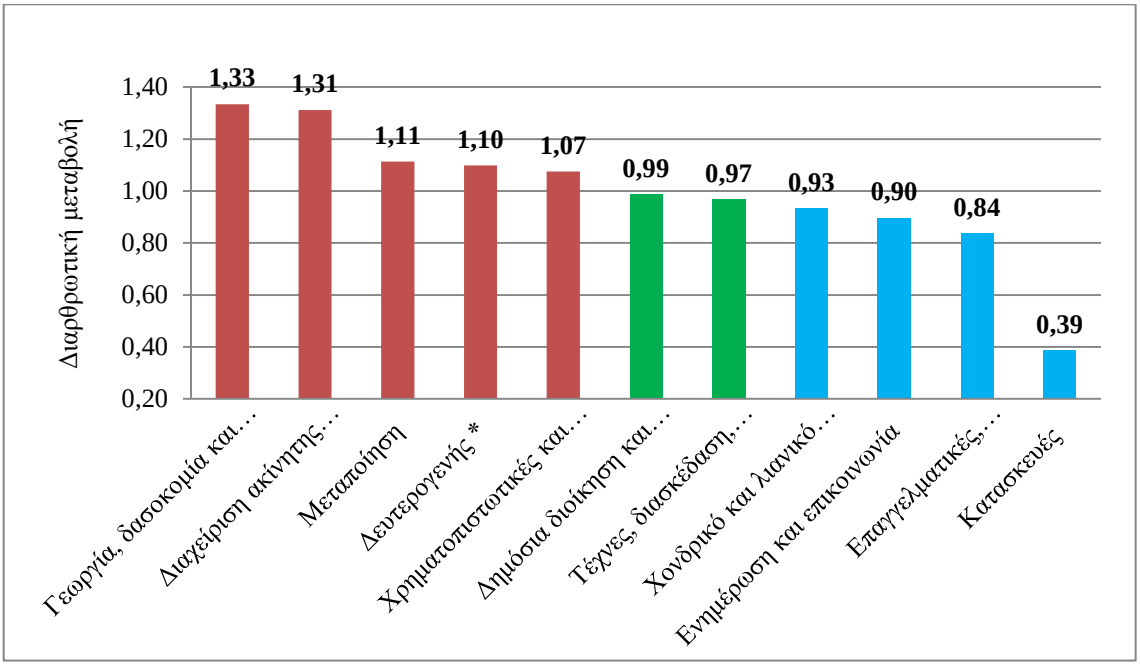
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

** Πλην κατασκευών*
*** Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα*

Οι κωδικοί των κλάδων:

Α	*Γεωργία, δασοκομία και αλιεία*
Γ	*Μεταποίηση*
Ρ, Σ, Τ, Υ	***Ρ:** Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, **Σ**: Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών,* ***Τ:** Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ιδία χρήση* ***Υ:** Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων*
Ξ, Ο, Π	***Ξ:** Δημόσια διοίκηση και άμυνα**, Ο:** Εκπαίδευση* ***Π**: Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα*
Β, Γ, Δ, Ε	***Β:** Ορυχεία και λατομεία, **Γ:** Μεταποίηση, **Δ:** Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού, **Ε:** Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*
ΣΤ	***ΣΤ:** Κατασκευές*
Ζ, Η, Θ	***Ζ:** Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών* ***Η:** Μεταφορά και αποθήκευση, **Θ**: Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης*
Λ	*Διαχείριση ακίνητης περιουσίας*
Κ	***Κ:** Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικής δραστηριότητες*
Μ, Ν	***Μ:** Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες,* ***Ν:** Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες*
Ι	***Ι:** Ενημέρωση και επικοινωνία*

Διάγραμμα 3.6: Διαρθρωτική μεταβολή των κλάδων στην ΠΚΜ (2015-2009)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

** Ο δευτερογενής τομέας δεν περιλαμβάνει τις κατασκευές. Η μεταποίηση εμφανίζεται και ξεχωριστά από τα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα.*

3.3 Διαρθρωτικές αλλαγές σε επίπεδο νομών

Στην τομεακή *διάρθρωση* των νομών της ΠΚΜ διακρίνονται τέσσερα χαρακτηριστικά:

i. Ο Ν. Θεσσαλονίκης έχει τα τυπικά χαρακτηριστικά που απορρέουν από την παρουσία του δεύτερου μεγαλύτερου αστικού κέντρου της χώρας (ιδιαίτερα υψηλή συμμετοχή τριτογενούς τομέα, σημαντική παρουσία δευτερογενούς και περιορισμένος πρωτογενής τομέας).

ii. Ιδιαίτερα *έντονη παρουσία του πρωτογενούς τομέα*: τρεις νομοί (Σέρρες, Ημαθία, Πέλλα) με σχεδόν τετραπλάσια ποσοστιαία συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας, και ακόμη τρεις νομοί (Χαλκιδική, Πιερία, Κιλκίς) με σχεδόν διπλάσια συμμετοχή.

iii. Σχετικά *χαμηλή συμμετοχή του τριτογενούς τομέα* σε τέσσερις από τους επτά νομούς της περιφέρειας (Κιλκίς, Πέλλα, Σέρρες, Ημαθία).

iv. Η συμμετοχή του *δευτερογενούς τομέα* είναι ιδιαίτερα αυξημένη στο Κιλκίς, σε τρεις νομούς βρίσκεται στον μέσο όρο της περιφέρειας (Πέλλα, Ημαθία, Θεσσαλονίκη), λίγο χαμηλότερα (Σέρρες, Πιερία) και πολύ χαμηλότερη στη Χαλκιδική.

(Βλ. Πίνακες 3.3, Π-45 και Διαγράμματα 3.7, 3,8, 3.9, Π-29, Π-30, Π-31).

Πίνακας 3.3: Τομεακή διάρθρωση των νομών της ΠΚΜ (2009 και 2015) (%)

	Πρωτογενής		**Δευτερογενής**		**Τριτογενής**		**Σύνολο**	
	2009	**2015**	**2009**	**2015**	**2009**	**2015**	**2009**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ	3,1	4,4	17,1	16,2	79,7	83,0	100	100
ΠΚΜ	4,6	6,1	19,0	17,1	76,4	76,8	100	100
Θεσσαλονίκη	1,4	2,0	18,8	17,5	79,8	80,4	100	100
Σέρρες	11,1	13,6	15,7	14,2	73,2	72,2	100	100
Ημαθία	14,3	19,0	20,3	19,7	65,4	61,3	100	100
Πέλλα	15,2	20,0	21,3	17,6	63,6	62,3	100	100
Χαλκιδική	5,6	7,6	16,6	9,7	77,8	82,7	100	100
Πιερία	7,3	8,0	15,9	13,1	76,8	79,0	100	100
Κιλκίς	9,5	9,3	31,8	27,5	58,6	63,3	100	100

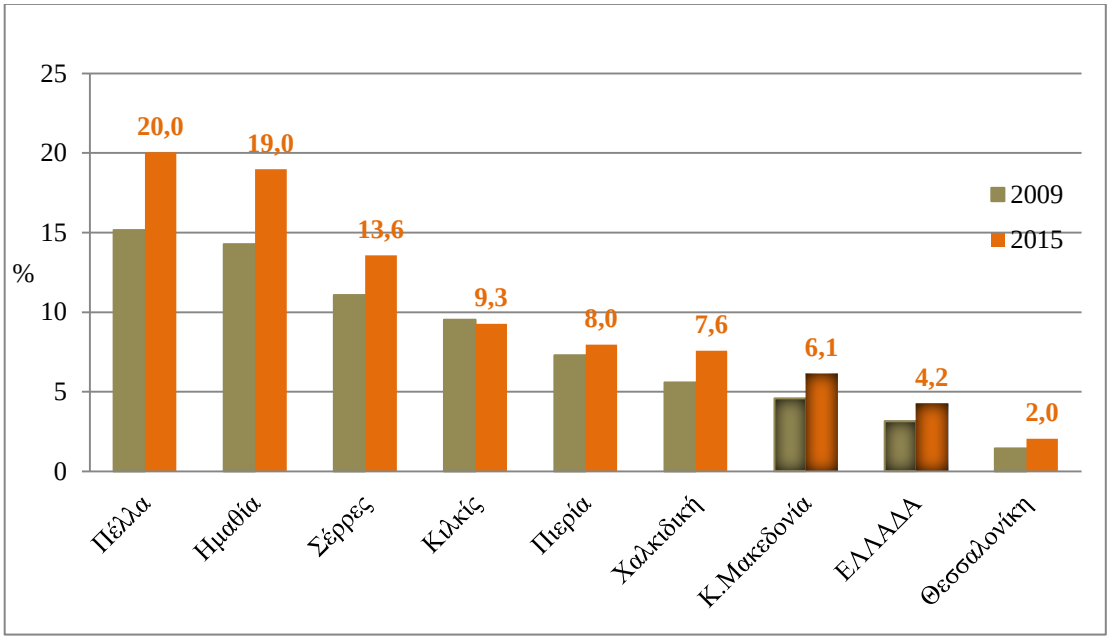
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 3.4: Τομεακή προέλευση των απωλειών της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στους νομούς της ΠΚΜ (2009-2015)

	Α΄	Β΄	Γ΄	ΣΥΝΟΛΟ	Α΄	Β΄	Γ΄	ΣΥΝΟΛΟ
	εκατ. ευρώ				%			
ΕΛΛΑΔΑ	-55	-12.050	-44.579	-56.684	0,1	21,3	78,6	100
ΠΚΜ	-49	-1.941	-6.072	-8.061	0,6	24,1	75,3	100
Θεσσαλονίκη	-4	-1.265	-4.571	-5.841	0,1	21,7	78,3	100
Σέρρες	-2	-75	-268	-345	0,4	21,9	77,7	100
Ημαθία	-6	-110	-381	-497	1,2	22,1	76,7	100
Πέλλα	0	-144	-296	-440	0,0	32,7	67,4	100
Χαλκιδική	7	-141	-195	-329	-2,0	42,9	59,2	100
Πιερία	-19	-95	-259	-373	5,1	25,4	69,5	100
Κιλκίς	-25	-111	-102	-238	10,4	46,6	42,9	100

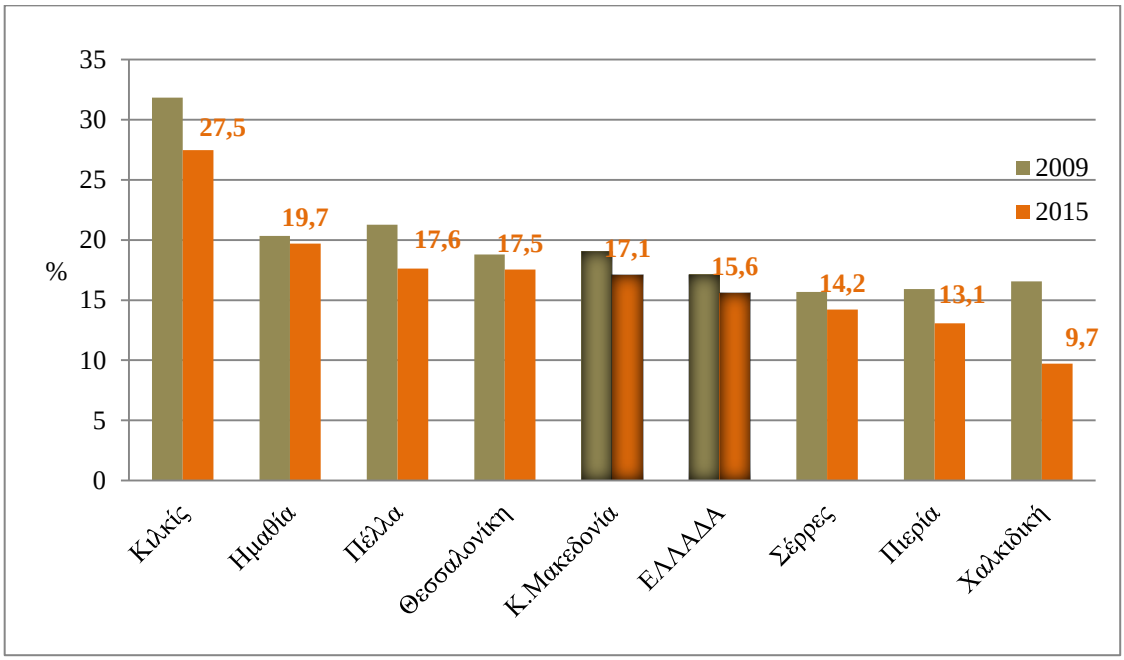
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.7: Συμμετοχή του *πρωτογενούς* τομέα στους νομούς της ΠΚΜ (2009 και 2015)

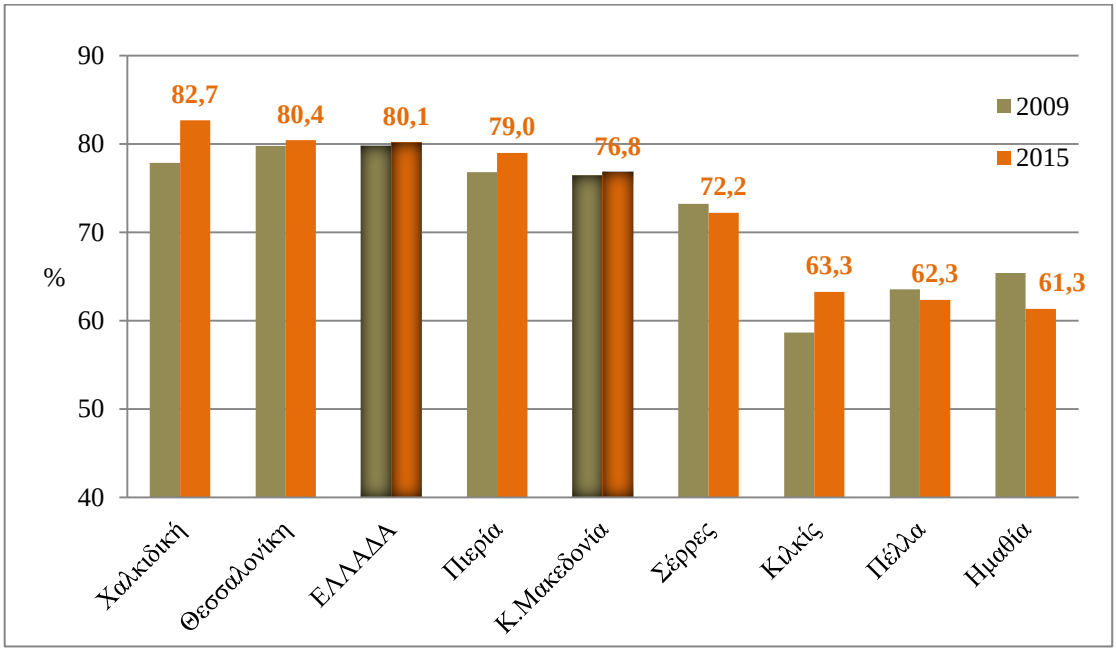
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.8: Συμμετοχή του *δευτερογενούς* τομέα στους νομούς της ΠΚΜ (2009 και 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.9: Συμμετοχή του *τριτογενούς* τομέα στους νομούς της ΠΚΜ (2009 και 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Οι τομεακές *διαρθρωτικές αλλαγές* στους νομούς της ΠΚΜ αναδεικνύουν την έντονη αναβάθμιση του πρωτογενούς τομέα, τη σημαντική υποβάθμιση του δευτερογενούς και τη σχετικά μικρή αναβάθμιση του τριτογενούς τομέα (βλ. Πίνακες 3.4, 3.5, Π-46 και Διαγράμματα 3.10, 3.11, 3.12).

Ειδικά όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η σχετική αναβάθμιση, που εντοπίζεται και σε επίπεδο χώρας, δεν οφείλεται στην ανάπτυξή του (καθώς σε απόλυτα μεγέθη παρουσίασε στασιμότητα ή/και μείωση) αλλά στην ισχυρή μείωση του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα. Η αναβάθμιση της συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα συνιστά διαδικασία αποανάπτυξης (βλ. Νικολαΐδης και Στασινόπουλος, 2015).

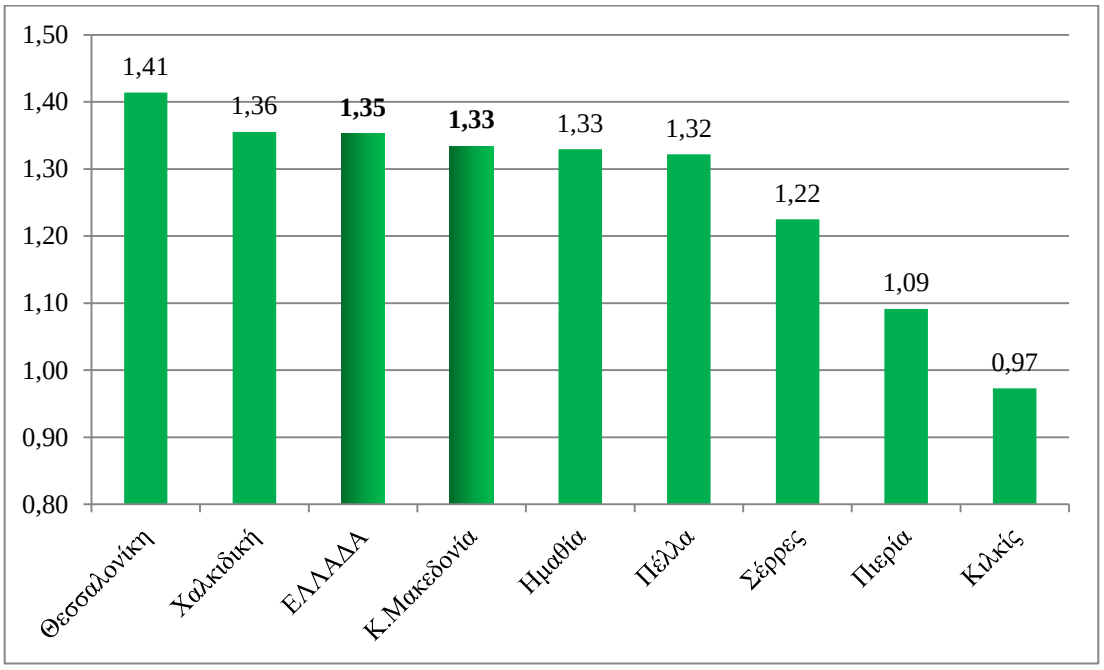
Παρά το γεγονός ότι η σχετική αναβάθμιση του ειδικού βάρους του πρωτογενούς τομέα συγκρατήθηκε σχετικά χαμηλότερα από ό,τι σε επίπεδο χώρας, είναι αξιοσημείωτο ότι σε ορισμένους νομούς το ειδικό βάρος του πρωτογενούς τομέα ανήλθε σε εξαιρετικά υψηλό επίπεδο. Συγκεκριμένα, στην Ημαθία και την Πέλλα ανήλθε από 14,3% σε 19,0% και από 15,2% σε 20,0% αντιστοίχως, με αποτέλεσμα οι εν λόγω νομοί να παρουσιάζουν πενταπλάσιο ειδικό βάρος του πρωτογενούς τομέα από τον μέσο όρο της χώρας.

Πίνακας 3.5: Διαρθρωτική αλλαγή στους νομούς της ΠΚΜ (2009-2015)

	Πρωτογενής	**Δευτερογενής**	**Τριτογενής**
ΕΛΛΑΔΑ	1,35	0,91	1,00
ΠΚΜ	1,33	0,90	1,01
Θεσσαλονίκη	1,41	0,93	1,01
Σέρρες	1,22	0,91	0,99
Ημαθία	1,33	0,97	0,94
Πέλλα	1,32	0,83	0,98
Χαλκιδική	1,36	0,59	1,06
Πιερία	1,09	0,82	1,03
Κιλκίς	0,97	0,86	1,08

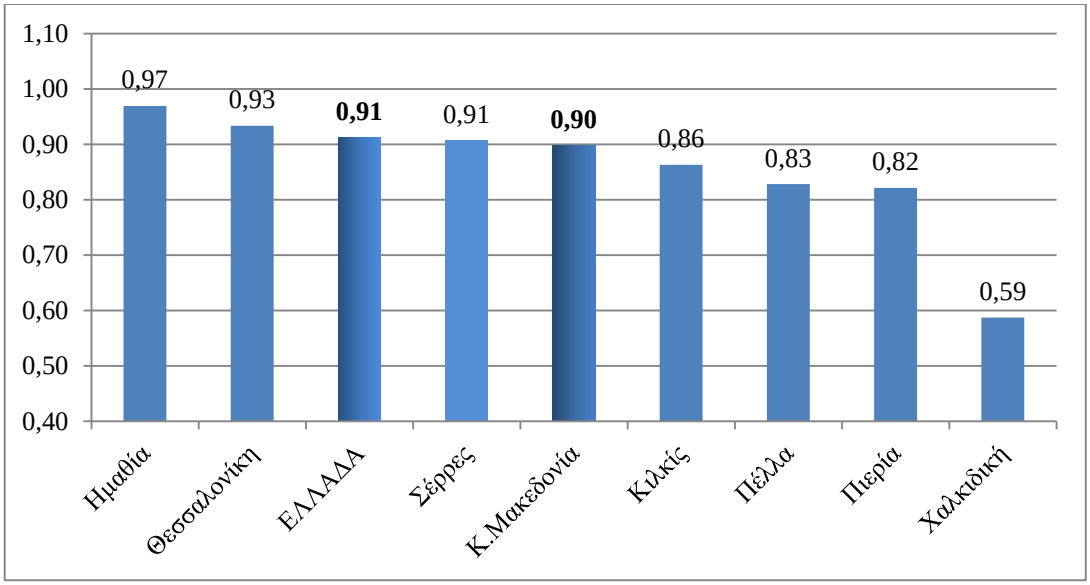
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.10: Διαρθρωτική μεταβολή του πρωτογενούς τομέα (2009-2015)

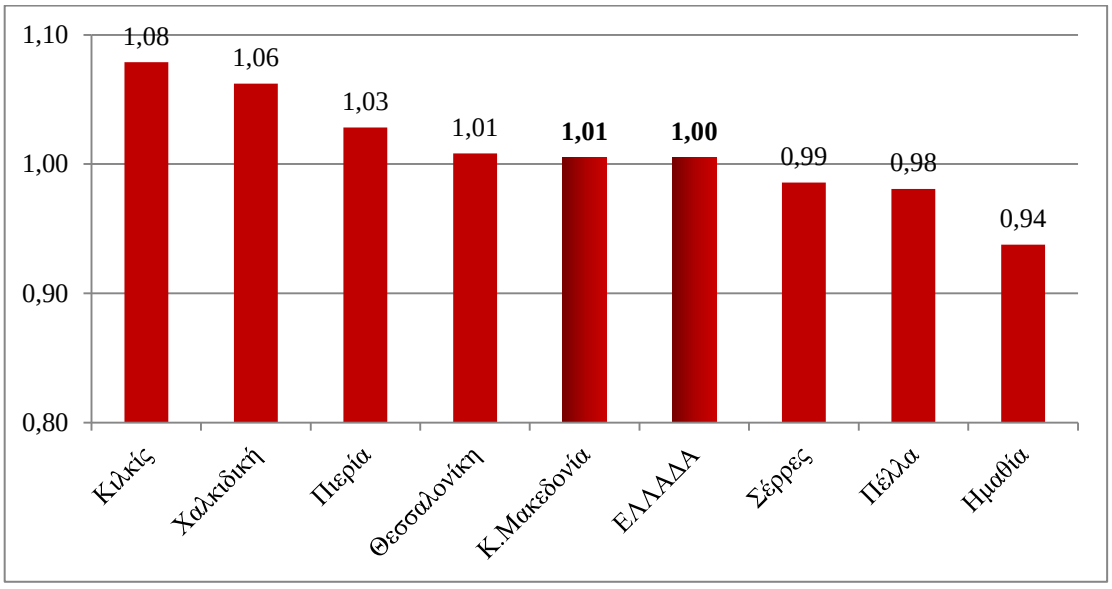
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.11: Διαρθρωτική μεταβολή του δευτερογενούς τομέα (2009-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 3.12: Διαρθρωτική μεταβολή του τριτογενούς τομέα (2009-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

4. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ, ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ

4.1 Πρωτογενής τομέας

Στη σύνθεση της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα στην ΠΚΜ (2015) κυριαρχούν τα φρούτα, με περισσότερο από το 1/3 της αξίας, και ακολουθούν τα ζωικά προϊόντα (15,8%), τα δημητριακά (13,5%), τα ζώα (11,5%) τα βιομηχανικά φυτά (8,6%) κ.λπ. (βλ. Πίνακα 4.1).

Η διάρθρωση της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα στην ΠΚΜ αποκλίνει από αυτήν της χώρας σε ορισμένες κατηγορίες προϊόντων. Η μεγαλύτερη θετική απόκλιση για την ΠΚΜ εντοπίζεται στα φρούτα, με συμμετοχή 36,3% έναντι 19,2% της χώρας, ενώ σημαντική είναι και η θετική απόκλιση στα δημητριακά (13,5% έναντι 8,8%). Αντιθέτως η μεγαλύτερη αρνητική απόκλιση για την ΠΚΜ παρατηρείται στο ελαιόλαδο (1,4% έναντι 10,7% στη χώρα) και στα λαχανικά (7,5% έναντι 17,1% στη χώρα).

Πίνακας 4.1: Διάρθρωση της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα στην ΠΚΜ (2015)

		Σύνολο Ελλάδος	ΠΚΜ	Σύνολο Ελλάδος	ΠΚΜ
		Εκατ. ευρώ		Συμμετοχή (%)	
01	Δημητριακά (περιλαμβ. σπόρων)	867,4	284,6	8,8	13,5
02	Βιομηχανικά φυτά	736,2	180,7	7,4	8,6
03	Κτηνοτροφικά φυτά	534,8	81,6	5,4	3,9
04	Λαχανικά και σκαλ. φυτά	1.691,7	157,8	17,1	7,5
05	Πατάτες (περιλαμβ. σπόρων)	283,9	14,2	2,9	0,7
06	Φρούτα	1.897,0	763,2	19,2	36,3
07	Κρασί	24,62	1,6	0,2	0,1
08	Ελαιόλαδο	1.055,1	29,8	10,7	1,4
09	Άλλα φυτικά προϊόντα	35,07	14,6	0,4	0,7
10	Φυτική παραγωγή (1 έως 9)	7.125,9	1.528,0	71,9	72,7
11	Ζώα	1.451,0	241,7	14,6	11,5
12	Ζωικά προϊόντα	1.328,6	332,5	13,4	15,8
13	Ζωική παραγωγή (11+12)	2.779,6	574,3	28,1	27,3
14	**Γεωργ. Παραγ. Αγαθών (10+13)**	**9.905,5**	**2.102,3**	**100**	**100**

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Οικονομικοί λογαριασμοί γεωργίας κατά περιφέρεια (επεξεργασία στοιχείων)

4.2 Δευτερογενής τομέας

Μεταποίηση

Η σύνθεση της μεταποίησης κατά κλάδο στην ΠΚΜ, με βάση την απασχόληση, προσομοιάζει με αυτήν στο σύνολο της χώρας κυρίως ως προς το ότι η *βιομηχανία τροφίμων* κατέχει την πρώτη θέση με σχεδόν το 1/3 της συνολικής απασχόλησης στη μεταποίηση. Η κυριαρχία της βιομηχανίας τροφίμων προκύπτει και από το γεγονός ότι ο δεύτερος κλάδος ακολουθεί με περίπου 1/10 της απασχόλησης (Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων). Επίσης εξίσου σημαντικοί κλάδοι στην ΠΚΜ και στη χώρα, με συμμετοχή στην απασχόληση της τάξεως του 4-5%, είναι οι κλάδοι: Κατασκευή επίπλων, Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων, Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό και πλαστικές ύλες (βλ. Πίνακα 4.2).

Ωστόσο, ανάμεσα στην ΠΚΜ και στο σύνολο της χώρας υπάρχουν και σημαντικές διαφοροποιήσεις:

- Η ΠΚΜ *υπερτερεί* στην απασχόληση στους κλάδους: Κατασκευή ειδών ένδυσης, Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών, Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων, Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού κ.ά.

- Η ΠΚΜ *υστερεί* στην απασχόληση στους κλάδους: Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων, Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων, Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων κ.ά.

Πίνακας 4.2: Συγκριτικά στοιχεία για τη σύνθεση της απασχόλησης στη μεταποίηση στην ΠΚΜ και στο σύνολο της χώρας (2015)

	ΠΚΜ		**Σύνολο χώρας**	**ΠΚΜ - Σύνολο χώρας**	**ΠΚΜ/ Σύνολο χώρας**
	Άτομα	%	%	%	
Βιομηχανία τροφίμων	22.752	37,2	33,4	3,9	111,6
Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	5.750	9,4	9,0	0,4	104,0
Κατασκευή ειδών ένδυσης	4.267	7,0	1,0	6,0	697,7
Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.	3.625	5,9	3,3	2,7	181,4
Κατασκευή επίπλων	2.773	4,5	5,0	-0,5	90,0
Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων	2.584	4,2	4,2	0,0	100,0
Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	2.347	3,8	3,8	0,1	101,7
Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	2.144	3,5	2,5	1,0	142,0
Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	1.879	3,1	2,5	0,6	123,4
Ποτοποιία	1.756	2,9	3,0	-0,1	95,2
Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	1.752	2,9	3,6	-0,8	78,8
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	1.568	2,6	2,9	-0,3	89,8
Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	1.406	2,3	3,0	-0,8	75,4
Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	1.263	2,1	4,5	-2,5	45,6
Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	1.117	1,8	2,2	-0,4	81,3
Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό	1.081	1,8	2,0	-0,2	89,9
Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	676	1,1	0,6	0,5	183,4
Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	494	0,8	0,9	-0,1	89,2
Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	384	0,6	0,9	-0,3	66,8
Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	132	0,2	3,0	-2,8	7,1
Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	79	0,1	1,1	-1,0	11,7
Παραγωγή προϊόντων καπνού	-	-	0,6	-	-
Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	-	-	1,2	-	-
Παραγωγή βασικών μετάλλων	-	-	2,8	-	-
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΣΥΝΟΛΟ	**61.157**	**100**	**100**	**0,0**	**100,0**

Πηγή: EUROSTAT, Structural business statistics (επεξεργασία στοιχείων)

4.3 Τριτογενής τομέας

Βασικά στοιχεία για τον τριτογενή τομέα αναφέρθηκαν στην Ενότητα 3. Στο σημείο αυτό επιλέγεται να γίνει ειδικότερη αναφορά στον τουρισμό.

4.3.1 Τουρισμός

Ξενοδοχειακό δυναμικό

Η ΠΚΜ, μαζί με την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, κατέχει την τρίτη θέση στη δυναμικότητα του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων (12,2%), των δωματίων (11,3%) και των κλινών (11,3%), μετά τις Περιφέρειες Ν. Αιγίου και Κρήτης, οι οποίες μαζί συγκεντρώνουν περίπου το 40-50% των αντίστοιχων μεγεθών. Ακολουθούν οι Περιφέρειες Αττικής και Πελοποννήσου. Περίπου το 1/10 της δυναμικότητας αντιπροσωπεύει η ΠΚΜ και όσον αφορά τη δυναμικότητα των μονάδων/δωματίων και κλινών 5, 4 και 3 αστέρων (βλ. Πίνακα Π-43).

Εντός της ΠΚΜ παρατηρείται μεγάλη διαφοροποίηση. Το ξενοδοχειακό δυναμικό (σε όρους κλινών) σχεδόν συγκεντρώνεται στον Ν. Χαλκιδικής (53,9%), στον Ν. Πιερίας (22,3%) και στον Ν. Θεσσαλονίκης (15,9%). Στους λοιπούς νομούς η ξενοδοχειακή υποδομή είναι περιορισμένη (βλ. Πίνακα 4.3).

Η ανωτέρω κατανομή των κλινών διαφοροποιείται όσον αφορά την κατηγορία στην οποία ανήκουν. Η θέση της Χαλκιδικής αναβαθμίζεται σημαντικά, καθώς διαθέτει το 75,8% και το 60,0% των κλινών σε μονάδες των 5 και των 4 αστέρων. Ελαφρώς αναβαθμισμένη είναι και η θέση της Θεσσαλονίκης (17,3% και 21,5% αντιστοίχως). Αντιθέτως, στο προφίλ του Ν. Πιερίας η παρουσία κλινών σε μονάδες 5 και 4 αστέρων είναι σχετικά περιορισμένη (6,9% και 11,5% αντιστοίχως) (βλ. Πίνακα 4.3).

Δυναμικό κάμπινγκ

Όσον αφορά το δυναμικό των κάμπινγκ, η ΠΚΜ κατέχει την πρώτη θέση, βάσει του αριθμού των θέσεων (27,4%). Ακολουθούν η Περιφέρεια Πελοποννήσου (17,3%) και η Περιφέρεια Ν. Αιγαίου (11,0%). Η θέση της ΠΚΜ αναβαθμίζεται σημαντικά όσον αφορά την κατηγορία των θέσεων, καθώς συγκεντρώνει το 62,7% των θέσεων της κατηγορίας 4 αστέρων (βλ. Πίνακα Π-44).

Εντός της ΠΚΜ το δυναμικό των κάμπινγκ, σε όρους θέσεων, συγκεντρώνεται επίσης στους τρεις προαναφερθέντες νομούς: Χαλκιδικής (49,3%), Πιερίας (31,3%) και Θεσσαλονίκης (19,4 %) (βλ. Πίνακα 4.4).

Πίνακας 4.3: Ξενοδοχειακό δυναμικό ΠΚΜ (2017) (%)

ΠΕΡΙΦ. ΕΝΟΤΗΤΑ		5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
Ημαθίας	Μονάδες	0,0	3,7	7,8	2,0	0,0	2,7
	Δωμάτια	0,0	1,0	4,4	1,9	0,0	1,6
	Κλίνες	0,0	1,0	4,7	1,9	0,0	1,6
Θεσσαλονίκης	Μονάδες	23,4	24,1	14,4	7,5	8,3	11,5
	Δωμάτια	19,4	23,0	22,2	10,0	8,9	16,8
	Κλίνες	17,3	21,5	21,1	9,8	8,7	15,9
Κιλκίς	Μονάδες	0,0	0,0	3,0	1,4	1,0	1,4
	Δωμάτια	0,0	0,0	2,0	1,6	0,6	0,9
	Κλίνες	0,0	0,0	2,0	1,5	0,6	0,9
Πέλλας	Μονάδες	0,0	6,5	13,0	4,2	2,2	5,5
	Δωμάτια	0,0	2,1	7,5	2,8	1,9	3,1
	Κλίνες	0,0	2,3	7,6	3,0	2,1	3,2
Πιερίας	Μονάδες	8,5	13,9	19,6	37,7	44,0	32,5
	Δωμάτια	7,0	10,9	15,1	36,5	42,1	22,3
	Κλίνες	6,9	11,5	15,6	36,4	42,5	22,3
Σερρών	Μονάδες	0,0	5,6	7,0	1,7	0,5	2,8
	Δωμάτια	0,0	3,4	4,6	1,6	1,1	2,2
	Κλίνες	0,0	3,7	4,5	1,6	1,2	2,3
Χαλκιδικής	Μονάδες	68,1	46,3	35,2	45,5	44,0	43,6
	Δωμάτια	73,6	59,6	44,2	45,6	45,3	53,1
	Κλίνες	75,8	60,0	44,4	45,9	45,0	53,9
Σύνολο	**Μονάδες**	100	100	100	100	100	100
	Δωμάτια	100	100	100	100	100	100
	Κλίνες	100	100	100	100	100	100

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 4.4: Κάμπινγκ ανά νομό στην ΠΚΜ (2016) (%)

Νομός		4*	3*	2*	1*	Σύνολο
	Μονάδες	13,3	0,0	2,0	0	4,2
	Οικίσκοι	9,4	0,0	2,2	0	3,9
Θεσσαλονίκης	Θέσεις	41,3	0,0	0,7	0	19,4
	Μονάδες	20,0	28,6	50,0	0	41,7
	Οικίσκοι	24,5	51,9	78,3	0	59,8
Πιερίας	Θέσεις	12,0	24,1	52,7	0	31,3
	Μονάδες	66,7	71,4	48,0	0	54,2
	Οικίσκοι	66,0	48,1	19,5	0	36,3
Χαλκιδικής	Θέσεις	46,6	75,9	46,7	0	49,3
	Μονάδες	100	100	100	100	100
	Οικίσκοι	100	100	100	100	100
ΠΚΜ Σύνολο	Θέσεις	100	100	100	100	100

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

Τουριστική κίνηση

Αριθμός επισκέψεων[7]

Με βάση των αριθμό των επισκέψεων η ΠΚΜ με 7,26 εκατ. το 2017 βρίσκεται στην πρώτη θέση και μάλιστα με αξιόλογη διαφορά από το Ν. Αιγαίο, την Αττική και την Κρήτη, που ακολουθούν. Συγκεκριμένα, η ΠΚΜ συγκεντρώνει το 23,4% των επισκέψεων έναντι 18,8% του Ν. Αιγαίου, 16,6% της Αττικής και 15,5% της Κρήτης (βλ. Πίνακα 4.5).

Προέλευση επισκέψεων

Το 67,3% των επισκέψεων στην ΠΚΜ προέρχεται από τις βαλκανικές χώρες. Μεταξύ αυτών οι κυριότερες είναι: η Βουλγαρία (23,4%) και η ΠΓΔΜ (20,8%), ενώ ακολουθούν η Σερβία (12,2%) και η Ρουμανία (7,4%). Εκτός Βαλκανίων η κυριότερη χώρα προέλευσης είναι η Γερμανία (10,8%) (βλ. Πίνακα 4.6).

Διανυκτερεύσεις

Με βάση των αριθμό των διανυκτερεύσεων η ΠΚΜ καταλαμβάνει με 19,1% την τρίτη θέση, αλλά με μικρή διαφορά από το Νότιο Αιγαίο (21,0%) και την Κρήτη (20,7%), ενώ η Αττική βρίσκεται στην 4^{η} θέση με 13,0% των διανυκτερεύσεων (βλ. Πίνακα 4.7).

Δαπάνη ανά επίσκεψη και ανά διανυκτέρευση

Παρά τις καλές επιδόσεις της ΠΚΜ σε σειρά βασικών δεικτών (ξενοδοχειακή υποδομή, υποδομή κάμπινγκ, αριθμός επισκέψεων, αριθμός διανυκτερεύσεων) με βάση τους οποίους τοποθετείται στις τρεις πρώτες θέσεις μεταξύ των περιφερειών, οι επιδόσεις της βάσει της *δαπάνης ανά επίσκεψη* και ανά διανυκτέρευση δεν είναι αντίστοιχες. Συγκεκριμένα, με δαπάνη μόλις 255 ευρώ ανά επίσκεψη βρίσκεται στην 11^{η} θέση, πάνω από τις περιφέρειες Αν. Μακεδονίας-Θράκης και Δ. Μακεδονίας. Η μέση δαπάνη σε επίπεδο χώρας διαμορφώνεται σε 457,8 ευρώ, ενώ στην Κρήτη και στο Ν. Αιγαίο ανέρχεται σε 678,3 ευρώ και 625,5 ευρώ αντιστοίχως (βλ. Πίνακα 4.8).

Ωστόσο, με βάση τη *δαπάνη ανά διανυκτέρευση* η ΠΚΜ καταλαμβάνει την τελευταία θέση μεταξύ των περιφερειών με μόλις 45,4 ευρώ, έναντι 67,7 ευρώ του μέσου όρου της χώρας, 81,0 ευρώ της Κρήτης και 79,1 ευρώ του Ν. Αιγαίου (βλ. Πίνακα 4.8).

Η ερμηνεία της ανωτέρων αναντιστοιχιών στις επιδόσεις της ΠΚΜ σε διαφορετικούς δείκτες βρίσκεται στη σύνθεση της προέλευσης των επισκεπτών, όπου κυριαρχούν οι βαλκανικές χώρες με 67,3%. Το στοιχείο αυτό επηρεάζει την αγοραστική δύναμη, τη διάρκεια των επισκέψεων και τη δαπάνη ανά επίσκεψη και διανυκτέρευση.

[7] Για τις κυριότερες χώρες προέλευσης των ταξιδιωτών. Παρουσιάζονται οι επισκέψεις και όχι η ταξιδιωτική κίνηση, διότι ένας ταξιδιώτης μπορεί να επισκεφθεί περισσότερες από μία περιφέρειες στη διάρκεια ενός ταξιδιού.

Τα χαρακτηριστικά των επισκεπτών στην ΠΚΜ

Τα χαρακτηριστικά των επισκεπτών στην ΠΚΜ παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα αντίστοιχα μεγέθη σε επίπεδο χώρας (βλ. Πίνακα 4.9).

Διανυκτερεύσεις κατά χώρα προέλευσης

Η κατανομή των διανυκτερεύσεων κατά χώρα προέλευσης είναι αναντίστοιχη με την κατανομή των επισκέψεων. Την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Γερμανία με 22,1%, ενώ οι διανυκτερεύσεις από τη Βουλγαρία και την ΠΓΔΜ περιορίζονται στο 11,1% και 12,9% αντιστοίχως. Αξιόλογη είναι επίσης η συμμετοχή της Σερβίας (12,1%) και της Ρουμανίας (9,6%).

Μέση διάρκεια παραμονής

Ανάλογη αναντιστοιχία παρατηρείται ανάμεσα στις επισκέψεις και στη μέση διάρκεια παραμονής. Τις πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν η Γερμανία και η Κύπρος με 12,3 και 10,2 ημέρες αντιστοίχως. Η μέση διάρκεια παραμονής των επισκεπτών από τη Βουλγαρία και την ΠΓΔΜ είναι αντιστοίχως μόλις 2,5 και 2,6 ημέρες, προσιδιάζει δηλαδή περισσότερο προς τον τουρισμό διημέρευσης.

Δαπάνη ανά επίσκεψη και διανυκτέρευση

Εντελώς διαφορετική είναι η κατανομή της δαπάνης ανά διανυκτέρευση. Στις πρώτες θέσεις βρίσκονται επισκέπτες χωρών που βάσει των επισκέψεων και των διανυκτερεύσεων βρίσκονται σε χαμηλότερες θέσεις. Συγκεκριμένα, την πρώτη θέση στη δαπάνη ανά επίσκεψη έχουν οι επισκέπτες από τη Ρωσία (719,2 ευρώ), ακολουθεί το Ηνωμένο Βασίλειο (575,7 ευρώ) και η Γερμανία (563,3 ευρώ). Αντιθέτως, οι πρώτες χώρες σε αριθμό επισκέψεων (Βουλγαρία, ΠΓΔΜ) έχουν δαπάνη ανά επίσκεψη 84,6 ευρώ και 105,9 ευρώ αντιστοίχως.

Η αναντιστοιχία ανάμεσα στους δείκτες των επισκέψεων, των διανυκτερεύσεων και της μέσης δαπάνης ανά επίσκεψη αναδεικνύει τη σημασία των ποιοτικών χαρακτηριστικών του τουρισμού έναντι των ποσοτικών.

Ωστόσο, υπάρχουν ποιοτικά χαρακτηριστικά και στην τουριστική κίνηση της χαμηλότερης δαπάνης, με την έννοια ότι αναμένεται η εν λόγω δαπάνη να έχει μεγαλύτερο βαθμό διάχυσης του οφέλους σε μονάδες μεσαίου-μικρού μεγέθους και σχετικά χαμηλότερης κατηγορίας.

Πίνακας 4.5: Αριθμός επισκέψεων κατά περιφέρεια (2017)

Περιφέρεια	**Επισκέψεις (χιλιάδες)**	**Συμμετοχή (%)**
ΠΚΜ	7.262	23,4
Ν. Αιγαίου	5.841	18,8
Αττικής	5.137	16,6
Κρήτης	4.806	15,5
Ιονίων Νήσων	2.966	9,6
Αν. Μακεδονίας-Θράκης	1.349	4,3
Πελοποννήσου	727	2,3
Ηπείρου	713	2,3
Θεσσαλίας	694	2,2
Δ. Ελλάδας	563	1,8
Στερεάς Ελλάδας	376	1,2
Β. Αιγαίου	364	1,2
Δ. Μακεδονίας	222	0,7
Σύνολο χώρας	**31.021**	**100**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)
Σημείωση: Δεν περιλαμβάνονται στοιχεία από κρουαζιέρες επιπλέον της Έρευνας Συνόρων.

Πίνακας 4.6: Αριθμός επισκέψεων στην ΠΚΜ κατά χώρα προέλευσης (2017)

Χώρα προέλευσης	**Επισκέψεις (χιλιάδες)**	**Συμμετοχή (%)**
Βουλγαρία	1.700	23,4
ΠΓΔΜ	1.514	20,8
Σερβία	887	12,2
Γερμανία	786	10,8
Ρουμανία	539	7,4
Ην. Βασίλειο	151	2,1
Κύπρος	117	1,6
Ρωσία	99	1,4
Σύνολο	**7.262**	**100,0**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 4.7: Αριθμός διανυκτερεύσεων κατά περιφέρεια (2017)

Περιφέρεια	**Διανυκτερεύσεις (χιλιάδες)**	**Συμμετοχή (%)**
Ν. Αιγαίου	39.996	21,0
Κρήτης	39.378	20,7
ΠΚΜ	36.330	19,1
Αττικής	24.769	13,0
Ιονίων Νήσων	21.493	11,3
Πελοποννήσου	5.760	3,0
Αν. Μακεδονίας-Θράκης	5.414	2,8
Θεσσαλίας	5.121	2,7
Ηπείρου	3.622	1,9
Δ. Ελλάδας	2.742	1,4
Β. Αιγαίου	2.458	1,3
Στερεάς Ελλάδας	1.845	1,0
Δυτικής Μακεδονίας	1.475	0,8
Σύνολο χώρας	**190.402**	**100,0**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 4.8: Δαπάνη ανά επίσκεψη και ανά διανυκτέρευση (2017)

Περιφέρεια	**Δαπάνη ανά επίσκεψη (ευρώ)**	**Δαπάνη ανά διανυκτέρευση (ευρώ)**
Κρήτης	678,3	81,0
Ν. Αιγαίου	625,5	79,1
Ιονίων Νήσων	598,4	71,2
Β. Αιγαίου	457,9	51,9
Πελοποννήσου	422,7	58,9
Θεσσαλίας	417,6	57,6
Αττικής	405,5	70,8
Ηπείρου	303,3	59,4
Στερεάς Ελλάδας	301,1	56,2
Δ. Ελλάδας	281,9	56,4
ΠΚΜ	255,0	45,4
Αν. Μακεδονίας-Θράκης	209,0	52,0
Δ. Μακεδονίας	202,7	52,3
Σύνολο χώρας	**457,8**	**67,7**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 4.9: Βασικά χαρακτηριστικά επισκεπτών στην ΠΚΜ κατά χώρα προέλευσης (2017)

Χώρα προέλευσης	**Επισκέψεις**		**Διανυκτε-ρεύσεις**		**Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)**	**Δαπάνη ανά επίσκεψη (ευρώ)**	**Δαπάνη ανά διανυκτέρευση (ευρώ)**
	(χιλ.)	**%**	**(χιλ.)**	**%**			
Βουλγαρία	1.700	23,4	4.021	11,1	2,5	84,6	34,2
ΠΓΔΜ	1.514	20,8	4.349	12,0	2,6	105,9	40,8
Σερβία	887	12,2	4.397	12,1	8,4	315,9	37,7
Γερμανία	786	10,8	8.035	22,1	12,3	563,3	45,7
Ρουμανία	539	7,4	3.489	9,6	5,7	258,7	45,2
Ην. Βασίλειο	151	2,1	1.478	4,1	7,7	575,7	74,6
Κύπρος	117	1,6	2.203	6,1	10,2	451,4	44,3
Ρωσία	99	1,4	1.342	3,7	8,6	719,2	83,9
ΠΚΜ	**7.262**	**100**	**36.330**	**100**	**5,6**	**255,0**	**45,4**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

5. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΑΝΕΡΓΙΑ

5.1 Απασχόληση

Εργατικό δυναμικό, απασχολούμενοι, άνεργοι

Βασικά μεγέθη που αφορούν το εργατικό δυναμικό ακολουθούν στην ΠΚΜ την ίδια πορεία με αυτήν της χώρας, αλλά σε δυσμενέστερο επίπεδο.

Οι *οικονομικά ενεργοί* (απασχολούμενοι συν άνεργοι) ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού ακόμη και πριν την εξέλιξη της ύφεσης (2009) στην ΠΚΜ παρουσίαζαν υστέρηση σε σχέση με τη χώρα (50,6% έναντι 53,4%). Την περίοδο 2010-2014 ο δείκτης των οικονομικά ενεργών μειώθηκε περαιτέρω, όπως άλλωστε και σε επίπεδο χώρας. Ωστόσο, μετά το 2014 ο δείκτης στην ΠΚΜ παρουσιάζει ταχύτερη άνοδο και κάποια τάση σύγκλισης με τον εθνικό δείκτη (βλ. Πίνακες 5.1, Π-47 και Διάγραμμα 5.1).

Ο *Δείκτης απασχόλησης* (απασχολούμενοι ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού) επίσης εμφανίζεται χαμηλότερος στην ΠΚΜ σε σχέση με τη χώρα. Από 45,5% το 2009, μειώθηκε σε μόλις 34,5% το 2014 και έκτοτε ανακάμπτει σταδιακά, υπολειπόμενος όμως αρκετά από το προ κρίσης επίπεδο (39,1% το 2017) (βλ. Πίνακες 5.1, Π-47 και Διάγραμμα 5.2).

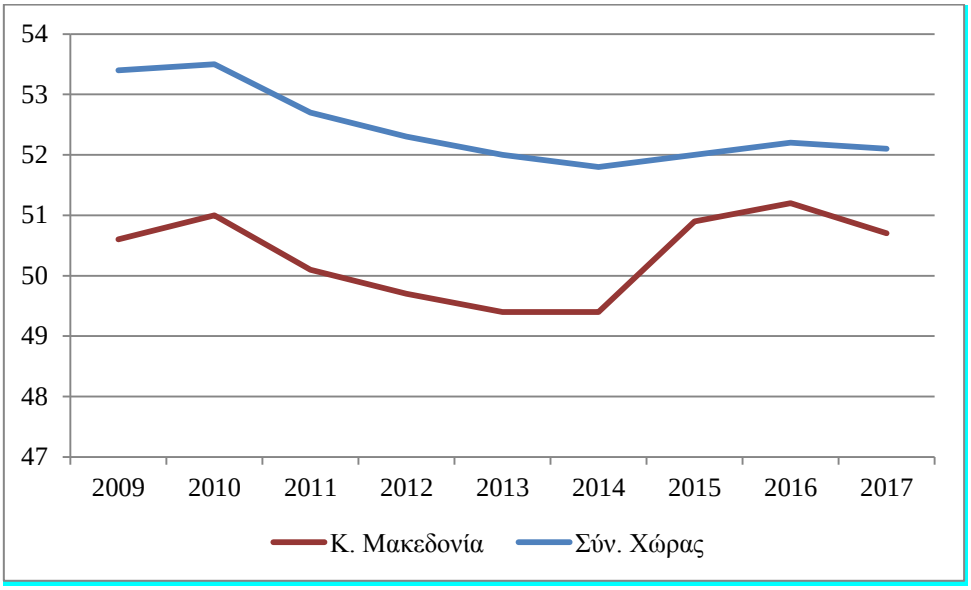
Το *ποσοστό των ανέργων* κορυφώθηκε το 2013 στο 30,2%, έναντι 27,5% σε επίπεδο χώρας και υποχώρησε σε 22,9% το 2017, έναντι 21,5% σε επίπεδο χώρας (βλ. Πίνακες 5.1, Π-47 και Διάγραμμα 5.3).

Πίνακας 5.1: Το εργατικό δυναμικό στην ΠΚΜ

	Σύνολο πληθυσμού ηλικίας 15+ (1981-97: 14+)	**Εργατικό Δυναμικό**		**Απασχολούμενοι**		**Άνεργοι**		**Μη ενεργοί**
		Άτομα	**Δείκτης οικονομικά ενεργών (%)**	**Άτομα**	**Δείκτης απασχό-λησης (%)**	**Άτομα**	**Δείκτης ανεργίας (%)**	**Άτομα**
2009	1.627,7	824,2	50,6	741,1	45,5	83,1	10,1	803,5
2010	1.622,9	828,0	51,0	714,8	44,0	113,1	13,7	794,9
2011	1.616,7	810,2	50,1	650,2	40,2	160,0	19,7	806,5
2012	1.609,3	799,8	49,7	590,4	36,7	209,4	26,2	809,5
2013	1.603,3	792,6	49,4	553,6	34,5	239,0	30,2	810,6
2014	1.599,3	790,5	49,4	563,4	35,2	227,1	28,7	808,8
2015	1.594,5	811,5	50,9	600,8	37,7	210,7	26,0	783,0
2016	1.600,0	819,5	51,2	618,8	38,7	200,7	24,5	780,4
2017	1.601,4	812,0	50,7	626,0	39,1	186,0	22,9	789,4

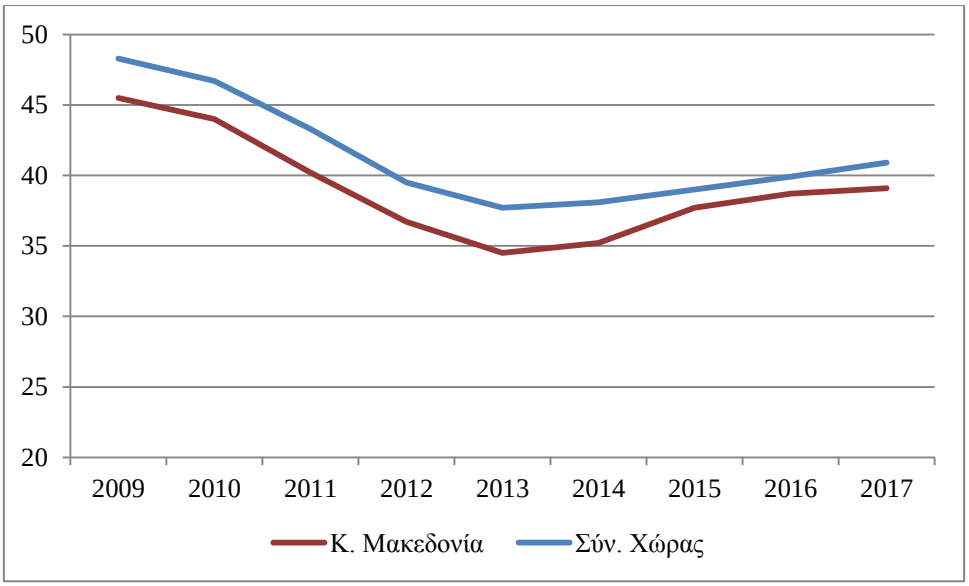
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.1: Δείκτης οικονομικά ενεργών (%)

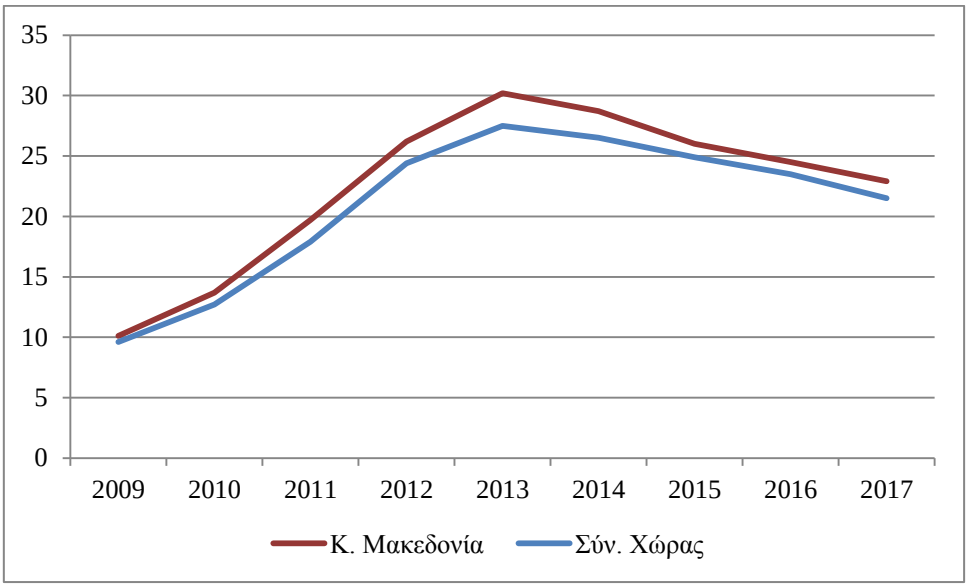
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.2: Δείκτης απασχόλησης (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.3: Δείκτης ανεργίας (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Η σύνθεση της απασχόλησης κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

Στην ΠΚΜ η σύνθεση της απασχόλησης είναι γενικά δυσμενέστερη σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας. Επίσης, την περίοδο 2010-2017 παρουσίασε μάλλον τάση περαιτέρω απόκλισης κυρίως όσον αφορά τον τριτογενή και τον πρωτογενή τομέα.

Όσον αφορά την απασχόληση στον *πρωτογενή τομέα*, η απασχόληση στην ΠΚΜ από 12,3% (2009) ανήλθε στο 15,6% (2014) για να μειωθεί στο 13,9% το 2017. Η τάση είναι αντίστοιχη με αυτήν που παρατηρήθηκε σε επίπεδο χώρας, αλλά σε αρκετά υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα. Η άνοδος της συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα συνιστά δυσμενή εξέλιξη, καθότι η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης συμβαδίζει με την αντίθετη πορεία του συγκεκριμένου δείκτη (βλ. Πίνακα 5.2 και Διάγραμμα 5.4).

Στην απασχόληση του *δευτερογενούς τομέα*, η αρνητική εξέλιξη που παρουσιάζει η χώρα παρατηρείται χωρίς ιδιαίτερη απόκλιση και στην ΠΚΜ, όπου από 21,9% (2009) μειώθηκε σε μόλις 15,9% (2017) (βλ. Πίνακα 5.2 και Διάγραμμα 5.5).

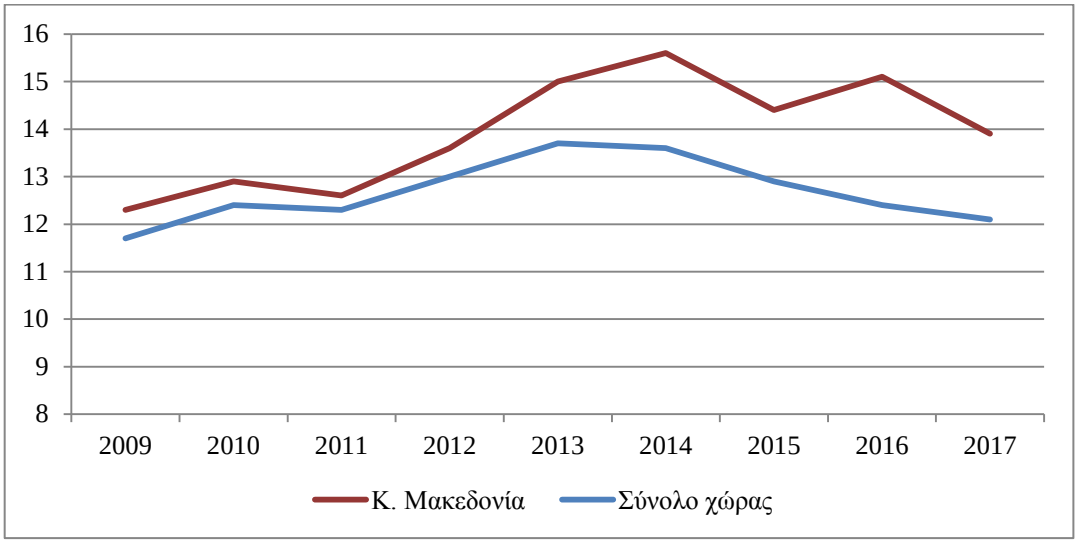
Δυσμενέστερα εξελίχθηκε η απασχόληση στον *τριτογενή τομέα* της ΠΚΜ σε σχέση με τον αντίστοιχο εθνικό δείκτη. Η γενικότερη υστέρηση διευρύνθηκε περαιτέρω την περίοδο 2012-2017 και διαμορφώθηκε στο 70,2% έναντι 72,5% της χώρας (βλ. Πίνακα 5.2 και Διάγραμμα 5.6).

Πίνακας 5.2: Σύνθεση της απασχόλησης στην ΠΚΜ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

	Σύν.	**Πρωτο-γενής**	**Δευτερο-γενής**	**Τριτο-γενής**	**Πρωτο-γενής**	**Δευτερο-γενής**	**Τριτο-γενής**	**Σύν.**
	Χιλιάδες				**Ποσοστό (%)**			
2009	741,1	91,3	162,3	487,5	12,3	21,9	65,8	100
2010	714,8	92,5	145,9	476,5	12,9	20,4	66,7	100
2011	650,2	82,1	121,3	446,7	12,6	18,7	68,7	100
2012	590,4	80,1	94,1	416,2	13,6	15,9	70,5	100
2013	553,6	82,9	90,5	380,1	15,0	16,4	68,7	100
2014	563,4	87,7	85,6	390,1	15,6	15,2	69,2	100
2015	600,8	86,3	99,7	414,7	14,4	16,6	69,0	100
2016	618,8	93,1	98,1	427,6	15,1	15,9	69,1	100
2017	626,0	87,2	99,6	439,2	13,9	15,9	70,2	100

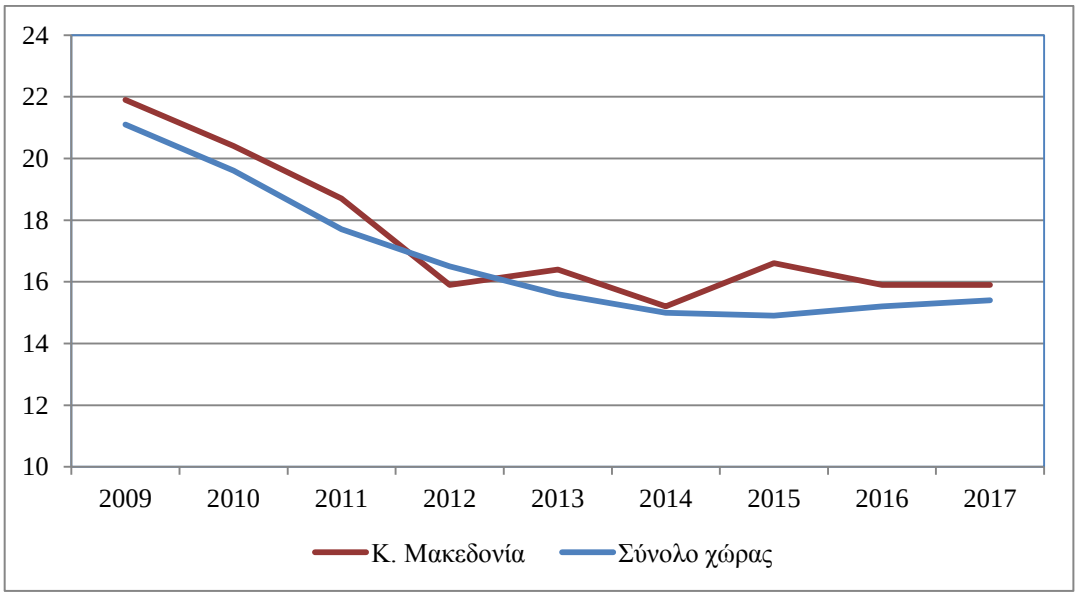
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.4: Ποσοστό απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα (2009-2017) (%)

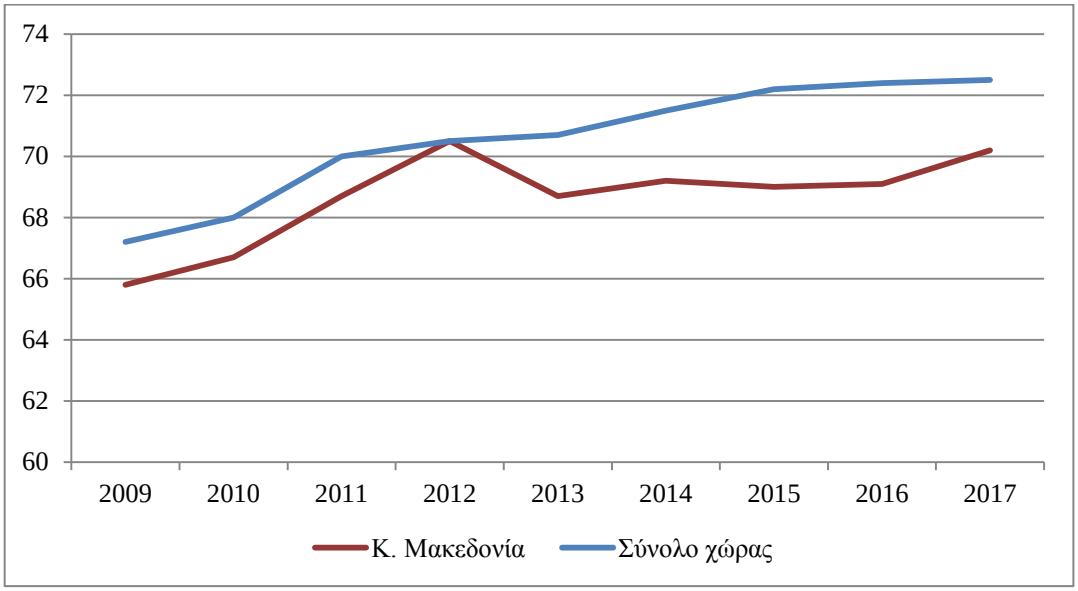
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.5: Ποσοστό απασχολουμένων στον δευτερογενή τομέα (2009-2017) (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.6: Ποσοστό απασχολουμένων στον τριτογενή τομέα (2009-2017) (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Οι αλλαγές στην απασχόληση την περίοδο 2009-2017

Όσον αφορά τις μεταβολές στον αριθμό των απασχολουμένων, η περίοδος 2009-2017 διακρίνεται σε δύο επιμέρους χρονικά διαστήματα: 2009-2013 και 2014-2017. Ασφαλώς κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας υπάρχει κάποια μικρή διαφοροποίηση.

Η περίοδος 2009-2013 χαρακτηρίζεται από την απώλεια θέσεων εργασίας, που συνολικά ανήλθε στις 187,5 χιλιάδες. Αριθμητικά η μεγαλύτερη απώλεια παρατηρείται στον τριτογενή τομέα (107,4 χιλιάδες ή 22% των απασχολουμένων το 2009). Ωστόσο, ποσοστιαία, η μεγαλύτερη απώλεια εντοπίζεται στον δευτερογενή τομέα, καθώς απώλεσε το 47,4% των θέσεων εργασίας του 2009 (77 χιλιάδες). Ο πρωτογενής τομέας, ως ο σχετικά μικρότερος, είχε και τις μικρότερες απώλειες (11,2 χιλιάδες ή 12,2%.).

Κατά την περίοδο 2013-2017 παρατηρείται μια διαδικασία ανάκτησης των θέσεων εργασίας. Συνολικά ανακτήθηκαν 72,4 από τις 187,5 χιλιάδες απολεσθείσες θέσεις (δηλαδή το 38,6%). Στον τριτογενή τομέα ανακτήθηκαν 59,1 από τις 107,4 χιλιάδες (55%), στον δευτερογενή 14 από τις 77 χιλιάδες (μόλις το 14%) και στον πρωτογενή 7,1 από τις 11,2 χιλιάδες (63,4%) (βλ. Πίνακα 5.3 και Διάγραμμα 5.7).

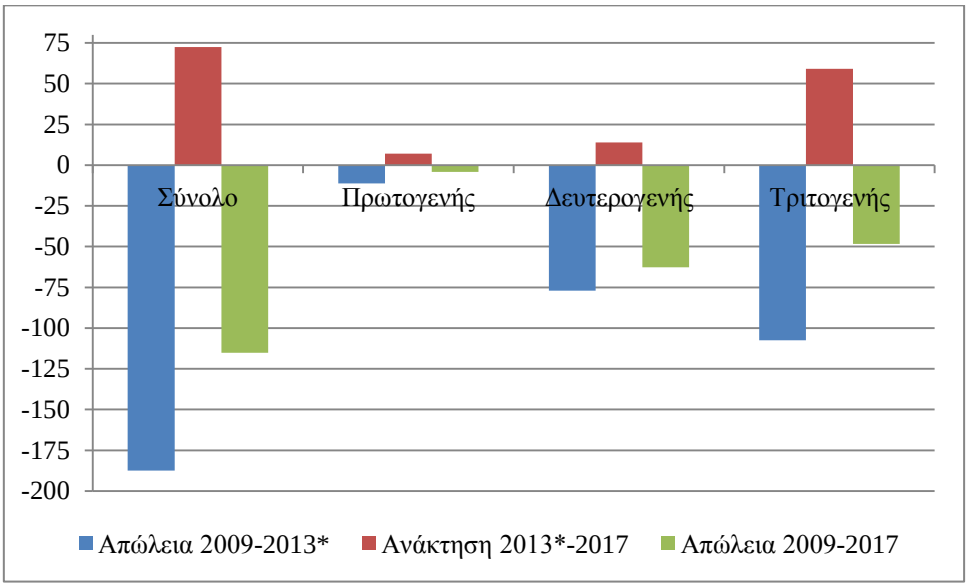
Πίνακας 5.3: Ισοζύγιο των αλλαγών της απασχόλησης κατά χρονική περίοδο και κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην ΠΚΜ (χιλιάδες άτομα)

	Σύν.	**Πρωτο-γενής**	**Δευτερο-γενής**	**Τριτο-γενής**
2009	741,1	91,3	162,3	487,5
2010	714,8	92,5	145,9	476,5
2011	650,2	82,1	121,3	446,7
2012	590,4	80,1	94,1	416,2
2013	553,6	82,9	90,5	380,1
2014	563,4	87,7	85,6	390,1
2015	600,8	86,3	99,7	414,7
2016	618,8	93,1	98,1	427,6
2017	626	87,2	99,6	439,2
Απώλεια 2009-2013*	-187,5	-11,2	-77	-107,4
Ανάκτηση 2013*-2017	72,4	7,1	14	59,1
Απώλεια 2009-2017	-115,1	-4,1	-62,7	-48,3
Ποσοστό ανάκτησης 2013*-2017 (%)	-38,6	63,4	18,2	55,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

** Για τον πρωτογενή τομέα 2012 και για τον δευτερογενή 2014.*

Διάγραμμα 5.7: Ισοζύγιο των αλλαγών της απασχόλησης κατά χρονική περίοδο και κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην ΠΚΜ (χιλιάδες άτομα)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)
** Για τον πρωτογενή τομέα 2012 και για τον δευτερογενή 2014*

Η σύνθεση της απασχόλησης στην ΠΚΜ και στο σύνολο της χώρας κατά τύπο επαγγέλματος

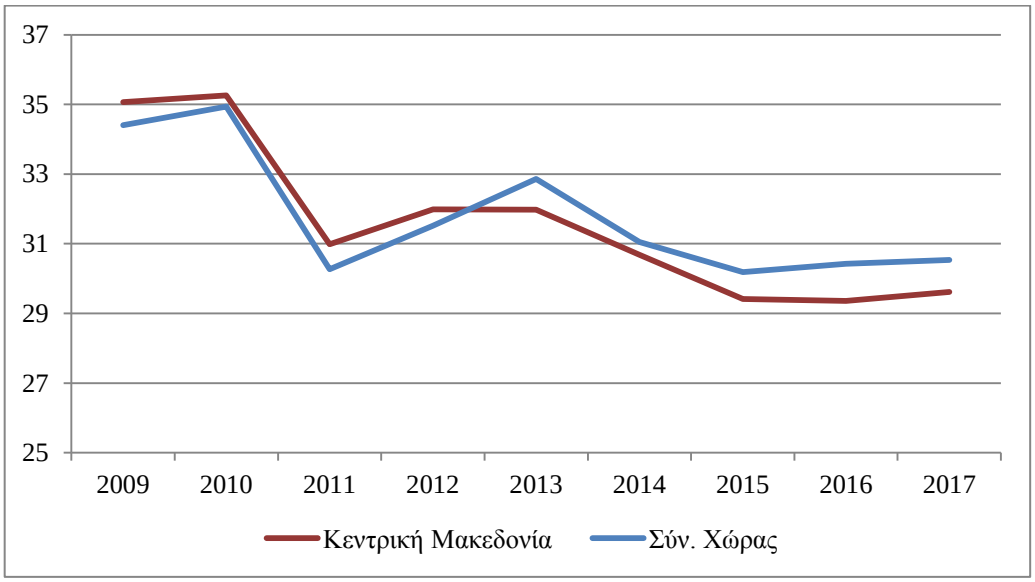
Οι εξελίξεις όσον αφορά τη *σύνθεση της απασχόλησης κατά τύπο επαγγέλματος* στην ΠΚΜ είναι το ίδιο αρνητικές όπως και στο σύνολο της χώρας. Συγκεκριμένα στην ΠΚΜ μειώθηκε η απασχόληση σε *μη χειρωνακτικές υψηλής εξειδίκευσης* θέσεις εργασίας από 35,1% σε 29,6%. Επίσης, μειώθηκε η απασχόληση σε *χειρωνακτικές με εξειδίκευση* θέσεις εργασίας από 21,5% σε 16,9%. Αντιθέτως, αυξήθηκαν οι *μη χειρωνακτικές χαμηλής εξειδίκευσης* θέσεις εργασίας από 25,7% σε 34,2% (βλ. Πίνακα 5.4 και Διαγράμματα 5.8, 5.9, 5.10). Τα ανωτέρω στοιχεία παραπέμπουν σε ανησυχητικές εξελίξεις τόσο για το επίπεδο των θέσεων εργασίας που χάθηκαν όσο και για το επίπεδο των νέων θέσεων εργασίας.

Πίνακας 5.4: Σύνθεση της απασχόλησης στην ΠΚΜ και στο σύνολο της χώρας κατά τύπο επαγγέλματος (%)

	Μη χειρωνακτικές υψηλής εξειδίκευσης θέσεις		**Μη χειρωνακτικές χαμηλής εξειδίκευσης θέσεις**		**Χειρωνακτικές με εξειδίκευση θέσεις**	
	ΠΚΜ	**Σύν. χώρας**	**ΠΚΜ**	**Σύν. χώρας**	**ΠΚΜ**	**Σύν. χώρας**
2009	35,1	34,4	24,0	25,7	22,5	21,5
2010	35,3	34,9	24,9	25,5	20,9	20,3
2011	31,0	30,3	31,2	31,8	19,7	19,0
2012	32,0	31,5	31,5	31,4	17,7	18,0
2013	32,0	32,9	30,7	30,3	17,1	17,4
2014	30,7	31,0	32,0	31,8	16,0	17,4
2015	29,4	30,2	33,4	34,2	16,3	16,6
2016	29,4	30,4	33,4	34,2	16,4	17,0
2017	29,6	30,5	34,1	34,2	16,5	16,9

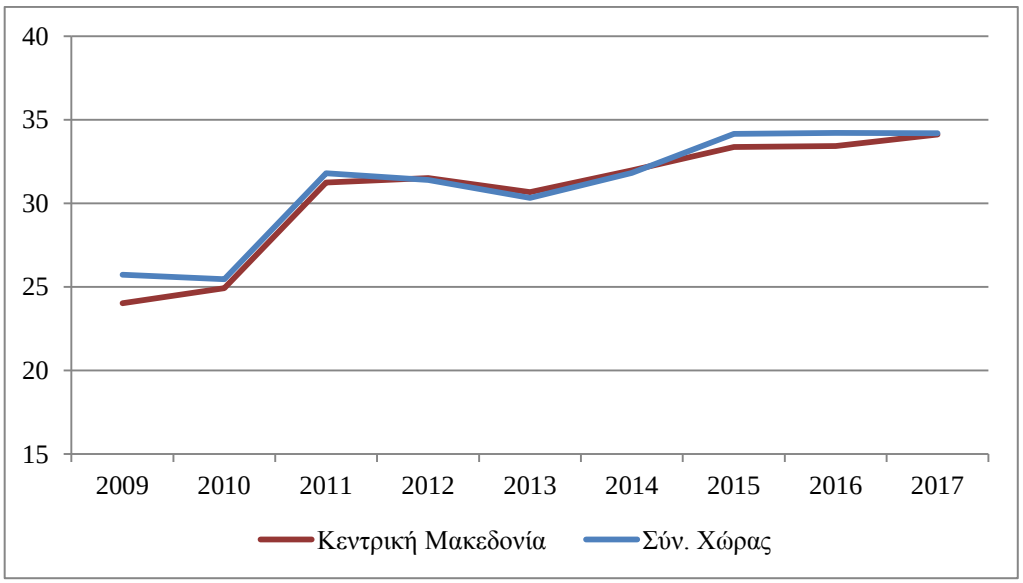
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.8: Μη χειρωνακτικές υψηλής εξειδίκευσης θέσεις εργασίας (%)

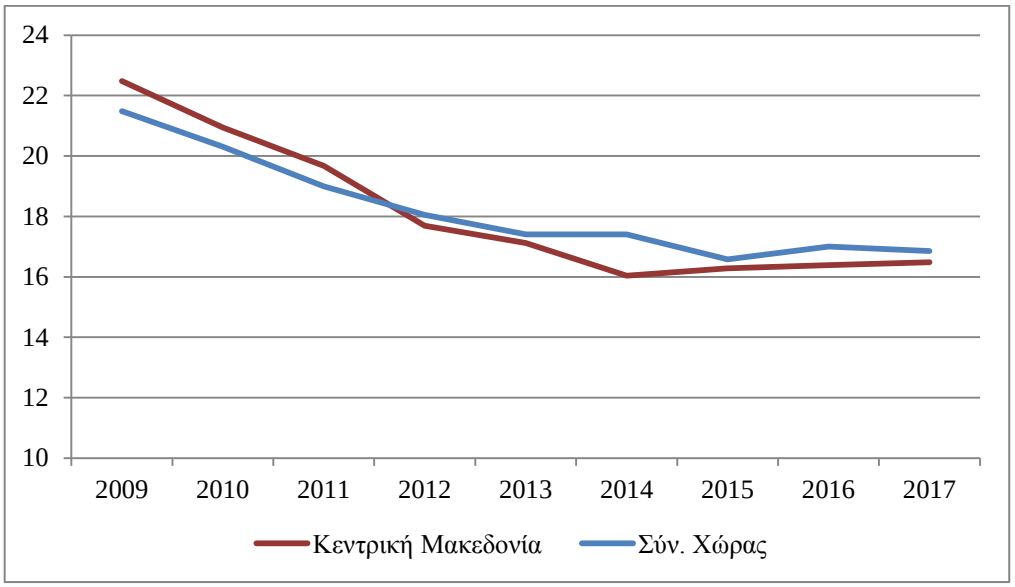
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.9: Μη χειρωνακτικές χαμηλής εξειδίκευσης θέσεις εργασίας (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.10: Χειρωνακτικές με εξειδίκευση θέσεις εργασίας (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

5.2 Ανεργία

Ενδεικτικά των επιπτώσεων της βαθιάς και παρατεταμένης ύφεσης στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της ΠΚΜ είναι τρία στοιχεία που αφορούν τα *χαρακτηριστικά της μακροχρόνιας ανεργίας* (βλ. Πίνακα 5.5 και Διάγραμμα 5.11):

- Το πρώτο είναι η δυναμική *αύξηση των μακροχρόνια ανέργων*, ειδικά την περίοδο 2010-2013.
- Το δεύτερο είναι η *αναλογία των μακροχρόνια ανέργων προς τους ανέργους 6-11 μηνών*. Η σχέση αυτή από 2,4 το 2009, κορυφώθηκε σε 7,5 το 2014, και έκτοτε, παρά τη μείωση του συνολικού αριθμού των ανέργων, παραμένει υψηλή (βλ. Διάγραμμα 5.12 και Πίνακα Π-49).
- Το τρίτο είναι *το ποσοστό των ανέργων άνω των 24 μηνών στους μακροχρόνια ανέργους*, το οποίο παρουσιάζει συνεχή αύξηση από 56,7% το 2009 σε 76,5% το 2016 και διατηρείται σε αυτό το επίπεδο (βλ. Διάγραμμα 5.13 και Πίνακα Π-49).

Σε σχέση με τους δείκτες της ανεργίας, οι δείκτες των μακροχρόνια ανέργων (άνω των 12 μηνών), και ιδιαίτερα των ανέργων άνω των 24 μηνών, φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη ανθεκτικότητα. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επισημανθεί ότι η διατήρηση της αυξητικής τάσης του δείκτη των ανέργων άνω των 24 μηνών υπερβαίνει την αντίστοιχη χρονική διάρκεια του δείκτη άνω των 12 μηνών, κατά 2 χρόνια.

Η συμπεριφορά των εν λόγω δεικτών αντανακλά και τα μείζονα ποιοτικά προβλήματα από τη μείωση της απασχόλησης που ενδεχομένως συνδέονται, πέραν του βαθμού επάρκειας των νέων θέσεων εργασίας, με τον απαιτούμενο χρόνο για την επαναφορά των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ανεργίας σε φυσιολογικά επίπεδα, με τα χαρακτηριστικά των νέων θέσεων εργασίας, την απαξίωση των γνώσεων, τις αναδυόμενες ανάγκες κατάρτισης κ.λπ.

Επίσης ενδιαφέρον είναι το ότι διπλασιάστηκε του ποσοστό όσων πριν την ανεργία ήταν αυτοαπασχολούμενοι. Στην ΠΚΜ το ποσοστό τους από 4,4% το 2009, κορυφώθηκε σε 9,6% το 2014, ενώ το 2017 εξακολουθεί να είναι υψηλό (7,4%), (βλ. Πίνακα Π-50 και Διάγραμμα Π-32).

Από την ανάλυση των *λόγων παύσης της εργασίας* αναδεικνύεται ότι οι απολύσεις από 26,3% το 2009, κορυφώθηκαν στο 40,5% το 2012 και αποκλιμακώθηκαν σε 26,5% το 2017. Η ολοκλήρωση της εργασίας περιορισμένης διάρκειας ως λόγος παύσης της εργασίας επανήλθε το 2017 στο επίπεδο του 2009 (22%), έπειτα από μια ενδιάμεση περίοδο κάμψης, στο επίπεδο του 17% (βλ. Πίνακα 5.6 και Διάγραμμα 5.14).

Ο αριθμός των ανέργων συνολικά κορυφώθηκε το 2013 και έκτοτε υποχωρεί. Αυτή η διαδικασία παρατηρείται σε όλες τις κατηγορίες ανέργων *κατά επίπεδο εκπαίδευσης*.

Ωστόσο, η κατηγορία των ανέργων με μεταπτυχιακό τίτλο παρουσιάζει σχετικά τη μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας.

Ο βαθμός υποχώρησης των ανέργων στο διάστημα 2014-2017 κατά επίπεδο εκπαίδευσης είναι εντονότερος στην κατηγορία των αποφοίτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και μικρότερος στην κατηγορία των ανέργων με μεταπτυχιακό τίτλο. Αυτή η παρατήρηση ισχύει τόσο για την Κ. Μακεδονία όσο και για το σύνολο της χώρας (βλ. Πίνακες 5.7, Π-51, Π-52).

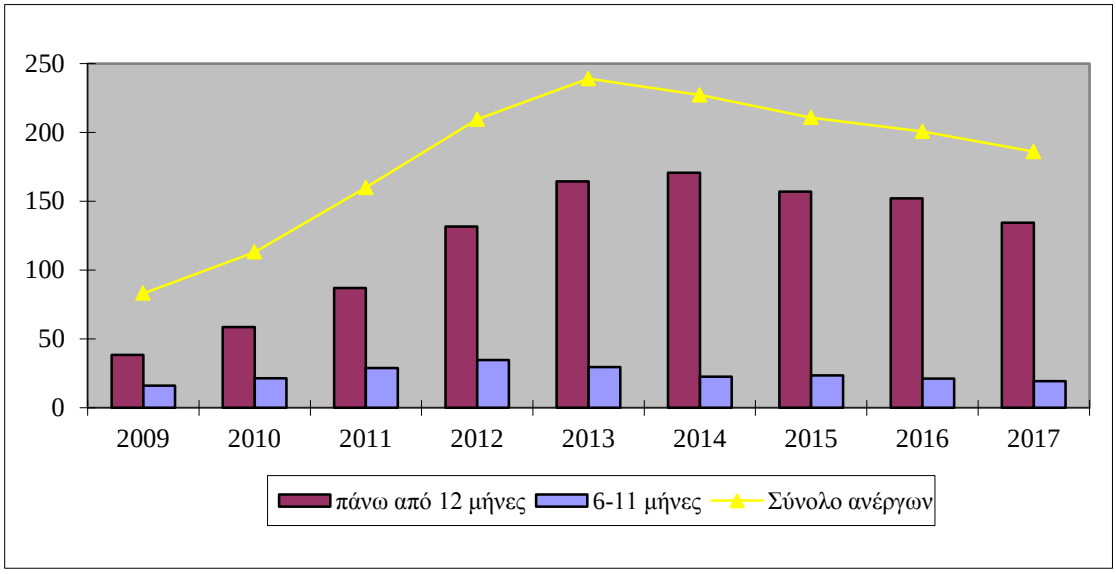
Από τα ανωτέρω φαίνεται ότι οι υφιστάμενες, ή/και οι νέες, θέσεις εργασίας που δεν απαιτούν ιδιαίτερες γνώσεις είναι σχετικά σταθερότερες από τις πιο απαιτητικές σε γνώσεις κατηγορίες θέσεων εργασίας. Στο άλλο άκρο, δηλαδή της σχετικά μικρότερης σταθερότητας, τοποθετούνται οι θέσεις εργασίας που αφορούν κατόχους μεταπτυχιακού τίτλου.

Πίνακας 5.5: Αριθμός ανέργων κατά διάρκεια της ανεργίας στην ΠΚΜ

	Σύνολο ανέργων (χιλιάδες)	**Διάρκεια ανεργίας (μήνες)**			**Αναλογία >12 προς 6-11**	**Ποσοστό των >24 επί των >12 (%)**
		>12	>24	>12		
		Αριθμός ανέργων (χιλιάδες)				
2009	83,1	16,2	38,5	21,8	2,4	56,7
2010	113,1	21,4	58,6	28,6	2,7	48,8
2011	160,0	29,0	86,9	45,0	3,0	51,7
2012	209,4	34,7	131,6	76,8	3,8	58,4
2013	239,0	29,6	164,4	107,0	5,6	65,1
2014	227,1	22,7	170,7	122,7	7,5	71,9
2015	210,7	23,5	157,0	118,0	6,7	75,2
2016	200,7	21,2	152,2	116,4	7,2	76,5
2017	186,0	19,3	134,5	100,1	7,0	74,4

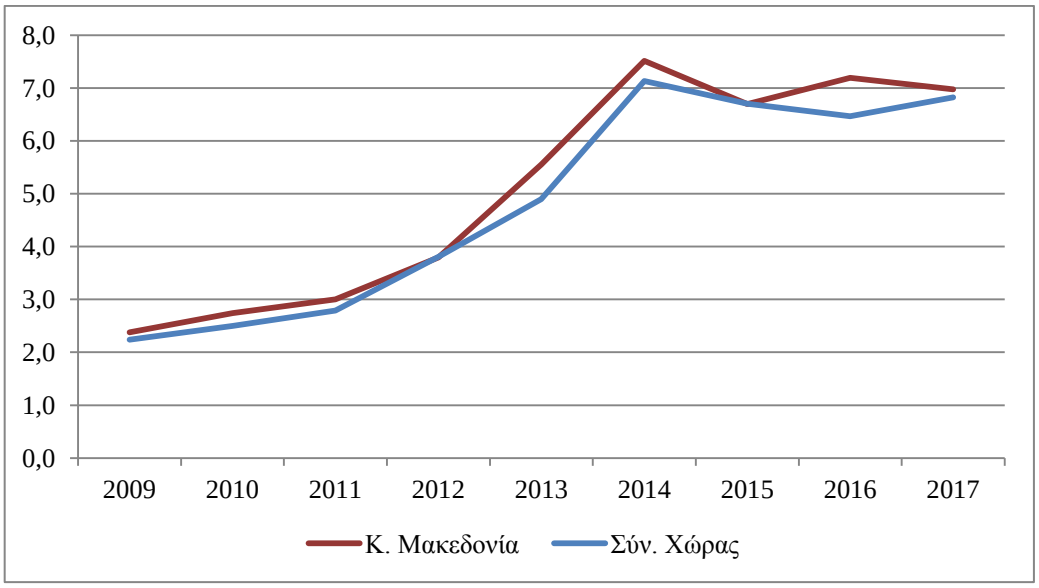
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.11: Αριθμός ανέργων κατά διάρκεια της ανεργίας στην ΠΚΜ (χιλιάδες)

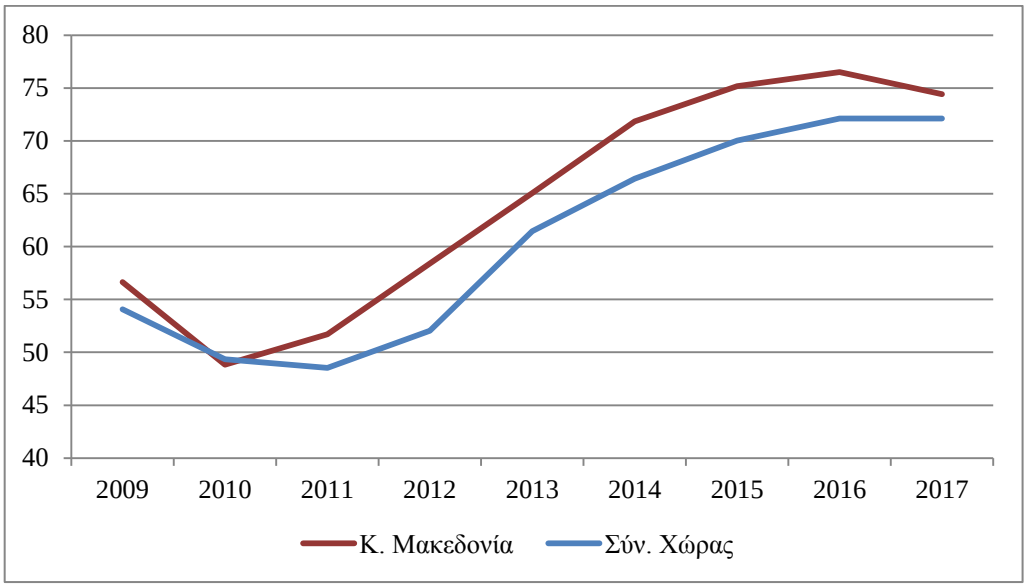
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.12: Αναλογία ανέργων >12 μηνών επί των ανέργων 6-11 μηνών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.13: Ποσοστό των ανέργων >24 μηνών επί των ανέργων >12 μηνών (%)

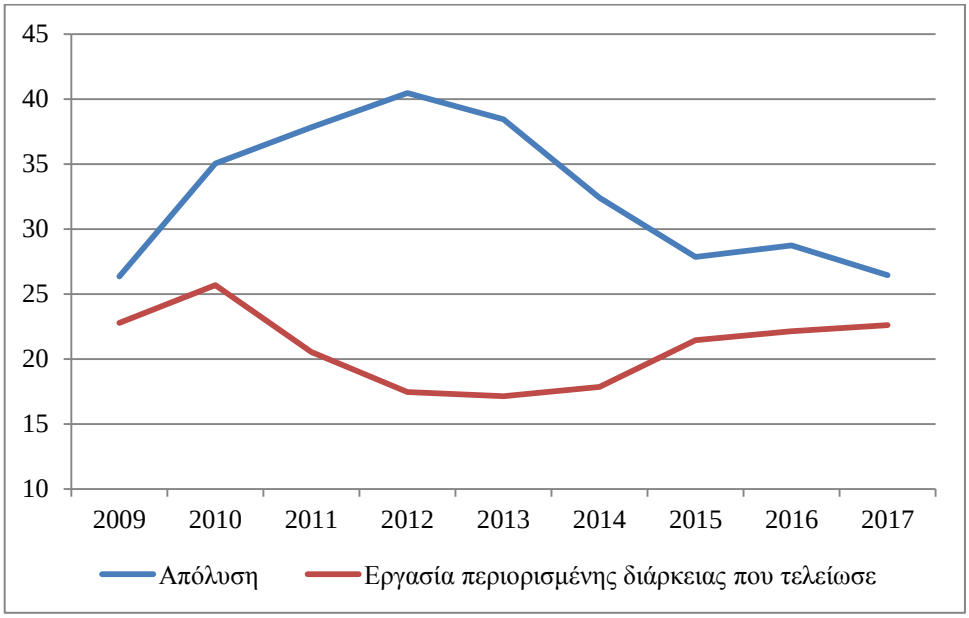
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 5.6: Λόγος παύσης της εργασίας

	Απόλυση		**Εργασία περιορισμένης διάρκειας που τελείωσε**	
	(χιλιάδες)	**(%)**	**(χιλιάδες)**	**(%)**
2009	21,9	26,3	18,9	22,8
2010	39,6	35,0	29,1	25,7
2011	60,5	37,8	32,8	20,5
2012	84,8	40,5	36,6	17,5
2013	91,9	38,4	41,0	17,1
2014	73,6	32,4	40,5	17,8
2015	58,7	27,8	45,2	21,5
2016	57,6	28,7	44,4	22,1
2017	49,2	26,5	42,0	22,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα 5.14: Λόγος παύσης της εργασίας (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 5.7: Άνεργοι στην Κ. Μακεδονία κατά επίπεδο εκπαίδευσης (χιλιάδες)

	Σύνολο ανέργων	**Πρωτοβάθμια εκπαίδευση**	**Απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης**	**Πτυχίο ΑΕΙ /ΤΕΙ**	**Μεταπτυχιακός τίτλος**
2009	83,1	11,8	*30,1*	*18,7*	*1,4*
2010	113,1	17,8	*40,3*	*25,1*	*1,3*
2011	160,0	23,1	*56,7*	*38,0*	*2,9*
2012	209,4	31,9	*73,8*	*46,1*	*3,4*
2013	239,0	34,8	*88,3*	*51,5*	*4,6*
2014	227,1	33,2	*87,1*	*50,5*	*4,6*
2015	210,7	26,3	*79,7*	*48,0*	*3,8*
2016	200,7	24,0	*76,5*	*48,2*	*3,7*
2017	186,0	22,7	*75,2*	*40,8*	*4,2*

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

6. ΥΠΟΔΟΜΕΣ

6.1 Υποδομές μεταφορών και αποθήκευσης

Υφιστάμενες υποδομές

Η ΠΚΜ βρίσκεται σε γεωγραφικό χώρο από όπου διέρχονται σημαντικά δίκτυα μεταφορών, ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη ο σχεδιασμός νέων και η διασύνδεση μεταξύ τους.

Οι *αυτοκινητόδρομοι* που διέρχονται από την ΠΚΜ (ΠΑΘΕ, Εγνατία Οδός, Κάθετος Άξονας Προμαχώνας-Θεσσαλονίκη) έχουν ο καθένας ξεχωριστά κρίσιμη σημασία η οποία αναβαθμίζεται με τις μεταξύ τους διασυνδέσεις. Ο αυτοκινητόδρομος ΠΑΘΕ συνδέει την Αθήνα με τη Θεσσαλονίκη και τα δύο μεγαλύτερα ελληνικά λιμάνια της χώρας του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης. Η Εγνατία Οδός διασχίζει τη Β. Ελλάδα και συνδέει την Ελλάδα και την Τουρκία με την Ευρώπη μέσω της Αδριατικής· επίσης, συνδέει τα λιμάνια της Αλεξανδρούπολης, της Καβάλας, της Θεσσαλονίκης και της Ηγουμενίτσας.

Το *σιδηροδρομικό* δίκτυο που διέρχεται από την ΠΚΜ λειτουργεί ως σημαντικός κόμβος και για το διευρωπαϊκό σιδηροδρομικό δίκτυο.

Το *αεροδρόμιο* «Μακεδονία» κατατάσσεται στην κατηγορία «Κοινοτικό Σημείο Σύνδεσης» (τέταρτη κατηγορία από τις πέντε συνολικά).

Το *λιμάνι* της Θεσσαλονίκης καθίσταται ανταγωνιστικό σε σχέση με τα λιμάνια της Βόρειας Ευρώπης (π.χ. Αμβούργου, Ρότερνταμ), διότι μέσω αυτού συντομεύεται η διάρκεια διαδρομής από την Ασία προς Κεντρική Ευρώπη έως και 10 ημέρες.

Τα ανωτέρω δίκτυα μεταφορών συνδέονται μεταξύ τους (ολοκληρωμένες – συνδυασμένες μεταφορές) και συμπληρώνονται από *εγκαταστάσεις logistics* μεγάλης σημασίας για την ευρύτερη περιοχή (Καλοχώρι, Σίνδος, Στρατόπεδο Γκόνου).

Σχεδιαζόμενες υποδομές

Τα ανωτέρω δίκτυα μεταφορών και logistics σχεδιάζεται να συμπληρωθούν με ένα πλέγμα νέων υποδομών.

«Βαλκανικός δακτύλιος»

Ο «βαλκανικός δακτύλιος» θα συνδέει σιδηροδρομικώς τις χώρες Βαλκανικές χώρες, το Αιγαίο, την Αδριατική και τη Μαύρη Θάλασσα.

Συγκεκριμένα, θα συνδεθούν τα λιμάνια του Αιγαίου (Θεσσαλονίκης, Καβάλας, Αλεξανδρούπολης) με τα λιμάνια του Μπουργκάζ και της Βάρνας (Μαύρη Θάλασσα) και του Ρούσε στον Δούναβη στα βουλγαρορουμανικά σύνορα. Ο δακτύλιος περιλαμβάνει τον άξονα Θεσσαλονίκη-Σκόπια-Βελιγράδι-Βουδαπέστη. Επίσης, θα εκσυγχρονιστεί η σιδηροδρομική γραμμή που συνδέει τη Σερβία με τη Ρουμανία και ο άξονας Θεσσαλονίκης-Σοφίας.

Logistics
Συμπληρωματικά των έργων για τα δίκτυα μεταφοράς σχεδιάζονται έργα στον χώρο των logistics με εμβέλεια τη νοτιοανατολική Μεσόγειο και την κεντρική Ευρώπη.

Παράκαμψη Βοσπόρου-Δαρδανελίων

Με τη σιδηροδρομική σύνδεση των λιμανιών Θεσσαλονίκης-Αλεξανδρούπολης-Μπουργκάς-Βάρνας, δηλαδή του Αιγαίου με τη Μαύρη Θάλασσα, επιτυγχάνεται η παράκαμψη των στενών του Βοσπόρου.

Η σημασία της παράκαμψης της διαδρομής Βοσπόρου-Δαρδανελίων έχει κρίσιμη σημασία, καθώς πρόκειται για μια εξαιρετικά δύσκολη διαδρομή, η οποία επιπλέον χαρακτηρίζεται από υπερβολική συμφόρηση, μεγάλες καθυστερήσεις, υψηλά τέλη διέλευσης και κίνδυνο ατυχημάτων. Επίσης, η σημασία της παράκαμψης αναδεικνύεται και από τα στοιχεία της εμπορευματικής κίνησης, από τις αφετηρίες και τους προορισμούς των πλοίων και από το είδος των εμπορευμάτων που διακινούνται. Λόγω έλλειψης εναλλακτικής θαλάσσιας διαδρομής ο Βόσπορος χαρακτηρίζεται πολύ υψηλής σημασίας.

Όσον αφορά την *ετήσια κίνηση των πλοίων*, ο Βόσπορος με 48.000 πλοία τοποθετείται στη δεύτερη θέση μετά τον Πορθμό της Μαλάκκα (100.000 πλοία) αλλά αρκετά πάνω από παγκόσμιας εμβέλειας πορθμούς και διώρυγες (βλ. Πίνακα 6.1). Το είδος των πλοίων που διέρχονται παρουσιάζεται στον Πίνακα 6.2.

Σχετικά με το *είδος των εμπορευμάτων*, από τον Βόσπορο διενεργείται το 1/5 των παγκόσμιων εξαγωγών σίτου και το 1/6 των εξαγωγών του καλαμποκιού, που παράγεται σε Ρωσία, Ουκρανία, Καζακστάν και κατευθύνεται σε χώρες της Β. Αφρικής και Μέσης Ανατολής. Η κατανάλωση δημητριακών στις συγκεκριμένες χώρες εξαρτάται σε ιδιαίτερα κρίσιμο βαθμό από αυτές τις εξαγωγές.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η μεταφορά, μέσω του Βοσπόρου, του πετρελαίου από το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν. Συνολικά η κίνηση μέσω του Βοσπόρου αντιστοιχεί στο 4,1% των παγκόσμιων εξαγωγών πετρελαίου που μεταφέρεται διά θαλάσσης (βλ. Πίνακα 6.3).

Πίνακας 6.1: Κίνηση σε διώρυγες, πορθμούς κ.λπ. παγκόσμιας σημασίας

	Ετήσια κίνηση (αριθμός πλοίων)
Πορθμός της Μαλάκκα	100.000
Βόσπορος	48.000
Κανάλι του Κιέλου	23. 945
Διώρυγα του Σουέζ	13. 552
Διώρυγα του Παναμά	12. 755

Πηγή: Chokepoints and Vulnerabilities in Global Food Trade, https://goo.gl/ma8Byq (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας 6.2: Διελεύσεις πλοίων από τον Βόσπορο (2015)

	Αριθμός πλοίων	**%**
Γενικού φορτίου	22.412	51,5
Χύδην φορτίο	7.477	17,2
Τάνκερ	5.836	13,4
Διάφορα	3.590	8,2
Μεταφοράς κοντέινερ	2.664	6,1
Τάνκερ χημικών	1.565	3,6
Σύνολο	**43.544**	**100**

Πηγή: Bosphorus Strait News, https://goo.gl/11JW8b

Πίνακας 6.3: Μεταφορά αργού πετρελαίου και προϊόντων πετρελαίου μέσω διωρύγων-πορθμών κ.λπ.

	2015	**2016**	**2015**
	Εκατ. b/d		**%**
Στενά του Χορμούζ	17,0	18,5	28,9
Πορθμός της Μαλάκκα	15,5	16,0	26,3
Διώρυγα του Σουέζ και αγωγός SUMED	5,4	5,5	9,2
Bab el Mandab	4,7	4,8	8,0
Στενά της Δανίας	3,2	3,2	5,4
Βόσπορος	2,4	2,4	4,1
Διώρυγα του Παναμά	1,0	0,9	1,7
Παγκόσμιο εμπόριο πετρελαίου διά θαλάσσης	**58,9**	**-**	**100**

Πηγή: World Oil Transit Chokepoints, https://goo.gl/PmWVua (επεξεργασία στοιχείων)

6.2 Υποδομές ενέργειας

Η ΠΚΜ αποτελεί χώρο όδευσης ή γειτνιάζει με την όδευση και τις εγκαταστάσεις μεγάλων ενεργειακών έργων. Τα κυριότερα έργα είναι:

TAP (Trans Adriatic Pipeline)

Ο ΤΑΡ (Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου) αποτελεί τμήμα του Νότιου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου, ο οποίος έχει συνολικό μήκος 4.000 Km, ξεκινάει από την Κασπία Θάλασσα και καταλήγει στην Αδριατική Θάλασσα. Αποτελείται από τρεις επιμέρους αγωγούς:

- τον Αγωγό Νοτίου Καυκάσου – SCP (South Caucasus Pipeline),
- τον TANAP (Trans-Anatolian Pipeline)
- τον ΤΑΡ (Διαδριατικό Αγωγό Φυσικού Αερίου, Trans Adriatic Pipeline).

Πρόκειται για αγωγούς μέσω των οποίων μεταφέρεται το φυσικό αέριο από την Κασπία (Αζερμπαϊτζάν) σε χώρες της Ευρώπης μέσω Γεωργίας, Τουρκίας, Ελλάδας, Αλβανίας και Ιταλίας. Από το μήκος των 878 Km του ΤΑΡ, το ελληνικό τμήμα έχει μήκος 550 Km (περίπου το 14% του συνολικού μήκους του Νότιου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου) και εκτείνεται από τα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας μέχρι τα σύνορα με την Αλβανία. Το μήκος στις λοιπές χώρες-περιοχές είναι: Αλβανία 215 Km, Αδριατική Θάλασσα 105 Km, Ιταλία 8 Km.

Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου (SCP,TANAP, TAP) έχει στρατηγική σημασία διότι θα συμβάλει στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ μέσω διαφοροποίησης της προέλευσης και της διαδρομής για την προμήθεια σε φυσικό αέριο.

IGB (Interconnector Greece-Bulgaria)

Ο IGB (Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας-Βουλγαρίας) είναι αγωγός αερίου από την Κομοτηνή έως την Stara Zagora, με συνολικό μήκος περίπου 182 Km, εκ των οποίων τα 31 Km (17%) στην Ελλάδα. Η κατασκευή του ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2018 και η έναρξη της λειτουργίας του αναμένεται στις αρχές του 2020. Ο IGB θα διοχετεύει το φυσικό αέριο από τον ΤΑΡ στο δίκτυο της Βουλγαρίας και άλλες χώρες της ΕΕ.

EastMed (Eastern Mediterranean Pipeline)

Ο αγωγός EastMed θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τα κοιτάσματα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου στη Δ. Ευρώπη. Ο αγωγός εκτιμάται ότι θα έχει μήκος 1.700 Km που κατανέμονται κατά προσέγγιση σε 1.200 Km υποθαλάσσιου αγωγού και 500 Km χερσαίου. Η σχεδιαζόμενη διαδρομή είναι: Λεκάνη της Λεβαντίνης-Κύπρος-Κρήτη-Πελοπόννησος-Ηπειρωτική Ελλάδα-Θεσπρωτία (και σύνδεση με τον αγωγό IGI-Poseidon μήκους 200 Km προς Νότια Ιταλία).

IGI (Interconnector Greece – Italy)

Ο Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας-Ιταλίας με συνολικό μήκος 800 Km αποτελείται από δύο τμήματα: το χερσαίο τμήμα (Κομοτηνή-Θεσπρωτικές ακτές) μήκους 600 Km και το υποθαλάσσιο τμήμα με την ονομασία «Αγωγός ΠΟΣΕΙΔΩΝ» (Θεσπρωτικές ακτές-Οτράντο Ιταλίας) μήκους 200 Km. Ο αγωγός θα μεταφέρει αέριο από πηγές της Ανατολικής Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής ή/και της Κασπίας προς την Ιταλία.

Πλωτός σταθμός Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου στην Αλεξανδρούπολη

Στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης θα δημιουργηθεί ο πρώτος πλωτός σταθμός αποθήκευσης, αεριοποίησης και μεταφοράς Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (LNG), ως τμήμα 4-5 ανάλογων σταθμών σε άλλα λιμάνια της χώρας.

7. ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΚΜ

7.1 Εισαγωγή

Το πλαίσιο στρατηγικής δομείται σε *έξι* επίπεδα:

Αρχικά, στο *πρώτο* επίπεδο, γίνεται αναφορά σε ορισμένες βασικές *τάσεις στην παγκόσμια οικονομία* (κατακερματισμός της παραγωγικής διαδικασίας, αλυσίδες αξίας, διαφοροποίηση κ.ά.), αναδεικνύονται ορισμένες συνδέσεις μεταξύ τους αλλά και με άλλες κρίσιμες πτυχές της οικονομίας (εξωστρέφεια, κλαδικές διασυνδέσεις), έτσι ώστε να φωτιστεί η σημασία τους για την αναπτυξιακή διαδικασία. Πρόκειται ουσιαστικά για τη σκιαγράφηση του ευρύτερου οικονομικού πλαισίου το οποίο κατά τη χάραξη μιας αναπτυξιακής στρατηγικής θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη.

Στο *δεύτερο* επίπεδο γίνεται αναφορά σε ορισμένες βασικές *αφετηριακές παραδοχές* στις οποίες θα πρέπει να εδράζεται μια αναπτυξιακή στρατηγική. Αυτές περιλαμβάνουν την αξιοποίηση των αιτιών και των συνεπειών της κρίσης ως αφετηρία για τη διατύπωση των στόχων για την υπέρβαση και τη θεραπεία τους αντιστοίχως. Στις αφετηριακές παραδοχές περιλαμβάνεται και η διατύπωση ενός πλαισίου αρχών με αναφορά στο περιβάλλον, στην κοινωνική διάσταση της ανάπτυξης και στην αναγκαιότητα για τη δημιουργία μιας στέρεης οικονομικής βάσης.

Στο *τρίτο* επίπεδο γίνεται αναφορά στα *νέα δεδομένα και στις ποιοτικές αλλαγές* στην ΠΚΜ και στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, τόσο σε διεθνές πολιτικό και οικονομικό επίπεδο όσο και σε όρους μεταφορικών και ενεργειακών υποδομών περιφερειακής αλλά και παγκόσμιας εμβέλειας. Επισημαίνεται η σημασία της έγκαιρης διάγνωσης των εν λόγω αλλαγών, καθώς από αυτήν και από την αποτελεσματικότητα των σχετικών ενεργειών θα εξαρτηθεί το όφελος που θα αποκομίσει η ΠΚΜ.

Στο *τέταρτο* επίπεδο διαπιστώνεται ότι η *χωρική και χρονική σύμπτωση των αλλαγών έχει ως αποτέλεσμα την άρση χρόνιων ανασταλτικών αναντιστοιχιών*. Ουσιαστικά πρόκειται για την υπέρβαση της αναντιστοιχίας ανάμεσα στα, εν δυνάμει, συγκριτικά πλεονεκτήματα της ΠΚΜ, που απορρέουν από τη γεωγραφική θέσης της, και τις οικονομικές δυνατότητες και λειτουργίες της. Δηλαδή γίνεται πλέον λόγος για την ενεργοποίηση ανενεργών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και τη μετατροπή των μειονεκτημάτων, στο πλαίσιο του παρελθόντος, σε πλεονεκτήματα στο σημερινό πλαίσιο.

Στο *πέμπτο* επίπεδο διαπιστώνεται ότι *τα νέα δεδομένα και οι ποιοτικές αλλαγές στην ΠΚΜ και στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο συνάδουν με τις τάσεις στην παγκόσμια οικονομία*, όπως αυτές αναφέρθηκαν ανωτέρω, στο πρώτο επίπεδο. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα σημαντική και ευνοϊκή για την ΠΚΜ «σύμπτωση», η οποία, αν διαγνωστεί και αξιοποιηθεί με κατάλληλο τρόπο, μπορεί να οδηγήσει στο *έκτο* επίπεδο που

αναφέρεται στη *δυνατότητα χάραξης φιλόδοξων στόχων* όχι μόνο για την οικονομία και την κοινωνία της ΠΚΜ αλλά και της χώρας.

7.2 Προσαρμογή στις σύγχρονες παγκόσμιες τάσεις

Στη διατύπωση της αναπτυξιακής φιλοσοφίας για την ΠΚΜ είναι σκόπιμο να ληφθούν υπόψη ορισμένες σύγχρονες τάσεις στην παγκόσμια οικονομία. Μεταξύ άλλων ο διευρυνόμενος κατακερματισμός της παραγωγικής διαδικασίας σε επιμέρους φάσεις και γεωγραφικές περιοχές και η ανταγωνιστικότητα μέσω διαφοροποίησης. Καθεμία από αυτές τις τάσεις έχει πολλαπλές επιπτώσεις εν γένει στην αναπτυξιακή διαδικασία αλλά και στις επιμέρους πτυχές της. Η διάγνωση και η ανάλυση αυτών των πτυχών επανακαθορίζει παραδοσιακές αντιλήψεις περί ανάπτυξης και οδηγεί στη διατύπωση ανάλογων αναπτυξιακών στόχων, στρατηγικών, μέτρων πολιτικής και επιχειρηματικών σχεδίων.

7.2.1 Κατακερματισμός της παραγωγικής διαδικασίας

Ο κατακερματισμός της παραγωγικής διαδικασίας σε επιμέρους φάσεις και γεωγραφικές περιοχές:

- Συνεπάγεται αντίστοιχο επιμερισμό της συνολικής προστιθέμενης αξίας.
- Δημιουργεί διαρκώς νέες αλυσίδες αξίας και αυξάνει το εύρος των πεδίων όπου μια οικονομία/επιχείρηση μπορεί να ενταχθεί στον διεθνή καταμερισμό εργασίας, και συνεπώς διευρύνει τις ευκαιρίες και την ευελιξία.
- Η έμφαση των αναπτυξιακών στόχων μετατοπίζεται/εμπλουτίζεται από τη μεγιστοποίηση του οφέλους μέσω της παραγωγής *τελικών* προϊόντων στην αναζήτηση ευκαιριών μέσω της παραγωγής *ενδιάμεσων* προϊόντων.
- Αναβαθμίζει τη σημασία των κλαδικών διασυνδέσεων και μάλιστα αυτών που συνάπτονται σε διεθνές επίπεδο.
- Δημιουργούνται νέα πεδία διαφοροποίησης, με την έννοια ότι η διαφοροποίηση μπορεί να επιδιωχθεί όχι μόνο σε όρους τελικών αλλά και ενδιάμεσων προϊόντων και διαδικασιών.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ανάδειξη των πολυδιάστατων σχέσεων ανάμεσα στον κατακερματισμό της παραγωγικής διαδικασίας και στον αντίστοιχο επιμερισμό της προστιθέμενης αξίας, στη διαφοροποίηση, στην εξωστρέφεια και στις εγχώριες και διεθνείς κλαδικές διασυνδέσεις.

7.2.2 Διαφοροποίηση

Η *διαφοροποίηση* ως σύνθετη διαδικασία προϋποθέτει συνέργεια μεγάλου εύρους οικονομικών δραστηριοτήτων που υπηρετούνται από επιχειρήσεις ποικίλων κλάδων (π.χ. υπηρεσίες έρευνας, ενέργειες μάρκετινγκ, μεταποίηση). Υπό αυτή την έννοια η διαφοροποίηση δημιουργεί ζήτηση για εύρος επαγγελμάτων και αντίστοιχης απασχόλησης. Συγχρόνως, η διαφοροποίηση συμβάλλει στην αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας και μέσω αυτής στην εξωστρέφεια.

7.2.3 Εξωστρέφεια

Όσον αφορά τις σχέσεις *κλαδικών διασυνδέσεων και εξωστρέφειας*, στο διευρυνόμενο πλαίσιο του κατακερματισμού της παραγωγικής διαδικασίας, επισημαίνεται ότι η εξωστρέφεια είναι δυνατόν να επιδιωχθεί σε δύο επίπεδα:

- *τελικών* προϊόντων,
- *ενδιάμεσων* προϊόντων.

Σε παγκόσμιο επίπεδο ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών *ενδιάμεσων* προϊόντων είναι ταχύτερος από τον αντίστοιχο των *τελικών* προϊόντων. Ήδη από το 2009 η αξία των εξαγωγών *ενδιάμεσων* προϊόντων υπερβαίνει το 50% του παγκόσμιου εμπορίου.

Σε καθεμία από τις ανωτέρω περιπτώσεις διαφοροποιούνται οι στόχοι και τα μέσα:

- Στην περίπτωση της εξαγωγής *τελικών* προϊόντων ως βασικός στόχος μπορεί να τεθεί η μεγιστοποίηση της εγχωρίως παραγόμενης προστιθέμενης αξίας. Αυτή η επιδίωξη συνδέεται κυρίως με ανάπτυξη *εγχώριων* κλαδικών διασυνδέσεων.

- Στην περίπτωση της εξαγωγής *ενδιάμεσων* προϊόντων ως βασικός στόχος μπορεί να τεθεί η τοποθέτηση και η ανέλιξη στα υψηλότερα επίπεδα των διεθνών αλυσίδων αξίας που αποδίδουν τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία. Η υπηρέτηση αυτού του στόχου προϋποθέτει έμφαση στη σύναψη ευνοϊκών *διεθνών* κλαδικών διασυνδέσεων.

Ο τρόπος και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά ένταξης στον διεθνή καταμερισμό εργασίας αλληλεπιδρά με το επίπεδο ανάπτυξης, τη δυναμική της και τον επιμερισμό του οφέλους από αυτήν. Συνεπώς το κοινό στοιχείο, στις δύο ανωτέρω περιπτώσεις, είναι η μέριμνα για ενδυνάμωση, όπου αυτό είναι εφικτό, των εγχώριων κλαδικών διασυνδέσεων και της ανταγωνιστικής ένταξης στον διεθνή καταμερισμό εργασίας. Ο βαθμός πυκνότητας των εγχώριων κλαδικών διασυνδέσεων και η αναβαθμισμένη

ένταξη στις αντίστοιχες διεθνείς διασυνδέσεις, συναρτώνται άμεσα με την εγχωρίως παραγόμενη προστιθέμενη αξία και την απασχόληση.

Με δεδομένο ότι ο ρόλος της εξωστρέφειας αναβαθμίζεται διαρκώς, είναι σημαντικό να αναδειχθούν οι πραγματικές και οι ποιοτικές διαστάσεις της. Εν προκειμένω είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η υψηλή αξία των εξαγωγών ενδέχεται να μην παραπέμπει σε αντίστοιχο υψηλό βαθμό οφέλους, στο μέτρο που δεν περιέχει ικανοποιητικό μέγεθος *εγχώριας* προστιθέμενης αξίας. Συνεπώς, η υψηλή αξία των εξαγωγών δεν συνεπάγεται, σε κάθε περίπτωση, υψηλό επίπεδο εγχώριας παραγωγής και απασχόλησης. Αντιστοίχως, η υψηλή αξία των εισαγωγών ενδέχεται να μην είναι εξ ορισμού αρνητικό φαινόμενο, αν εξυπηρετεί τη δημιουργία ικανοποιητικού μεγέθους εγχώριας προστιθέμενης αξίας σε προϊόντα τα οποία εξάγονται.

7.2.4 Ένταξη σε διεθνείς αλυσίδες αξίας

Η οικονομική αναβάθμιση συνίσταται στη μετακίνηση κρατών-περιοχών-επιχειρήσεων σε δραστηριότητες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας αλυσίδας αξίας, προκειμένου να αυξηθεί το όφελος από τη συμμετοχή στην παγκόσμια παραγωγή.

Το καθαρό όφελος, σε όρους προστιθέμενης αξίας, από τη συμμετοχή στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας προκύπτει από τον λόγο της συμμετοχής των προς τα εμπρός διασυνδέσεων (forward linkages), προς τη συμμετοχή των διασυνδέσεων προς τα πίσω (backward linkages).

Στο πλαίσιο των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας έχουν προσδιοριστεί τέσσερις τύποι αναβάθμισης (Humphrey and Schmitz, 2002):

- *Αναβάθμιση επεξεργασίας,* κατά την οποία εισροές μετασχηματίζονται σε εκροές με υψηλότερο βαθμό αποδοτικότητας μέσω αναδιοργάνωσης του παραγωγικού συστήματος ή με την εισαγωγή ανώτερης τεχνολογίας.

- *Αναβάθμιση προϊόντος* ή μετακίνηση σε περισσότερο εξειδικευμένες γραμμές παραγωγής.

- *Λειτουργική αναβάθμιση,* η οποία απαιτεί εισαγωγή νέων λειτουργιών (ή εγκατάλειψη υπαρχόντων) με στόχο την αναβάθμιση του περιεχομένου εξειδίκευσης.

- *Αναβάθμιση αλυσίδας ή διακλαδική αναβάθμιση,* κατά την οποία οι επιχειρήσεις μετακινούνται σε νέους, συχνά συγγενικούς, κλάδους.

Χώρες με εξαγωγές οι οποίες εμπεριέχουν περιορισμένη εγχώρια προστιθέμενη αξία και υψηλή εισαγόμενη προστιθέμενη αξία, δεν είναι δυνατόν να δημιουργήσουν σημαντική απασχόληση. Συνεπώς, η έμφαση δεν πρέπει να είναι απλώς στις εξαγωγές, αλλά στις εξαγωγές υψηλότερης προστιθέμενης αξίας (OECD, 2012: 295).

Οι ανωτέρω εξελίξεις επηρεάζουν επίσης τον τρόπο μέτρησης και ερμηνείας των μεγεθών, καθώς και την επάρκεια των παραδοσιακών μεθοδολογικών εργαλείων, ενώ συγχρόνως δημιουργούν την ανάγκη κατασκευής νέων. Προς αυτή την κατεύθυνση υπάρχει σχετική βιβλιογραφία (π.χ. Gereffi and Lee 2012· Baldwin, 2012) και ανάπτυξη στατιστικών δεικτών και εργαλείων από τον ΟΟΣΑ (OECD and WTO, 2015) και την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank 2017).

Η αναβάθμιση στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας αλυσίδας αξίας είναι το αποτέλεσμα μείγματος κυβερνητικών πολιτικών, θεσμών, επιχειρησιακών στρατηγικών, τεχνολογιών κ.ά. Ωστόσο, οι ανωτέρω εξελίξεις θέτουν σε δοκιμασία θεσμούς, πολιτικές, γνώσεις, δεξιότητες κριτήρια και αντιλήψεις περί ανταγωνισμού, συγκριτικών πλεονεκτημάτων και ανάπτυξης. Στον βαθμό που τα εν λόγω στοιχεία βρίσκονται σε αναντιστοιχία με τις απαιτήσεις των εξελίξεων απαιτείται η κατάλληλη προσαρμογή τους.

Η ένταξη μιας χώρας/επιχείρησης σε μια διεθνή αξιακή αλυσίδα εμπεριέχει ευκαιρίες και απειλές. Οι ευκαιρίες προκύπτουν από την αποκόμιση οφέλους λόγω της ένταξης σε μια ανταγωνιστική και βιώσιμη διεθνή αξιακή αλυσίδα. Οι απειλές προέρχονται λόγω της δομικής εξάρτησης από τους στόχους και τη στρατηγική περισσότερο αναπτυγμένων οικονομιών και μεγάλων επιχειρήσεων.

Όσον αφορά την απασχόληση, η οικονομική αναβάθμιση σε μια αλυσίδα αξίας δεν συνοδεύεται πάντα από τη δημιουργία καλύτερων και σταθερότερων θέσεων εργασίας, αλλά ενδεχομένως από επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων. Ως εκ τούτου, έχει κρίσιμη σημασία το ερώτημα υπό ποιους όρους είναι δυνατόν η συμμετοχή σε παγκόσμιες αλυσίδες αξίας να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη. Το ζητούμενο είναι η σύνδεση της οικονομικής αναβάθμισης σε μια αλυσίδα αξίας, με την ποσοτική αύξηση των θέσεων εργασίας και την ποιοτική αναβάθμιση των συνθηκών εργασίας (βλ. Gereffi, 2014· Barrientos et al., 2011).

7.3 Αφετηριακές παραδοχές

7.3.1 Τα αίτια και οι συνέπειες της κρίσης ως αφετηρία για τη διατύπωση στόχων

Η διάγνωση των σύγχρονων παγκόσμιων τάσεων συνιστά θεμελιώδες αφετηριακό σημείο για τη διαμόρφωση της στρατηγικής. Συγχρόνως, ωστόσο, εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση είναι η διάγνωση της υφιστάμενης κατάστασης της ελληνικής οικονομίας αλλά και της ΠΚΜ ειδικότερα, αναπόσπαστο στοιχείο της οποίας είναι η κριτική αποτίμηση της οικονομικής πορείας του παρελθόντος.

Η βαθιά και παρατεταμένη ύφεση μετά το 2010 συνιστά μια τομή σε «ποσοτικούς» αλλά και ποιοτικούς όρους και έχει δημιουργήσει νέα διαρθρωτικά δεδομένα.

- Σε «ποσοτικούς» όρους μειώθηκε το εισόδημα και η αγοραστική δύναμη, μειώθηκε η παραγωγή, αυξήθηκε η ανεργία κ.ά.
- Σε ποιοτικούς-διαρθρωτικούς όρους, αυξήθηκε η μακροχρόνια ανεργία, απαξιώθηκε τμήμα του εργατικού δυναμικού, περιορίστηκε η εγχώρια παραγωγική βάση και αποδυναμώθηκαν οι εγχώριες κλαδικές διασυνδέσεις.
- Η οικονομική δυσπραγία υπονόμευσε θεσμούς και δικαιώματα.

Τα αίτια και οι συνέπειες της κρίσης, σε συνδυασμό με τα νέα δεδομένα και τα χαρακτηριστικά του διεθνούς περιβάλλοντος συνιστούν μια ασφαλή βάση για τη διατύπωση στόχων και αναπτυξιακών προτεραιοτήτων.

Όσον αφορά τη θεραπεία των *αιτιών* της κρίσης, ως βασικές προτεραιότητες τίθενται:

- Η εξωστρέφεια για την υπέρβαση της υπερβολικής στήριξης στην εγχώρια κατανάλωση.
- Ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός και η αύξηση της παραγωγικότητας για την αναβάθμιση της θέσης στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας.
- Η αποστασιοποίηση από τις παθογένειες, τις ανεπάρκειες και τις στρεβλώσεις του παρελθόντος.

Όσον αφορά την αντιμετώπιση των *συνεπειών* της ύφεσης, ως προτεραιότητες τίθενται:

- Η ποσοτική και ποιοτική ανασυγκρότηση του παραγωγικού ιστού, καθώς η άρση της λειτουργίας δεκάδων χιλιάδων επιχειρήσεων αποδυνάμωσε τις εγχώριες κλαδικές διασυνδέσεις.
- Η αποκατάσταση της απασχόλησης τόσο σε ποσοτικούς όσο και ποιοτικούς όρους, διότι στην περίοδο της ύφεσης παράλληλα με την αλματώδη αύξηση

της ανεργίας υποχώρησαν τα εργασιακά δικαιώματα και επιδεινώθηκαν οι συνθήκες εργασίας.

- Η επανένταξη του εργατικού δυναμικού που τέθηκε στο περιθώριο στην παραγωγική διαδικασία.

7.3.2 Πλαίσιο αρχών

Η προσαρμογή στις σύγχρονες τάσεις της παγκόσμιας οικονομίας και η χάραξη αναπτυξιακής στρατηγικής της ΠΚΜ θα πρέπει να γίνουν με πυξίδα ένα πλαίσιο αρχών: να εδράζονται σε αδιαπραγμάτευτες κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες και ισχυρά τεκμηριωμένες οικονομικές επιλογές.

Η *περιβαλλοντική βιωσιμότητα* αποτελεί εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση οποιασδήποτε αναπτυξιακής στρατηγικής. Παρά τις πολύ ισχυρές καιροσκοπικές και κερδοσκοπικές πιέσεις, ο σεβασμός στο περιβάλλον και η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων θα πρέπει να συνιστούν αδιαπραγμάτευτη αρχή. Η διαρκώς εντεινόμενη συζήτηση για την κλιματική αλλαγή ενισχύει την ανωτέρω θέση. Η περιβαλλοντική διάσταση αποκτά κρίσιμη σημασία, διότι παρά το γεγονός ότι από τις σχεδιαζόμενες υποδομές (σιδηρόδρομος, θαλάσσιες μεταφορές, αέριο, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας) αναμένονται θετικές περιβαλλοντικές επιδράσεις, στη φάση της κατασκευής τους (μεταφορές, ενέργεια) ασκούνται έντονες πιέσεις στο περιβάλλον, ενώ και η λειτουργία τους ενέχει περιβαλλοντικούς κινδύνους.

Η *κοινωνική διάσταση της ανάπτυξης*, με την έννοια της διάχυσης του οφέλους, προϋποθέτει την αναβάθμιση της συμμετοχής της εργασίας στον παραγόμενο πλούτο. Επίσης, θα πρέπει να αποτελεί βασικό άξονα της αναπτυξιακής στρατηγικής. Οι κοινωνικές ανισότητες και η αναπαραγωγή τους, εκτός από μη αποδεκτές επί της αρχής, έχουν αποδειχθεί και οικονομικά ατελέσφορες. Η διάχυση οφέλους από την ανάπτυξη δεν συνιστά απλώς μια διαδικασία με κοινωνικό περιεχόμενο· συγχρόνως, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για αναβαθμισμένη ένταξη και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, των φυσικών και των οικονομικών πόρων, ενώ διευρύνει το πεδίο και τις δυνατότητες για την ανάπτυξη κλαδικών και χωρικών διασυνδέσεων και συνεργειών με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα.

Οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες είναι δυνατόν να πραγματωθούν μόνο με στέρεες *οικονομικές βάσεις*. Άλλωστε, η πρόσφατη υφεσιακή περιπέτεια της χώρας ανέδειξε ότι η οικονομική καχεξία συνιστά το πρώτο στάδιο για την «υφαρπαγή» κεκτημένων δικαιωμάτων και το άλλοθι για «εκπτώσεις» στις σχέσεις οικονομίας και περιβάλλοντος. Οι στέρεες οικονομικές βάσεις μπορεί να οικοδομηθούν με αναπτυξιακές στρατηγικές οι οποίες αντλούν από τις σύγχρονες τάσεις στην παγκόσμια οικονομία και συγκεκριμένα από την ανταγωνιστικότητα μέσω διαφοροποίησης και την άντληση προστιθέμενης αξίας με την ανέλιξη στις διεθνείς αλυσίδες αξίας.

Αυτή η νέα στρατηγική απαιτεί ριζική ποιοτική αναβάθμιση του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα καθώς και των μεταξύ τους σχέσεων. Επίσης, απαιτείται η περαιτέρω ενεργοποίηση και αξιοποίηση των δυνάμεων που λειτουργούν στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας, η οποία συνιστά έναν δοκιμασμένο τομέα της οικονομίας σε ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο.

7.4 Νέα δεδομένα και ποιοτικές αλλαγές στην ΠΚΜ

7.4.1 Τα νέα δεδομένα και χαρακτηριστικά της τρέχουσας περιόδου

Κρίνεται ότι η τρέχουσα περίοδος συνιστά τομή για την πορεία της οικονομικής ανάπτυξης της ΠΚΜ. Οι εξελίξεις οι οποίες προσδίδουν αυτά τα χαρακτηριστικά προέρχονται τόσο από τον εσωτερικό και από τον διεθνή οικονομικό χώρο και βέβαια από την αλληλεπίδρασή τους.

Στον εσωτερικό οικονομικό χώρο, έπειτα από μια βαθιά και παρατεταμένη ύφεση, προδιαγράφεται μια περίοδος σταδιακής ανάκαμψης. Η ΠΚΜ με το μέγεθος που διαθέτει θα τροφοδοτήσει, αλλά θα επωφεληθεί από αυτήν.

Επιπλέον, έχουν τεθεί σε λειτουργία, βρίσκονται υπό ολοκλήρωση ή/και σε ωριμότητα πολύ μεγάλα έργα υποδομής που υποστηρίζουν διεθνείς ροές εμπορευμάτων και ενέργειας. Τα εν λόγω έργα έχουν εθνική αλλά και, κυρίως, διεθνή εμβέλεια.

Τα εν λόγω έργα υποδομής συνιστούν έργα αναβαθμισμένης ένταξης της οικονομίας της ΠΚΜ στον μεταβαλλόμενο χάρτη του διεθνούς καταμερισμού εργασίας και ειδικότερα των μεταφορών και της ενέργειας, με την έννοια ότι είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ως «υποδοχείς εξυπηρέτησης» για τις απαιτήσεις των διεθνών εμπορευματικών και ενεργειακών ροών και της «συνάρθρωσης» με αυτές.

Οι εν λόγω εθνικές και διεθνείς υποδομές, τόσο στις φάσεις σχεδιασμού-κατασκευής όσο και στη φάση της λειτουργίας, συνιστούν έναν τεράστιο οικονομικό χώρο ο οποίος εμπεριέχει δυνατότητες για κατάτμηση εργασιών μεταξύ χωρών και επιχειρήσεων και σύναψη κλαδικών διασυνδέσεων ευρέως φάσματος. Ως εκ τούτου, αυτές οι υποδομές συνιστούν τη βάση για την ανάπτυξη ποικίλων *αλυσίδων αξίας* σε εγχώριο επίπεδο και για την ένταξη σε ανάλογες αλυσίδες σε διεθνές επίπεδο.

Συγχρόνως, όλα αυτά συμβαίνουν σε έναν γεωγραφικό χώρο στον οποίο αναμένονται σημαντικές εξελίξεις με οικονομικές διαστάσεις. Ανάμεσα σε αυτές συμπεριλαμβάνεται η προοπτική διεύρυνσης της ΕΕ με χώρες των δυτικών Βαλκανίων και η ομαλοποίηση των σχέσεων με την ΠΓΔΜ. Η προοπτική ανάπτυξης των βαλκανικών χωρών δημιουργεί σημαντικές ευκαιρίες για την Ελλάδα και ειδικότερα για την ΠΚΜ. Η ΠΚΜ είναι η κατεξοχήν εν δυνάμει ωφελούμενη περιοχή της χώρας από τις θετικές εξελίξεις στα Βαλκάνια. Πρόκειται λοιπόν για μια *χρονική και χωρική σύμπτωση εξελίξεων* που δημιουργούν ισχυρές προϋποθέσεις ανάπτυξης.

Η νέα γεωστρατηγική θέση της ΠΚΜ με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που βρίσκονται σε πλήρη ανάπτυξη, δηλαδή συγχρόνως ένταξη σε ενεργειακά και εμπορευματικά δίκτυα περιφερειακού και παγκοσμίου ενδιαφέροντος, μαζί με τις σχετικές υποδομές, παρέχει σημαντικές ευκαιρίες για ένταξη στις παραπάνω ροές. Ο

στόχος είναι η αξιοποίηση της εν λόγω ένταξης για την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας και της απασχόλησης.

Το ζητούμενο για την ελληνική οικονομία και ειδικότερα για την ΠΚΜ είναι κατ' αρχάς η ένταξη σε αυτές τις αλυσίδες αξίας και ακολούθως η ανέλιξη στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο. Η τοποθέτηση σε υψηλό επίπεδο στις αλυσίδες αξίας θα είναι αποδοτικότερη αν συγχρόνως συνδυάζεται με υψηλό περιεχόμενο προστιθέμενης αξίας που παράγεται εγχωρίως.

Ο σχεδιασμός, η κατασκευή και η λειτουργία των υποδομών (ενεργειακών και μεταφορικών) απαιτεί τη συνέργεια πληθώρας κλάδων και υποκλάδων, για αρκετούς εκ των οποίων η ελληνική οικονομία είτε ήδη έχει ικανοποιητικό επίπεδο είτε μπορεί να αποκτήσει.

Οι εν λόγω υποδομές συνιστούν προϋπόθεση αλλά συγχρόνως και ευκαιρία προς αξιοποίηση για τον εξωστρεφή προσανατολισμό

Με την αξιοποίηση των υποδομών η ΠΚΜ έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει εγχώριες και διεθνείς κλαδικές διασυνδέσεις. Πρόκειται για μια διαδικασία με πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, καθώς η μια μπορεί να τροφοδοτεί την άλλη, διευρύνοντας ακόμη περισσότερο τις θετικές επιδράσεις, με απώτερο σκοπό την αναβάθμιση της θέσης της ΠΚΜ στις διεθνείς αλυσίδες αξίας.

Η ανάπτυξη της ενδοχώρας των Βαλκανίων θα αυξήσει τη ζήτηση για ενδιάμεσα και τελικά αγαθά, μέρος της οποίας μπορεί να καλυφθεί με αυξημένες εισαγωγές, τελικών και ενδιάμεσων προϊόντων, από την Ελλάδα και ιδιαίτερα από την ΠΚΜ, αλλά και από επιχειρήσεις ελληνικού ενδιαφέροντος που είναι εγκατεστημένες στις βαλκανικές χώρες. Συνεπώς, η ανάπτυξη των Βαλκανίων διευκολύνει τον εξωστρεφή προσανατολισμό των ελληνικών επιχειρήσεων σε έναν όμορο, σχετικά οικείο και γενικά ευνοϊκό χώρο.

Η εμπλοκή των επιχειρήσεων και του ανθρώπινου δυναμικού της ΠΚΜ στον σχεδιασμό, την υλοποίηση και τη λειτουργία των μεγάλων έργων υποδομής (μεταφορικών και ενεργειακών) θα τους προσδώσει τεχνογνωσία και εμπειρία, δίκτυο εγχώριων και διεθνών σχέσεων και θα συγκροτήσει ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα για τη συμμετοχή και σε άλλα έργα σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο.

Συγχρόνως, με δεδομένο ότι σχεδόν το 1/3 των εξαγωγών της ΠΚΜ προσανατολίζεται σε χώρες της Βαλκανικής, με την ΠΓΔΜ και τη Βουλγαρία να καταλαμβάνουν την 1^{η} και την 3^{η} θέση των προορισμών αντιστοίχως, αναδεικνύονται ακόμη περισσότερο οι αναπτυξιακές προοπτικές από την εξομάλυνση των σχέσεων στη Βαλκανική.

7.4.2 Η σημασία της έγκαιρης διάγνωσης των νέων δεδομένων και των ποιοτικών αλλαγών

Τα πεδία στα οποία παρατηρείται τομή –και έχει κρίσιμη σημασία η έγκαιρη διάγνωση για την αποτελεσματική αξιοποίησή τους– είναι:

- Η μετάβαση στην μετά την ύφεση εποχή.
- Η ανάδειξη των δυνατοτήτων από τα νέα γεωστρατηγικά δεδομένα που συνηγορούν στην άρση της αναντιστοιχίας ανάμεσα στη γεωγραφική θέση της ΠΚΜ και στις οικονομικές λειτουργίες της.
- Σε μια μεταβατική περίοδο ανάμεσα στη βαθιά και παρατεταμένη ύφεση, τη στασιμότητα και την απαρχή της αναπτυξιακής πορείας, με βασικό χαρακτηριστικό την έλλειψη πόρων, έργα υποδομών (μεταφορικών, ενεργειακών) με διεθνή χρηματοδότηση από ποικίλες πηγές, συνιστούν μια εναρκτήρια προωθητική συνιστώσα προς αξιοποίηση από το εγχώριο παραγωγικό σύστημα.
- Συγχρόνως, τα υπό κατασκευή αλλά και τα σχεδιαζόμενα έργα καλύπτουν ένα ευρύ χρονικό ορίζοντα, συνεπώς συνιστούν μια σημαντική άμεση και μεσομακροπρόθεσμη πηγή ζήτησης.

Η μη διάγνωση της τομής στα εν λόγω επίπεδα αφενός εμπεριέχει τον κίνδυνο της στασιμότητας σε νοοτροπίες και πρακτικές του παρελθόντος, αφετέρου της μη αξιοποίηση των νέων αναπτυξιακών δυνατοτήτων. Οι όροι συμμετοχής της χώρας, της ΠΚΜ και των επιχειρήσεων σε αυτό το υπό διαμόρφωση νέο πλαίσιο θα επηρεάσουν ποσοτικά και ποιοτικά την απασχόληση, συνεπώς η απεμπόληση των ρεαλιστικών δυνατοτήτων θα οδηγήσει σε χαμηλότερες επιδόσεις.

Η σημασία του χρόνου αντίδρασης έχει επίσης κρίσιμη σημασία. Η ετεροχρονισμένη αντίδραση θα σημαίνει απώλεια ευκαιριών.

7.5 Άρση ανασταλτικών αναντιστοιχιών

7.5.1 Υπέρβαση της αναντιστοιχίας ανάμεσα στη γεωγραφική θέση και στις οικονομικές λειτουργίες

Η ΠΚΜ βρίσκεται σε καίρια γεωγραφική θέση όσον αφορά την περιοχή των Βαλκανίων αλλά και ευρύτερα της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αυτή η σημαντική γεωγραφική θέση για ιστορικούς λόγους που αφορούν τις χώρες της Βαλκανικής και τις σχέσεις της Ελλάδας με αυτές δεν έχει αξιοποιηθεί έως τώρα. Ωστόσο, η ένταξη της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Κροατίας στην ΕΕ, η προοπτική ένταξης και χωρών των δυτικών Βαλκανίων και η ομαλοποίηση των σχέσεων με την ΠΓΔΜ δημιουργούν εντελώς νέα δεδομένα.

Έχει σημασία να αναγνωριστεί ότι η κρίσιμη γεωγραφική θέση της ΠΚΜ συνδυάζεται πλέον με σημαντική κατασκευή-αναβάθμιση όλων των μεταφορικών υποδομών (οδικοί άξονες, σιδηροδρομικές γραμμές, λιμάνι, αεροδρόμιο) και των σχετικών υποδομών logistics.

Οι εξελίξεις σε επίπεδο διεθνούς πολιτικής και υποδομών δημιουργούν ένα εντελώς νέο τοπίο και προϋποθέσεις για δυναμική ανάδειξη-αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της ΠΚΜ.

Τα ανωτέρω νέα δεδομένα και χαρακτηριστικά καθώς και οι απορρέουσες ποιοτικές αλλαγές έχουν κρίσιμη σημασία για την ΠΚΜ διότι αίρουν αναντιστοιχίες του παρελθόντος με ισχυρή ανασταλτική-αντιαναπτυξιακή επίδραση.

Ασφαλώς υπάρχουν οι «παραδοσιακές» αναπτυξιακές δυνατότητες των υφιστάμενων σημαντικών κλάδων, ωστόσο αυτό που σήμερα διαφοροποιεί το τοπίο και δημιουργεί τις επίκαιρες αναπτυξιακές δυνατότητες είναι το σύμπλεγμα των υποδομών ενέργειας και μεταφορών-αποθήκευσης. Οι αναπτυξιακές προοπτικές οι οποίες απορρέουν από τα εν λόγω έργα προέρχονται:

- Από την εμπλοκή στον σχεδιασμό, στην κατασκευή, στη συντήρηση και στη λειτουργία τους.
- Από την αναβάθμιση της πρόσβασης της τοπικής οικονομίας στις διεθνείς αγορές.

Η αναβάθμιση της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές δεν είναι σημαντική μόνο από την οπτική για τις εξαγωγές πρώτων υλών και τελικών προϊόντων, αλλά και για τη διευκόλυνση ένταξης της τοπικής οικονομίας στις διεθνείς αλυσίδες αξίας με την παραγωγή ενδιάμεσων προϊόντων.

7.5.2 Ενεργοποίηση ανενεργών συγκριτικών πλεονεκτημάτων

Οι δρομολογημένες και διαφαινόμενες διεθνείς πολιτικές εξελίξεις στον χώρο των Βαλκανίων, τα υπό κατασκευή και υπό σχεδιασμό δίκτυα μεταφορών-αποθήκευσης και ενέργειας ενεργοποιούν «εν υπνώσει» συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής. Με την άρση των ποικίλων, ιστορικά κληρονομημένων, εμποδίων η ενδοχώρα των Βαλκανίων μπορεί να εισέλθει σε μια φάση δυναμικής ανάπτυξης, στην οποία η Ελλάδα και ιδιαίτερα η ΠΚΜ μπορούν να έχουν καθοριστικό ρόλο και να αντλήσουν τα ανάλογα οφέλη.

Στο υπό διαμόρφωση νέο πλαίσιο της Βαλκανικής η Ελλάδα μπορεί να αποκτήσει ή/και να αναπτύξει περαιτέρω αυτό που εξέλιπε λόγω ενός συνδυασμού γεωγραφικών χαρακτηριστικών και ιστορικών λόγων: ευρείες οικονομικές σχέσεις με τις όμορες και ευρύτερα γειτονικές χώρες.

7.5.3 Παραμεθόριος: Από μειονέκτημα σε πλεονέκτημα

Για λόγους που σχετίζονται με την ιστορία της Βαλκανικής αλλά και τον «αθηνοκεντρικό» προσανατολισμό της ανάπτυξης, η έννοιες παραμεθόριος περιοχή και παραμεθόριος νομός είναι συνυφασμένες με την απομόνωση, την καθυστέρηση, την έλλειψη αναπτυξιακών προοπτικών, την τάση εγκατάλειψης από τους κατοίκους, την απροθυμία για επενδύσεις ή τις καιροσκοπικές επενδύσεις με σκοπό την εκμετάλλευση των ευνοϊκών κινήτρων.

Οι παραμεθόριοι νομοί αλλά και συνολικά η ΠΚΜ επηρεάστηκαν από αυτή την αρνητική πορεία. Το υπό διαμόρφωση νέο πλαίσιο δημιουργεί προϋποθέσεις όχι μόνο για την υπέρβασή της, αλλά και για τη μετατροπή της παραμεθόριας τοποθέτησης σε πλεονέκτημα, καθώς πλέον οι εν λόγω νομοί και η ΠΚΜ συνολικά μπορεί να λειτουργήσουν ως δίοδοι ή/και αφετηρία προς την ενδοχώρα των Βαλκανίων. Στο νέο πλαίσιο, οι παραμεθόριες περιοχές μετατρέπονται σε ενδιάμεσο χώρο Ελλάδας-Βαλκανίων. Το μειονέκτημα της έως τώρα σχετικής απομόνωσης μετατρέπεται σε διπλό πλεονέκτημα. Ο λόγος είναι ότι εν λόγω περιοχές αποκτούν συγκριτικό πλεονέκτημα λόγω της γειτνιάζουσας θέσης με τα Βαλκάνια, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί και για την αναβάθμιση-πύκνωση των σχέσεών τους και με τη λοιπή Ελλάδα.

7.6 Οι αλλαγές στην ΠΚΜ συνάδουν με τις σύγχρονες εξελίξεις

Το ζητούμενο για την αποτελεσματικότητα της αναπτυξιακής διαδικασίας είναι ο τρόπος με τον οποίο κράτη, περιοχές και επιχειρήσεις είναι δυνατόν να αναβαθμίσουν τη θέση τους στην παγκόσμια αλυσίδα αξίας. Το μεγαλύτερο τμήμα της αξίας συλλαμβάνεται στις δραστηριότητες που προηγούνται της μεταποίησης (έρευνα/ανάπτυξη, σχεδιασμός, καινοτομία) και από αυτές που έπονται αυτής (μάρκετινγκ, εκμετάλλευση του εμπορικού σήματος, logistics) (OECD, 2012: 15). Πρόκειται δηλαδή για τάση εξειδίκευσης σε ειδικές επιχειρησιακές λειτουργίες παρά σε κλάδους, καθώς ορισμένες υπηρεσίες είναι τμήμα όλων των αλυσίδων αξίας (π.χ. χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, μεταφορές).

Ο κατακερματισμός της παραγωγικής διαδικασίας σε παγκόσμιο επίπεδο και η αύξηση του διεθνούς εμπορίου σε όρους ενδιάμεσων αγαθών δημιουργεί ανάγκες μεταφοράς και διαχείρισης, δηλαδή ανάγκες για μεταφορικά δίκτυα, συνδυασμένες μεταφορές και εμπορευματικά κέντρα. Πρόκειται δηλαδή ακριβώς για τις υποδομές οι οποίες αναπτύσσονται στην ΠΚΜ και στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

Με βάση τα ανωτέρω ο προσδιορισμός των εξαγωγικών κλάδων και η πολιτική προώθησης κλαδικών πολιτικών, η ανάλυση της εξαγωγικής ανταγωνιστικότητας δεν μπορεί να παραβλέπουν τις επιπτώσεις από τις διαδικασίες του κατακερματισμού και της εξωτερικής ανάθεσης της παραγωγής και της συνακόλουθης αύξησης της σημασίας του εμπορίου των ενδιάμεσων προϊόντων.

7.7 Ο ρεαλισμός των φιλόδοξων στόχων

Η γεωγραφική θέση της ΠΚΜ στη νοτιοανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια και οι αλλαγές στη Βαλκανική αλλάζουν τον ρόλο της ΠΚΜ και σε σχέση με την Ελλάδα. Από μια περιοχή «στη σκιά» της πρωτεύουσας, με τρεις παραμεθόριους νομούς, μπορεί να αναδειχθεί σε περιοχή με πρωταγωνιστικό ρόλο, τόσο για τις όμορες περιφέρειες όσο και για το σύνολο της χώρας.

Η ΠΚΜ μπορεί να θέσει φιλόδοξους στόχους διότι συνδυάζει πολλά και σημαντικά χαρακτηριστικά που συνδέονται θετικά με τις αναπτυξιακές δυνατότητες, διαθέτει τις προϋποθέσεις για δυναμική ανάκαμψη και χάραξη ποιοτικά διαφορετικής πορείας σε σχέση με το παρελθόν. Ενδεικτικώς αναφέρονται:

- Κρίσιμη γεωγραφική θέση σε εγχώριο και διεθνές-περιφερειακό επίπεδο.
- Σύμπτωση διεθνών πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων και κατασκευής μεγάλων έργων υποδομής (μεταφορές, ενέργεια).
- Παρά τις επιπτώσεις της ύφεσης, ισχυρό παραγωγικό σύστημα (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής τομέας).
- Παράδοση στην επιχειρηματικότητα.
- Παράδοση στον εξαγωγικό τομέα σε κλάδους με υψηλή εξαγωγική εξωστρέφεια.
- Ποιοτικό ανθρώπινο δυναμικό.
- Υποδομές έρευνας, τεχνολογίας και εκπαίδευσης.

Από τα παραπάνω στοιχεία συνάγεται ότι η ΠΚΜ έχει το κρίσιμο οικονομικό και γεωγραφικό μέγεθος το οποίο συνδυάζεται με μεγάλης εμβέλειας επιστημονικό, διοικητικό και θεσμικό υπόβαθρο, ώστε να αναπτυχθούν τομεακές και κλαδικές διασυνδέσεις, δικτυώσεις, παραγωγικά συμπλέγματα και αλυσίδες αξίας.

Η ΠΚΜ διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις ώστε να μπορέσει να αξιοποιήσει τις σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις της αναπτυξιακής πολιτικής δηλαδή, μεταξύ άλλων, την ανέλιξη στις διεθνείς αλυσίδες αξίας και την ανταγωνιστικότητα μέσω διαφοροποίησης.

Η ΠΚΜ έχει τους κλάδους οι οποίοι χαρακτηρίζονται από ικανότητα σύναψης ευρέος πλέγματος κλαδικών διασυνδέσεων και οι συνέργειες μεταξύ τους είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα.

Επιπλέον, η ΠΚΜ έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα ότι μπορεί να αναπτύξει το πλέγμα των κλαδικών διασυνδέσεων τόσο με την ενδοχώρα σε εθνικό επίπεδο όσο και με την ευρύτερη ενδοχώρα της Βαλκανικής. Με δεδομένο ότι το 1/3 των εξαγωγών της ΠΚΜ προσανατολίζεται στις χώρες της Βαλκανικής, μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να οδηγήσει σε σύναψη διεθνών κλαδικών διασυνδέσεων και σε προϋποθέσεις ανέλιξης στις διεθνείς αλυσίδες αξίας.

8. ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

8.1 Η συζήτηση για τους κλάδους

Εν μέρει λόγω της βαθιάς και παρατεταμένης κρίσης έχει αναπτυχθεί μια διαδικασία αναζήτησης «δυναμικών κλάδων» από την ανεύρεση των οποίων προσδοκάται και η ένταξη σε μια διαδικασία ανάκαμψης. Πρόκειται ασφαλώς για ένα εξαιρετικά κρίσιμο ζήτημα. Ωστόσο, η εν λόγω αναζήτηση έχει θέσει στο περιθώριο άλλα, επίσης καθοριστικής σημασίας, ζητήματα. Για τον λόγο αυτό, πριν από την αναφορά στις αναπτυξιακές προοπτικές των κλάδων της ΠΚΜ, είναι σκόπιμο να επισημανθούν ορισμένα θέματα που βρίσκονται στη σκιά μιας μηχανιστικής αντίληψης για τη σχέση ανάμεσα στους κλάδους και την οικονομική ανάπτυξη.

8.1.1 Κριτήρια επιλογής δυναμικών κλάδων ή διάγνωσης αναγκών;

Στη συζήτηση για τη χάραξη αναπτυξιακής στρατηγικής, συνήθως το ενδιαφέρον επικεντρώνεται μονομερώς στην αναζήτηση των δυναμικών κλάδων και συνεπώς στα κριτήρια για τον προσδιορισμό και την επιλογή τους.

Ωστόσο, το *συνολικό αναπτυξιακό αποτέλεσμα* μιας χώρας/περιοχής δεν εξαρτάται μόνο από τους δυναμικούς κλάδους. Οι δυναμικοί κλάδοι, και όσοι άλλοι επηρεάζονται θετικά από αυτούς, αντιπροσωπεύουν ένα τμήμα του παραγωγικού συστήματος. Πέραν αυτών υφίστανται και άλλα τμήματα, τα οποία ενδεχομένως έχουν μεγάλο ειδικό βάρος (π.χ. σε όρους αξίας παραγωγής, απασχόλησης κ.ά.), αλλά συγχρόνως χαρακτηρίζονται από ηπιότερο δυναμισμό ή έλλειψη προοπτικών. Οι εν λόγω κλάδοι, ενώ είναι «αφανείς» και απόντες από την αναπτυξιακή συζήτηση, αναπόφευκτα έρχονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος όταν εμφανιστούν οι συνέπειες των προβλημάτων τους (περιορισμός παραγωγής, άρση λειτουργίας, απολύσεις). Επιπλέον, οι απώλειες από αυτούς τους κλάδους ενδέχεται να μην αντισταθμίζονται από τα οφέλη της ανάπτυξης του δυναμικού συμπλέγματος,

Κατά συνέπεια, μια μονομερής συζήτηση για τους δυναμικούς κλάδους δεν συνιστά πλήρη προσέγγιση και εξ αντικειμένου *δεν μπορεί να καταλήξει σε ολοκληρωμένη πολιτική ανάπτυξης*. Μια ολοκληρωμένη πολιτική ανάπτυξης προϋποθέτει στοχευμένες πολιτικές για όλα τα τμήματα του παραγωγικού συστήματος.

Όσον αφορά τα κριτήρια για τον προσδιορισμό των *δυναμικών κλάδων*, ενδιαφέρον έχουν οι κλάδοι οι οποίοι συγκεντρώνουν κατά το δυνατόν περισσότερα από τα εξής χαρακτηριστικά: συμβολή στην απασχόληση, στην προστιθέμενη αξία και στις εξαγωγές, δυνατότητα οικοδόμησης πυκνών εγχώριων κλαδικών διασυνδέσεων, αξιοποίηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων και φυσικών πόρων.

Συγχρόνως, το ενδιαφέρον θα πρέπει να στραφεί και στους *λοιπούς κλάδους* του παραγωγικού συστήματος, με σκοπό να γίνει διάγνωση των αδυναμιών τους και να χαραχτεί στοχευμένη πολιτική διαχείρισης (π.χ. εκσυγχρονισμός, κατάρτιση, χρηματοδότηση κ.λπ.)

Στη βάση της ανωτέρω λογικής, στην Ενότητα 8.2, γίνεται αναφορά στην κλαδική εξειδίκευση των αξόνων ανάπτυξης της ΠΚΜ.

8.1.2 Η επιλογή των κλάδων αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη

Συχνά η συζήτηση για την επιλογή των *κλάδων* από τους οποίους προσδοκάται η μεγαλύτερη αναπτυξιακή συμβολή δεν επισκιάζει μόνο τις ανάγκες του υπόλοιπου τμήματος του παραγωγικού συστήματος, αλλά διεξάγεται και με όρους που υποβαθμίζουν άλλες ουσιαστικές πτυχές της ανάπτυξης, οι οποίες αφορούν *τεχνικά* και *κοινωνικά* ζητήματα.

Η μονομερής αναζήτηση των καταλληλότερων κλάδων ουσιαστικά παρακάμπτει την αντιμετώπιση των ποιοτικών προβλημάτων της παραγωγικής διαδικασίας (κόστος, ποιότητα, ανταγωνιστικότητα), η αντιμετώπιση των οποίων έχει καθοριστική σημασία, ανεξαρτήτως κλάδων. Με άλλα λόγια, τίθενται στο απυρόβλητο τα κακώς κείμενα και αναζητούνται «κλάδοι» που ως ο από μηχανής θεός θα λύσουν το αναπτυξιακό πρόβλημα.

Ωστόσο, ακόμα και η επιλογή ενός βέλτιστου μείγματος κλάδων με τις καλύτερες επιδόσεις στα σχετικά κριτήρια επιλογής, δεν διασφαλίζει την επιτυχία του αναπτυξιακού σχεδιασμού, στον βαθμό που δεν συνοδεύεται από την αντιμετώπιση και άλλων ζητημάτων *τεχνικού χαρακτήρα.*

Η όποια επιλογή κλάδων δεν είναι δυνατόν να παρακάμψει *τεχνικά* θέματα που αφορούν τη διαμόρφωση του κόστους παραγωγής, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της παραγωγικής διαδικασίας και σειράς άλλων παραμέτρων που συνδιαμορφώνουν την ανταγωνιστικότητα σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο. Ακόμα και ο πλέον ελπιδοφόρος κλάδος, δεν θα είναι σε θέση να αποδώσει τα αναμενόμενα, σε περίπτωση κατά την οποία συνοδευτεί από μέτριες επιδόσεις στα προαναφερόμενα πεδία. Συγχρόνως, *υφιστάμενοι κλάδοι* είναι δυνατόν να έχουν αποτελέσματα στον βαθμό που θα υπάρξει βελτίωση στο επίπεδο των ζητημάτων τεχνικής φύσεως.

Εν κατακλείδι η επιλογή των δυναμικών κλάδων συνιστά *αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη* για την ανάπτυξη. Η συζήτηση αποκτά πιο ολοκληρωμένο χαρακτήρα αν συνοδεύεται από τη μέριμνα για την αναβάθμιση των τεχνικών χαρακτηριστικών της παραγωγικής διαδικασίας.

8.1.3 Ρεαλιστικές προσδοκίες από κάθε κλάδο

Ουσιαστικό στοιχείο της αναπτυξιακής στρατηγικής θα πρέπει να είναι, μεταξύ άλλων, η επίγνωση των ορίων συμβολής κάθε κλάδου. Ο σχεδιασμός ο οποίος αγνοεί, ή δεν λαμβάνει υπόψη, τις δυνατότητες κάθε κλάδου είναι προφανές ότι θα οδηγήσει σε αστοχίες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων προδιαγεγραμμένων αστοχιών είναι οι υπέρμετρες προσδοκίες από τον πρωτογενή τομέα. Πολύ συχνά διατυπώνονται απόψεις οι οποίες αποδίδουν στον πρωτογενή τομέα πρωταγωνιστικό ρόλο για την ανάπτυξη. Ωστόσο, ο πρωτογενής τομέας δεν έχει το απαιτούμενο ειδικό βάρος για αυτόν τον ρόλο (βλ. Νικολαΐδης και Στασινόπουλος, 2015).

Η συμβολή ενός τομέα της οικονομίας στον ετήσιο ρυθμό μεταβολής της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της χώρας εξαρτάται από τον ρυθμό μεταβολής της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του τομέα και το ειδικό του βάρος. Για τη μέτρηση της συμβολής ενός τομέα της οικονομίας στον ετήσιο ρυθμό μεταβολής της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της χώρας χρησιμοποιείται ο τύπος:

$$\sigma = [(\alpha * 10^{-2} * \beta)/\gamma]*100$$

όπου:

σ: Η συμβολή του τομέα της οικονομίας στον ετήσιο ρυθμό μεταβολής της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της χώρας (σε ποσοστιαίες μονάδες).

α: Η ποσοστιαία συμμετοχή του κλάδου στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της χώρας.

β: Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του κλάδου.

γ: Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της χώρας.

Με βάση τα ανωτέρω, μια αντικειμενική εικόνα για τις δυνατότητες συμβολής κάθε τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ προκύπτει από τον Πίνακα 8.1, που αφορά μόνο του τρεις τομείς της οικονομίας, και τον Πίνακα 8.2, ο οποίος είναι αναλυτικότερος και αναφέρεται στους κλάδους.

Πίνακας 8.1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές και συμβολές ανά κλάδο, σταθερές τιμές έτους 2010)

	Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή (%)				Συμβολή στην ετήσια μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (ποσοστιαίες μονάδες)		
	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ=Α+Β+Γ)	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία (Α)	Δευτερογενής τομέας (Β)	Τριτογενής τομέας (Γ)
2011	-1,5	-10,8	-9,3	-9,1	0,0	-1,7	-7,5
2012	9,0	-6,8	-7,2	-6,5	0,3	-1,0	-5,8
2013	-6,1	-4,9	-2,3	-2,7	-0,3	-0,8	-1,8
2014	7,9	-5,8	1,4	0,5	0,3	-0,9	1,2
2015	-2,1	-1,2	-0,2	-0,4	-0,1	-0,2	-0,2
2016	-8,3	8,8	-2,4	-1,2	-0,3	1,2	-2,0
2017*	-1,2	3,5	0,3	1,2	0,0	0,5	0,3

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (2018), Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2017 (επεξεργασία στοιχείων)
** Εννεάμηνο*

Πίνακας 8.2: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές (2011- εννεάμηνο 2017, ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές και συμβολές ανά κλάδο, σταθερές τιμές έτους 2010)

		Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές						
		2011	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
1	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	-1,5	9,0	-6,1	7,9	-2,1	-8,3	-1,2
		(0,0)	**(0,3)**	**(-0,3)**	**(0,3)**	**(-0,1)**	**(-0,3)**	**(0,0)**
2	Δευτερογενής τομέας	-10,8	-6,8	-4,9	-5,8	-1,2	8,8	3,5
		(-1,7)	**(-1,0)**	**(-0,8)**	**(-0,9)**	**(-0,2)**	**(1,2)**	**(0,5)**
2.1	Βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας	-4,7	-6,3	-1,3	-4,1	0,8	5,5	7,4
		(-0,5)	**(-0,7)**	**(-0,1)**	**(-0,5)**	**(0,1)**	**(0,6)**	**(0,9)**
2.2	Κατασκευές	-26,1	-8,5	-16,9	-12,6	-10,1	25,0	-12,6
		(-1,2)	**(-0,3)**	**(-0,6)**	**(-0,4)**	**(-0,3)**	**(0,6)**	**(-0,4)**
3	Τριτογενής τομέας	-9,3	-7,2	-2,3	1,4	-0,2	-2,4	0,3
		(-7,5)	**(-5,8)**	**(-1,8)**	**(1,2)**	**(-0,2)**	**(-2,0)**	**(0,3)**
3.1	Εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και αποθήκευση	-12,2	-15,6	-4,1	4,8	-2,4	-6,1	2,0
		(-3,0)	**(-3,8)**	**(-0,9)**	**(1,0)**	**(-0,5)**	**(-1,3)**	**(0,4)**
3.2	Ενημέρωση και επικοινωνία	-18,9	-11,6	5,6	-5,8	-5,7	-3,1	-1,0
		(-0,7)	**(-0,4)**	**(0,2)**	**(-0,2)**	**(-0,2)**	**(-0,1)**	**(0,0)**
3.3	Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-14,1	-5,0	0,9	-6,4	-0,4	-1,6	-6,7
		(-0,7)	**(-0,2)**	**(0,0)**	**(-0,3)**	**(0,0)**	**(-0,1)**	**(-0,3)**
3.4	Δραστηριότητες σχετικές με την ακίνητη περιουσία	-7,1	5,4	1,0	3,4	1,3	-1,1	0,2
		(-1,2)	**(0,9)**	**(0,2)**	**(0,7)**	**(0,3)**	**(0,0)**	**(0,0)**
3.5	Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-10,8	-8,4	-12,7	-3,0	4,2	-2,1	1,9
		(-0,6)	**(-0,4)**	**(-0,7)**	**(-0,1)**	**(0,2)**	**(-0,1)**	**(0,1)**
3.6	Δημόσια διοίκηση και άμυνα	-3,5	-9,1	-3,3	0,9	-0,2	-1,3	-1,1
		(-0,8)	**(-2,1)**	**(-0,7)**	**(0,2)**	**(-0,1)**	**(-0,3)**	**(-0,2)**
3.7	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	-14,1	3,4	1,3	-2,2	3,7	-1,6	7,0
		(-0,5)	**(0,1)**	**(0,1)**	**(-0,1)**	**(0,2)**	**(-0,1)**	**(0,3)**
4	**Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία**	**-9,1**	**-6,5**	**-2,7**	**0,5**	**-0,4**	**-1,2**	**1,2**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (2018), Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2017 (επεξεργασία στοιχείων)
Σημείωση: Εντός παρενθέσεως η συμβολή σε ποσοστιαίες μονάδες.

8.1.4 Αξιολόγηση με ολοκληρωμένο σύστημα δεικτών

Η αξιολόγηση της συμβολής των κλάδων θα πρέπει να είναι ολοκληρωμένη, δηλαδή να εδράζεται στο κατάλληλο σύνολο δεικτών. Μονομερής έμφαση σε ορισμένους δείκτες, έστω και αν αυτοί διαμορφώνονται ευνοϊκά, δεν οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μονομερούς χρήσης δεικτών αποτελεί ο αριθμός των αφίξεων στον τουρισμό. Οι αφίξεις είναι ασφαλώς το αφετηριακό μέγεθος για τη διαμόρφωση πολλών άλλων ποιοτικών δεικτών, οι οποίοι όμως παραμένουν στη σκιά των αφίξεων.

Αυτή η περιορισμένη οπτική αξιολόγησης συγχρόνως αναπαράγει το περιορισμένο ρεπερτόριο στόχων.

8.1.5 Διακλαδικές σχέσεις

Οι κλαδικές διασυνδέσεις αποτυπώνουν μια σημαντική όψη του εύρους και των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών του εγχώριου παραγωγικού συστήματος. Οι κλαδικές διασυνδέσεις αποτυπώνουν τη σημασία που έχει ένας κλάδος και αναδεικνύουν τις αναπτυξιακές δυνατότητες που εμπεριέχει στην περίπτωση που οι σχέσεις αυτές είναι αναπτυγμένες. Συγχρόνως όμως παραπέμπουν και στο εύρος των επιπτώσεων που προκύπτουν στην αντίθετη περίπτωση, δηλαδή από την εξασθένισή τους.

Στην περίπτωση κατά την οποία οι διακλαδικές σχέσεις είναι εκτεταμένες, δημιουργείται ευνοϊκό αναπτυξιακό πλαίσιο, με την έννοια της δημιουργίας εγχώριας ζήτησης, προστιθέμενης αξίας και θέσεων εργασίας. Αντιθέτως, οι ασθενείς διακλαδικές σχέσεις συνιστούν δομικό πρόβλημα το οποίο, αν δεν ξεπεραστεί, μπορεί να αποτελεί διαρκή πηγή ανακύκλωσης της οικονομικής εξάρτησης και της αποανάπτυξης και απεμπόλησης των πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων από την αναπτυξιακή διαδικασία.

Η αποδιάρθρωση των κλαδικών διασυνδέσεων *ίσως είναι η μεγαλύτερη βλάβη* που υπέστη από το 2010 η ελληνική οικονομία και κατά προέκταση η οικονομία της ΠΚΜ. Από το γεγονός ότι μειώθηκε δραστικά η βιομηχανική παραγωγή και ότι έπαυσε η λειτουργία δεκάδων χιλιάδων επιχειρήσεων εμμέσως μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η αποδυνάμωση των εγχώριων κλαδικών διασυνδέσεων έλαβε μεγάλες διαστάσεις.

Η σπουδαιότητα του θέματος της αποδιάρθρωσης των εγχώριων κλαδικών διασυνδέσεων προκύπτει από:

- Τις απαιτήσεις σε χρόνο και πόρους για την αποκατάστασή τους.
- Την αύξηση του βαθμού εξάρτησης της αναπτυξιακής διαδικασίας από το εξωτερικό.
- Τη μεταφορά προστιθέμενης αξίας στο εξωτερικό και ανάλογη μείωση της εγχώριας.
- Τη μείωση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας στις εξαγωγές.
- Τον περιορισμό των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων της ανάπτυξης, καθώς μέρος της ενδιάμεσης ζήτησης για τις επενδύσεις δεν καλύπτεται από την εγχώρια αγορά.

8.2 Κλαδική εξειδίκευση των αξόνων ανάπτυξης

8.2.1 Κατηγοριοποίηση κλάδων της ΠΚΜ με διαφορετικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά

Οι βασικοί άξονες ανάπτυξης της ΠΚΜ είναι δυνατόν να κατηγοριοποιηθούν στις εξής κατηγορίες:

i. Στους κλάδους-δραστηριότητες με σημαντική *υφιστάμενη παρουσία* (βλ. Ενότητα 3), οι οποίοι επιπλέον έχουν τις προϋποθέσεις να αποκτήσουν νέα δυναμική:
   - Αγροτροφικό σύστημα
   - Κλάδος μετάλλου
   - Κλωστοϋφαντουργία
   - Ένδυση
   - Δομικά υλικά
   - Τουρισμός

ii. Στους *εν γένει δυναμικά αναπτυσσόμενους κλάδους:*
   - Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών
   - Στους κλάδους που σχετίζονται με θέματα περιβάλλοντος
     - Ανάπτυξη εν γένει φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών
     - διαχείριση αποβλήτων
     - αντιρρυπαντικές τεχνολογίες
   - Στους κλάδους που σχετίζονται με θέματα ενέργειας.
     - Κατασκευή εξοπλισμού για Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
     - Τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας
     - Τεχνολογίες βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης
     - Εκσυγχρονισμός υφιστάμενων δικτύων

iii. Στους κλάδους *που αποκτούν δυναμική λόγω των μεγάλων έργων υποδομής* που βρίσκονται σε φάση κατασκευή ή/και σχεδιασμού (βλ. Ενότητα 6):
   - Υποδομές μεταφοράς
   - Εμπορευματικά κέντρα
   - Ενεργειακά δίκτυα

iv. Στους κλάδους οι οποίοι μπορούν να ενταχθούν στην *κάλυψη των αναπτυξιακών αναγκών των βαλκανικών χωρών*.

v. Στους κλάδους *οι οποίοι χαρακτηρίζονται από στενές διασυνδέσεις με όλους τους ανωτέρω*.

vi. Στους υφιστάμενους κλάδους οι οποίο *δεν χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα στοιχεία δυναμισμού*.

Η εστίαση της προσοχής, η αναπτυξιακή προσδοκία και ο σχεδιασμός για τις τρεις πρώτες κατηγορίες κλάδων πρέπει να θεωρούνται δεδομένα. Ωστόσο, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να αποδοθεί στις τρεις τελευταίες κατηγορίες:

- Στην *τέταρτη* κατηγορία (κλάδοι οι οποίοι μπορούν να ενταχθούν στην κάλυψη των αναπτυξιακών αναγκών των βαλκανικών χωρών).

Το υπό διαμόρφωση πλαίσιο της Βαλκανικής δημιουργεί αναπτυξιακές προϋποθέσεις και προσδοκίες. Η αναπτυξιακή διαδικασία των Βαλκανικών χωρών θα δημιουργήσει ζήτηση για υπηρεσίες, ενδιάμεσα και τελικά προϊόντα. Η Ελλάδα και ειδικότερα η ΠΚΜ θα πρέπει να προσανατολιστούν στην κατεύθυνση της κάλυψης της εν λόγω ζήτησης είτε με εξαγωγές είτε με σύναψη διεθνών κλαδικών διασυνδέσεων στο πλαίσιο αντίστοιχων αλυσίδων αξίας.

- Στη σχετικά «αφανή» *πέμπτη* κατηγορία κλάδων (κλάδοι οι οποίοι χαρακτηρίζονται από στενές διασυνδέσεις με όλους τους προηγούμενους).

Ωστόσο, στην περίπτωση αυτών των κλάδων πρέπει να υπογραμμιστεί με έμφαση ότι οι εν λόγω κλάδοι θα μπορέσουν να αναπτυχθούν υπό την προϋπόθεση και στον βαθμό που οι διασυνδέσεις τους με τους δυναμικούς κλάδους, εκτός από θεωρητικές και αναμενόμενες, θα αποδειχθούν και στην πράξη. Ο λόγος γίνεται για το αν οι διασυνδέσεις των δυναμικών κλάδων θα συναφθούν με το εγχώριο παραγωγικό σύστημα ή με το εξωτερικό.

Η πορεία των δύο κατηγοριών κλάδων που αναφέρθηκαν παραπάνω *δεν θα πρέπει να αφεθεί να εξελιχθεί χωρίς τη σχεδιαστική και αναπτυξιακή παρέμβαση των αρμόδιων φορέων* (Κεντρικής Διοίκησης, Περιφέρειας, Επαγγελματικών Οργανώσεων). Για τον λόγο αυτό απαιτείται εκπόνηση εξειδικευμένης στρατηγικής με αντικείμενο τη μεγιστοποίηση του οφέλους για το εγχώριο παραγωγικό σύστημα.

- Στην *πέμπτη* κατηγορία (κλάδοι που δεν χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα στοιχεία δυναμισμού). Οι εν λόγω κλάδοι συνιστούν ένα σημαντικό κομμάτι των επενδύσεων σε πάγιο κεφάλαιο (κτίρια, εγκαταστάσεις, μηχανολογικός εξοπλισμός), απασχολούν μεγάλο τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και συναρθρώνονται με πλήθος άλλες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Τυχόν προβλήματα σε αυτούς τους κλάδους αναμένεται να έχουν ευρύτερες επιπτώσεις σε όρους αξίας παραγωγής, αποσάθρωσης του παραγωγικού ιστού, απασχόλησης κ.ά.

Σε αυτή την κατηγορία θα πρέπει να ασκηθούν πολιτικές διαχείρισης, εκσυγχρονισμού και ενδεχόμενης σταδιακής προσαρμογής σε καθεστώς περιορισμένης ζήτησης. Δεν γίνεται λόγος για ατελέσφορη στήριξη μη βιώσιμων σχημάτων, αλλά για μια πολιτική διαχείρισης της «φυσιολογικής» δημιουργικής καταστροφής, με την έννοια της πρόληψης και της μέριμνας για επανένταξη στην οικονομία του παραγωγικού δυναμικού που για αντικειμενικούς λόγους τέθηκαν ή απειλούνται να τεθούν στο περιθώριο.

8.2.2 Δίκτυα μεταφορών-εφοδιαστική

Όπως αναφέρθηκε στην Ενότητα 6, στην ΠΚΜ και στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο βρίσκεται σε εξέλιξη ή/και σε σχεδιασμό σειρά έργων μεταφορικών υποδομών και εφοδιαστικής. Τα εν λόγω έργα είναι σε θέση να προσφέρουν ποιότητα, αξιοπιστία, εξοικονόμηση χρόνου και κόστους στις διεθνείς μεταφορές. Πρόκειται για παραμέτρους εξαιρετικά κρίσιμης σημασίας, και ως εκ τούτου συνιστούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για την περιοχή.

Η οικονομία της ΠΚΜ αποκτά *προνομιακή σχέση αναπτυξιακού ενδιαφέροντος* με τις εν λόγω υποδομές σε τουλάχιστον τρία επίπεδα:

- Τα οφέλη από τον σχεδιασμό-κατασκευή των έργων, με την έννοια των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων για την τοπική-περιφερειακή οικονομία.
- Τα οφέλη από τη λειτουργία τους ως δικτύων υπερεθνικού-περιφερειακού-παγκόσμιου ενδιαφέροντος.
- Την αναβάθμιση των διασυνδέσεων των επιχειρήσεων της ΠΚΜ με τον διεθνή χώρο και τη διευκόλυνση της εξωστρέφειας.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών, προβλέπεται δυναμική αύξηση των εμπορευματικών ροών λόγω της οικονομικής ανάπτυξης των χωρών της Άπω Ανατολής, της Ρωσίας και των χωρών του Καυκάσου. Μια τέτοια αναβάθμιση της θέσης των χωρών της Ανατολής στην παγκόσμια οικονομία και στο διεθνές εμπόριο, συνιστά συγχρόνως και αναβάθμιση της θέσης της Ελλάδας στον γεωπολιτικό χάρτη. Το έντονο ενδιαφέρον μεγάλων χωρών-οικονομιών και πολυεθνικών επιχειρήσεων για επενδύσεις στην Ελλάδα στον χώρο των μεταφορικών υποδομών επιβεβαιώνει αυτή την τάση.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ανάπτυξη των θαλάσσιων εμπορευματικών κόμβων στην Ευρώπη βασίζεται κυρίως σε λιμενικές υπηρεσίες εισόδου/εξόδου φορτίων, τα οποία μέσω ενός δικτύου συνδυασμένων μεταφορών μεταφέρονται προς/από την ενδοχώρα (βλ. Τσέκερης, 2016). Αυτό σημαίνει ότι τα υφιστάμενα ή/και υπό σχεδιασμό-κατασκευή μεταφορικά δίκτυα στην ευρύτερη περιοχή της ΠΚΜ συνάδουν με τη γενικότερη ανάπτυξη στον τομέα των διεθνών μεταφορών. Η

ΠΚΜ μπορεί να αναδειχθεί σε κόμβο διαμετακομιστικού εμπορίου όχι μόνο περιφερειακού αλλά και παγκόσμιου ενδιαφέροντος.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η *παράκαμψη του Βοσπόρου*. Από το μέγεθος της εμπορευματικής κίνησης που διεξάγεται μέσω Βοσπόρου (βλ. Ενότητα 6.1), είναι προφανές ότι η παράκαμψή του με τη σύνδεση Αλεξανδρούπολης-Μπουρκάς-Βάρνας έχει πολύ μεγάλη σημασία, ακόμη και αν αποσπάσει μόνο ένα τμήμα της υφιστάμενης ή/και της μελλοντικής κίνησης.

Ωστόσο, πέραν των *άμεσων* διαστάσεων και ωφελημάτων, από την αναβαθμισμένη ένταξη στα παγκόσμια δίκτυα μεταφορών υπάρχουν και σημαντικές «έμμεσες» διαστάσεις και αντίστοιχα οφέλη. Η έμμεση διάσταση προκύπτει από το γεγονός ότι το σύμπλεγμα των μεταφορικών υποδομών και των μεταφορών συνδέεται με ευρύ φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων. Ενδεικτικά (βλ. και Τσέκερης, 2016), συνδέεται με δραστηριότητες που άμεσα ή/και έμμεσα αφορούν τα εξής:

- Σχεδιασμό, κατασκευή, συντήρηση, επισκευή, λειτουργία μεταφορικών υποδομών.
- Κατασκευή, επισκευή, συντήρηση εμπόριο μεταφορικών μέσων και του σχετικού εξοπλισμού.
- Δραστηριότητες εφοδιασμού, χειρισμού, ταξινόμησης, συσκευασίας-ανασυσκευασίας, αποθήκευσης και ασφάλισης φορτίων.
- Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών για την ανάπτυξη λογισμικού που αφορά τις μεταφορές, τη διαχείριση της κυκλοφορίας, τον χειρισμό φορτίων και εν γένει τη διαχείριση των εφοδιαστικών αλυσίδων.
- Κατασκευή, επισκευή και συντήρηση ηλεκτρονικού εξοπλισμού και τηλεπικοινωνιακού υλικού που σχετίζεται με τις μεταφορές, τη διαχείριση της κυκλοφορίας, τον χειρισμό φορτίων και εν γένει τη διαχείριση των εφοδιαστικών αλυσίδων.

Επιπλέον, η δικτύωση που επιτυγχάνεται με τις συνδυασμένες μεταφορές συνιστά καταλυτικό παράγοντα για τη διεύρυνση των συνεργειών, την ενδυνάμωση των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων, και συνεπώς επηρεάζει θετικά την παραγωγικότητα.

Εν κατακλείδι, οι μεταφορές συνιστούν *καθοριστικό στοιχείο μιας στρατηγικής ολοκληρωμένης ανάπτυξης*. Η σημασία τους αναβαθμίζεται εκθετικά αν ληφθούν υπόψη οι περιβαλλοντικές και οι ενεργειακές συνιστώσες της ανάπτυξης, όπου οι μεταφορές με χαμηλότερες ενεργειακές απαιτήσεις και αντίστοιχο οικολογικό αποτύπωμα έχουν κρίσιμο ρόλο.

8.2.3 Ενέργεια

Μια σειρά από εξελίξεις στην ΠΚΜ και στην ευρύτερη περιοχή στον τομέα της ενέργειας προσφέρουν εκ των πραγμάτων ιδιαίτερα σημαντικές δυνατότητες για σειρά παραγωγικών και ερευνητικών κλάδων. Οι αναπτυξιακές δυνατότητες βρίσκονται, μεταξύ άλλων, στα εξής επίπεδα:

α. Στη συμμετοχή στα μεγάλα διεθνή ενεργειακά έργα υποδομής (σχεδιασμός, κατασκευή, συντήρηση, λειτουργία).

β. Στους κλάδους που μπορούν να στηρίξουν την εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας με ορίζοντα το 2030:

- για εξοικονόμηση ενέργειας κατά 30%,
- για παραγωγή ενέργειας κατά 27% από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.

γ. Στη συμμετοχή στα έργα που αφορούν:

- την αναβάθμιση του δικτύου μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στις ηπειρωτικές περιοχές,
- τη διασύνδεση του κεντρικού συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας με τα νησιά.

ε. Στην έρευνα και στην ανάπτυξη των τεχνολογιών ενέργειας.

Για τον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία των έργων υποδομής δημιουργείται ένα πλέγμα εταιρειών-αναδόχων που συνεργάζονται με πλήθος εξειδικευμένων εγχώριων και διεθνών εταιρειών στο πλαίσιο συμβάσεων εργολαβίας-υπεργολαβίας που περιλαμβάνει ένα εξαιρετικά ευρύ φάσμα κατασκευαστών, προμηθευτών υλικών και εξοπλισμού, παρόχων υπηρεσιών κ.ά. Ενδεικτικές οικονομικές δραστηριότητες-κλάδοι που συνδέονται με τα έργα ενεργειακής υποδομής είναι:

- Υπηρεσίες εκπόνησης τεχνικών μελετών.
- Συλλογή, επεξεργασία γεωγραφικών πληροφοριών, τοπογραφικές και κτηματολογικές μελέτες.
- Καταγραφή πληθυσμού και παγίων στις περιοχές των έργων.
- Παροχή χρηματοοικονομικών και νομικών υπηρεσιών.
- Νομικές υπηρεσίες που αφορούν τη διασφάλιση μόνιμης ή προσωρινής πρόσβασης στη γη και δικαιωμάτων ιδιοκτησίας νομική υποστήριξη για τη σύναψη συμβάσεων ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου.
- Τραπεζικές υπηρεσίες για την υλοποίηση της διαδικασίας χρηματοοικονομικών συναλλαγών και την καταβολή αποζημιώσεων προς τους επηρεαζόμενους από τα έργα.
- Παραγωγή βασικών μετάλλων (σιδήρου, χάλυβα, σιδηροκραμάτων).

- Κατασκευή σωλήνων και εξαρτημάτων σωληνώσεων.
- Χύτευση μετάλλων (χύτευση σιδήρου και χάλυβα).
- Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων.
- Κατασκευαστικός κλάδος.
- Χωματουργικές εργασίες.
- Παραγωγή εξοπλισμού και εξειδικευμένων εξαρτημάτων για τη βιομηχανία φυσικού αερίου
- Συστήματα Εποπτικού Ελέγχου και Συλλογής Δεδομένων τηλεπικοινωνιών και ασφάλειας.
- Μελέτες Υγείας και Ασφάλειας.
- Υποθαλάσσιες γεωτρήσεις.
- Υλικά εξοπλισμός για υποθαλάσσιες εφαρμογές μεταφοράς, εξόρυξης, άντλησης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Βασικά συμπεράσματα για την ΠΚΜ

Η ΠΚΜ βρίσκεται αρκετά χαμηλά στην κατάταξη τόσο των περιφερειών της ΕΕ-28 (με βάση τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας) όσο και των περιφερειών της χώρας με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Συγχρόνως, η ΠΚΜ αντιπροσωπεύει σημαντικό ειδικό βάρος στην εθνική οικονομία με 13,5% στο ΑΕΠ, ενώ σε κρίσιμους τομείς έχει υψηλότερη συμμετοχή: μεταποίηση 17,7%, πρωτογενής τομέας 19,4%, επενδύσεις 16,5%, εξαγωγές 16% – εξαγωγική επίδοση υψηλότερη από την Περιφέρεια Αττικής.

Την περίοδο 2010-2015 φαίνεται να υπέστη *ελαφρώς μεγαλύτερες απώλειες* σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας. Αυτό συνοψίζεται στη μικρή υποχώρηση της συμμετοχής στο ΑΕΠ (από 13,8% το 2008 σε 13,5% το 2015), στην υποχώρηση από την 7η στην 9η θέση στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά και στη δυσμενέστερη πορεία άλλων δεικτών (π.χ. οικονομικά ενεργοί, δείκτης απασχόλησης, ποσοστό ανεργίας, εξαγωγών, στασιμότητα εξαγωγών). *Σχεδόν ίδιες* ήταν οι διαρθρωτικές αλλαγές στην ΠΚΜ και στη χώρα σε τομεακό επίπεδο, ενώ *ευνοϊκότερα* εξελίχθηκαν στην ΠΚΜ οι επενδύσεις, οι επενδύσεις ως προς την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και το διαθέσιμο εισόδημα.

Κρίνεται ότι η απόδοση της ΠΚΜ είναι μακράν κατώτερη των δυνατοτήτων της, υπό την έννοια ότι διαθέτει χαρακτηριστικά που δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς. Οι υπό διαμόρφωση πολιτικές-οικονομικές εξελίξεις στον χώρο των Βαλκανίων σε συνδυασμό με τα μεγάλα έργα υποδομής στους τομείς των μεταφορών-εφοδιαστικής και της ενέργειας διαφαίνεται ότι δημιουργούν για την ΠΚΜ προϋποθέσεις για την υπέρβαση ανασταλτικών παραγόντων του παρελθόντος. Με την αξιοποίηση των αναδυόμενων ευκαιριών εκτιμάται ότι η ΠΚΜ μπορεί να τεθεί σε δυναμική αναπτυξιακή πορεία και να διαδραματίσει πιο αναβαθμισμένο ρόλο για την εθνική οικονομία σε σχέση με το παρελθόν.

Ο ρεαλισμός των φιλόδοξων στόχων

Η γεωγραφική θέση της ΠΚΜ στη νοτιοανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια, σε συνδυασμό με τις υπό διαμόρφωση διεθνείς πολιτικές και οικονομικές αλλαγές στη Βαλκανική και τα έργα υποδομής των μεταφορών, της εφοδιαστικής και της ενέργειας, αναβαθμίζουν και αλλάζουν ποιοτικά τη θέση και τον ρόλο της ΠΚΜ.

Συνοπτικά αναφέρονται:

- Η κρίσιμη γεωγραφική θέση σε εγχώριο και διεθνές-περιφερειακό επίπεδο.

- Η σύμπτωση διεθνών πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων και κατασκευής μεγάλων έργων υποδομής (μεταφορές-εφοδιαστική, ενέργεια).
- Η ΠΚΜ ευνοείται από τη χωρική και χρονική σύμπτωση των αλλαγών.
- Οι ανωτέρω εξελίξεις οδηγούν σε ενεργοποίηση υφιστάμενων πλην όμως ανενεργών συγκριτικών πλεονεκτημάτων.
- Παρά τις επιπτώσεις της ύφεσης η ΠΚΜ διαθέτει ισχυρό παραγωγικό σύστημα (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής τομέας).
- Παράδοση στην επιχειρηματικότητα.
- Παράδοση στον εξαγωγικό τομέα σε κλάδους με υψηλή εξαγωγική εξωστρέφεια.
- Ποιοτικό ανθρώπινο δυναμικό.
- Υποδομές έρευνας, τεχνολογίας και εκπαίδευσης.

Η ΠΚΜ μπορεί να θέσει φιλόδοξους στόχους διότι:

- Συνδυάζει πολλά και σημαντικά χαρακτηριστικά που συνδέονται θετικά με την αναπτυξιακή διαδικασία.
- Διαθέτει τις προϋποθέσεις για δυναμική ανάκαμψη και χάραξη ποιοτικά διαφορετικής πορείας σε σχέση με το παρελθόν.
- Έχει το κρίσιμο οικονομικό και γεωγραφικό μέγεθος το οποίο συνδυάζεται με μεγάλης εμβέλειας επιστημονικό, διοικητικό, επαγγελματικό και θεσμικό υπόβαθρο, ώστε να αναπτυχθούν τομεακές και κλαδικές διασυνδέσεις, δικτυώσεις, παραγωγικά συμπλέγματα και αλυσίδες αξίας.
- Διαθέτει τις προϋποθέσεις ώστε να μπορέσει να αξιοποιήσει τις σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις της αναπτυξιακής πολιτικής, μεταξύ άλλων, την ανέλιξη στις διεθνείς αλυσίδες αξίας και την ανταγωνιστικότητα μέσω διαφοροποίησης.
- Έχει τους κλάδους οι οποίοι χαρακτηρίζονται από ικανότητα σύναψης ευρέος πλέγματος κλαδικών διασυνδέσεων και οι συνέργειες μεταξύ τους είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα.
- Έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα ότι μπορεί να αναπτύξει πλέγμα κλαδικών διασυνδέσεων τόσο με την εθνική ενδοχώρα όσο και με την ευρύτερη ενδοχώρα της Βαλκανικής. Αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε σύναψη διεθνών κλαδικών διασυνδέσεων και σε προϋποθέσεις ανέλιξης στις διεθνείς αλυσίδες αξίας.

Εν κατακλείδι, η Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας από μια περιοχή «στη σκιά» της πρωτεύουσας, με τρεις παραμεθόριους νομούς, μπορεί να αναδειχθεί σε δυναμικά αναπτυσσόμενη περιοχή με πρωταγωνιστικό αναπτυξιακό ρόλο για τις όμορες περιφέρειες και για το σύνολο της χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bailey, R. and Wellesley, L. (2017). *Chokepoints and Vulnerabilities in Global Food Trade*, Chatham House Report, Energy, Environment and Resources Department.

Baldwin, R. (2012). "Global supply chains: Why they emerged, why they matter, and where they are going", Working Paper, FGI-2012-1, Fung Global Institute.

Barrientos, S., Gereffi, G. and Rossi, A. (2011). "Economic and social upgrading in global production networks: A new paradigm for a changing world", *International Labour Review*, 150 (3-4), pp. 319-340.

Ernst & Young (χ.χ.). *Ελλάδα – Διεθνές Εμπορευματικό Κέντρο*, https://goo.gl/ddQMSB.

European Commission (2016). *European Regional Competitiveness Index*, WP 02/2017, https://goo.gl/7swfiP.

Gereffi, G. (2014). "Global value chains in a post-Washington Consensus world", *Review of International Political Economy*, 21 (1), pp. 9-37, DOI: 10.1080/09692290.2012.756414.

Gereffi, G. and Lee, J. (2012). "Why the world suddenly cares about global supply chains", *Journal of Supply Management*, 48 (3), pp. 24-32.

Humphrey, J. and Schmitz, H. (2002). "How does insertion in global value chains affect upgrading in industrial clusters?", *Regional Studies* 36 (9), pp. 1017-1027.

OECD (2012). *Policy Priorities for International Trade and Jobs*, Paris: OECD Publishing, doi: 10.1787/9789264180178-en.

OECD and WTO (2015). "Trade in Value-Added (TiVA) database", Paris: OECD, https://goo.gl/3T9XxU.

World Bank (2017). *Global Value Chain Development Report 2017: Measuring and Analyzing the Impact of GVC on Economic Development*, https://goo.gl/MgsjPF.

Ακρώνυμο Μελετητική ΕΠΕ (2015). *Μελέτη διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας*, Δεκέμβριος, https://goo.gl/ZeZPdh.

Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, *Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης: Ελλάδα*, http://www.ggk.gov.gr/?page_id=5537.

Ελληνική Δημοκρατία, Η Κυβέρνηση (2018). *Ελλάδα: Μια στρατηγική ανάπτυξης για το μέλλον*.

Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Θεσσαλονίκης, Palmos Analysis (2017). *Έρευνα για την αποτίμηση του 2017 και τις εκτιμήσεις για το 2018,* https://goo.gl/M9XWvW, https://goo.gl/j4NYfj.

Νικολαΐδης, Ευ. (2011). «Το αγροτροφικό σύστημα και η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», στο Βλάχου, Α., Θεοχαράκης, Ν. και Μυλωνάκης, Δ. (επιμ.) *Οικονομική Κρίση και Ελλάδα*, Αθήνα: Gutenberg, Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας.

Νικολαΐδης, Ευ. (2017). *Τουρισμός και ανάπτυξη. Βασικά μεγέθη, κλαδικές διασυνδέσεις, αγροτροφικό σύστημα και το παράδειγμα της Κρήτης*, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, https://goo.gl/LzuR4G.

Νικολαΐδης, Ευ. και Στασινόπουλος, Γ. (2015). *Οι αναπτυξιακές δυνατότητες του αγροτροφικού συστήματος στην Ελλάδα*, Μελέτη 34, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Αθήνα, https://google/JmG8Yg.

Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (2016). *Η στρατηγική ευφυούς εξειδίκευσης (RIS3) στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας*, Σεπτέμβριος, https://goo.gl/UAWTZu.

Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος, Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών (2016). *Χαρτογράφηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της Ελλάδας ανά περιφέρεια και νομό, Περίοδος: 2011-2015*, https://goo.gl/d4ab4i.

Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος, Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών (2017). *Χαρτογράφηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της Ελλάδας ανά περιφέρεια και νομό, Περίοδος: 2012-2016,* https://goo.gl/Uy3GyR.

Τσέκερης Θ. (2016). *Εμπορευματικές μεταφορές και ανάπτυξη διεθνών εφοδιαστικών κόμβων στην Ελλάδα*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.

Υπουργείο Οικονομίας Ανάπτυξης & Τουρισμού (2016). «Εισήγηση προς το ΚΥ.Σ.ΟΙ.Π: Πρόταση δράσεων για την ενίσχυση της Βιομηχανίας στο πλαίσιο του Αναπτυξιακού Σχεδίου για την επανεκκίνηση της Ελληνικής Οικονομίας», Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Περιφερειακός δείκτης ανταγωνιστικότητας

Πίνακας Π-1: Κατάταξη των περιφερειών της χώρας στην ΕΕ με βάση τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (2016)

Περιφέρεια	**Θέση**
Αττικής	193η
Κ. Μακεδονίας	242η
Ν. Αιγαίου	244η
Θεσσαλίας	247η
Ηπείρου	248η
Β. Αιγαίου	249η
Κρήτης	250η
Δ. Μακεδονίας	252η
Ιονίων Νήσων	256η
Δυτ. Ελλάδας	257η
Στερεάς Ελλάδας	258η
Πελοποννήσου	258η
Αν. Μακεδ.-Θράκης	261η

Πηγή: https://goo.gl/U5uiii

Πίνακας Π-2: Η θέση της ΠΚΜ σε επιμέρους δείκτες του Περιφερειακού Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (2016)

Δείκτης	**Θέση**
Εκσυγχρονισμός επιχειρείν	150η
Υγεία	156η
Ανώτατη εκπ/ση & διά βίου μάθηση	163η
Υποδομές	203η
Καινοτομία	210η
Μέγεθος αγοράς	224η
Θεσμοί	233η
Τεχνολογική ετοιμότητα	243η
Αποδοτικότητα αγοράς εργασίας	257η

Πηγή: https://goo.gl/U5uiii (επεξεργασία στοιχείων)

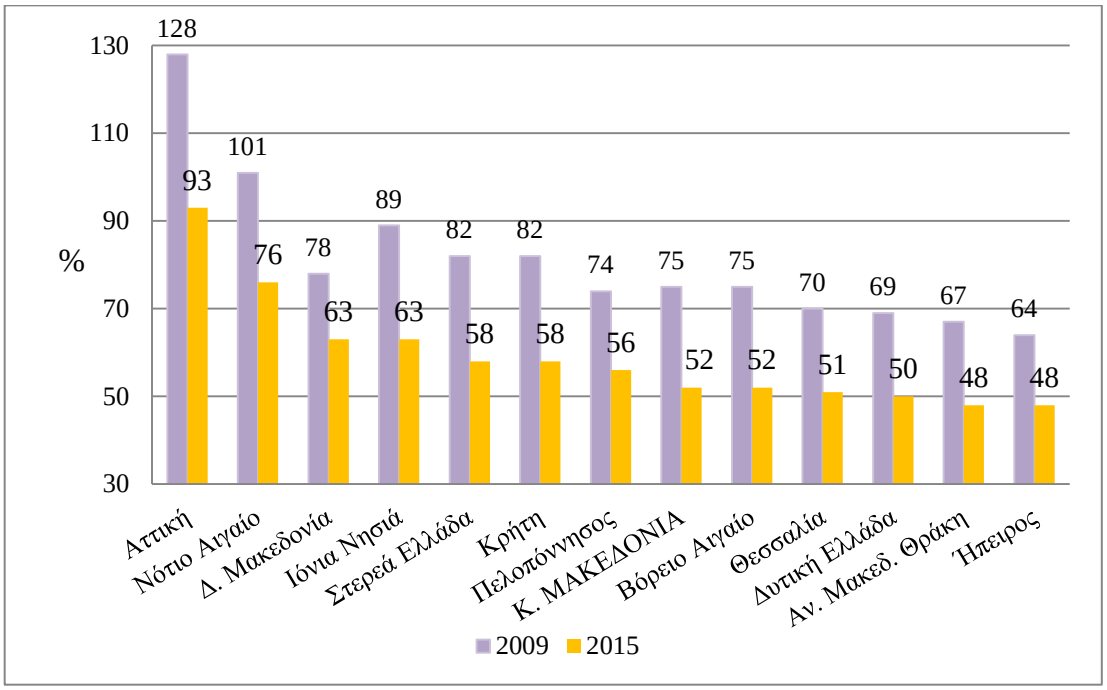
Περιφερειακό ΑΕΠ, διαθέσιμο εισόδημα, αγοραστική δύναμη

Πίνακας Π-3: Περιφερειακό ΑΕΠ (PPS ανά κάτοικο) ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ-28 (%)

Περιφέρεια	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**Μεταβολή 2009-2015 (ποσοστιαίες μονάδες)**
Αττικής	128	115	103	98	98	96	93	-35
Ιονίων Νήσων	89	80	67	65	64	64	63	-26
Ν. Αιγαίου	101	90	80	75	78	77	76	-25
Στερεάς Ελλάδας	82	74	67	64	63	60	58	-24
Κρήτης	82	72	63	58	59	59	58	-24
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	**75**	**66**	**59**	**56**	**55**	**54**	**52**	**-23**
Β. Αιγαίου	75	66	59	56	56	56	52	-23
Θεσσαλίας	70	60	54	53	53	53	51	-19
Δ. Ελλάδας	69	64	56	54	53	53	50	-19
Αν. Μακεδ.- Θράκη	67	63	54	51	50	49	48	-19
Πελοποννήσου	74	67	60	58	58	57	56	-18
Ηπείρου	64	59	54	50	51	50	48	-16
Δ. Μακεδονίας	78	72	68	69	68	67	63	-15

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-1: Μεταβολή περιφερειακού ΑΕΠ ανά κάτοικο (PPS) ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ-28

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-4: Το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στην Ελλάδα κατά περιφέρεια (βάσει της τελικής κατανάλωσης) και η μεταβολή της θέσης τους στην κατάταξη μεταξύ 273 περιφερειών της ΕΕ (NUTS 2) στα έτη 2008 και 2014 (PPS ανά κάτοικο)

Περιφέρεια	**2008**		**2014**		**Μεταβολή PPS ανά κάτοικο**	**Μεταβολή θέσης**
	PPS ανά κάτοικο	**Θέση**	**PPS ανά κάτοικο**	**Θέση**		
Αττικής	18.400	50	12.900	191	-5.500	-141
Θεσσαλίας	15.400	127	10.300	237	-5.100	-110
Δ. Ελλάδας	14.000	172	9.400	255	-4.600	-83
Στερεάς Ελλάδας	14.100	170	10.100	241	-4.000	-71
Κ. Μακεδονίας	**14.100**	**169**	**10.500**	**233**	**-3.600**	**-64**
Πελοποννήσου	13.800	177	10.300	238	-3.500	-61
Αν. Μακ.- Θράκης	13.000	197	9.600	249	-3.400	-52
Ηπείρου	13.700	184	10.300	236	-3.400	-52
Κρήτης	13.800	179	10.400	234	-3.400	-55
Β. Αιγαίου	14.200	165	10.900	225	-3.300	-60
Δ. Μακεδονίας	14.400	160	11.400	215	-3.000	-55
Ιονίων Νήσων	13.800	176	12.700	194	-1.100	-18
Ν. Αιγαίου	13.800	178	16.300	118	2.500	+60

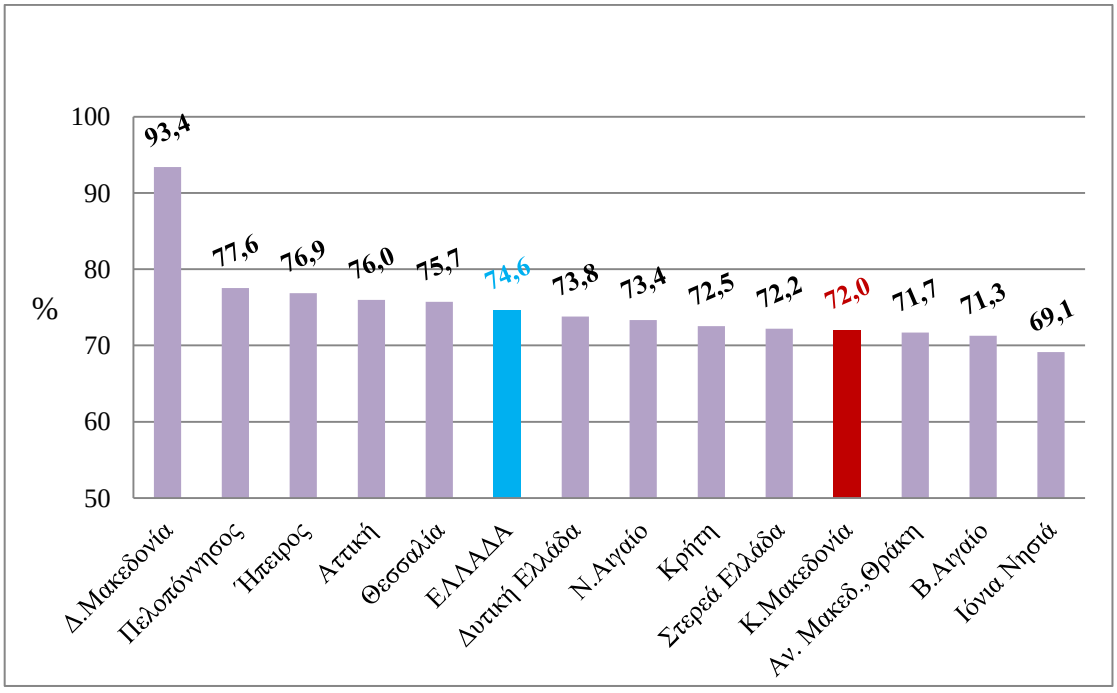
Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-5: Αγοραστική δύναμη ανά κάτοικο (PPS)

Περιφέρεια	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Αττικής	32.600	31.300	29.300	26.800	26.000	26.200	26.600	26.800
Ν. Αιγαίου	27.600	24.700	23.000	20.900	20.000	20.800	21.300	21.900
Ιονίων Νήσων	24.300	21.800	20.200	17.600	17.200	17.200	17.600	18.300
Δ. Μακεδονίας	18.700	19.000	18.400	17.900	18.400	18.300	18.600	18.200
Κρήτης	21.400	20.000	18.400	16.400	15.500	15.800	16.400	16.800
Στερεάς Ελλάδας	21.800	20.100	18.700	17.500	17.000	16.800	16.500	16.700
Πελοποννήσου	19.200	18.200	17.000	15.800	15.500	15.600	15.600	16.000
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	**19.500**	**18.300**	**16.700**	**15.400**	**14.900**	**14.700**	**14.800**	**15.100**
Β. Αιγαίου	19.700	18.400	16.800	15.500	14.800	15.000	15.300	15.000
Θεσσαλίας	18.300	17.100	15.400	14.100	14.100	14.300	14.500	14.700
Δ. Ελλάδας	18.300	17.000	16.400	14.700	14.400	14.200	14.500	14.400
Ηπείρου	16.700	15.700	15.100	14.100	13.400	13.600	13.800	13.900
Αν. Μακεδ.-Θράκης	17.400	16.500	16.000	14.100	13.700	13.400	13.500	13.800

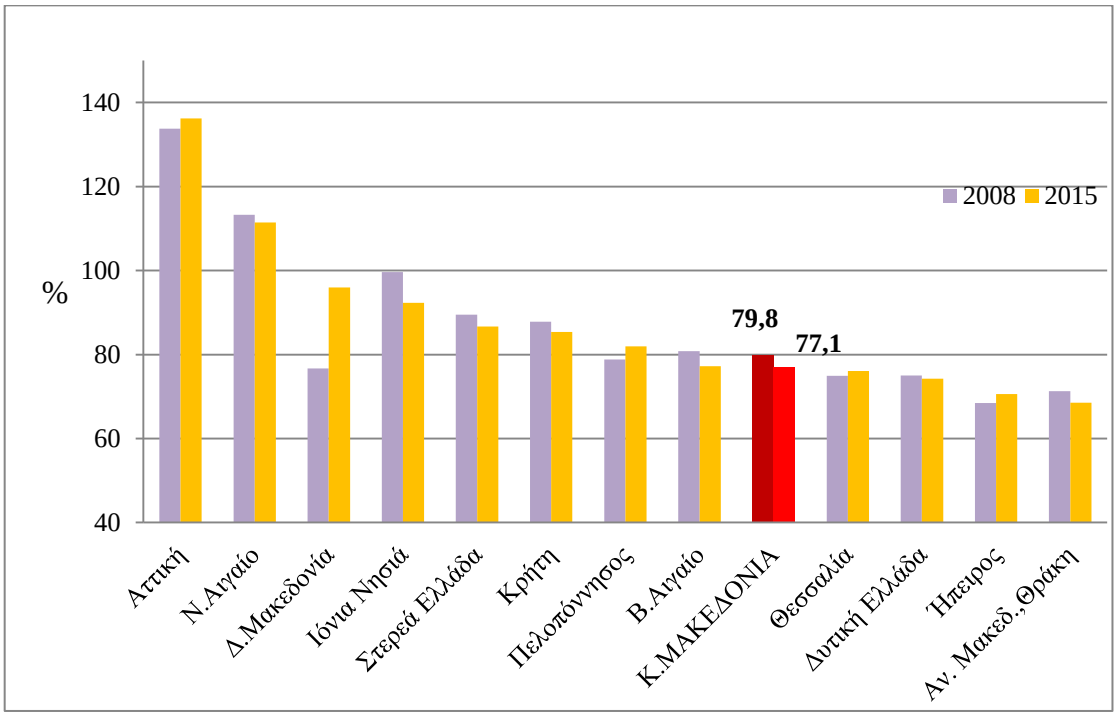
Πηγή: Eurostat (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-2: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών το 2015 σε σχέση με το 2008 (2008=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-3: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών σε σχέση με το αντίστοιχο της χώρας (2008 και 2015, σύνολο χώρας=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-6: Απώλεια στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά περιφέρεια (2008-2015, ευρώ)

	2008	**2015**	**2015-2008**
Αττική	29.215	22.192	-7.023
Ιόνια Νησιά	21.759	15.039	-6.720
Ν. Αιγαίο	24.747	18.153	-6.593
ΕΛΛΑΔΑ	21.845	16.294	-5.551
Στερεά Ελλάδα	19.552	14.117	-5.436
Κρήτη	19.176	13.912	-5.265
Β. Αιγαίο	17.647	12.582	-5.065
Κ. Μακεδονία	17.437	12.557	-4.880
Αν. Μακεδ.-Θράκη	15.568	11.164	-4.404
Δυτική Ελλάδα	16.393	12.097	-4.296
Θεσσαλία	16.363	12.393	-3.970
Πελοπόννησος	17.224	13.358	-3.866
Ήπειρος	14.960	11.500	-3.459
Δ. Μακεδονία	16.748	15.642	-1.106

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-7: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών σε σχέση με το επίπεδο της χώρας (2008 και 2015)

	2008 (%)	**2015 (%)**	**2015/2008**
Δ. Μακεδονία	76,7	96,0	1,25
Πελοπόννησος	78,8	82,0	1,04
Ήπειρος	68,5	70,6	1,03
Αττική	133,7	136,2	1,02
Θεσσαλία	74,9	76,1	1,02
ΕΛΛΑΔΑ	**100,0**	**100,0**	**1,00**
Δυτική Ελλάδα	75,0	74,2	0,99
Ν. Αιγαίο	113,3	111,4	0,98
Κρήτη	87,8	85,4	0,97
Στερεά Ελλάδα	89,5	86,6	0,97
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	**79,8**	**77,1**	**0,97**
Αν. Μακεδ., Θράκη	71,3	68,5	0,96
Β. Αιγαίο	80,8	77,2	0,96
Ιόνια Νησιά	99,6	92,3	0,93

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-8: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών στο διάστημα 2008-2015 (κατάταξη σύμφωνα με τα στοιχεία του έτους 2015, ευρώ, τρέχουσες τιμές)

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Αττική	29.215	28.992	27.630	25.380	23.530	22.540	22.389	22.192
Ν. Αιγαίο	24.747	22.872	21.709	19.748	18.163	17.874	18.045	18.153
ΕΛΛΑΔΑ	**21.845**	**21.386**	**20.324**	**18.643**	**17.311**	**16.475**	**16.402**	**16.294**
Δ. Μακεδονία	16.748	17.583	17.405	16.908	16.711	15.707	16.320	15.642
Ιόνια Νησιά	21.759	20.153	19.106	16.633	15.621	14.746	15.007	15.039
Στερεά Ελλάδα	19.552	18.631	17.663	16.510	15.383	14.428	14.167	14.117
Κρήτη	19.176	18.542	17.372	15.465	14.046	13.584	13.912	13.912
Πελοπόννησος	17.224	16.862	16.009	14.942	14.066	13.390	13.291	13.358
Β. Αιγαίο	17.647	16.991	15.882	14.669	13.389	12.927	12.883	12.582
Κ. Μακεδονία	**17.437**	**16.913**	**15.776**	**14.600**	**13.458**	**12.669**	**12.520**	**12.557**
Θεσσαλία	16.363	15.831	14.499	13.328	12.796	12.256	12.389	12.393
Δυτική Ελλάδα	16.393	15.722	15.430	13.940	13.070	12.166	12.133	12.097
Ήπειρος	14.960	14.540	14.240	13.328	12.162	11.662	11.630	11.500
Αν. Μακ.-Θράκη	15.568	15.272	15.057	13.320	12.403	11.498	11.324	11.164

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-9: Διαχρονική μεταβολή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια (2008=100, βάσει τρεχουσών τιμών, κατάταξη σύμφωνα με τα στοιχεία του έτους 2015) (%)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Δ. Μακεδονία	105,0	103,9	101,0	99,8	93,8	97,4	93,4
Πελοπόννησος	97,9	92,9	86,8	81,7	77,7	77,2	77,6
Ήπειρος	97,2	95,2	89,1	81,3	78,0	77,7	76,9
Αττική	99,2	94,6	86,9	80,5	77,2	76,6	76,0
Θεσσαλία	96,7	88,6	81,5	78,2	74,9	75,7	75,7
ΕΛΛΑΔΑ	**97,9**	**93,0**	**85,3**	**79,2**	**75,4**	**75,1**	**74,6**
Δυτική Ελλάδα	95,9	94,1	85,0	79,7	74,2	74,0	73,8
Ν. Αιγαίο	92,4	87,7	79,8	73,4	72,2	72,9	73,4
Κρήτη	96,7	90,6	80,6	73,2	70,8	72,5	72,5
Στερεά Ελλάδα	95,3	90,3	84,4	78,7	73,8	72,5	72,2
Κ. Μακεδονία	**97,0**	**90,5**	**83,7**	**77,2**	**72,7**	**71,8**	**72,0**
Αν. Μακεδ.-Θράκη	98,1	96,7	85,6	79,7	73,9	72,7	71,7
Β. Αιγαίο	96,3	90,0	83,1	75,9	73,3	73,0	71,3
Ιόνια Νησιά	92,6	87,8	76,4	71,8	67,8	69,0	69,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-10: Διαθέσιμο εισόδημα κατά περιφέρεια (2006-2015, εκατ. ευρώ)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αττική	60.268	63.971	66.546	67.818	59.677	55.406	49.103	45.320	44.119	42.192
Κ. Μακεδονία	**21.003**	**22.975**	**24.410**	**24.930**	**23.576**	**21.051**	**19.907**	**18.044**	**17.770**	**17.281**
Θεσσαλία	8.619	9.154	10.404	10.137	9.323	8.245	7.613	6.836	6.697	6.467
Κρήτη	7.063	7.495	7.676	7.769	6.984	6.116	5.632	5.317	5.854	5.685
Δυτική Ελλάδα	7.655	8.068	8.800	8.777	8.116	7.091	6.329	5.734	5.643	5.460
Πελοπόννησος	6.619	7.069	7.332	7.681	7.288	6.351	5.973	5.380	5.340	5.159
Αν. Μακεδ.-Θράκη	6.862	6.861	7.169	7.385	6.930	6.117	5.749	5.163	5.161	5.073
Στερεά Ελλάδα	6.439	6.877	7.128	7.398	6.511	6.195	5.064	4.545	5.036	4.801
Νότιο Αιγαίο	3.656	3.932	4.131	4.248	4.629	4.225	3.693	3.483	4.260	4.275
Ήπειρος	3.660	4.012	4.287	4.519	4.421	3.901	3.644	3.254	3.119	3.024
Δ. Μακεδονία	3.186	3.485	3.736	3.852	3.706	3.373	3.094	2.848	2.826	2.732
Ιόνια Νησιά	2.382	2.547	2.591	2.667	2.688	2.395	2.324	2.119	2.355	2.277
Βόρειο Αιγαίο	2.223	2.415	2.560	2.660	2.687	2.324	2.216	1.955	1.917	1.881
ΕΛΛΑΔΑ	**139.634**	**148.860**	**156.771**	**159.839**	**146.537**	**132.790**	**120.340**	**109.998**	**110.097**	**106.306**

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-11: Διαθέσιμο εισόδημα κατά περιφέρεια (2008-2015, σύνολο χώρας =100) (%)

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Αττική	42,4	42,4	40,7	41,7	40,8	41,2	40,1	39,7
Κ. Μακεδονία	**15,6**	**15,6**	**16,1**	**15,9**	**16,5**	**16,4**	**16,1**	**16,3**
Θεσσαλία	6,6	6,3	6,4	6,2	6,3	6,2	6,1	6,1
Κρήτη	4,9	4,9	4,8	4,6	4,7	4,8	5,3	5,3
Δυτική Ελλάδα	5,6	5,5	5,5	5,3	5,3	5,2	5,1	5,1
Πελοπόννησος	4,7	4,8	5,0	4,8	5,0	4,9	4,9	4,9
Αν. Μακεδ.-Θράκη	4,6	4,6	4,7	4,6	4,8	4,7	4,7	4,8
Στερεά Ελλάδα	4,5	4,6	4,4	4,7	4,2	4,1	4,6	4,5
Νότιο Αιγαίο	2,6	2,7	3,2	3,2	3,1	3,2	3,9	4,0
Ήπειρος	2,7	2,8	3,0	2,9	3,0	3,0	2,8	2,8
Δυτική Μακεδονία	2,4	2,4	2,5	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6
Ιόνια Νησιά	1,7	1,7	1,8	1,8	1,9	1,9	2,1	2,1
Βόρειο Αιγαίο	1,6	1,7	1,8	1,8	1,8	1,8	1,7	1,8
ΕΛΛΑΔΑ	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

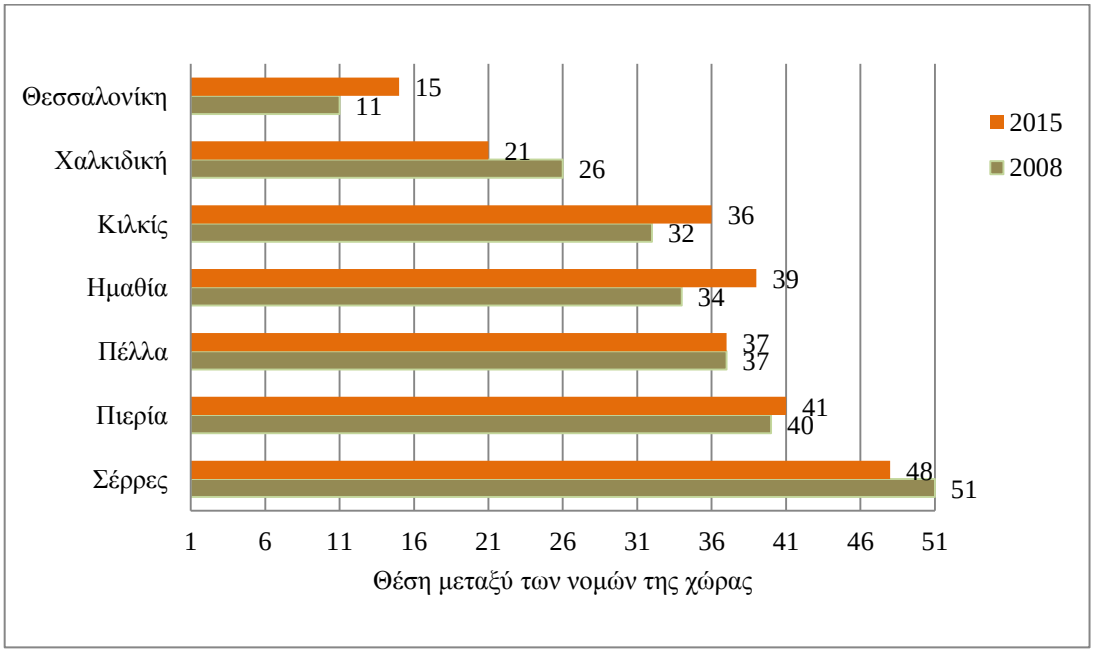
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-12: Μεταβολή του διαθέσιμου εισοδήματος κατά περιφέρεια (μέσος όρος 2006-2007=100) (%)

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Ν. Αιγαίο	108,9	112,0	122,0	111,4	97,3	91,8	112,3	112,7
Ιόνια Νησιά	105,1	108,2	109,1	97,2	94,3	86,0	95,6	92,4
Δ. Μακεδονία	112,0	115,5	111,1	101,1	92,8	85,4	84,7	81,9
Β. Αιγαίο	110,4	114,7	115,9	100,2	95,6	84,3	82,7	81,1
Ήπειρος	111,8	117,8	115,3	101,7	95,0	84,8	81,3	78,8
Κ. Μακεδονία	**111,0**	**113,4**	**107,2**	**95,7**	**90,5**	**82,1**	**80,8**	**78,6**
Κρήτη	105,5	106,7	95,9	84,0	77,4	73,0	80,4	78,1
Πελοπόννησος	107,1	112,2	106,5	92,8	87,3	78,6	78,0	75,4
Αν. Μακεδ.-Θράκη	104,5	107,6	101,0	89,1	83,8	75,2	75,2	73,9
ΕΛΛΑΔΑ	**108,7**	**110,8**	**101,6**	**92,1**	**83,4**	**76,3**	**76,3**	**73,7**
Θεσσαλία	117,1	114,1	104,9	92,8	85,7	76,9	75,4	72,8
Στερεά Ελλάδα	107,1	111,1	97,8	93,0	76,1	68,3	75,6	72,1
Δ. Ελλάδα	111,9	111,6	103,2	90,2	80,5	72,9	71,8	69,5
Αττική	107,1	109,2	96,1	89,2	79,0	73,0	71,0	67,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-4: Μεταβολή της θέσης των νομών της ΠΚΜ (2008-2015) με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

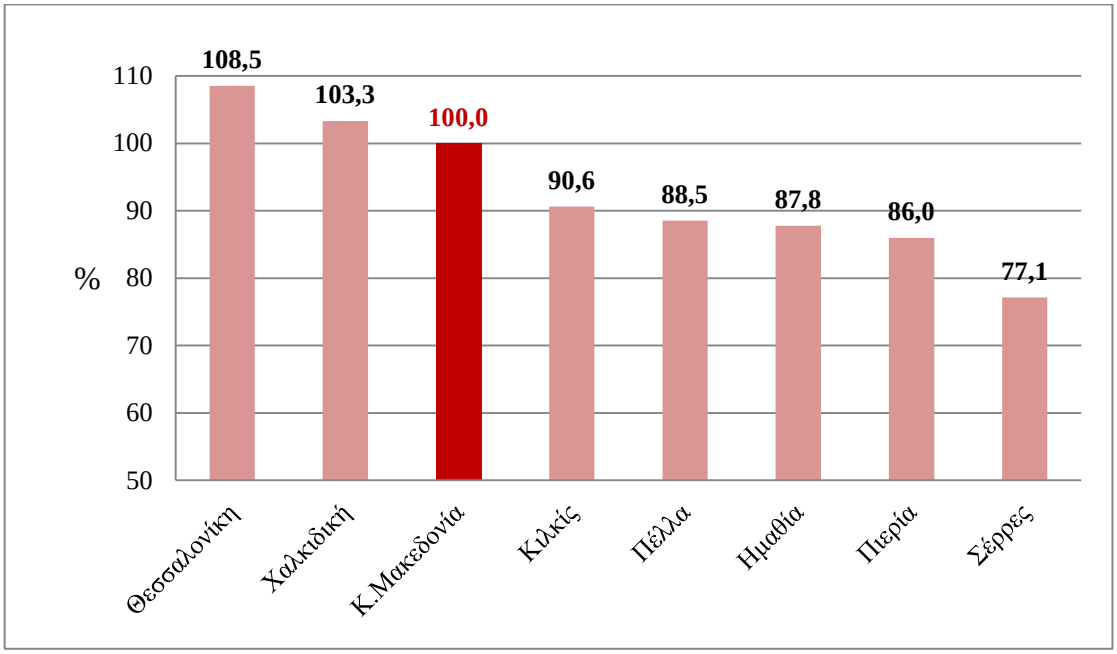
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-13: Η μεταβολή στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών της ΠΚΜ (2008-2015, ευρώ, τρέχουσες τιμές)

Νομοί	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (ευρώ)		Μεταβολή		Θέση στους 51 νομούς		Μεταβολή θέσης
	2008	2015	2015-2008 (ευρώ)	2015/2008 (%)	2008	2015	
Θεσσαλονίκη	19.454	13.628	-5.826	70,1	11	15	-4
Χαλκιδική	17.362	12.973	-4.389	74,7	26	21	5
Κιλκίς	15.402	11.379	-4.024	73,9	32	36	-4
Ημαθία	15.189	11.021	-4.168	72,6	34	39	-5
Πέλλα	14.960	11.115	-3.844	74,3	37	37	0
Πιερία	14.673	10.795	-3.878	73,6	40	41	-1
Σέρρες	11.421	9.684	-1.736	84,8	51	48	3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-5: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών της ΠΚΜ (2015, ΠΚΜ=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-14: Κατάταξη των νομών της ΠΚΜ σύμφωνα με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και μεταβολή στην κατάταξη (2008-2015, ΠΚΜ=100)

	2008 (%)	**2015 (%)**	**Μεταβολή (ποσοστιαίες μονάδες)**
Θεσσαλονίκη	111,6	108,1	-3,0
Χαλκιδική	99,6	104,3	3,7
Κ. Μακεδονία	**100**	**100**	**-**
Κιλκίς	88,3	95,1	2,3
Πέλλα	85,8	91,1	2,7
Ημαθία	87,1	88,5	0,7
Πιερία	84,1	85,2	1,8
Σέρρες	65,5	75,1	11,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-15: Μεταβολή στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών της ΠΚΜ (2008-2015, ευρώ, τρέχουσες τιμές)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ΕΛΛΑΔΑ	**21.845**	**21.386**	**20.324**	**18.643**	**17.311**	**16.475**	**16.402**	**16.294**
Κ. Μακεδονία	**17.437**	**16.913**	**15.776**	**14.600**	**13.458**	**12.669**	**12.520**	**12.557**
Ημαθία	15.189	14.734	13.571	12.961	12.156	11.112	11.138	11.021
Θεσσαλονίκη	19.454	18.943	17.504	16.094	14.669	13.747	13.494	13.628
Κιλκίς	15.402	14.434	13.479	12.513	11.671	11.094	11.868	11.379
Πέλλα	14.960	14.223	13.410	12.329	11.949	11.368	11.553	11.115
Πιερία	14.673	14.293	13.446	12.691	11.595	11.192	10.751	10.795
Σέρρες	11.421	11.204	11.092	10.355	9.881	9.618	9.452	9.684
Χαλκιδική	17.362	16.508	15.927	14.941	13.924	13.097	13.052	12.973

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-16: Μεταβολή στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών της ΠΚΜ και της απόκλισή τους από τον Ν. Θεσσαλονίκης

	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (ευρώ)			**Διαφορά στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ από τη Θεσσαλονίκη (ευρώ)**		
	2008	**2015**	**Μεταβολή 2015-2008**	**2008**	**2015**	**Μεταβολή διαφοράς από Θεσσαλονίκη 2015-2008**
Θεσσαλονίκη	19.454	13.628	-5.826	-	-	-
Χαλκιδική	17.362	12.973	-4.389	2.092	655	-1.436
Κιλκίς	15.402	11.379	-4.024	4.051	2.249	-1.802
Ημαθία	15.189	11.021	-4.168	4.264	2.607	-1.657
Πέλλα	14.960	11.115	-3.844	4.494	2.513	-1.981
Πιερία	14.673	10.795	-3.878	4.781	2.833	-1.948
Σέρρες	11.421	9.684	-1.736	8.033	3.944	-4.089

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-17: ΑΕΠ κατά περιφέρεια (εκατ. ευρώ, τρέχουσες τιμές)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ΕΛΛΑΔΑ	**241.990**	**237.534**	**226.031**	**207.029**	**191.204**	**180.654**	**178.656**	**176.312**
Αττική	116.717	116.001	110.462	100.972	92.671	87.642	86.047	84.374
Κ. Μακεδονία	**33.304**	**32.439**	**30.348**	**28.092**	**25.807**	**24.172**	**23.771**	**23.716**
Θεσσαλία	12.186	11.814	10.835	9.953	9.517	9.065	9.114	9.066
Κρήτη	11.808	11.509	10.860	9.716	8.845	8.565	8.781	8.787
Δ. Ελλάδα	11.365	10.890	10.671	9.611	8.957	8.275	8.196	8.114
Στερεά Ελλάδα	10.879	10.405	9.903	9.273	8.628	8.075	7.912	7.860
Πελοπόννησος	10.102	9.912	9.430	8.806	8.270	7.847	7.766	7.777
Αν. Μακεδ.-Θράκη	9.450	9.306	9.198	8.150	7.579	7.004	6.878	6.760
Ν. Αιγαίο	8.183	7.599	7.236	6.603	6.079	5.983	6.042	6.078
Δ. Μακεδονία	4.802	5.039	4.981	4.819	4.724	4.398	4.530	4.304
Ήπειρος	5.158	5.025	4.930	4.611	4.187	3.989	3.955	3.887
Ιόνια Νησιά	4.522	4.200	3.992	3.479	3.260	3.066	3.112	3.107
Β. Αιγαίο	3.514	3.395	3.184	2.944	2.678	2.573	2.553	2.481

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, EUROSTAT (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-18: Η ποσοστιαία συμμετοχή των περιφερειών στο ΑΕΠ (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αττική	48,2	48,8	48,9	48,8	48,5	48,5	48,2	47,9
Κ. Μακεδονία	**13,8**	**13,7**	**13,4**	**13,6**	**13,5**	**13,4**	**13,3**	**13,5**
Θεσσαλία	5,0	5,0	4,8	4,8	5,0	5,0	5,1	5,1
Κρήτη	4,9	4,8	4,8	4,7	4,6	4,7	4,9	5,0
Δ. Ελλάδα	4,7	4,6	4,7	4,6	4,7	4,6	4,6	4,6
Στ. Ελλάδα	4,5	4,4	4,4	4,5	4,5	4,5	4,4	4,5
Πελοπόννησος	4,2	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3	4,3	4,4
Αν. Μακεδ.-Θράκη	3,9	3,9	4,1	3,9	4,0	3,9	3,8	3,8
Νότιο Αιγαίο	3,4	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3	3,4	3,4
Δ. Μακεδονία	2,0	2,1	2,2	2,3	2,5	2,4	2,5	2,4
Ήπειρος	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Ιόνια Νησιά	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8
Βόρειο Αιγαίο	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, EUROSTAT (επεξεργασία στοιχείων)

Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά περιφέρεια και κλάδο

Πίνακας Π-19: Διαχρονική εξέλιξη της ποσοστιαίας συμμετοχής της ΠΚΜ (συνολικά και κατά κλάδο), στη διαμόρφωση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε επίπεδο χώρας (2009-2015)

	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2015**
Α	19,9	19,1	20,7	20,0	20,6	20,1	19,4	19,4
Β, Γ, Δ, Ε	15,4	15,8	15,7	15,3	14,9	14,8	15,0	15,0
Γ	17,8	18,0	17,9	17,8	17,8	17,7	17,7	17,7
ΣΤ	14,7	13,6	12,0	12,2	12,9	13,2	13,2	13,2
Ζ, Η, Θ	14,3	13,5	13,6	13,3	13,2	13,2	13,3	13,3
Ι	8,3	8,9	9,3	9,0	8,7	8,8	8,7	8,7
Κ	9,8	9,6	9,8	9,0	10,1	10,2	10,3	10,3
Λ	10,7	10,7	10,7	11,2	10,8	10,8	10,8	10,8
Μ,Ν	10,0	9,8	10,2	9,8	11,0	10,0	10,2	10,2
Ξ, Ο, Π	15,2	15,7	15,7	15,9	15,6	15,2	15,6	15,6
Ρ, Σ, Τ, Υ	15,3	14,7	15,9	16,0	15,6	15,9	15,9	15,9
Σύν. κλάδων	13,7	13,4	13,6	13,5	13,4	13,3	13,5	13,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Οι κωδικοί των κλάδων:

Α	*Γεωργία, δασοκομία και αλιεία*
Γ	*Μεταποίηση*
Ρ, Σ, Τ, Υ	***Ρ:*** *Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία,* ***Σ****: Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών,* ***Τ:*** *Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ιδία χρήση* ***Υ:*** *Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων*
Ξ, Ο, Π	***Ξ:*** *Δημόσια διοίκηση και άμυνα,* ***Ο:*** *Εκπαίδευση* ***Π****: Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα*
Β, Γ, Δ, Ε	***Β:*** *Ορυχεία και λατομεία,* ***Γ:*** *Μεταποίηση,* ***Δ:*** *Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού,* ***Ε:*** *Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*
ΣΤ	***ΣΤ:*** *Κατασκευές*
Ζ, Η, Θ	***Ζ:*** *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών* ***Η:*** *Μεταφορά και αποθήκευση,* ***Θ****: Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης*
Λ	*Διαχείριση ακίνητης περιουσίας*
Κ	***Κ:*** *Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικής δραστηριότητες*
Μ, Ν	***Μ:*** *Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες,* ***Ν:*** *Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες*
Ι	***Ι:*** *Ενημέρωση και επικοινωνία*

Πίνακας Π-20: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά περιφέρεια (2009-2015, εκατ. ευρώ, τρέχουσες τιμές)

	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Αττική	103.722	97.566	88.720	81.899	77.737	76.056	74.514
Κ. Μακεδονία	**29.005**	**26.805**	**24.683**	**22.807**	**21.440**	**21.011**	**20.944**
Θεσσαλία	10.564	9.570	8.746	8.411	8.040	8.056	8.006
Κρήτη	10.291	9.592	8.537	7.817	7.597	7.761	7.760
Δ. Ελλάδα	9.737	9.426	8.444	7.916	7.339	7.244	7.166
Στερεά Ελλάδα	9.304	8.747	8.148	7.625	7.162	6.993	6.941
Πελοπόννησος	8.863	8.329	7.738	7.309	6.960	6.864	6.868
Αν. Μακεδ.-Θράκη	8.321	8.124	7.161	6.698	6.213	6.079	5.970
Νότιο Αιγαίο	6.795	6.391	5.802	5.373	5.307	5.341	5.368
Δ. Μακεδονία	4.505	4.399	4.234	4.175	3.901	4.004	3.801
Ήπειρος	4.493	4.355	4.052	3.701	3.538	3.496	3.433
Ιόνια Νησιά	3.756	3.526	3.057	2.881	2.720	2.750	2.744
Β. Αιγαίο	3.036	2.813	2.587	2.367	2.282	2.256	2.191
ΕΛΛΑΔΑ	**212.391**	**199.644**	**181.909**	**168.979**	**160.237**	**157.913**	**155.707**

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-21: Διαχρονική μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο στο σύνολο της χώρας (2006-2007=100) (%)

	2006-7 (εκατ. ευρώ)	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Πρωτογενής	7.021	96,8	94,9	92,8	87,0	88,2	82,5	86,5	94,1
Δευτερογενής*	26.161	103,9	98,7	85,5	84,2	82,5	83,3	82,2	80,5
Μεταποίηση**	19.061	108,0	95,2	85,8	84,9	80,7	80,0	78,8	76,9
Κατασκευές	16.552	64,8	63,7	53,7	38,1	35,2	28,4	22,9	19,8
Εμπόριο, επισκ., μεταφορές, αποθήκ.	49.785	114,3	103,3	99,2	89,0	75,7	73,0	75,7	74,9
Ενημέρωση, επικοινωνία	8.037	100,3	106,6	95,6	79,1	68,7	71,5	68,7	66,0
Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστικές δραστ.	9.149	102,7	106,8	105,2	94,6	91,8	90,6	82,1	79,1
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	22.187	127,6	133,2	151,1	141,4	145,7	136,7	130,1	125,8
Επαγγελμ., επιστημον. τεχνικές, διοικητικές, υποστ. δραστ.	12.700	107,5	106,0	83,4	75,4	68,4	60,2	59,8	62,8
Δημ. διοίκηση, άμυνα, κοιν. ασφάλ., εκπαίδ., υγεία κοιν. μέριμνα	39.008	112,7	119,8	110,8	103,6	92,1	84,2	84,4	83,1
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	8.557	103,3	115,3	91,4	79,6	80,4	78,6	75,5	77,6
Συν. ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	199.157	107,4	106,6	100,2	91,3	84,8	80,5	79,3	78,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Πλην κατασκευών*
** *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα.*

Πίνακας Π-22: Διαχρονική μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο στο σύνολο της χώρας (2006-2007=100) (%). Κατάταξη σύμφωνα με την τιμή το έτος 2015

	2006-7 (εκατ. ευρώ)	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	22.187	127,6	133,2	151,1	141,4	145,7	136,7	130,1	125,8
Πρωτογενής	7.021	96,8	94,9	92,8	87	88,2	82,5	86,5	94,1
Δημ. διοίκηση, άμυνα, κοιν. ασφάλ., εκπαίδ.,	39.008	112,7	119,8	110,8	103,6	92,1	84,2	84,4	83,1
Δευτερογενής*	26.161	103,9	98,7	85,5	84,2	82,5	83,3	82,2	80,5
Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστικές δραστ.	9.149	102,7	106,8	105,2	94,6	91,8	90,6	82,1	79,1
Συν. ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	199.157	107,4	106,6	100,2	91,3	84,8	80,5	79,3	78,2
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	8.557	103,3	115,3	91,4	79,6	80,4	78,6	75,5	77,6
Μεταποίηση**	19.061	108	95,2	85,8	84,9	80,7	80	78,8	76,9
Εμπόριο, επισκ. μεταφ. αποθήκ.	49.785	114,3	103,3	99,2	89	75,7	73	75,7	74,9
Ενημέρωση, επικοινωνία	8.037	100,3	106,6	95,6	79,1	68,7	71,5	68,7	66
Επαγγελμ. επιστημον. τεχνικές, διοικητικές, υποστ. δραστ.	12.700	107,5	106	83,4	75,4	68,4	60,2	59,8	62,8
Κατασκευές	16.552	64,8	63,7	53,7	38,1	35,2	28,4	22,9	19,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Πλην κατασκευών*
** *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα*

Πίνακας Π-23: Διαχρονική μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο στην ΠΚΜ (2006-2007=100) (%)

	2006-7 (εκατ. ευρώ)	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Πρωτογενής	1.385	101,3	95,8	90,0	91,1	89,2	86,3	88,0	92,3
Δευτερογενής*	3.958	109,4	100,3	89,5	87,1	83,2	81,8	80,5	79,5
Μεταποίηση**	3.305	110,3	98,0	89,1	87,6	82,9	82,2	80,6	78,7
Κατασκευές	2.499	67,6	62,1	48,3	30,2	28,5	24,2	20,0	17,3
Εμπόριο, επισκ., μεταφ., αποθήκ.	6.809	116,1	108,1	97,7	88,5	73,7	70,2	73,0	72,7
Ενημέρωση, επικοινωνία	620	111,2	115,0	110,5	95,8	80,0	80,6	78,1	74,5
Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστικές δραστ.	902	101,1	106,2	102,7	93,6	83,7	93,1	84,6	82,4
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	2.358	128,3	134,5	152,3	143,0	154,1	138,3	131,7	127,4
Επαγγελμ. επιστημονικές, τεχνικές, διοικητικές, υποστ. δραστ.	1.311	104,2	102,9	79,2	74,3	65,1	64,0	57,8	62,1
Δημ. διοίκηση, άμυνα, κοιν. ασφάλ., εκπαίδ., υγεία κοινωνική μέριμνα	6.008	112,7	118,1	112,6	105,3	95,0	85,4	83,3	84,1
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	1.334	100,0	113,4	86,0	81,0	82,7	78,5	76,9	79,3
Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	**27.185**	**108,2**	**106,7**	**98,6**	**90,8**	**83,9**	**78,9**	**77,3**	**77,0**

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Πλην κατασκευών*
** *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα.*

Πίνακας Π-24: Διαχρονική μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο στην ΠΚΜ (2006-2007=100) (%). Κατάταξη σύμφωνα με την τιμή το έτος 2015

	2006-7 (εκατ. ευρώ)	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Διαχείριση ακίν. περιουσίας	2.358	128,3	134,5	152,3	143	154,1	138,3	131,7	127,4
Πρωτογενής	1.385	101,3	95,8	90	91,1	89,2	86,3	88,0	92,3
Δημ. διοίκηση, άμυνα, εκπαίδ. υγεία κοιν.	6.008	112,7	118,1	112,6	105,3	95	85,4	83,3	84,1
Χρηματοπιστωτ. ασφαλιστικές δραστ.	902	101,1	106,2	102,7	93,6	83,7	93,1	84,6	82,4
Δευτερογενής*	3.958	109,4	100,3	89,5	87,1	83,2	81,8	80,5	79,5
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	1.334	100	113,4	86	81	82,7	78,5	76,9	79,3
Μεταποίηση**	3.305	110,3	98	89,1	87,6	82,9	82,2	80,6	78,7
Συν. ακαθάριστη προστ. αξία	27.185	108,2	106,7	98,6	90,8	83,9	78,9	77,3	77,0
Ενημέρωση, επικοινωνία	620	111,2	115	110,5	95,8	80	80,6	78,1	74,5
Εμπόριο, επισκ., μεταφ. αποθήκ.	6.809	116,1	108,1	97,7	88,5	73,7	70,2	73,0	72,7
Επαγγελμ. επιστημ. τεχν. διοικ. δραστ.	1.311	104,2	102,9	79,2	74,3	65,1	64	57,8	62,1
Κατασκευές	2.499	67,6	62,1	48,3	30,2	28,5	24,2	20,0	17,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Πλην κατασκευών*
** *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα.*

Πίνακας Π-25: Μεταβολή της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (ευρώ)	199.157	213.819	212.391	199.644	181.909	168.979	160.237	157.913	155.707
Κ. Μακεδονία (ευρώ)	27.185	29.427	29.005	26.805	24.683	22.807	21.440	21.011	20.944
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	107,4	106,6	100,2	91,3	84,8	80,5	79,3	78,2
Κ. Μακεδονία (%)	100	108,2	106,7	98,6	90,8	83,9	78,9	77,3	77,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π26: Διαρθρωτική μεταβολή των τομέων της οικονομίας σε επίπεδο χώρας και ΠΚΜ μεταξύ 2009 και 2015

	Ποσοστιαία συμμετοχή (%)		**Ποσοστιαία συμμετοχή (%)**		**Διαρθρωτική μεταβολή 2015/2009**	
	2009		**2015**			
	ΕΛΛΑΔΑ	**ΠΚΜ**	**ΕΛΛΑΔΑ**	**ΠΚΜ**	**ΕΛΛΑΔΑ**	**ΠΚΜ**
Πρωτογενής	3,1	4,6	4,2	6,1	1,35	1,33
Δευτερογενής	17,1	19,0	15,6	17,1	0,91	0,90
Τριτογενής	79,7	76,4	80,1	76,8	1,00	1,01

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-27: Μεταβολή της συμμετοχής των κλάδων της ΠΚΜ στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του αντίστοιχου κλάδου σε επίπεδο χώρας (κατάταξη των κλάδων σύμφωνα με το μέγεθος της διαρθρωτικής μεταβολής)

Κλάδοι		**2009**	**2015**	**Διαρθρωτική μεταβολή 2015/2009**
		%	**%**	
Κ	Χρηματοπιστωτ. ασφαλιστ. δραστ.	9,8	10,3	1,05
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	8,3	8,7	1,05
Ρ, Σ, Τ, Υ	Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	15,3	15,9	1,04
Ξ, Ο, Π	Δημ. διοίκ., άμυνα, εκπαίδ., υγεία	15,2	15,6	1,03
Μ, Ν	Επιστ., τεχνικές, διοικητικές δραστ.	10,0	10,2	1,02
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,7	10,8	1,00
Γ	Μεταποίηση*	17,8	17,7	0,99
Β, Γ, Δ, Ε	Δευτερογενής**	15,4	15,0	0,97
Α	Πρωτογενής	19,9	19,4	0,97
Ζ, Η, Θ	Εμπόριο, επισκ., μεταφορές, αποθήκ.	14,3	13,3	0,93
ΣΤ	Κατασκευές	14,7	13,2	0,90

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα*
** *Πλην κατασκευών*

Πίνακας Π-28: Ποσοστιαία συμμετοχή των κλάδων στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της ΠΚΜ το 2008 και η διαρθρωτική αλλαγή την περίοδο 2009-2015 (ταξινόμηση κατά το μέγεθος της διαρθρωτικής αλλαγής)

		Ποσοστιαία συμμετοχή του κλάδου της ΠΚΜ στη χώρα 2009 (%)	**Διαρθρωτική αλλαγή 2009-2015**
Α	Πρωτογενής	19,9	0,97
Γ	Μεταποίηση*	17,8	0,99
Β, Γ, Δ, Ε	Δευτερογενής**	15,4	0,97
Ρ, Σ, Τ, Υ	Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	15,3	1,04
Ξ, Ο, Π	Δημ. διοίκ., άμυνα, εκπαίδ., υγεία	15,2	1,03
ΣΤ	Κατασκευές	14,7	0,90
Ζ, Η, Θ	Εμπόριο, επισκ., μεταφορές, αποθήκ.	14,3	0,93
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,7	1,00
Μ, Ν	Επιστ., τεχνικές, διοικητικές δραστ.	10,0	1,02
Κ	Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστ. δραστ.	9,8	1,05
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	8,3	1,05

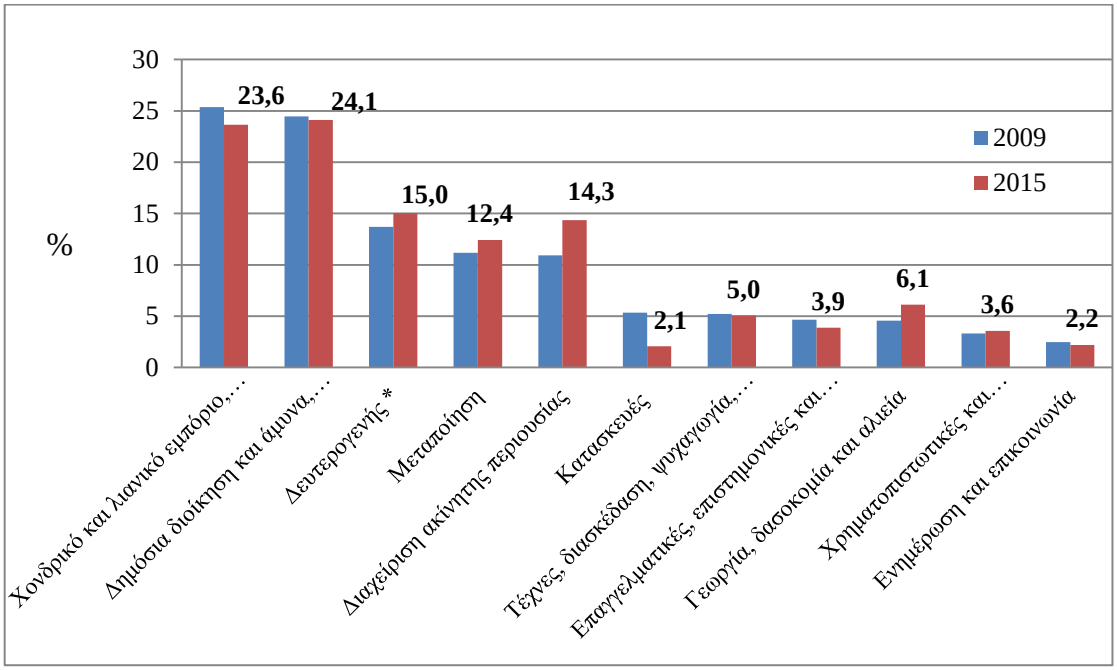
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα*
** *Πλην κατασκευών*

Πίνακας Π-29: Ποσοστιαία συμμετοχή των κλάδων στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της ΠΚΜ το 2009 και η διαρθρωτική αλλαγή την περίοδο 2009-2015 (ταξινόμηση κατά την ποσοστιαία συμμετοχή του κλάδου της ΠΚΜ στη χώρα το 2009)

		Ποσοστιαία συμμετοχή του κλάδου της ΠΚΜ στη χώρα 2009 (%)	**Διαρθρωτική αλλαγή 2009-2015**
Α	Πρωτογενής	19,9	0,97
Β, Γ, Δ, Ε	Δευτερογενής*	15,4	0,97
Γ	Μεταποίηση**	17,8	0,99
ΣΤ	Κατασκευές	14,7	0,90
Ζ, Η, Θ	Εμπόριο, επισκ. μεταφορές, αποθήκ.	14,3	0,93
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	8,3	1,05
Κ	Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστ. δρ.	9,8	1,05
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,7	1,00
Μ, Ν	Επιστ., τεχνικές, διοικητικές δρ.	10,0	1,02
Ξ, Ο, Π	Δημ. διοίκ. άμυνα, εκπαίδ. υγεία	15,2	1,03
Ρ, Σ, Τ, Υ	Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	15,3	1,04

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Πλην κατασκευών*
** *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα.*

Διάγραμμα Π-6: Το ειδικό βάρος των κλάδων στην ΠΚΜ (2009 και 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
** Η μεταποίηση εμφανίζεται και ξεχωριστά από τα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα.*

Πίνακας Π-30: Ποσοστιαία συμμετοχή των κλάδων στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της ΠΚΜ το 2008 και η διαρθρωτική αλλαγή την περίοδο 2009-2015 (ταξινόμηση κατά την ποσοστιαία συμμετοχή του κλάδου στην ΠΚΜ το 2009**)**

	Κλάδοι	**Ποσοστιαία συμμετοχή**		**Διαρθρωτική μεταβολή 2015/2009**
		2009 (%)	**2015 (%)**	
Z, H, Θ	Εμπόριο, επισκευές, μεταφ. αποθήκ. …	25,4	23,6	0,93
Ξ, Ο, Π	Δημόσια Διοίκ. Άμυνα, Εκπαίδ. Υγεία …	24,5	24,1	0,99
Β, Γ, Δ, Ε	Δευτερογενής*	13,7	15,0	1,10
Γ	Μεταποίηση**	11,2	12,4	1,11
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,9	14,3	1,31
ΣΤ	Κατασκευές	5,4	2,1	0,39
Α	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	5,2	5,0	0,97
Μ, Ν	Επιστημ., τεχνικές, διοικητικές δραστ. …	4,7	3,9	0,84
Ρ, Σ, Τ, Υ	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία …	4,6	6,1	1,33
Κ	Χρηματοπιστωτικές, ασφαλιστικ. δραστ.	3,3	3,6	1,07
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	2,5	2,2	0,90

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
** Πλην κατασκευών*
*** Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα.*

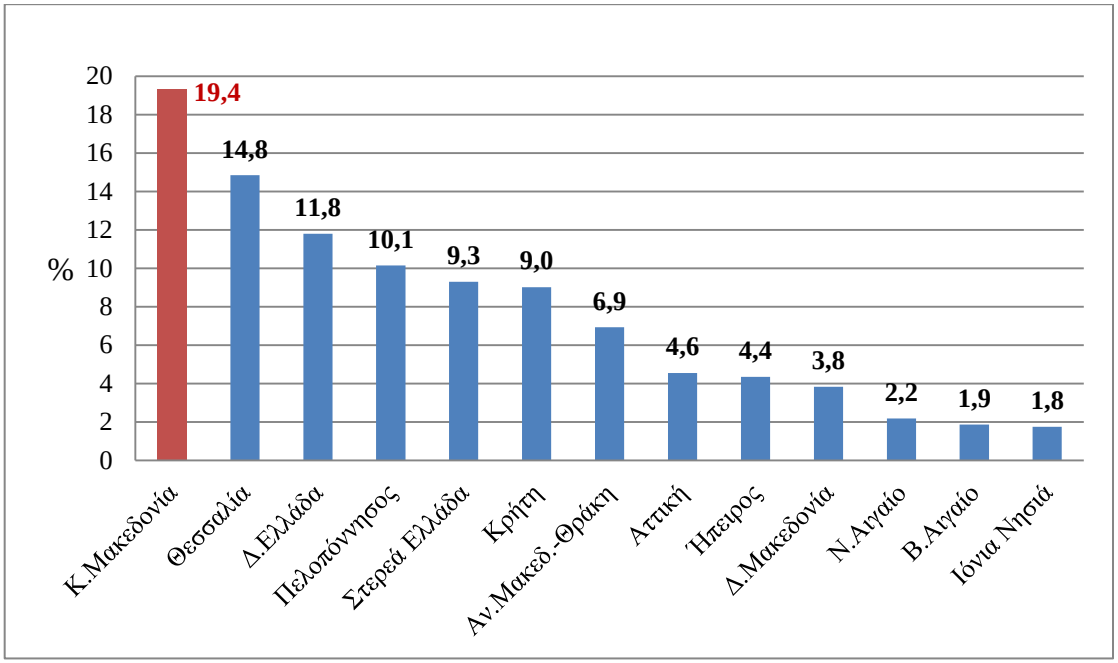
Πίνακας Π-31: Ποσοστιαία συμμετοχή των κλάδων στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της ΠΚΜ το 2008 και η διαρθρωτική αλλαγή την περίοδο 2009-2015 (ταξινόμηση κατά το μέγεθος της διαρθρωτικής μεταβολής)

Κλάδοι		**Ποσοστιαία συμμετοχή**		**Διαρθρωτική μεταβολή 2015/2009**
		2009 (%)	**2015 (%)**	
Α	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	4,6	6,1	1,33
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	10,9	14,3	1,31
Γ	Μεταποίηση*	11,2	12,4	1,11
Β, Γ, Δ, Ε	Δευτερογενής**	13,7	15,0	1,10
Κ	Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές	3,3	3,6	1,07
Ξ, Ο, Π	Δημόσια διοίκ. άμυνα, εκπαίδ. υγεία …	24,5	24,1	0,99
Ρ, Σ, Τ, Υ	Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία ...	5,2	5,0	0,97
Ζ, Η, Θ	Εμπόριο, επισκευές, μεταφ. αποθήκ. …	25,4	23,6	0,93
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	2,5	2,2	0,90
Μ, Ν	Επιστημ., τεχνικές, διοικητικές δραστ. …	4,7	3,9	0,84
ΣΤ	Κατασκευές	5,4	2,1	0,39

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)
* *Περιλαμβάνεται και στα στοιχεία του δευτερογενούς τομέα*
** *Πλην κατασκευών*

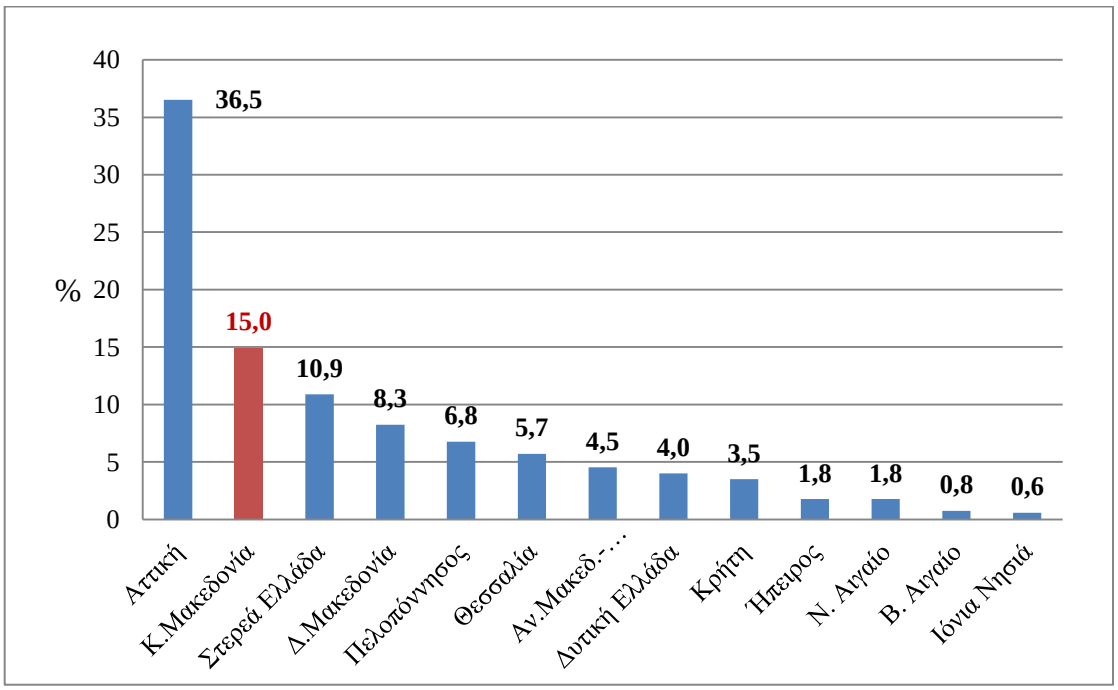
Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο

Διάγραμμα Π-7: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του *πρωτογενούς τομέα* (2015)

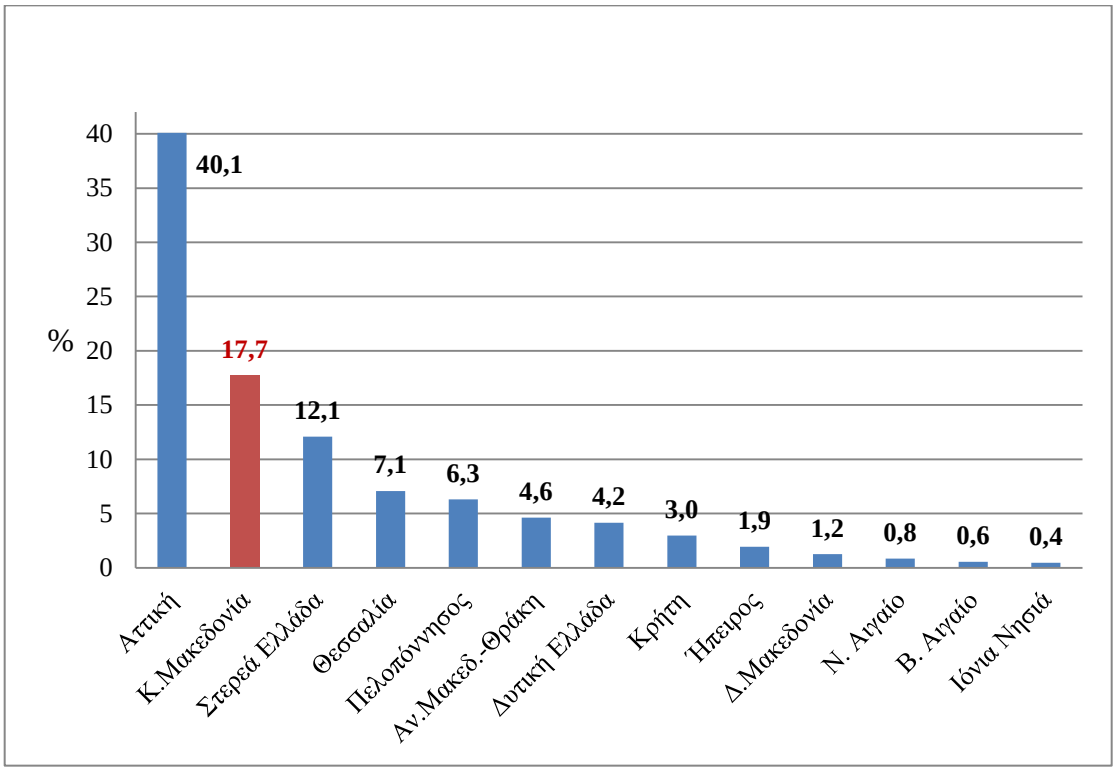
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-8: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του *δευτερογενούς τομέα (πλην κατασκευών)* (2015)

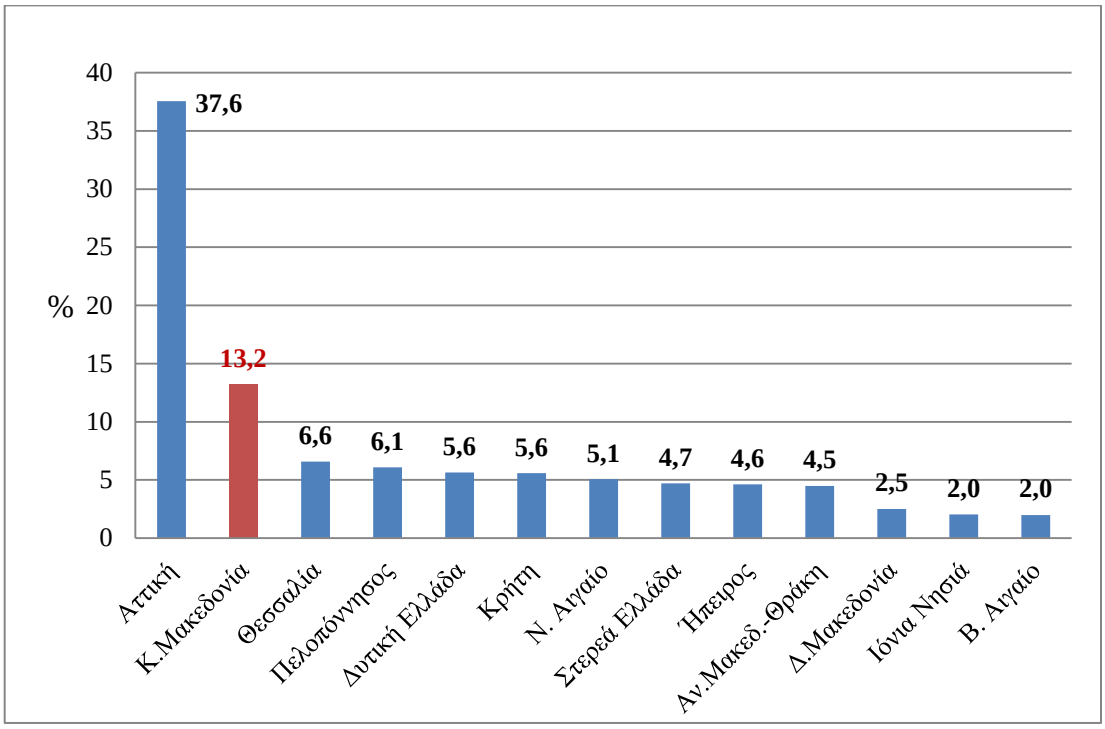
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-9: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της *μεταποίησης* (2015)

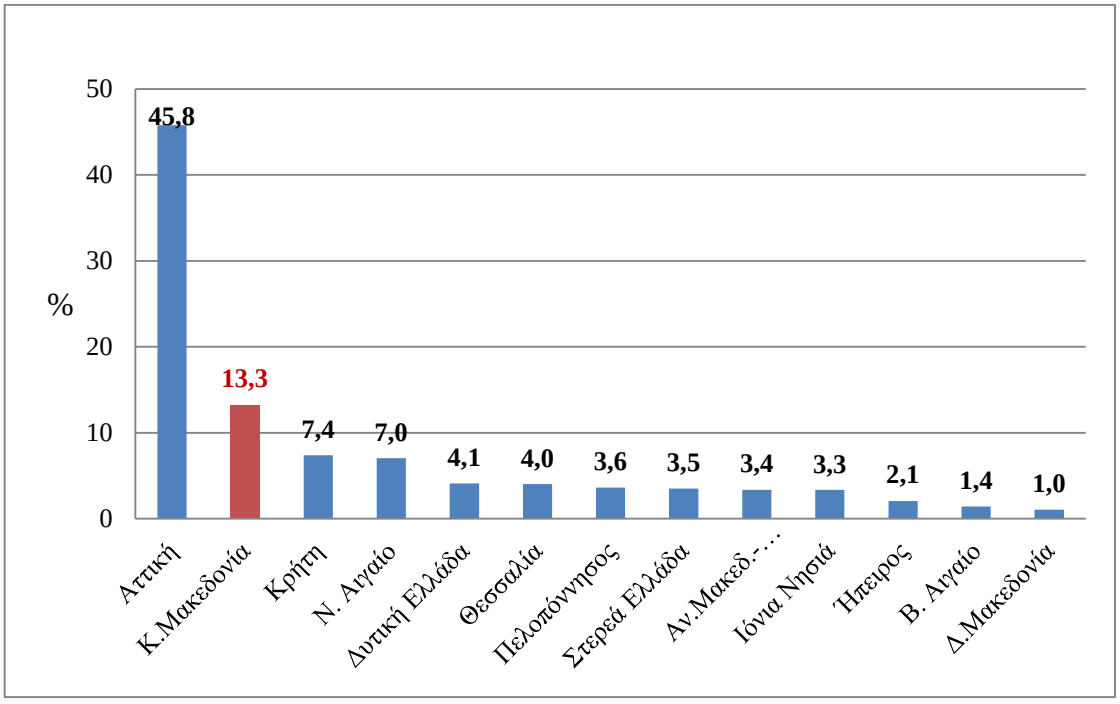
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-10: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των *κατασκευών* (2015)

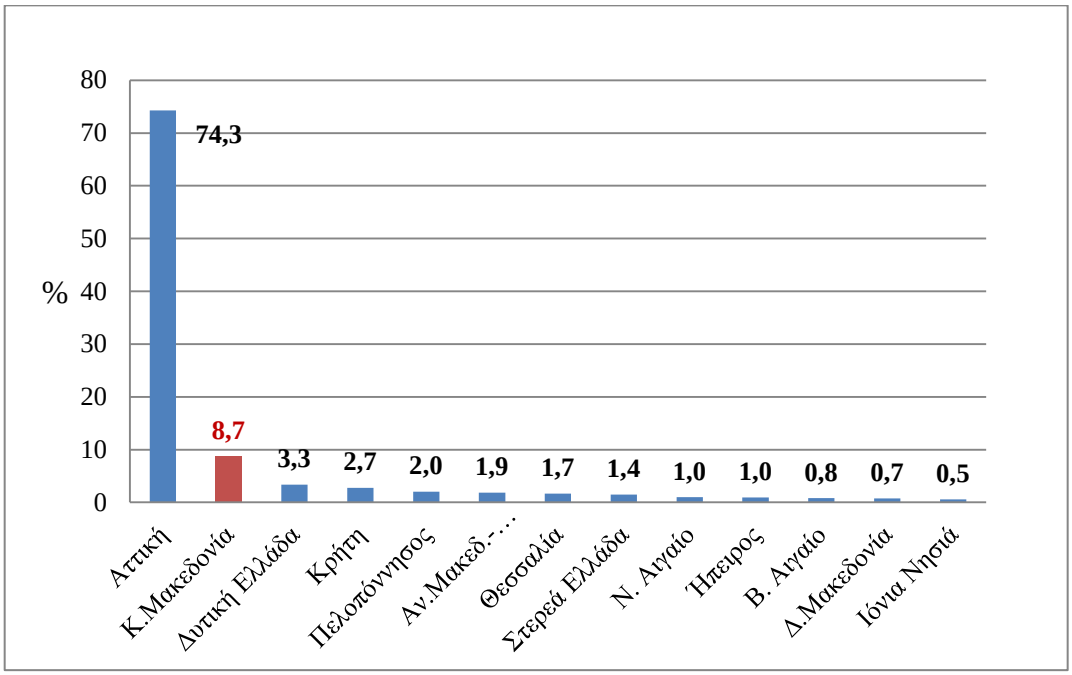
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-11: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του *χονδρικού και λιανικού εμπορίου, επισκευών οχημάτων, μεταφορών, αποθήκευσης, καταλυμάτων, εστίασης* (2015)

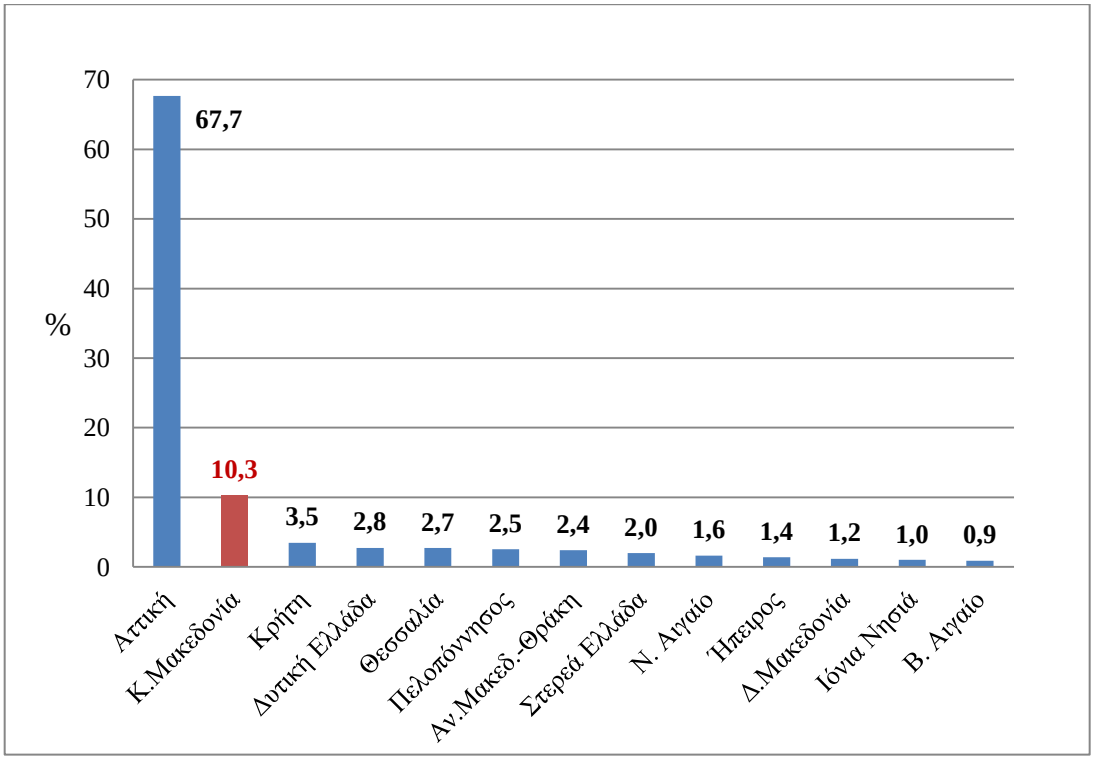
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-12: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της *ενημέρωσης και των επικοινωνιών* (2015)

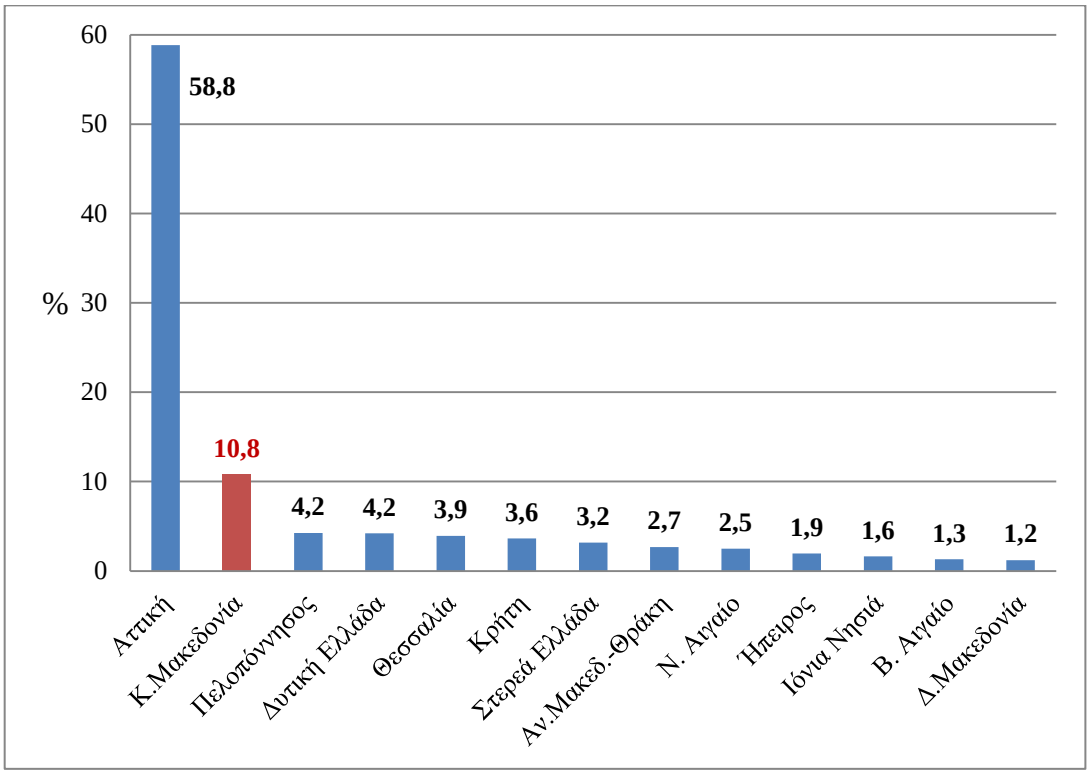
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-13: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των *χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων* (2015)

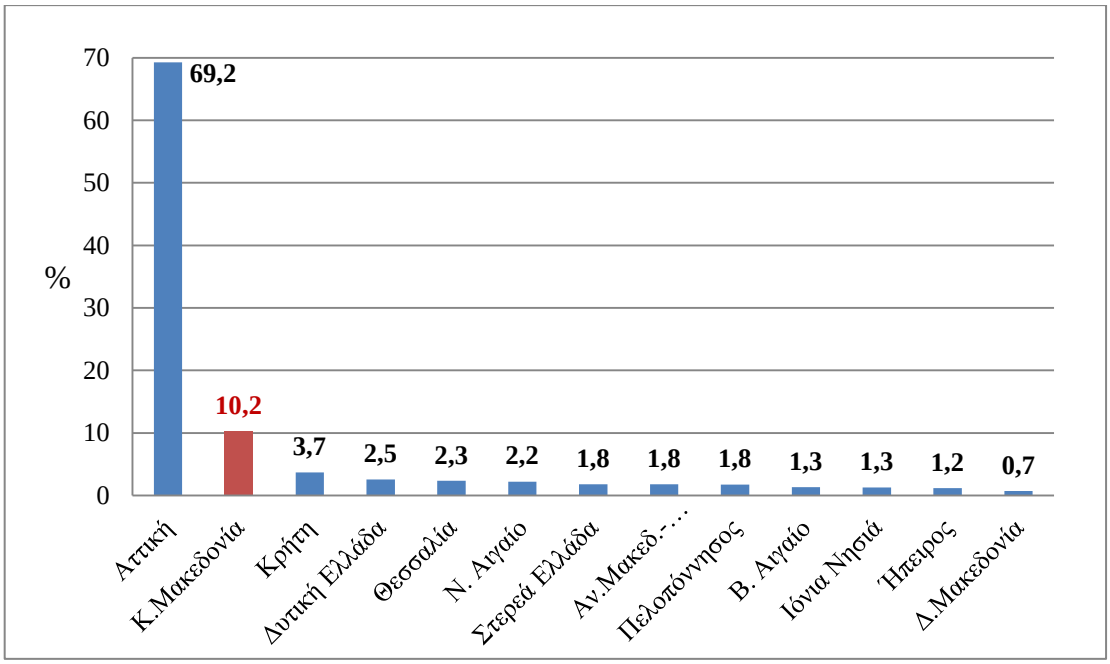
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-14: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της *διαχείρισης ακίνητης περιουσίας* (2015)

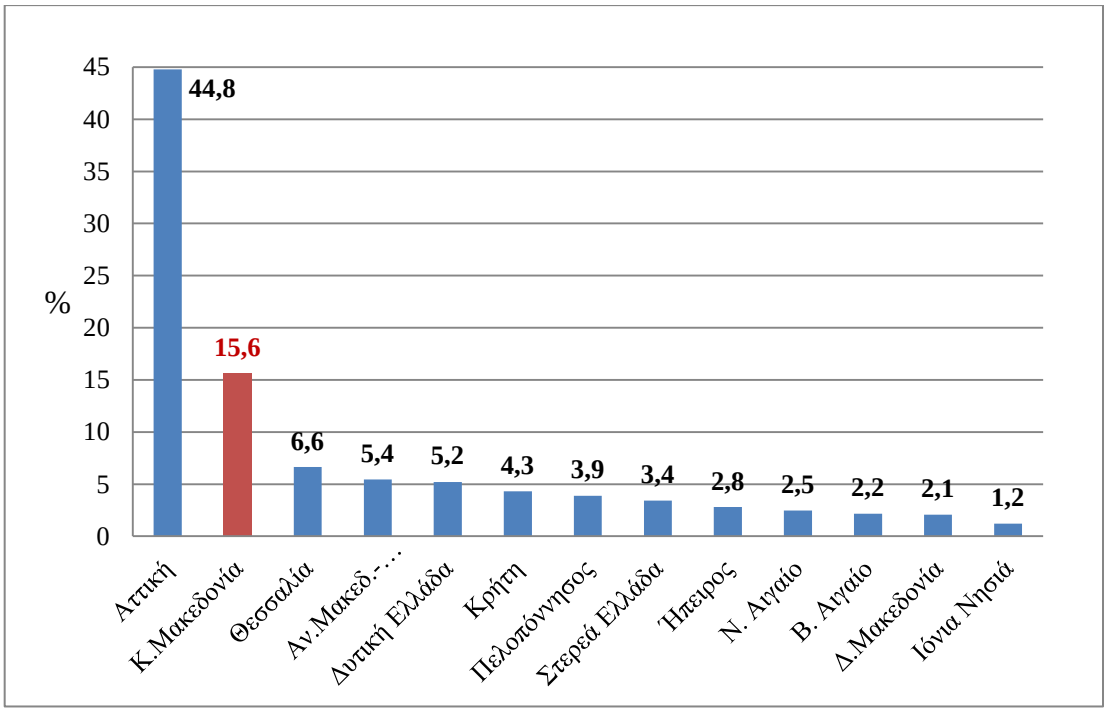
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-15: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των *επαγγελματικών, επιστημονικών, τεχνικών, διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων* (2015)

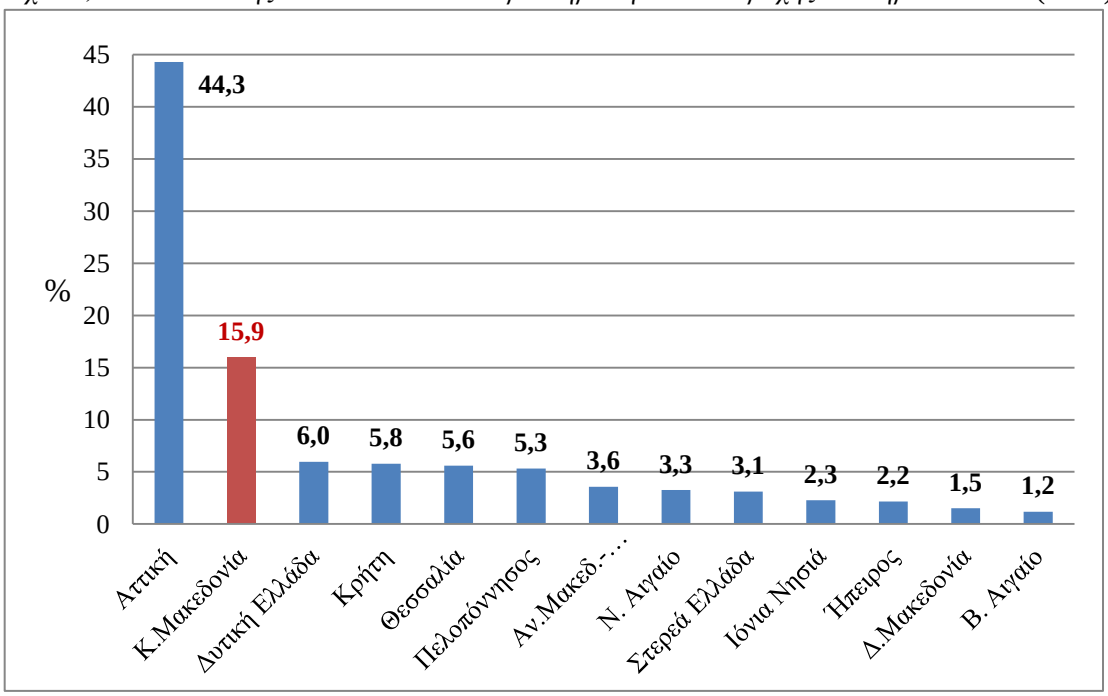
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-16: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της *δημόσιας διοίκησης, άμυνας, υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας* (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-17: Συμμετοχή των περιφερειών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία *των τεχνών, διασκέδασης και άλλων δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών...* (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

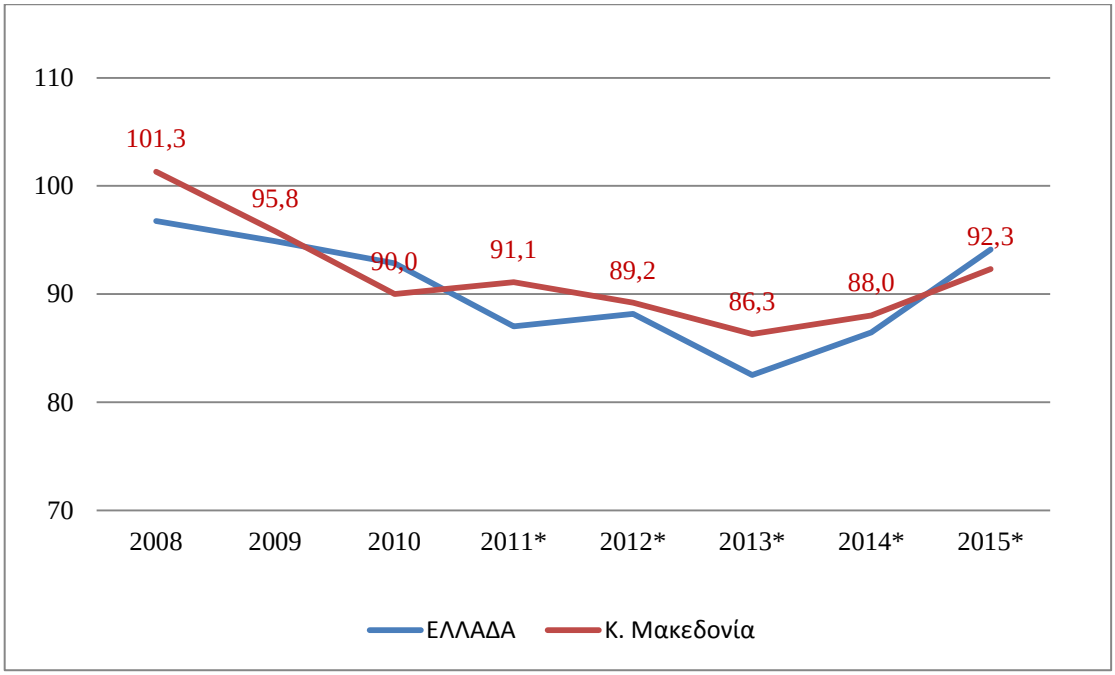
Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο (σύνολο χώρας, ΠΚΜ)

Πίνακας Π-32: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *πρωτογενή τομέα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	7.021	6.793	6.663	6.519	6.109	6.191	5.794	6.070	6.608
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	1.385	1.404	1.327	1.247	1.262	1.236	1.196	1.220	1.279
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	96,8	94,9	92,8	87,0	88,2	82,5	86,5	94,1
Κ. Μακεδονία (%)	100	101,3	95,8	90,0	91,1	89,2	86,3	88,0	92,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-18: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *πρωτογενή τομέα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

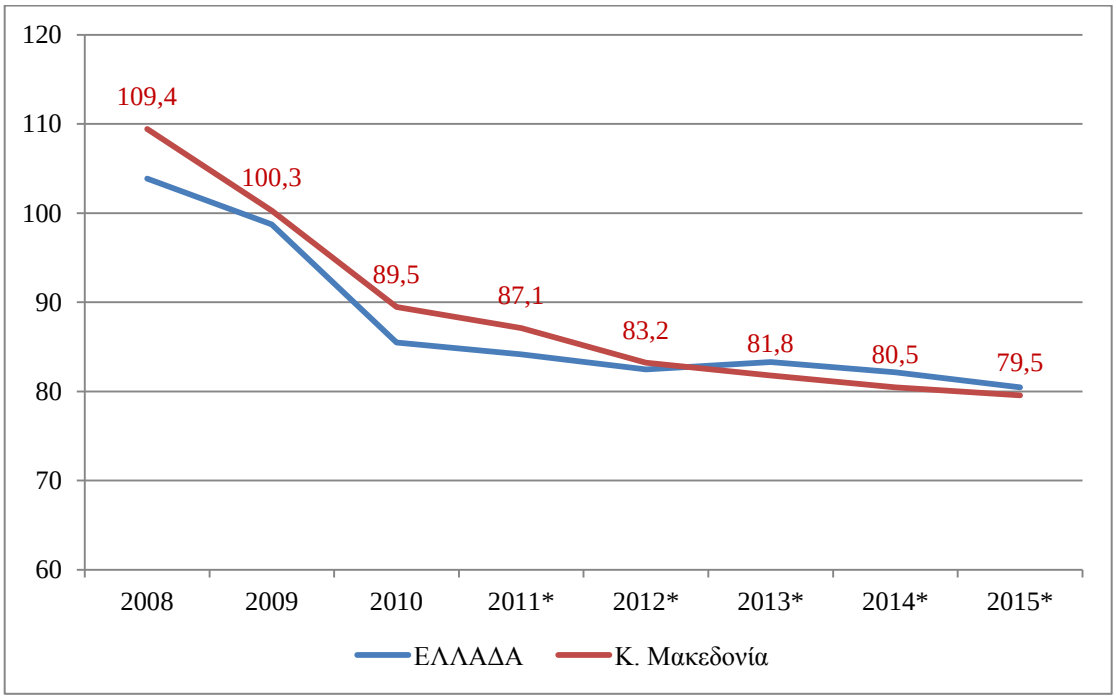
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-33: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *δευτερογενή τομέα (πλην κατασκευών)* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	26.161	27.176	25.825	22.368	22.016	21.571	21.791	21.493	21.047
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	3.958	4.332	3.970	3.542	3.448	3.294	3.237	3.185	3.149
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	103,9	98,7	85,5	84,2	82,5	83,3	82,2	80,5
Κ. Μακεδονία (%)	100	109,4	100,3	89,5	87,1	83,2	81,8	80,5	79,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-19: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *δευτερογενή τομέα (πλην κατασκευών)* (μέσος όρος 2006-2007=100)

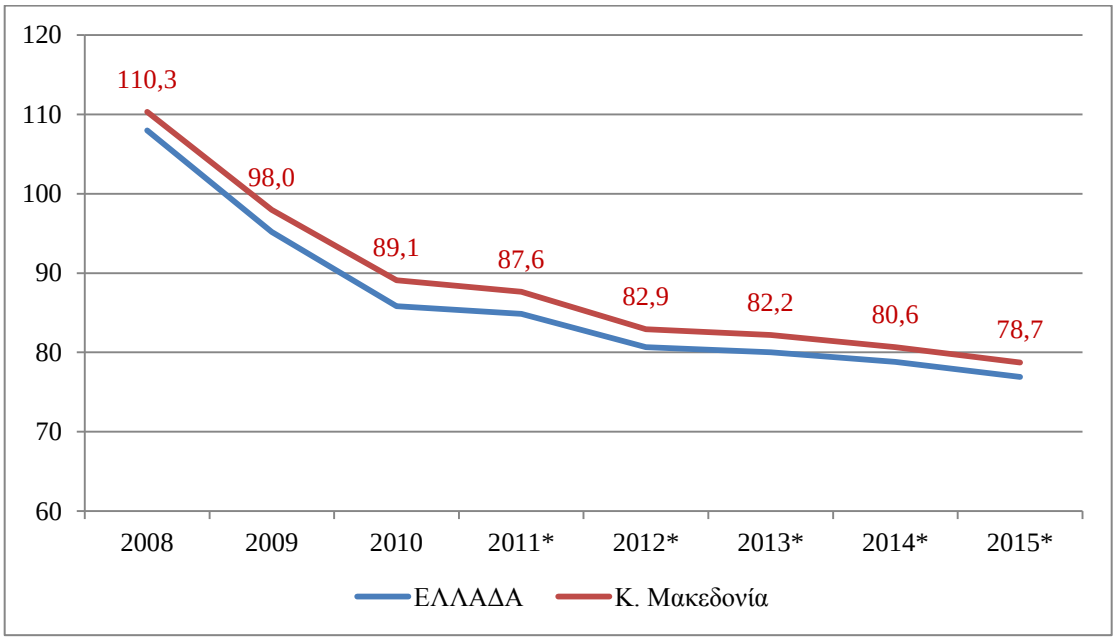
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-34: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στη *μεταποίηση* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	19.061	20.578	18.146	16.356	16.175	15.377	15.251	15.019	14.659
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	3.305	3.646	3.237	2.945	2.897	2.741	2.717	2.666	2.601
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	108,0	95,2	85,8	84,9	80,7	80,0	78,8	76,9
Κ. Μακεδονία (%)	100	110,3	98,0	89,1	87,6	82,9	82,2	80,6	78,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-20: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στη *μεταποίηση* (μέσος όρος 2006-2007=100)

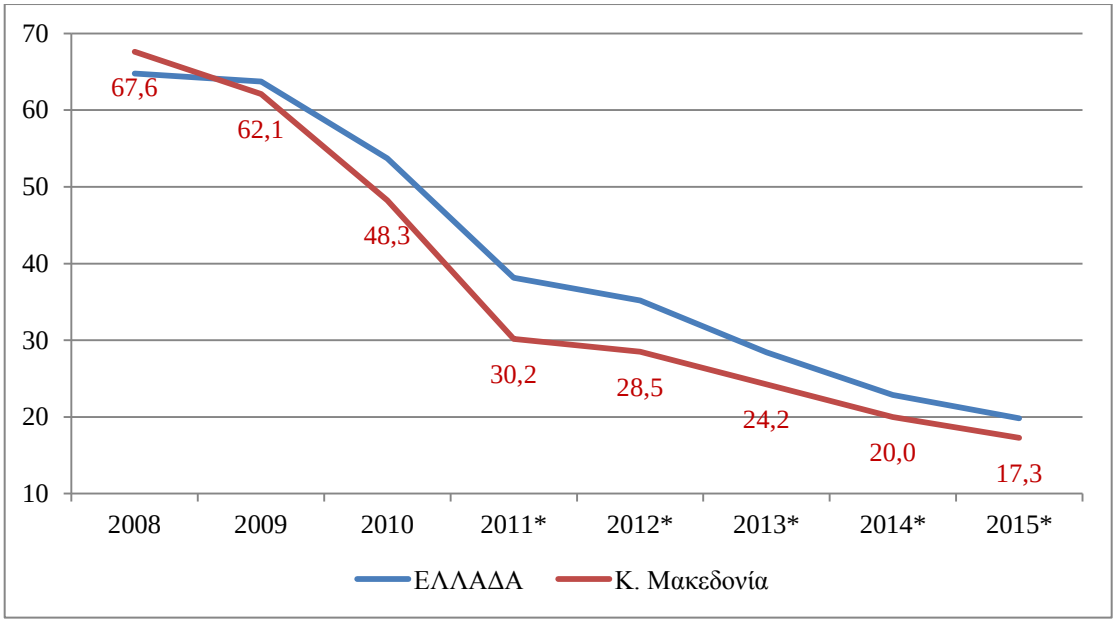
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-35: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στις *κατασκευές* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	16.552	10.719	10.550	8.888	6.310	5.821	4.701	3.783	3.277
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	2.499	1.690	1.552	1.206	754	712	606	500	432
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	64,8	63,7	53,7	38,1	35,2	28,4	22,9	19,8
Κ. Μακεδονία (%)	100	67,6	62,1	48,3	30,2	28,5	24,2	20,0	17,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-21: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στις *κατασκευές* (μέσος όρος 2006-2007=100)

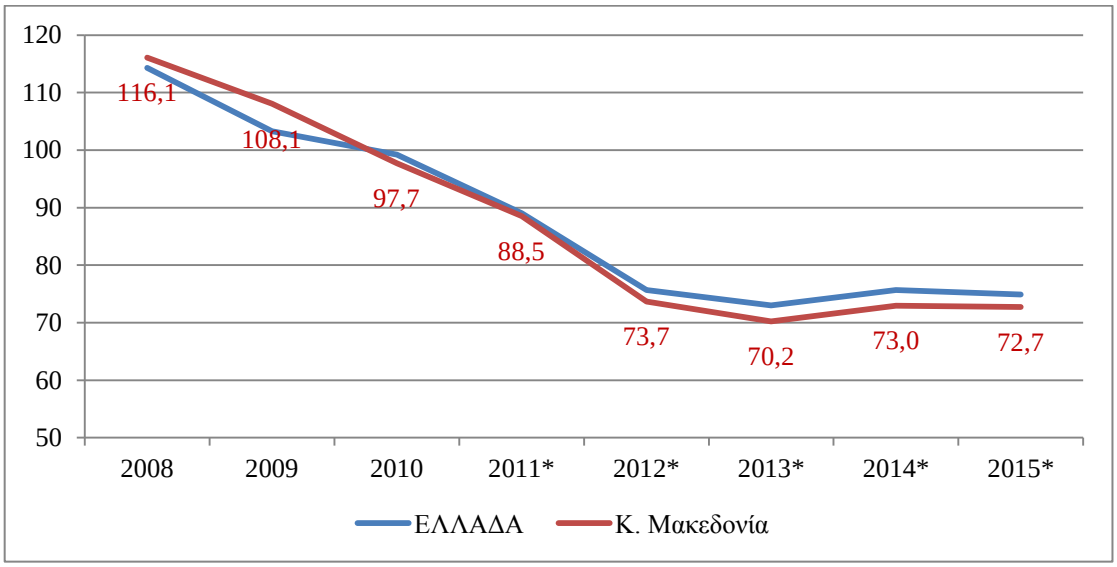
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-36: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	49.785	56.917	51.420	49.399	44.313	37.677	36.344	37.678	37.285
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	6.809	7.902	7.358	6.654	6.028	5.015	4.781	4.969	4.953
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	114,3	103,3	99,2	89,0	75,7	73,0	75,7	74,9
Κ. Μακεδονία (%)	100	116,1	108,1	97,7	88,5	73,7	70,2	73,0	72,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-22: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης* (μέσος όρος 2006-2007=100)

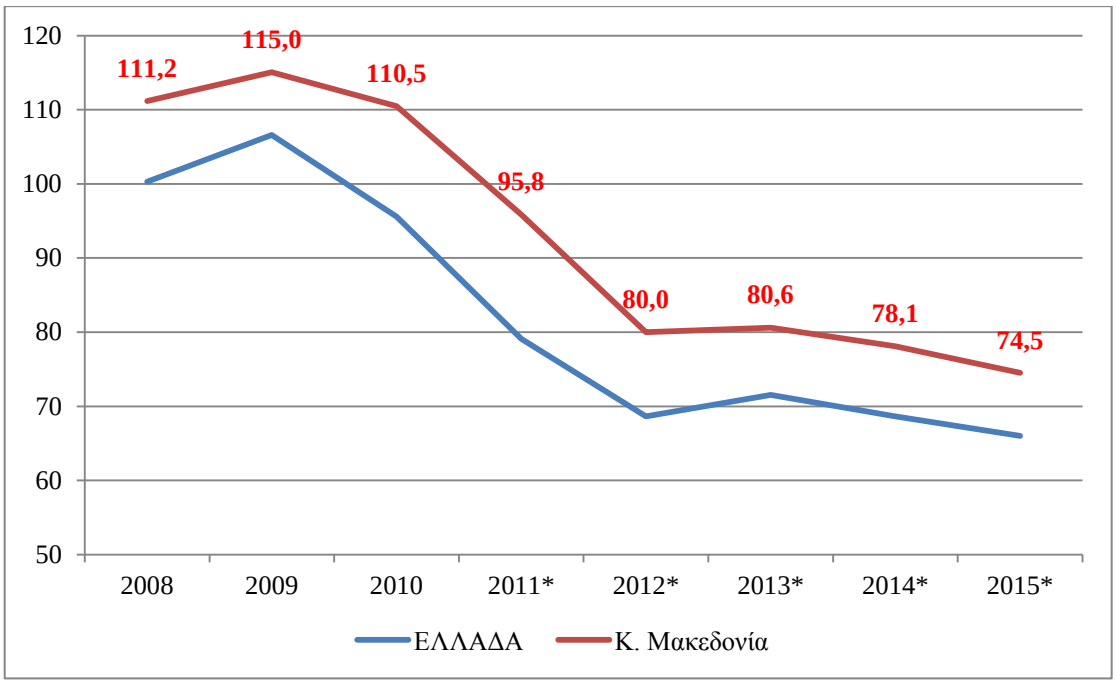
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-37: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *ενημέρωση και επικοινωνία* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	8.037	8.061	8.568	7.683	6.355	5.518	5.749	5.518	5.304
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	620	689	713	685	594	496	500	484	462
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	100,3	106,6	95,6	79,1	68,7	71,5	68,7	66,0
Κ. Μακεδονία (%)	100	111,2	115,0	110,5	95,8	80,0	80,6	78,1	74,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-23: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *ενημέρωση και επικοινωνία* (μέσος όρος 2006-2007=100)

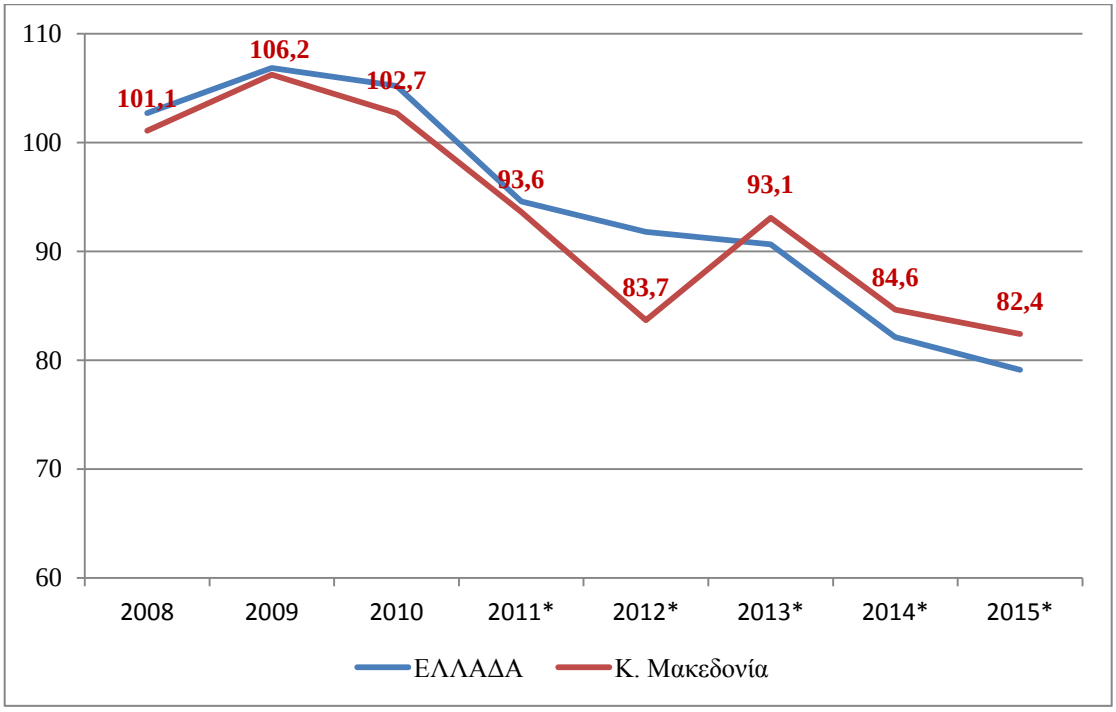
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-38: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	9.149	9.396	9.775	9.623	8.652	8.396	8.293	7.513	7.238
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	902	912	958	926	845	755	840	764	744
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	102,7	106,8	105,2	94,6	91,8	90,6	82,1	79,1
Κ. Μακεδονία (%)	100	101,1	106,2	102,7	93,6	83,7	93,1	84,6	82,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-24: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

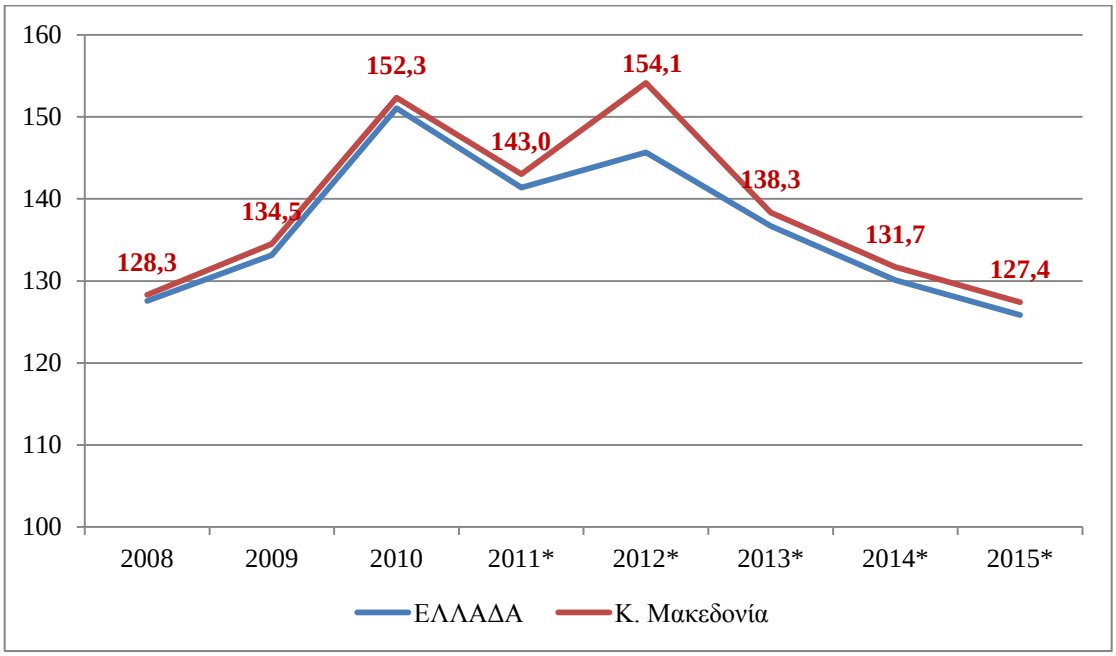
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-39: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στη *διαχείριση ακίνητης περιουσίας* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	22.187	28.303	29.544	33.515	31.367	32.324	30.331	28.867	27.921
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	2.358	3.025	3.172	3.592	3.372	3.635	3.262	3.105	3.004
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	127,6	133,2	151,1	141,4	145,7	136,7	130,1	125,8
Κ. Μακεδονία (%)	100	128,3	134,5	152,3	143,0	154,1	138,3	131,7	127,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-25: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στη *διαχείριση ακίνητης περιουσίας* (μέσος-όρος 2006-2007=100)

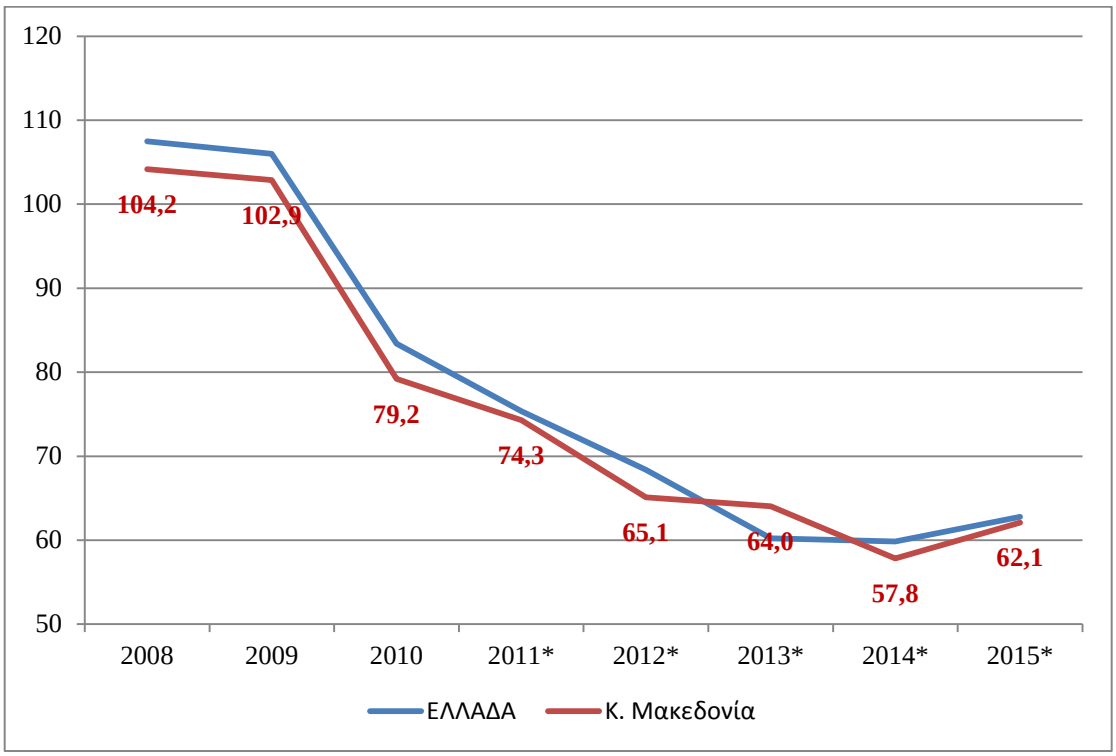
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-40: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	12.700	13.649	13.463	10.593	9.570	8.683	7.649	7.600	7.971
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	1.311	1.366	1.349	1.038	974	854	840	758	814
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	107,5	106,0	83,4	75,4	68,4	60,2	59,8	62,8
Κ. Μακεδονία (%)	100	104,2	102,9	79,2	74,3	65,1	64,0	57,8	62,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-26: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

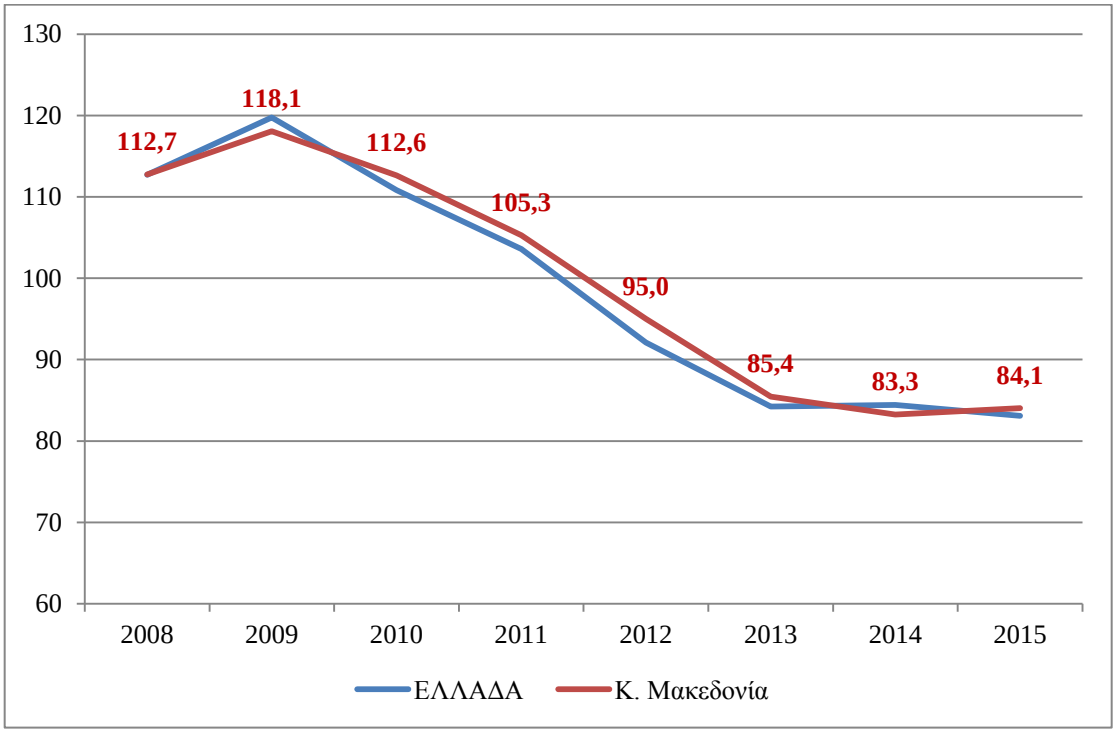
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-41: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	39.008	43.968	46.716	43.238	40.403	35.920	32.859	32.933	32.418
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	6.008	6.773	7.094	6.767	6.325	5.708	5.132	5.002	5.049
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	112,7	119,8	110,8	103,6	92,1	84,2	84,4	83,1
Κ. Μακεδονία (%)	100	112,7	118,1	112,6	105,3	95,0	85,4	83,3	84,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-27: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

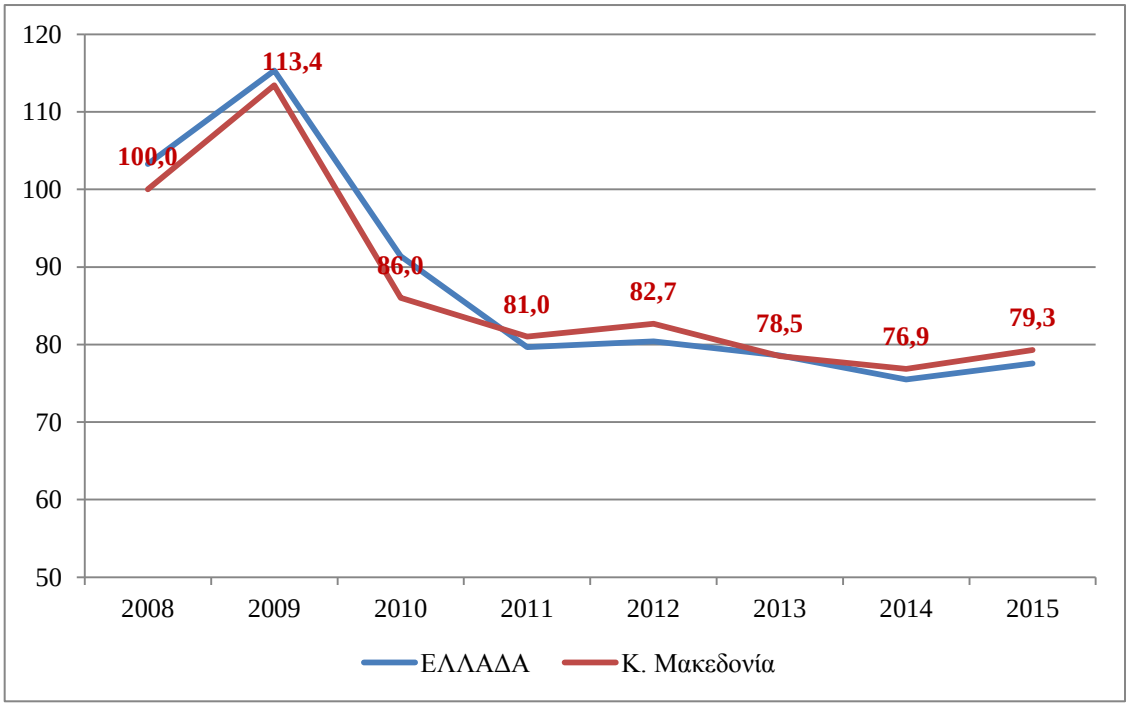
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-42: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων* (μέσος όρος 2006-2007=100)

	Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
ΕΛΛΑΔΑ (εκατ. ευρώ)	8.557	8.835	9.868	7.820	6.815	6.879	6.726	6.459	6.637
Κ. Μακεδονία (εκατ. ευρώ)	1.334	1.334	1.513	1.148	1.081	1.103	1.048	1.026	1.058
ΕΛΛΑΔΑ (%)	100	103,3	115,3	91,4	79,6	80,4	78,6	75,5	77,6
Κ. Μακεδονία (%)	100	100,0	113,4	86,0	81,0	82,7	78,5	76,9	79,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-28: Μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων* (μέσος όρος 2006-2007=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-43: Ξενοδοχειακό δυναμικό κατά περιφέρεια (2017)

Περιφέρεια		**5***	**4***	**3***	**2***	**1***	**Σύνολο**
Αν. Μακεδ.-Θράκης	Μονάδες	12	30	99	166	75	382
	Δωμάτια	1.197	1.955	3.198	3.635	1.126	11.111
	Κλίνες	2.421	3.949	6.392	7.088	2.198	22.048
Αττικής	Μονάδες	35	109	140	257	107	648
	Δωμάτια	6.758	8.627	6.651	7.816	2.042	31.894
	Κλίνες	12.856	16.481	12.307	14.375	3.859	59.878
Β. Αιγαίου	Μονάδες	8	34	128	180	41	391
	Δωμάτια	939	1.567	4.301	4.348	622	11.777
	Κλίνες	1.909	2.855	8.115	8.189	1.185	22.253
Δ. Ελλάδας	Μονάδες	4	41	98	104	23	270
	Δωμάτια	1.444	2.293	3.039	2.659	273	9.708
	Κλίνες	3.106	4.392	5.762	5.059	532	18.851
Δ. Μακεδονίας	Μονάδες	3	17	62	36	9	127
	Δωμάτια	61	448	1.604	667	173	2.953
	Κλίνες	137	942	3.336	1.386	451	6.252
Ηπείρου	Μονάδες	11	96	149	130	27	413
	Δωμάτια	836	2.030	2.796	2.415	451	8.528
	Κλίνες	1.756	4.230	5.572	4.613	889	17.060
Θεσσαλίας	Μονάδες	28	119	135	212	76	570
	Δωμάτια	1.335	3.482	3.883	4.773	1.455	14.928
	Κλίνες	2.714	6.986	7.658	9.124	2.851	29.333
Ιόνιων Νήσων	Μονάδες	39	126	217	476	75	933
	Δωμάτια	6.003	11.737	13.231	15.625	1.525	48.121
	Κλίνες	12.127	22.846	25.594	29.922	2.951	93.440
Κ. Μακεδονίας	**Μονάδες**	**47**	**108**	**270**	**358**	**409**	**1.192**
	Δωμάτια	**8.560**	**8.731**	**10.392**	**9.624**	**8.518**	**45.825**
	Κλίνες	**17.769**	**17.128**	**20.719**	**18.704**	**16.407**	**90.727**
Κρήτης	Μονάδες	104	270	368	634	201	1.577
	Δωμάτια	19.568	26.914	16.951	21.997	5.459	90.889
	Κλίνες	39.956	52.490	32.114	39.631	10.084	174.275
Ν. Αιγαίου	Μονάδες	174	368	500	849	206	2.097
	Δωμάτια	24.631	33.138	19.803	23.236	3.245	104.053
	Κλίνες	50.810	65.206	38.545	44.192	6.320	205.073
Πελοποννήσου	Μονάδες	22	122	212	231	72	659
	Δωμάτια	2.906	4.080	5.772	5.485	885	19.128
	Κλίνες	6.142	8.070	11.409	10.402	1.710	37.733
Στερεάς Ελλάδας	Μονάδες	9	45	137	267	66	524
	Δωμάτια	646	2.803	4.508	6.103	1.152	15.212
	Κλίνες	1.429	5.489	8.533	11.508	2.163	29.122
Σύνολο	Μονάδες	496	1.485	2.515	3.900	1.387	9.783
	Δωμάτια	74.884	107.805	96.129	108.383	26.926	414.127
	Κλίνες	153.132	211.064	186.056	204.193	51.600	806.045

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-44: Κάμπινγκ ανά περιφέρεια (2016)

Περιφέρεια		4*	3*	2*	1*	Σύνολο
	Μονάδες	4	3	6	3	16
	Οικίσκοι	0	0	10	0	10
	Θέσεις	824	321	557	392	2.094
Αν. Μακεδονίας-Θράκης	Άτομα	2.472	1.034	1.825	1.176	6.507
	Μονάδες	2	1	7	1	11
	Οικίσκοι	0	0	9	0	9
	Θέσεις	222	78	572	60	932
Αττικής	Άτομα	666	234	1.740	240	2.880
	Μονάδες	1	5	18	0	24
	Οικίσκοι	41	15	12	0	68
	Θέσεις	120	408	1.295	0	1.823
Δ. Ελλάδας	Άτομα	518	1.388	4.103	0	6.009
	Μονάδες	0	3	13	0	16
	Οικίσκοι	0	0	43	0	43
	Θέσεις	0	204	774	0	978
Ηπείρου	Άτομα	0	630	2.734	0	3.364
	Μονάδες	0	0	12	0	12
	Οικίσκοι	0	0	9	0	9
	Θέσεις	0	0	700	0	700
Θεσσαλίας	Άτομα	0	0	2.348	0	2.348
	Μονάδες	1	3	20	0	24
	Οικίσκοι	26	0	143	0	169
	Θέσεις	101	259	1.506	0	1.866
Ιόνιων Νήσων	Άτομα	508	852	4.366	0	5.726
	Μονάδες	**15**	**7**	**50**	**0**	**72**
	Οικίσκοι	**106**	**54**	**226**	**0**	**386**
	Θέσεις	**3.048**	**609**	**2.941**	**0**	**6.598**
Κ. Μακεδονίας	**Άτομα**	**10.168**	**2.406**	**11.490**	**0**	**24.064**
	Μονάδες	1	1	12	1	15
	Οικίσκοι	0	0	14	0	14
	Θέσεις	90	18	552	100	760
Κρήτης	Άτομα	270	72	1.752	300	2.394
	Μονάδες	0	2	27	3	32
	Οικίσκοι	0	89	210	0	299
	Θέσεις	0	190	1.913	540	2.643
Ν. Αιγαίου	Άτομα	0	944	6.604	1.370	8.918
	Μονάδες	1	8	47	2	58
	Οικίσκοι	0	18	41	0	59
	Θέσεις	98	797	3.142	131	4.168
Πελοποννήσου	Άτομα	288	2.678	9.929	424	13.319
	Μονάδες	2	7	11	0	20
	Οικίσκοι	50	35	14	0	99
	Θέσεις	360	438	703	0	1.501
Στερεάς Ελλάδας	Άτομα	1.530	1.642	2.400	0	5.572
	Μονάδες	27	40	223	10	300
	Οικίσκοι	223	211	731	0	1.165
	Θέσεις	4.863	3.322	14.655	1.223	24.063
Σύνολο	Άτομα	16.420	11.880	49.291	3.510	81.101

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (επεξεργασία στοιχείων)

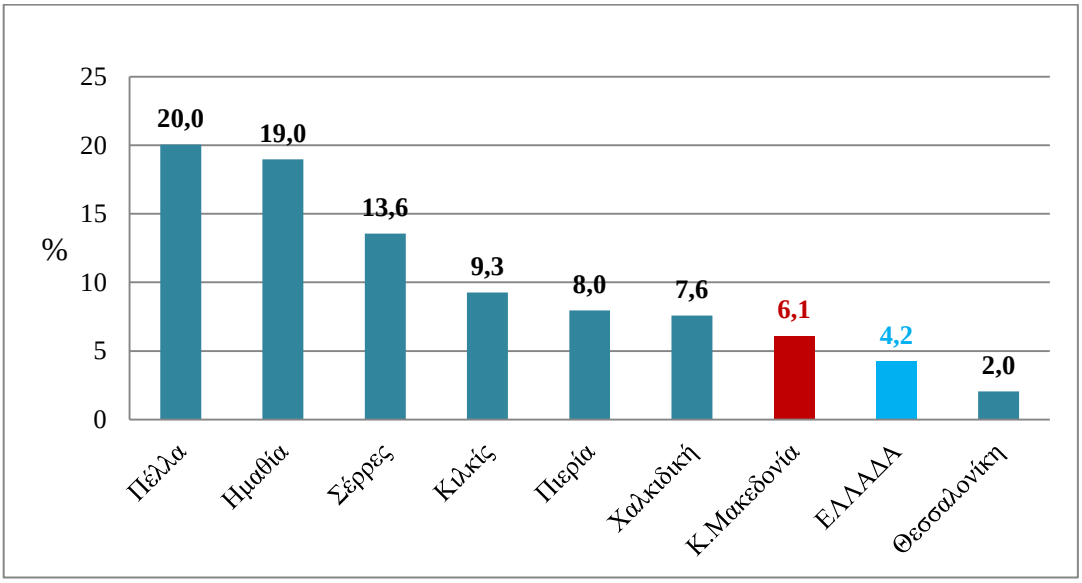
Τομεακή διάρθρωση των νομών της ΠΚΜ

Πίνακας Π-45: Τομεακή διάρθρωση των νομών της ΠΚΜ (2009 και 2015, εκατ. ευρώ)

	Πρωτογενής		Δευτερογενής		Τριτογενής		Σύνολο	
	2009	2015*	2009	2015*	2009	2015*	2009	2015*
ΕΛΛΑΔΑ	6.663	6.608	36.375	24.325	169.353	124.774	212.391	150.378
ΠΚΜ	1.327	1.279	5.521	3.581	22.156	16.084	29.005	20.944
Θεσσαλονίκη	277	273	3.616	2.351	15.350	10.778	19.242	13.402
Σέρρες	201	200	285	209	1.329	1.062	1.815	1.470
Ημαθία	268	262	381	272	1.227	846	1.876	1.380
Πέλλα	274	274	385	241	1.150	853	1.809	1.369
Χαλκιδική	89	96	264	123	1.240	1.046	1.593	1.265
Πιερία	118	99	258	163	1.247	988	1.624	1.251
Κιλκίς	100	75	333	222	613	511	1.046	808

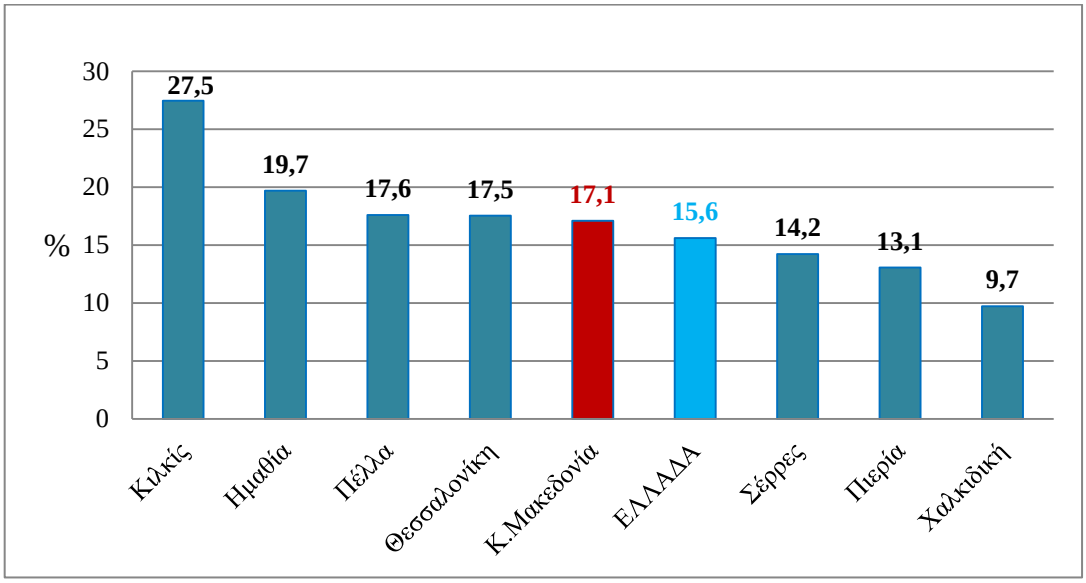
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-29: Συμμετοχή του *πρωτογενούς* τομέα στους νομούς της ΠΚΜ (2015)

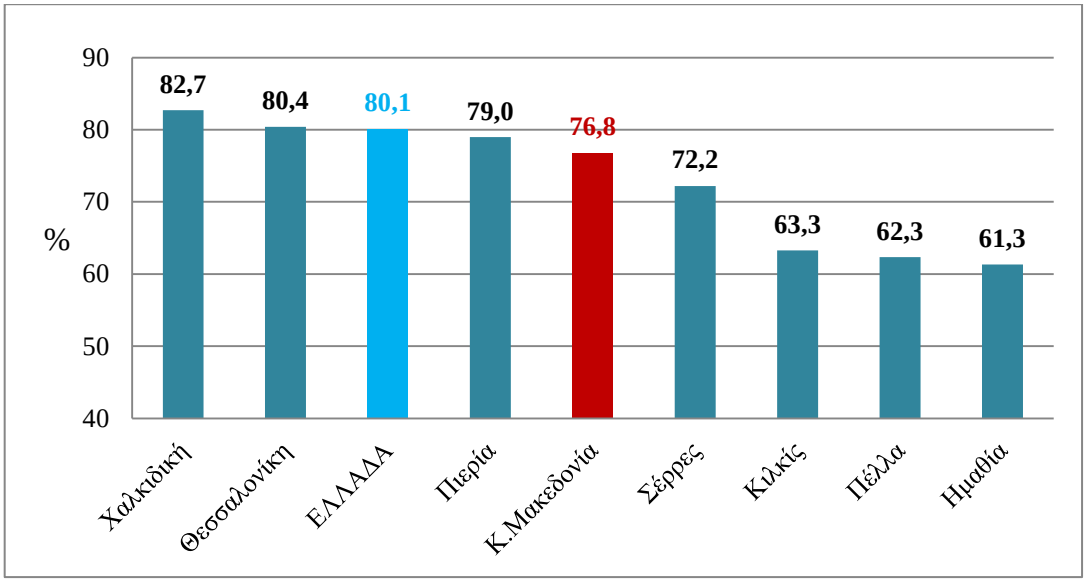
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-30: Συμμετοχή του *δευτερογενούς* τομέα στους νομούς της ΠΚΜ (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-31: Συμμετοχή του *τριτογενούς* τομέα στους νομούς της ΠΚΜ (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-46: Διαρθρωτική αλλαγή του πρωτογενούς τομέα στους νομούς της ΠΚΜ (2009-2015)

	2009	**2015**	**2015/2009**
ΕΛΛΑΔΑ	3,1	4,4	1,42
Κ. Μακεδονία	4,6	6,1	1,33
Θεσσαλονίκη	1,4	2	1,43
Σέρρες	11,1	13,6	1,23
Ημαθία	14,3	19	1,33
Πέλλα	15,2	20	1,32
Χαλκιδική	5,6	7,6	1,36
Πιερία	7,3	8	1,10
Κιλκίς	9,5	9,3	0,98

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Απασχόληση – ανεργία

Πίνακας Π-47: Το εργατικό δυναμικό στο σύνολο της χώρας

	Σύνολο πληθυσμού ηλικίας 15+ (1981-97: 14+)	Εργατικό δυναμικό		Απασχολούμενοι		Άνεργοι		Μη ενεργοί
		Άτομα	Δείκτης οικονομικά ενεργών (%)	Άτομα	Δείκτης απασχόλησης (%)	Άτομα	Δείκτης ανεργίας (%)	Άτομα
2009	9.431,1	5.040,7	53,4	4.556,0	48,3	484,7	9,6	4.390,4
2010	9.399,4	5.029,1	53,5	4.389,8	46,7	639,4	12,7	4.370,3
2011	9.372,8	4.936,2	52,7	4.054,3	43,3	881,8	17,9	4.436,7
2012	9.344,8	4.890,1	52,3	3.695,0	39,5	1.195,1	24,4	4.454,7
2013	9.309,5	4.843,5	52,0	3.513,2	37,7	1.330,3	27,5	4.466,0
2014	9.282,1	4.810,6	51,8	3.536,2	38,1	1.274,4	26,5	4.471,5
2015	9.246,5	4.807,7	52,0	3.610,7	39,0	1.197,0	24,9	4.438,9
2016	9.212,8	4.804,5	52,2	3.673,6	39,9	1.130,9	23,5	4.408,3
2017	9.176,9	4.779,7	52,1	3.752,7	40,9	1.027,0	21,5	4.397,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-48: Η σύνθεση της απασχόλησης στο σύνολο της χώρας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

	Σύν.	Πρωτο-γενής	Δευτερο-γενής	Τριτο-γενής	Πρωτο-γενής	Δευτερο-γενής	Τριτο-γενής	Σύν
	Χιλιάδες				Ποσοστό (%)			
2009	4.556,0	532,9	962,7	3.060,4	11,7	21,1	67,2	100,0
2010	4.389,8	544,2	859,8	2.985,8	12,4	19,6	68,0	100,0
2011	4.054,3	500,7	717,2	2.836,5	12,3	17,7	70,0	100,0
2012	3.695,0	480,5	611,3	2.603,2	13,0	16,5	70,5	100,0
2013	3.513,2	481,1	546,6	2.485,5	13,7	15,6	70,7	100,0
2014	3.536,2	479,9	529,7	2.526,7	13,6	15,0	71,5	100,0
2015	3.610,7	465,7	539,4	2.605,6	12,9	14,9	72,2	100,0
2016	3.673,6	454,5	560,0	2.659,0	12,4	15,2	72,4	100,0
2017	3.752,7	453,4	578,2	2.721,1	12,1	15,4	72,5	100,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-49: Δείκτες μακροχρόνιας ανεργίας

	Αναλογία ανέργων >12 επί των ανέργων 6-11 μηνών		Ποσοστό των ανέργων >24 μηνών επί των ανέργων >12 μηνών (%)	
	ΠΚΜ	Σύν. Χώρας	ΠΚΜ	Σύν. χώρας
2009	2,4	2,2	56,7	54,1
2010	2,7	2,5	48,8	49,3
2011	3,0	2,8	51,7	48,5
2012	3,8	3,8	58,4	52,0
2013	5,6	4,9	65,1	61,5
2014	7,5	7,1	71,9	66,4
2015	6,7	6,7	75,2	70,0
2016	7,2	6,5	76,5	72,1
2017	7,0	6,8	74,4	72,1

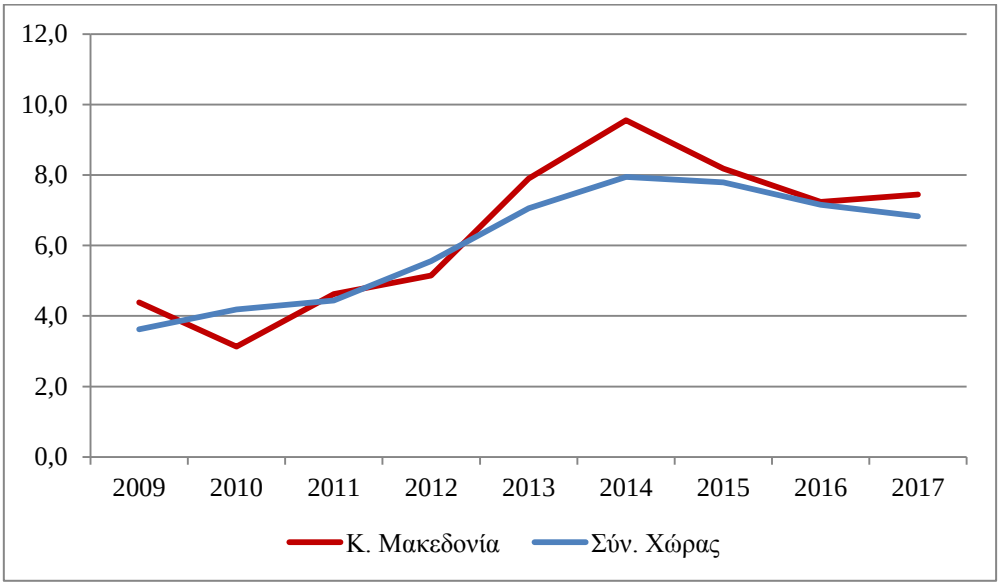
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-50: Ποσοστό των πρώην αυτοαπασχολουμένων στο σύνολο των ανέργων (%)

	Σύνολο ανέργων (χιλιάδες)		Αυτοαπασχολούμενοι ως θέση στην τελευταία εργασία (χιλιάδες)		Ποσοστό πρώην αυτοαπασχολούμενων στο σύνολο των ανέργων (%)	
	ΠΚΜ	Σύν. χώρας	ΠΚΜ	Σύν. χώρας	ΠΚΜ	Σύν. χώρας
2009	83,1	484,7	3,6	17,5	4,4	3,6
2010	113,1	639,4	3,5	26,7	3,1	4,2
2011	160,0	881,8	7,4	39,1	4,6	4,4
2012	209,4	1.195,1	10,8	66,4	5,1	5,6
2013	239,0	1.330,3	18,9	93,8	7,9	7,1
2014	227,1	1.274,4	21,7	101,3	9,6	7,9
2015	210,7	1.197,0	17,2	93,3	8,2	7,8
2016	200,7	1.130,9	14,5	80,9	7,2	7,2
2017	186,0	1.027,0	13,9	70,1	7,4	6,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-32: Ποσοστό των πρώην αυτοαπασχολουμένων στο σύνολο των ανέργων (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-51: Άνεργοι στο σύνολο της χώρας κατά επίπεδο εκπαίδευσης (χιλιάδες)

	Σύνολο ανέργων	**Πρωτοβάθμια εκπαίδευση**	**Απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης**	**Πτυχίο ΑΕΙ /ΤΕΙ**	**Μεταπτυχιακός τίτλος**
2009	484,7	76,0	*177,1*	*92,7*	*8,4*
2010	639,4	98,2	*231,1*	*129,0*	*9,3*
2011	881,8	130,9	*325,1*	*189,2*	*13,9*
2012	1.195,1	180,8	*447,3*	*246,3*	*20,9*
2013	1.330,3	186,8	*504,5*	*276,9*	*23,8*
2014	1.274,4	167,6	*492,3*	*272,9*	*23,4*
2015	1.197,0	146,7	*458,0*	*282,3*	*20,1*
2016	1.130,9	135,4	*439,7*	*260,4*	*22,1*
2017	1.027,0	115,2	*393,7*	*241,5*	*22,6*

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-52: Ο λόγος του αριθμού των ανέργων τα έτη 2013 προς 2009 και 2017 προς 2013, κατά επίπεδο εκπαίδευσης

	Σύνολο ανέργων	**Πρωτοβάθμια εκπαίδευση**	**Απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης**	**Πτυχίο ΑΕΙ /ΤΕΙ**	**Μεταπτυχιακός τίτλος**
	ΠΚΜ				
2013/2009	2,88	2,96	2,93	2,75	3,39
2017/2013	0,78	0,65	0,85	0,79	0,89
	Σύνολο χώρας				
2013/2009	2,74	2,46	2,85	2,99	2,83
2017/2013	0,77	0,62	0,78	0,87	0,95

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία στοιχείων)

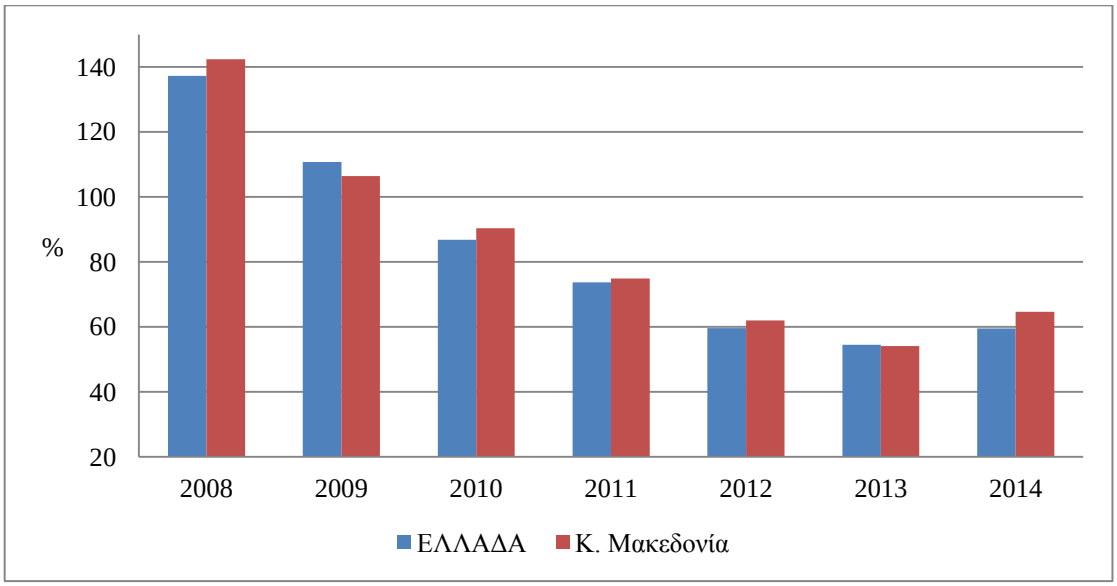
Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά κλάδο (σύνολο χώρας ΠΚΜ)

Πίνακας Π-53: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στον *πρωτογενή τομέα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7=100	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	1.882	2.583	2.084	1.635	1.387	1.122	1.026	1.120
	%	100	137	111	87	74	60	55	60
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	426	606	453	385	319	264	231	275
	%	100	142	106	90	75	62	54	65

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-33: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στον *πρωτογενή τομέα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

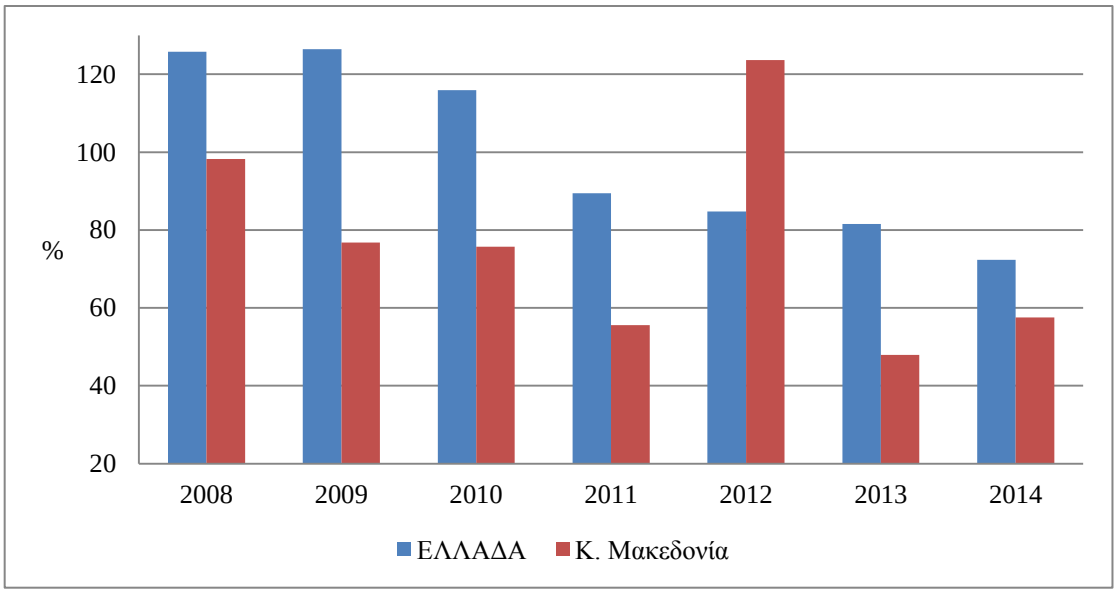
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-54: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στον *δευτερογενή τομέα (πλην κατασκευών)* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	3.558	4.476	4.499	4.126	3.182	3.015	2.902	2.574
	%	100	126	126	116	89	85	82	72
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	594	583	456	450	330	734	285	342
	%	100	98	77	76	56	124	48	58

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-34: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στον *δευτερογενή τομέα (πλην κατασκευών)* (μέσος όρος 2006-2007=100)

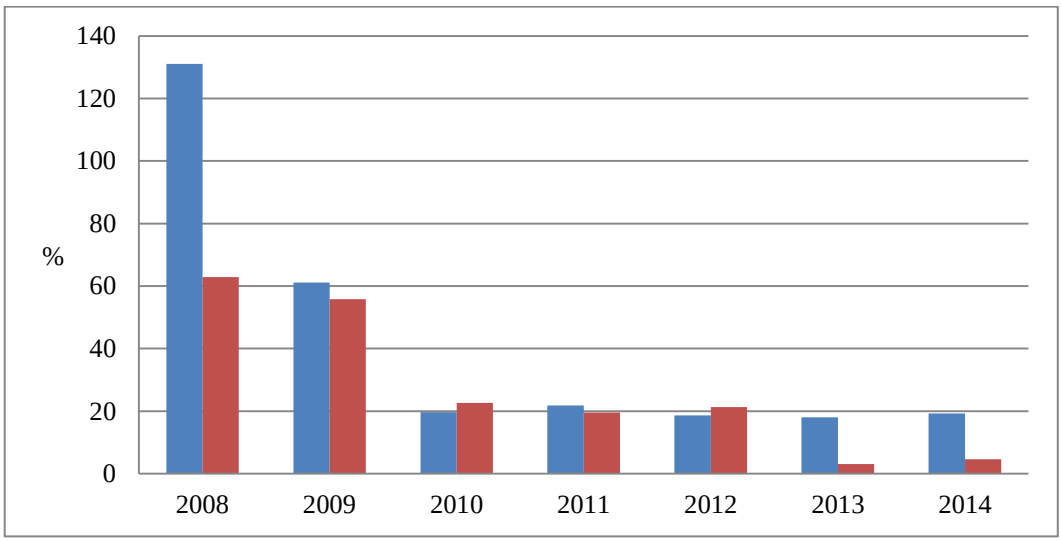
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-55: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στις *κατασκευές* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	1.140	1.494	697	225	248	213	205	219
	%	100	131	61	20	22	19	18	19
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	197	124	110	45	39	42	6	9
	%	100	63	56	23	20	21	3	5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-35: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στις *κατασκευές* (μέσος όρος 2006-2007=100)

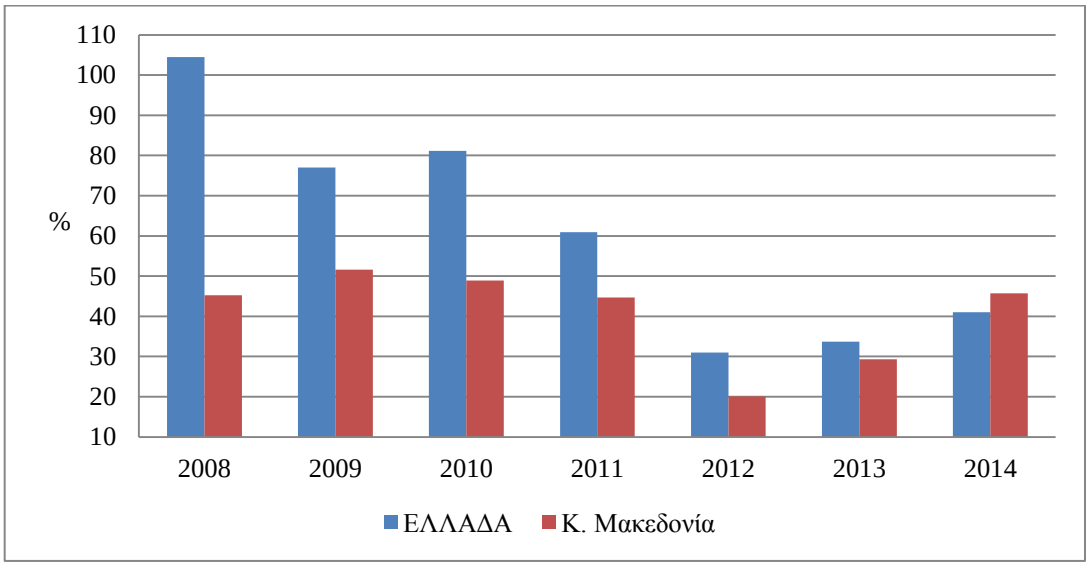
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-56: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	10.909	11.397	8.403	8.848	6.648	3.383	3.679	4.473
	%	100	104	77	81	61	31	34	41
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	1.481	670	765	724	662	298	434	677
	%	100	45	52	49	45	20	29	46

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-36: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης* (μέσος όρος 2006-2007=100)

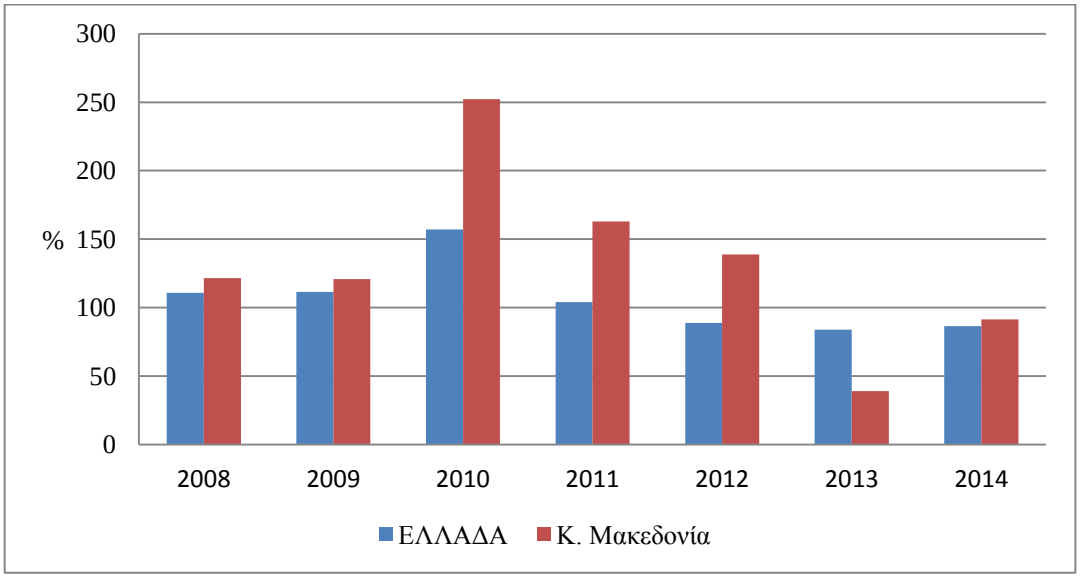
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-57: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *ενημέρωση και επικοινωνία* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	1.481	1.532	1.540	2.170	1.438	1.226	1.159	1.194
	%	100	111	111	157	104	89	84	86
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	105	128	127	266	172	146	41	96
	%	100	122	121	252	163	139	39	91

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-37: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *ενημέρωση και επικοινωνία* (μέσος όρος 2006-2007=100)

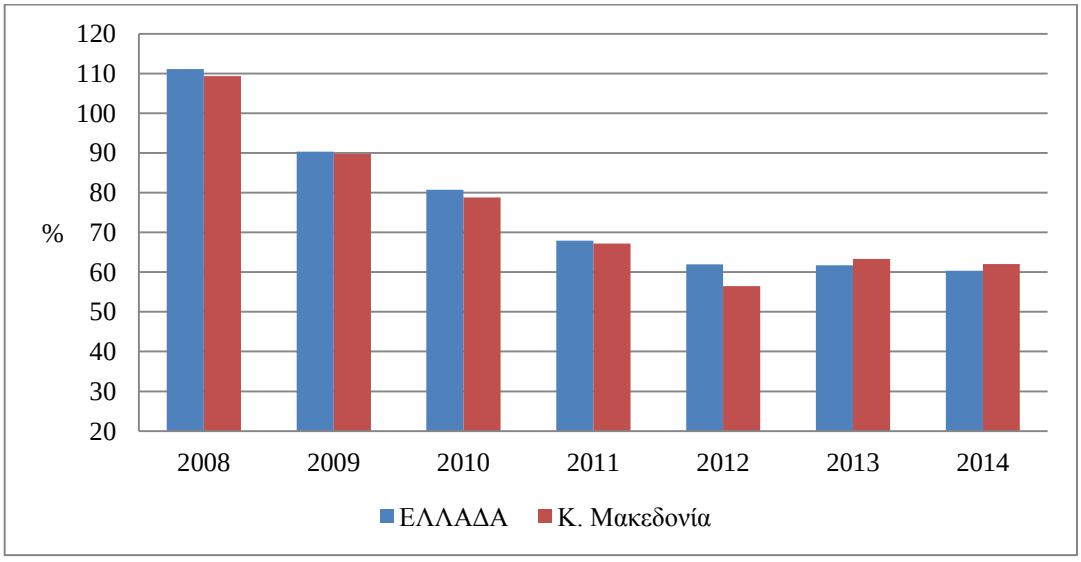
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-58: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	519	577	469	419	353	322	320	313
	%	100	111	90	81	68	62	62	60
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	51	56	46	40	34	29	32	32
	%	100	109	90	79	67	56	63	62

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-38: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

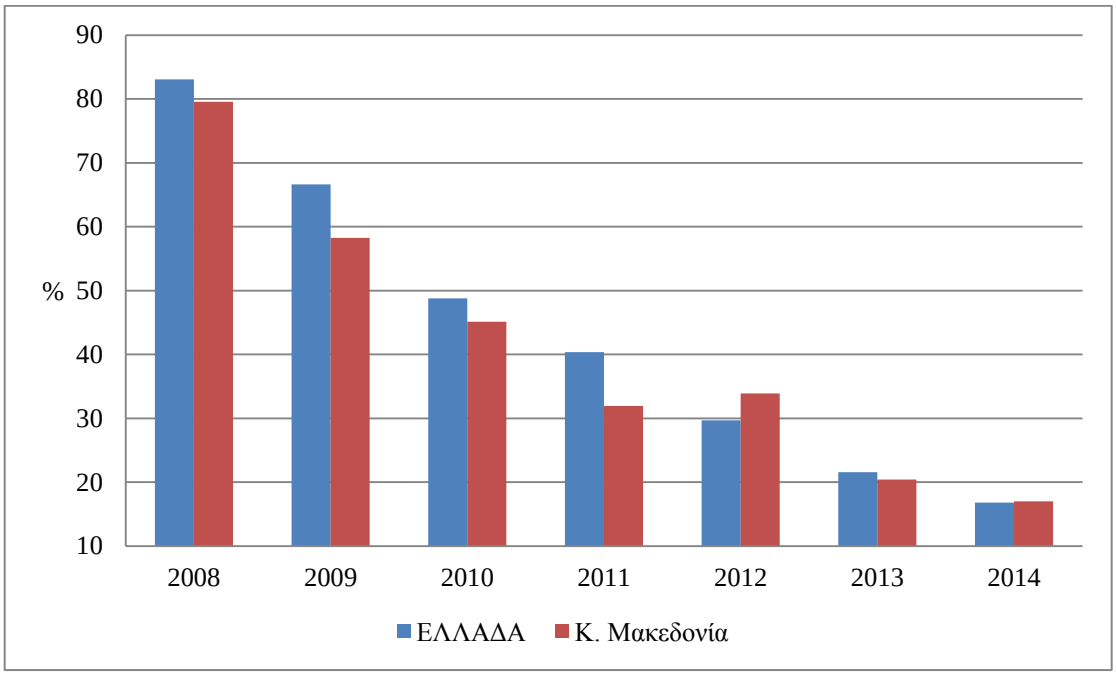
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-59: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *διαχείριση ακίνητης περιουσίας* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	25.216	20.941	16.795	12.295	10.172	7.484	5.433	4.238
	%	100	83	67	49	40	30	22	17
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	5.132	4.083	2.990	2.316	1.639	1.740	1.048	874
	%	100	80	58	45	32	34	20	17

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-39: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *διαχείριση ακίνητης περιουσίας* (μέσος όρος 2006-2007=100)

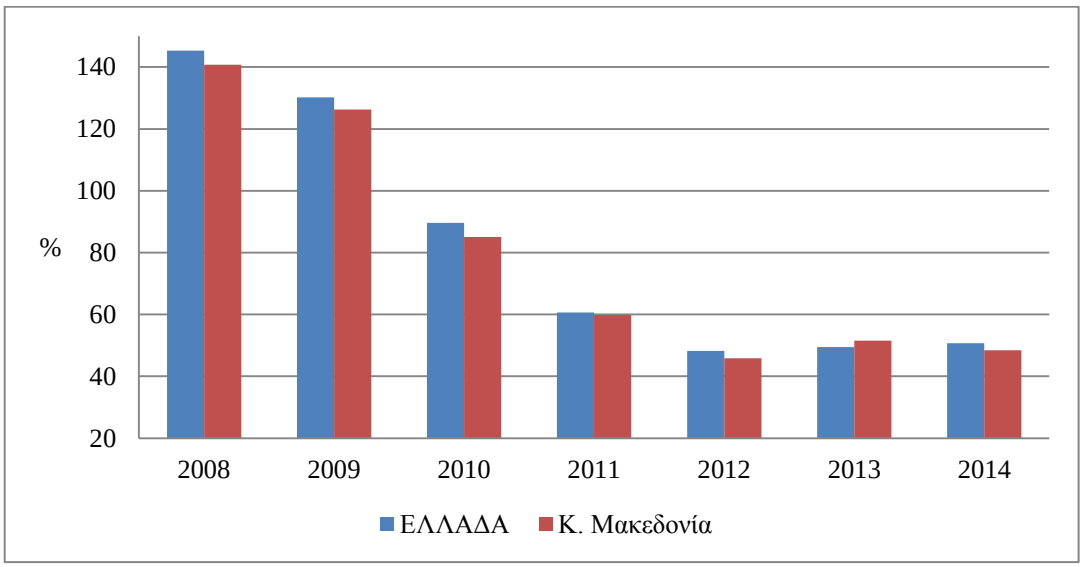
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-60: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	2.418	3.513	3.148	2.168	1.467	1.166	1.197	1.225
	%	100	145	130	90	61	48	49	51
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	250	352	315	212	149	115	129	121
	%	100	141	126	85	60	46	52	48

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-40: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες* (μέσος όρος 2006-2007=100)

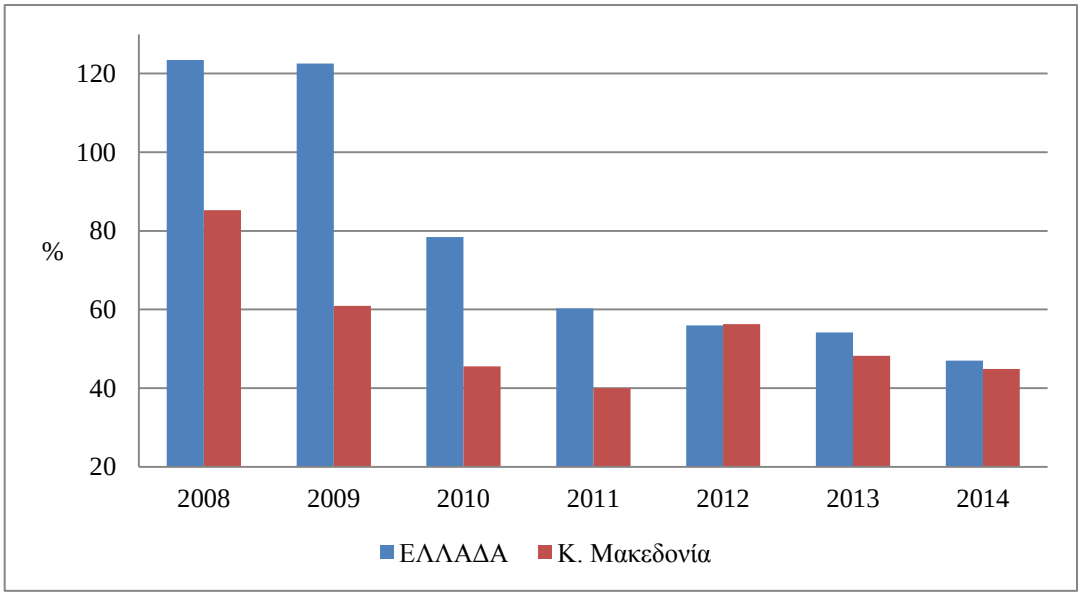
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-61: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	8.054	9.945	9.870	6.315	4.854	4.507	4.366	3.784
	%	100	123	123	78	60	56	54	47
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	1.508	1.285	919	687	604	849	727	677
	%	100	85	61	46	40	56	48	45

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-41: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα* (μέσος όρος 2006-2007=100)

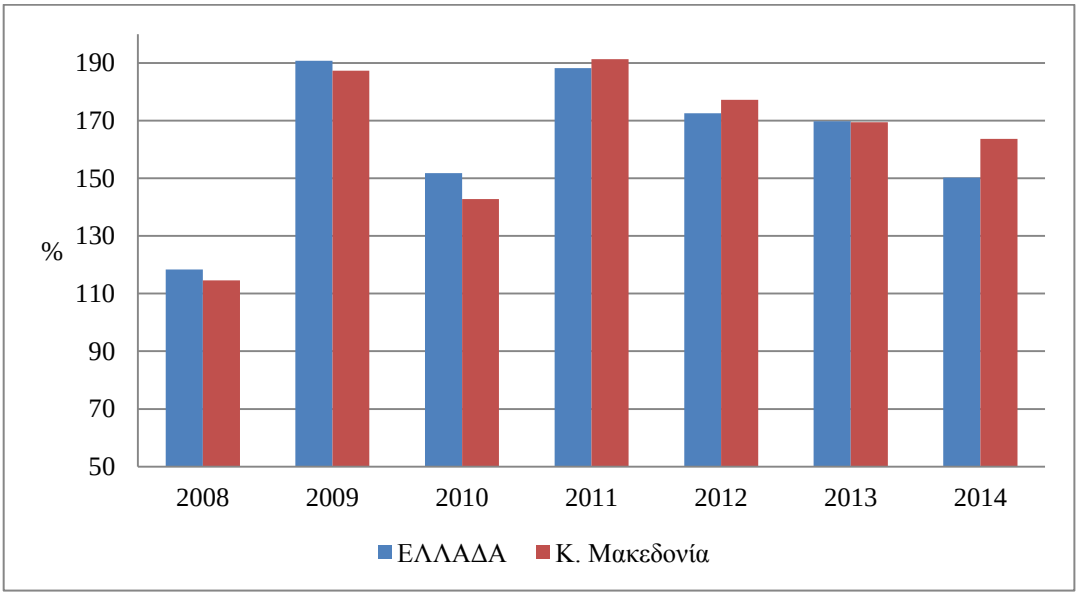
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-62: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων* (μέσος όρος 2006-2007=100)

		Μ.Ο. 2006-7	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
ΕΛΛΑΔΑ	**εκατ. ευρώ**	987	1.168	1.882	1.498	1.858	1.702	1.675	1.483
	%	100	118	191	152	188	173	170	150
Κεντρική Μακεδονία	**εκατ. ευρώ**	154	176	289	220	295	273	261	252
	%	100	115	187	143	191	177	169	164

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-42: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε *τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων*, (μέσος όρος 2006-2007=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

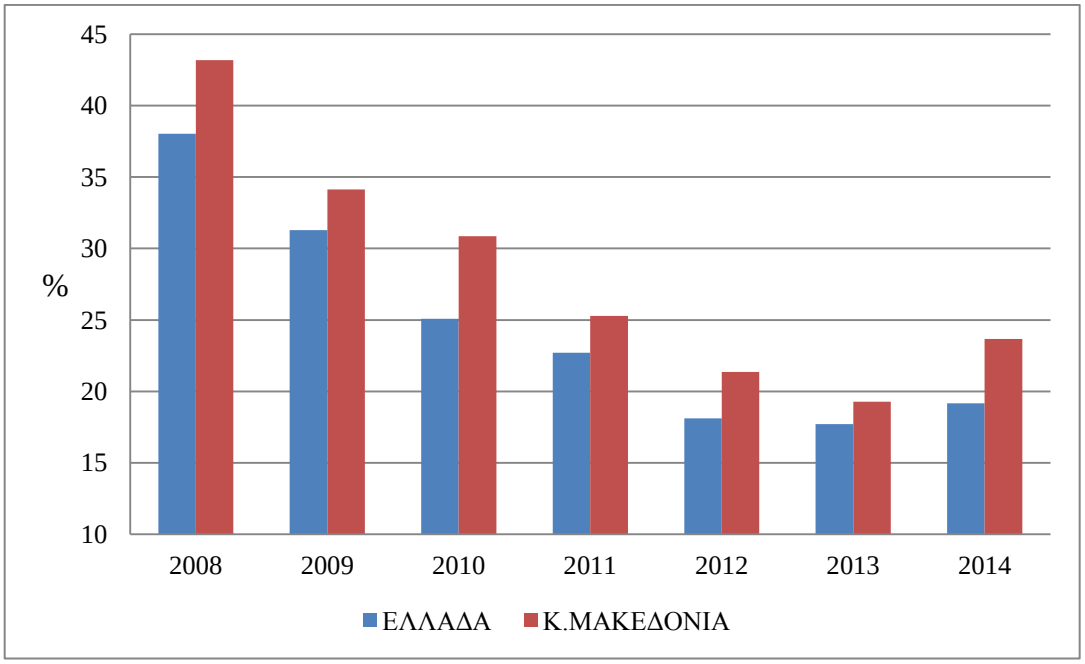
Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο (σύνολο χώρας, ΠΚΜ)

Πίνακας Π-63: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *πρωτογενή τομέα* (%)

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	38,0	31,3	25,1	22,7	18,1	17,7	19,2
Κ. Μακεδονία	43,2	34,1	30,9	25,3	21,4	19,3	23,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-43: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *πρωτογενή τομέα* (%)

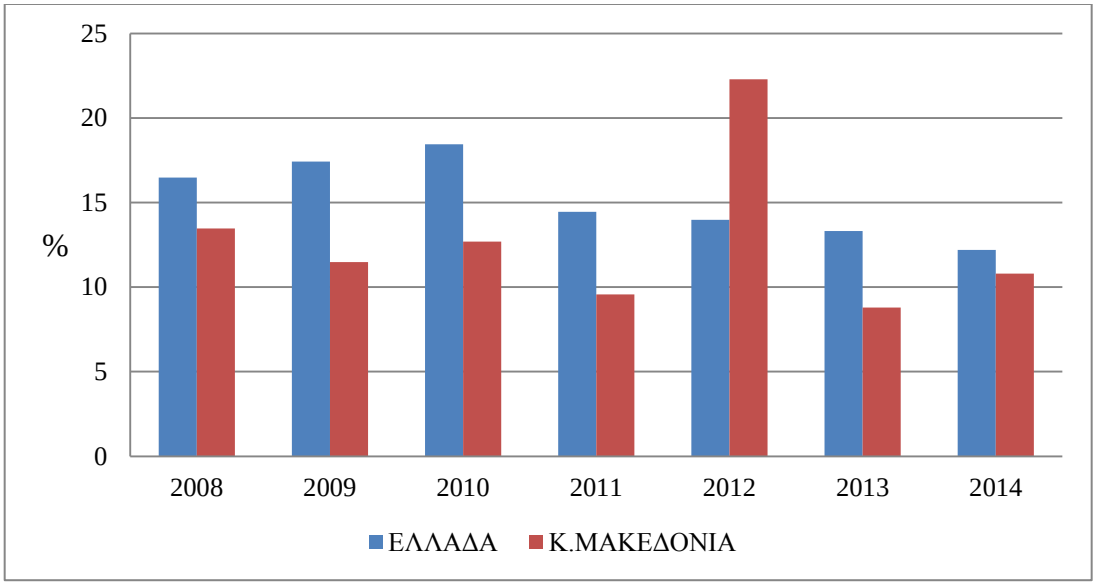
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-64: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *δευτερογενή τομέα (πλην κατασκευών)* (%)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	13,9	13,3	16,5	17,4	18,4	14,5	14,0	13,3	12,2
Κ. Μακεδονία	14,6	15,3	13,5	11,5	12,7	9,6	22,3	8,8	10,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-44: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον *δευτερογενή τομέα (πλην κατασκευών)* (%)

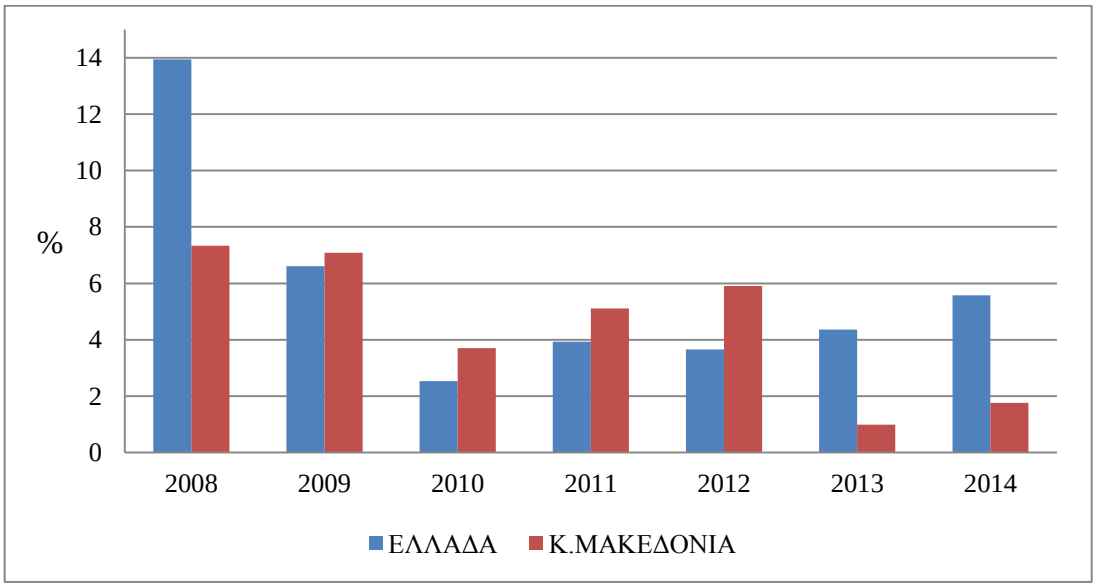
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-65: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στις *κατασκευές* (%)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	5,1	9,0	13,9	6,6	2,5	3,9	3,7	4,4	5,6
Κ. Μακεδονία	3,3	13,3	7,3	7,1	3,7	5,1	5,9	1,0	1,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-45: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στις *κατασκευές* (%)

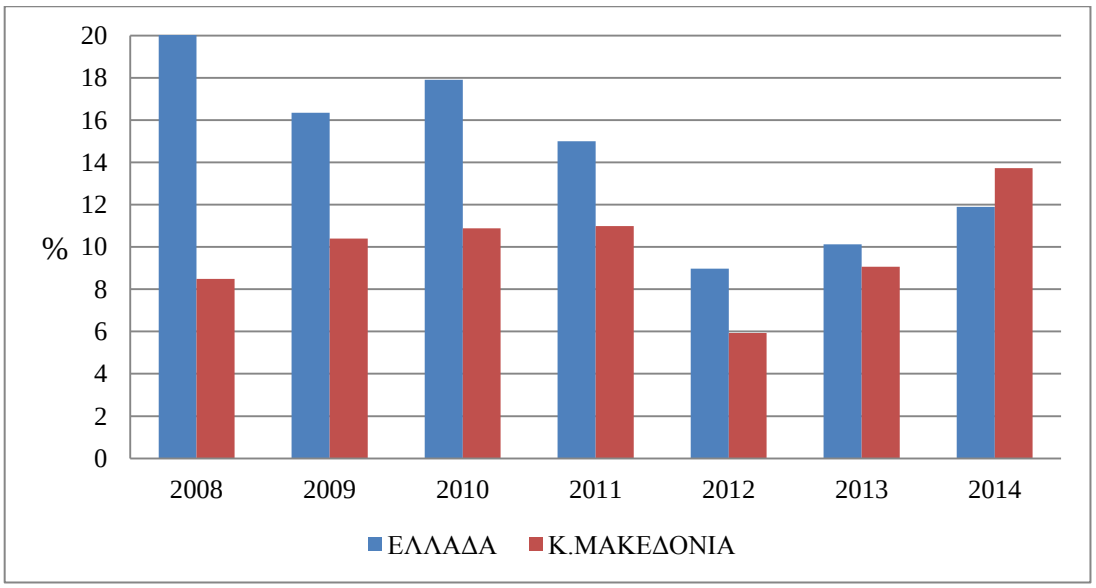
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-66: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης* (%)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	19,8	23,9	20,0	16,3	17,9	15,0	9,0	10,1	11,9
Κ. Μακεδονία	16,2	26,8	8,5	10,4	10,9	11,0	5,9	9,1	13,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-46: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης* (%)

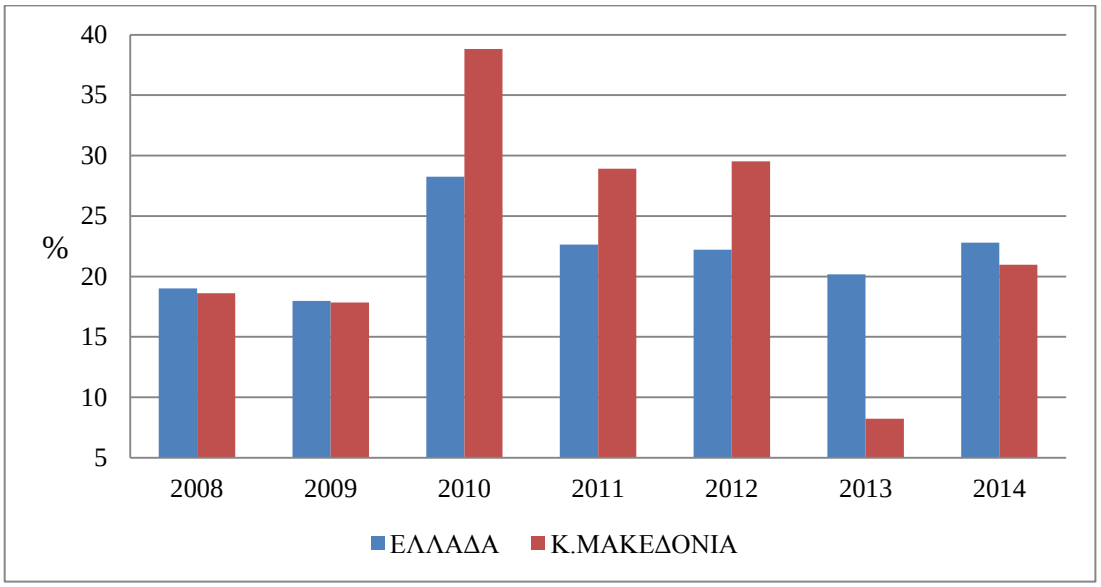
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-67: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *ενημέρωση και επικοινωνία* (%)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	17,5	16,9	19,0	18,0	28,2	22,6	22,2	20,2	22,8
Κ. Μακεδονία	17,5	16,6	18,6	17,8	38,8	28,9	29,5	8,2	21,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-47: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *ενημέρωση και επικοινωνία* (%)

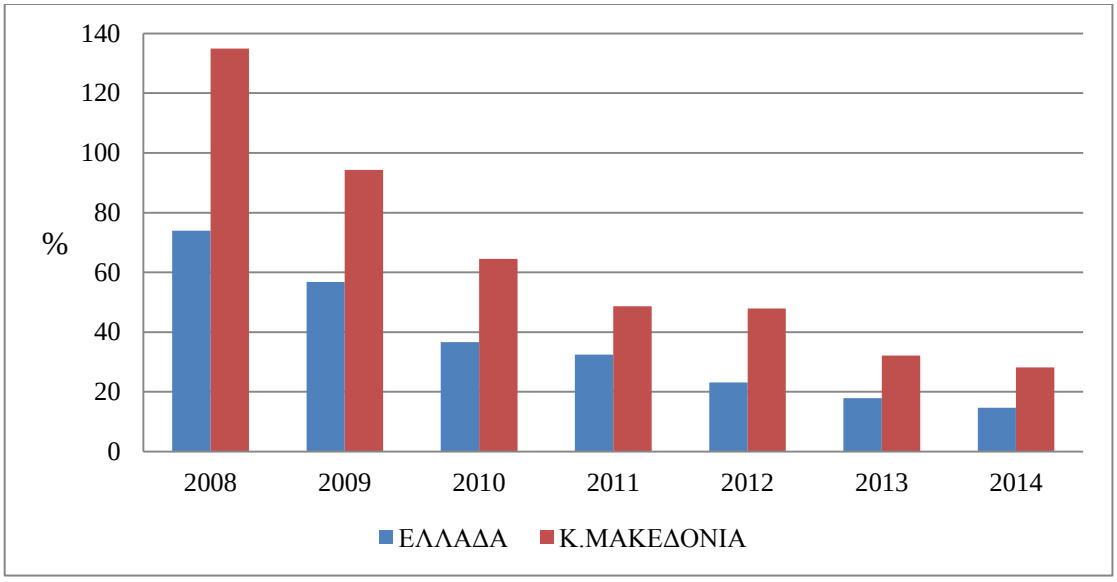
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-68: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *διαχείριση ακίνητης περιουσίας* (%)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	118,0	110,0	74,0	56,8	36,7	32,4	23,2	17,9	14,7
Κ. Μακεδονία	221,7	214,3	135,0	94,3	64,5	48,6	47,9	32,1	28,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-48: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *διαχείριση ακίνητης περιουσίας* (%)

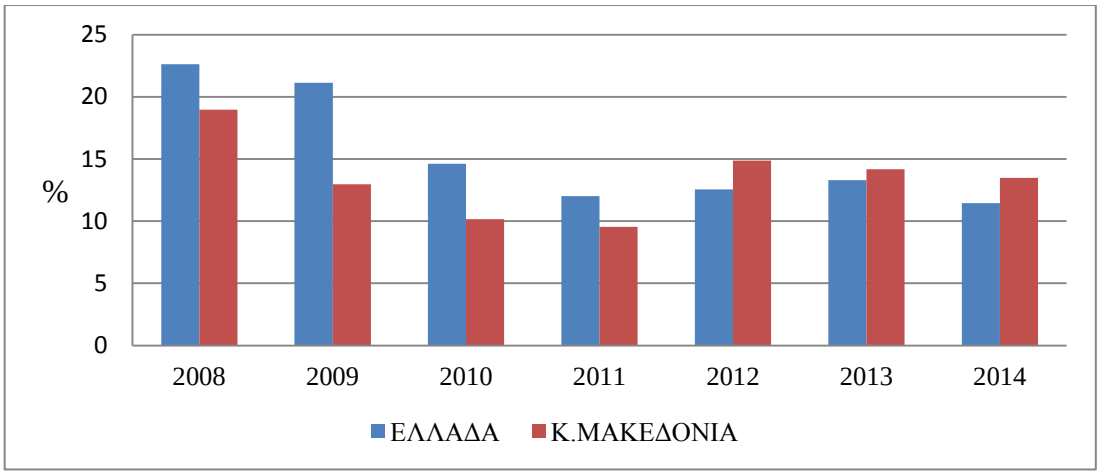
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-69: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα* (%)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	20,3	21,0	22,6	21,1	14,6	12,0	12,5	13,3	11,5
Κ. Μακεδονία	26,4	23,9	19,0	13,0	10,2	9,5	14,9	14,2	13,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-49: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε *δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα* (%)

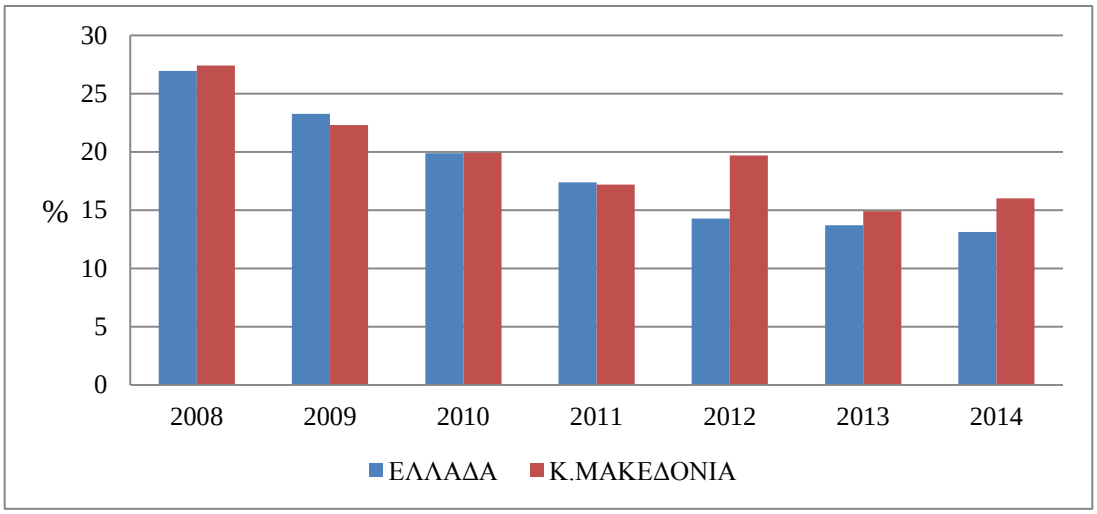
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Πίνακας Π-70: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (*σύνολο κλάδων*) (%)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ελλάδα	26,7	29,5	27,0	23,3	19,9	17,4	14,3	13,7	13,1
Κ. Μακεδονία	33,6	39,0	27,4	22,3	19,9	17,2	19,7	14,9	16,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Διάγραμμα Π-50: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (*σύνολο κλάδων*) (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία στοιχείων)

Σημείωση: *Τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στους τρεις παρακάτω κλάδους εμφανίζουν προβλήματα:*

- *Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες.*
- *Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες.*
- *Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων.*

ISBN: 978-960-9571-95-1